

**Yakup Kadri
Karaosmanoğlu**

BÜTÜN ESERLERİ 2

Nur Baba

r o m a n

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU • Nur Baba

Akşam Matbaası, 1922 (1 baskı)
Orhaniye Matbaası, 1923 (1 baskı)
Remzi Kitabevi, 1939, 1948 (2 baskı)
Birikim Yayınları, 1977, 1981 (2 baskı)

İletişim Yayınları 2 • Bütün Eserleri 2
ISBN 975-470-369-8

© 1983 İletişim Yayıncılık A.Ş.

1. BASKI 1983, İstanbul
2. BASKI 1987, İstanbul
3. BASKI 1996, İstanbul
4. BASKI 1997, İstanbul
5. BASKI 1999, İstanbul
6. BASKI 2000, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç
DIZGI Maraton Dizgievi
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Sait Kızılırmak
KAPAK BASKISI Sena Ofset
İÇ BASKI ve CILT Şefik Matbaası

İletişim Yayınları

Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Nur Baba

YAYINA HAZIRLAYAN *Atilla Özkırımlı*

i l e t i ŝ i m

Yakın tarihimizde edebiyatçı ve düşünce adamlarının eserleri, geçmişten bugüne ve bugünden geleceğe yönelik bir iletişim ağının önemli noktalarını oluşturmaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu gerek edebiyatımızda, gerek siyasal yaşamımızda bürokrat ve diplomatlığı ile Türkiye yakın tarihinin önemli kişileri arasındadır.

Yaşadığı dönemi ve olayları eserlerine ustaca aktarabilen Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun tüm eserlerini yayınlama girişimimizle sözünü ettiğimiz iletişim ağını bir ucundan örmeye başladığımız inancındayız.

Kitaplaşmamış yazılarını tiyatro oyunlarını, çeşitli makalelerini ve mektuplarını içeren Yakup Kadri'nin tüm eserlerinin ilk 15 kitabında, basımı yakın dönemde yapılan derlenmiş metinleri esas aldık. Sadeleştirme amacıyla da olsa değiştirme ve ekleme yapılmayan bu eserlerde şayet yazar, sağlığında bazı değişiklikler yapmışsa, yazarın düzelttiği son metinler esas alındı. Her kitabın başına yazarın biyografisi ile söz konusu eserle ilgili objektif bilgileri eklemeyi yararlı gördük. Kitapların sonunda ise şimdiye kadar hakkında yazılmış yazıları ve bibliyografyaları bulacaksınız. Sürdürdüğümüz bu çalışmalarda eleştiri ve katkılarını beklediğimiz dostlarla bu kitapların gerçek sahibi siz okuyuculara teşekkür ederiz.

İletişim Yayınları

İçindekiler

HAYATI VE ESERLERİ	9
NUR BABA ÜZERİNE	13
BİR İZAH	19
İKİNCİ İZAH	27
NUR BABA	31
I. Bir Bektaşî Tekkesinde Mumlar Nasıl Söndürülür?	33
II. Bir Bektaşî Şeyhi Nasıl Yetişir?	45
III. Bir Zâhir Nasıl İrşad Edilir? (1)	59
IV. Bir Zâhir Nasıl İrşad Edilir? (2)	67
V. Hacı Bektaş Çırağı Etrafında İki Beyaz Pervane	85
VI. Nur Baba Dergâhında Misli Görülmemiş Bir Cem Âyini (1)	93
VII. Nur Baba Dergâhında Mîsli Görülmemiş Bir Cem Âyini (2)	101
VIII. İrşadın İkinci Devresi	127
IX. Kâmilîen Muhabbete Mevkuf	153

ZEYL	167
I. Sesi Çıkmayan Kadın	169
II. Âlem Yine Ol Âlem	181
III. Cânı Cânân Dilemiş	191
AÇIKLAMALAR	199
TÜRK EDEBİYATINDA NUR BABA	215
ALMANYA'DA NUR BABA	243
GENEL BİBLİYOGRAFYA	249

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Hayatı

Yakup Kadri, 17. yüzyılın sonlarından başlayarak Saruhan Vilayeti denilen Aydın ve Manisa bölgesinde hüküm sürmüş Karaosmanoğlu sülalesindendir. Mısır'da İbrahim Paşa Konağı'na yerleşen ve orada İkbâl Hanım'la evlenen Kadri Bey'in oğludur.

27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. İbrahim Paşa'nın ölümü üzerine altı yaşındayken ailesiyle birlikte Manisa'ya geldi. İlköğrenimine Fevziye Mekteb-i İptidaisi'nde başladı. İki yıl sonra da İzmir İdadisi'ne gönderildi (1903). Şahabettin Süleyman'la arkadaşlığı buradan gellir. Ama öğrenimini tamamlayamaz. Babası daha o öğrenime başlamadan ölmüş, İkbâl Hanımın satılacak mücevheri kalmamıştır. Aile yeniden Mısır'a dönünce İskenderiye'deki Frères'ler Fransız Okulu'na girdi. Burada da bir yıl okudu. İdadî özlemi onu İzmir'e çektiyse de, tatilini geçirmek için geldiği Mısır'da (1906) Jön Türkler'le tanıştı. İzmir'e dönmekten vazgeçti. Sınavla yeniden girdiği Frères'ler Okulu'nda iki yıl sonra bakaloryasını vererek ortaöğrenimini tamamladı.

1908'de ailece yurda döndüler, İstanbul'a yerleştiler. Yakup Kadri Mekteb-i Hukuk'a girdi. Ama bitirmeden, üçüncü sınıftan ayrıldı. Bu sırada İbsen'den esinlenerek yazdığı **Nirvana** adlı tek perdelik oyunu yayımlanmış, arkadaşı Şahabettin Süleyman'ın aracılığıyla Fecri Ati topluluğuna katılmıştır. Bir yandan Fecri Aticilere yönelik eleştirilere cevap vermekte, bir yandan da **Servet-i Fünun**'da küçük hikâyeler ya-

yımlamaktadır. Mensur şiirleri de bu ilk dönemin ürünleridir.

1912'de tüberküloza yakalandığını öğrenir. Ama ancak 1916'da tedavi için İsviçre'ye gidebilecek, üç buçuk yıl orada kalacaktır. Bektaşilikle ilgisi de bu yıllarda, İsviçre'ye gitmeden öncedir. O sıralar Paris'ten yeni dönmüş olan Yahya Kemal'in de etkisiyle Yunan ve Latin kaynaklarına dayalı yeni bir sanat anlayışını savunmaya başlamıştı. Ayrıca Doğu mitolojisiyle de ilgileniyor, bir mistisizme yöneliyordu. Bu eğilim onu Bektaşî tekkesine itti. **Nur Baba** romanını yazdı gözlemlerinden yararlanarak. Ama hem karşılaşacağı tepkiler, hem İsviçre'ye gidişi yayımlanmasını engelledi.

1913'te ilk hikâye kitabını çıkarır: **Blr Serencam**. Ama önce Bal kan, ardından da I. Dünya Savaşları, bu savaşlarla gelen yıkım, Yakup Kadri'de bir değişime yol açacak, sanatın "şahsi ve muhterem" olduğu düşüncesinden yavaş yavaş uzaklaşacaktır. Mondros Antlaşması'ndan sonra onu **İkdam** yazarı olarak görürüz (1919). Güncel olayları izleyen, Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen bir gazetecidir artık. Hikâyeleri de Millî Mücadele ile ilgilidir. Daha sonra o günlerin ürünü olan makalelerini **Ergenekon**'da toplayacaktır.

1921'de Ankara'nın çağrısı üzerine Anadolu'ya geçti. Görevli olarak Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya yörelerini dolaştı. Önce Mardin (1923-31), sonra Manisa milletvekili oldu (1931-34). Evliliği de bu dönemdedir. Mutasarrıf Asaf Bey'in kızı, Burhan Asaf Belge'nin kızkardeşi Leman Hanım'la evlenmiş (11 Ekim 1923); yine bu dönemde **Kıralık Konak**, **Nur Baba** adlı romanlarını yayımlamış. **Cumhuriyet** ve **Hakimiyet-i Milliye** gazetelerinde makaleler yazmış (1923-25), tedavi için ikinci kez gittiği (1926) İsviçre'den "Alp Dağları'ndan" başlığıyla izlenimlerini kaleme almıştır. 1932 yılı ise Yakup Kadri için ayrı bir önem taşır. Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Şevket Süreyya Aydemir'le birlikte **Kadro** dergisini çıkarırlar. Büyük yankı uyandıran ve tartışmalara yol açan romanı **Yaban** da aynı yıl yayımlanır.

Başlangıçta ilgiyle karşılanan **Kadro**'da savunulan düşünceler zararlı bulunarak derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri, Tiran elçiliğine atanınca (1934) dergi de kapanır. Bunu Prag (1935), La Haye (1939), Bern (1942) elçilikleri izler. Tahran elçiliğinden sonra (1949-51) emekli oluncaya kadar kalacağı Bern elçiliğine yeniden getirilecektir. **Zoraki Diplomat** adlı anıları bu yılların ürünüdür.

1955'te emekli olunca yurda dönerek çeşitli dergi ve gazetelerde yazılarını sürdürdü. 27 Mayıs'tan sonra Kurucu Meclis üyeliğine seçil-

di. 1961'de Manisa milletvekili oldu. 1957'de de **Ulus** gazetesinin başyazarlığını yüklenmişti. 1962'de Atatürk ilkelerine ters düşüldüğünü ileri sürerek CHP'den istifa etti. 1965'ten sonra ise politikadan çekildi. Son görevi Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanlığıydı. 13 Aralık 1974'te Ankara'da öldü. İstanbul'da, Beşiktaş'ta Yahya Efendi Mezarlığı'nda annesinin yanında yatmaktadır.

Eserleri

HIKÂYE

Bir Serencam (1913), **Rahmet** (1923), **Millî Savaş Hikâyeleri** (1947).

ROMAN

Kıralık Konak (1922), **Nur Baba** (1922), **Hüküm Gecesi** (1927), **Sodom ve Gomora** (1928), **Yaban** (1932), **Ankara** (1934), **Bir Sürgün** (1937), **Panorama** (2 cilt, 1953-54), **Hep O Şarkı** (1956).

MENSUR ŞİİRLER

Erenlerin Bağından (1922), **Okun Ucundan** (1940).

ANİ

Zoraki Diplomat (1955), **Anamın Kitabı** (1957), **Vatan Yolunda** (1958), **Politikada 45 Yıl** (1968), **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları** (1969).

MONOGRAFI

Ahmet Haşım (1934), **Atatürk** (1946).

ÇEŞİTLİ MAKALELERİ

“İzmir’den Bursa’ya” (H. Edip, F. Rifkı, M. Asım ile, 1922), “Kadınlık ve Kadınlarımız” (1923), “Seçme Yazılar” (F. Rifkı, R. Eşref ile, 1928), “Ergenekon” (2 cilt), “Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin’in Albümünden” (1942).

KİTAPLAŞMAMIŞ OYUNLARI

“Nirvana” (Resimli Kitap, s. 9, 1909), “Veda” (Resimli Kitap, s. 11), “Sağanak” (İst. Şehir Tiy. Ktp.), “Mağara” (Varlık, s. 12-17, 1934).

Nur Baba üzerine

Akşam gazetesinde tefrika edilen (1921) **Nur Baba** daha kitaplaşmadan, Yakup Kadri'nin de belirttiği gibi birçok dedikodulara yol açmış, bir bakıma bu dedikodular romanın alınyazısını belirlemiştir. Tıpkı on yıl sonra yayımlanan **Yaban** gibi **Nur Baba** da ya lanetlenmiş ya da göklere çıkarılmıştır. Ama yazarını yaygın bir üne kavuşturan da yine bu roman olmuştur.

Nur Baba'nın kitap olarak yayımlanışı şu ilânla duyurulur:

(Nur Baba) çıktı

Bugün bütün kütüphanelerde arayınız

Yakup Kadri Bey'in "Akşam" gazetesinde tefrika edildiği esnada bazı esbabdan dolayı natamam kalan "Nur Baba" romanı müellifi tarafından ikmal ve mevzuun bektaşiliğe ait olması münasebetiyle vukuu bulan hücumlara karşı başına bir "İzahname" ilâve edilmiş olduğu halde intişar etmiştir. (İkdam, s. 9022, 28 Nisan 1922)

Romanın bölüm başlıklarını da kapsayan bu ilâna birkaç gün sonra şu notun eklendiği görülür: "Mevcudu bitmek üzeredir." (1 Mayıs 1922). Nitekim bir yıl dolmadan romanın ikinci basımı yapılır. Üçüncü basım için ise on altı yılın geçmesi gerekecektir. 1939'da yeni harf-

lerle yayımlanan kitabın kapağında “Yeni Baskı” notu vardır sadece, 1948’de dördüncü baskısı çıkar. Ama nedense “Üçüncü Basılış” olduğu belirtilir ilk sayfalarda. Bir daha da yayımlanmaz. Önemli, aranan, ama yok satan bir roman olur böylece **Nur Baba**. Önemlidir, çünkü yalnız konusu bakımından yeni olmakla kalmaz, belli bir tarihsel dönemin toplumsal bir kesitini de sunar. Çöken bir imparatorluğun toplumsal kurumlara, kişilerin dünyasına yansıyan görünümüdür çizilen bir bakıma.

Kısaca özetlenegeldiği gibi, **Nur Baba**’da, bir Bektaşî tekkesi çevresinde o tekkenin şeyhiyle evli bir genç kadın arasındaki aşk konu alınmıştır. Ama roman Bektaşî yaşayışına, Bektaşî âyinlerine ilişkin yanlarıyla ilgiyi çeker. Yazarı, bir sırn açıklamakla, Bektaşîleri küçük düşürmekle suçlanır. Ayrıntıya girmeyeceğim; çünkü Yakup Kadri romanın başına eklemek gereğini duyduğu açıklamalarında bunun üzerinde yeterince duruyor. Ayrıca romanın sonuna eklediğim yazılarda da görüleceği gibi, bu eleştirilerin doğruluk payı taşıdığını söylemek güç. Yalnız bir doğruya katılmamak da elde değil: Yakup Kadri, insanlardaki merak duygusundan ustaca yararlanmış, bir tarikatın gizlilik perdesini aralayarak romanını halkın ilgisini çekecek biçimde kurmuştur. Romanda kullandığı malzeme ise büyük ölçüde kendi gözlemlerinin ürünüdür.

Mustafa Baydar’ın 1970’de yazdığı bir mektuba verdiği cevapta bunu şöyle açıklar: “Atatürk **Nur Baba** romanının kahramanını görmek merakında idi, çünkü, bunun gerçekte mevcut bir Bektaşî şeyhi olduğunu kendisine söylemişlerdi. Çankaya’da oturan Dr. Ragıp adında bir Bektaşî de onu şahsen tanıdığını söylemiş ve bulup Atatürk’e takdim etmek görevini üstüne almıştı. Türk Dil Kurumu’nda da belirttiğim gibi bu, Kısıklı Dergâhının şeyhi Ali Baba’ydı. Bahis konusu romanının etrafında yapılan polemiklerde hep bu adamın adı geçmiştir. Sebebi şu: çünkü, ben yan tasavvufa düşkünlüğüm, yarı Bektaşî sırrı denilen şeye karşı merakım saikasıyla Tarikat’a girmek kararımı bu dergâhta gerçekleştirmiştim. Yani Ali Baba’dan ‘Nasib’ almıştım. Fakat, ilk günden itibaren, Ali Baba başta olmak üzere orada herkes ve her şey beni bir hayal kırıklığıyla etkilendirmekten öteye geçememişti. Ali Baba tasavvufu hiç alâkası olmayan hatta okuyup yazması kıt bir adamdı. Kalıbının, çehresinin bazı niteliklerinden başka benim **Nur Baba**’ya benzer tarafı yoktur. (Kadınlara düşkünlüğünden ve kadınların ona kapılmalarından başka). Nitekim, Atatürk onda **Nur Baba**’yı bulmak için hayli yoklama ve denemelerde bulunmuş, (meselâ ro-

manda güzel sesli olarak tanıttığım için) 'şarkı söyle, nefes oku' demiş, karşılığını alamamış ve beni yanına çağırıp onun işitemeyeceği bir sesle 'Yakup Kadri, bu senin anlattığın Baba'ya hiç benzemiyor' diye âdeta yakınır gibi olmuştur. İşte ben de bunun üzerinedir ki, 'Paşam', demiştim, 'bu **Nur Baba**'nın hammaddesidir.' (Milliyet Sanat Dergisi, s. 111, 20 Aralık 1974).

Gençlik ve Edebiyat Hatıraları'nın Yahya Kemal'le ilgili sayfalarından da, Bektaşî tekkesinde geçirdikleri günleri, **Nur Baba**'yı o sıralar yazmaya başladığını anlatır. Yahya Kemal işsizdir ve birlikte Yakup Kadri'nin annesinin Kızıltoprak'taki evinde kalmaktadırlar. Bu satırlardan anlaşıldığına göre **Nur Baba** 1913'te yazılmaya başlanmıştır. Ama Yakup Kadri'nin tekkeyle ilgisi, "Arasıra, zavallı Yahya Kemal'i yalnız başına evde bırakıp soluğu, çoktandır semtine uğrayamadığım Çamlıca Bektaşî tekkesinde almaya başlamışımıdır" demesine bakılırsa, daha öncesine dayanmaktadır. Eve dönüşünde ise Yahya Kemal'i "o tarihte" yazmakta olduğu **Nur Baba**'nın müsveddelerini gözden geçirerek kendisini bekler bulmaktadır. Daha sonraki yıllarda tekkeye onu da götürecektir, tarikata girmemiş bir "zâhir"i Bektaşî meclislerine katılması iznini Baba'dan koparacaktır.

Ama yazıldıktan "sekiz dokuz sene" sonra ancak yayımlanabilir roman. Bunun nedeni, kamuoyunda uyandıracağı olumsuz tepkiden çekinilmiş olmasıdır. Tefrikası sırasında da, yazarın deyişiyle "nata-mam" kalır. Dokuz bölüme "Zeyl" (Ek) ortak başlığıyla üç bölüm daha ekleyen Yakup Kadri, bir de açıklamayla kitap olarak çıkarır **Nur Baba**'yı. Ama tepkileri önleyemediği gibi kısa zamanda ikinci basıma ulaşan romana bir açıklama daha eklemek zorunda kalır. Kendini ve romanını savunur. Bir yararı olmaz bu açıklamaların. Tersine, açıklamalarında öne sürdüğü düşünceleri eleştirilir önce. Bektaşîliği, Bektaşîleri anlattığı için ilginç bulunan roman, yine bu ilginçliğinin kurbanı olur.

Yukarıda, **Nur Baba**'nın belli bir tarihsel dönemin kesitini sunduğunu söyledim. Yakup Kadri'nin romanlarının seçilen zaman dilimleri açısından birbirini bütünlendiği düşünülürse, **Nur Baba**'yı ne salt Bektaşîliği anlatan belgesel bir roman, ne de mistik özellikler taşıyan bir aşk romanı olarak görmek doğru olur. Gerçi Yakup Kadri, Bektaşîlikle ilgili çoğu doğru sayılabilecek bilgiler vermekte, ayrıca tekke çevresinde gelişen bir aşkın hikâyesini anlatmaktadır, ama temelde bir çöküşün görünümünü çizmektedir. Bir kurumu değil, onun yozlaşmış biçimini eleştirmekte, Bektaşîliği özünden saptıranları sergilemektedir.

Roman üzerine nesnel bir yargıya varabilmek, bu noktayı gözden uzak tutmamakla mümkündür.

* * *

Nur Baba'nın bu basımında 1948'deki basımı temel aldık. Ama çözümlmek zorunda olduğumuz bir sorun vardı. Romanın dili, Türkçe'nin son otuz yıllık gelişimi göz önüne alınırsa, oldukça eskimişti. Kimi kelimeler bugün kullanılmıyordu artık. Anlamları ancak sözlüğe başvurularak öğrenilebilirdi. Bu engeli aşmanın en kestirme yolu kitabın sonuna bir sözlükçe eklemektir belki. Ama her kelimede romanın okunuşunu kesmek demektir bu. Metnin içinde, parantez açarak kelime anlamı vermekse bir başka kopukluğa yol açacak, anlatımın bütünlüğünü zedeleyecekti. Bu nedenle kimi tekrarları da göze alarak sayfa altına yegledik. Her bölümde birden başlayarak anlamı verilmesi gereken kelimeleri numaraladık ve o sayfada dipnot olarak verdik. Karşılıklarda, kelimelerin sözlük anlamına değil, kullanılış biçimlerine bağlı kaldık genellikle. Bu ise tek kelimelik karşılıklar vermemizi gerektirdi. Tek kelimeyle karşılayamamışsak, sözlük anlamını belirttik. Birkaç örnekle somutlayalım söylediklerimizi: "kamilen-bütünöyle, muallakat-asılı şeylerin tümü, niyaz-tarikatta küçüğün büyüğe saygısını bildirmesi, cebri-zorlama, v.b."

Ayrıca belirtelim ki, romanda on kez geçen bir kelimenin karşılığını on kez yinelemedik. Ama bir kelimenin anlamı cümle içindeki kullanılışına göre farklılıklar gösteriyorsa, dipnotta belirttik. Öte yandan günümüzde kullanılmamakla birlikte, cümlenin gelişinden anlamı çıkarılabilecek kelimelerin anlamlarını da vermedik. Böylece gerek yinelemelerden kaçınmamız, gerekse okurun anlayışına sığmamız romanı dipnota boğmamızı önledi.

Şunu da belirtmekte yarar var: Yakup Kadri, yeni harflerle yapılan ilk basımında **Nur Baba**'yı sadeleştirmiş. Bir iki sayfadan rastgele seçilen şu örnekler bu sadeleştirmenin ölçüsünü gösteriyor: "hadisat-hadiseler, rehavet-gevşeklik, müteazzım-azametli, takriben-aşağı yukan, münazaa-kavga, humma-ateş, deruni-içten, istihfâfkâr-ehemmiyet vermeyen, gamze-gülümseme, huzûz-hazlar, iştahââver-iştahlı, himmet-yardım, münavebeten-nöbetleşe, tenevvür etmiş-aydınlatmış, v.b." Ama romanda sadeleştirmenin bir sayfada bırakıldığını, anlaşılması güç birçok kelimeye ise hiç dokunulmadığını görüyoruz. Açıklanması zor bir olgu bu. **Yaban**'da da karşılaştığımız bu tutumu "üslup kaygısına" bağlayabiliriz ancak.

Nitekim, Yakup Kadri'nin yeni harflerle yapılan ilk basımında değıştirdiği bir kelimeye dördüncü basımda yeniden döndüğü görölüyor. Sözgelimi, "bid'at" yerine "çirkinlik", "traşide" yerine "traşlı" kelimelerini koyan yazar, romanın 1948 baskısında bu kez çirkinlik'le traşlı'yı atıp ilk baskıda kullandığı kelimeleri alıyor. Değıştirmedici kelimelerin birçoğu ise ya özel anlam taşıyor ya da sözkonusu kelimenin taşıdığı anlamın nüansını tek kelimeyle verebilmek olanaksız. Hele yazarın "bezmi-nüş ferdası" tamlamasındaki ferdâ (yarın, ertesi) kelimesini "sabâh", "ateşin aksini" tamlamasındaki "akis" kelimesini "ışık" kelimeleriyle karşıladığını saptadıktan sonra üslup kaygısının varlığı kesinleşiyor. Üstelik şu sıraladıklarım, rastgele seçilmiş birkaç örnek. Sayfa altlarında kelime karşılıklarını verirken, üslupçu; eserin özû kadar biçimini de önemseyen bir romancının dilinin, okurun da hemen kestirebileceğı gibi, sadeleştirilemeyeceğini, sadeleştirilirse, bunun sıradan bir çeviri olacağını gördüm. Böyle bir işe girişseydim **Nur Baba**, Yakup Kadri'nin **Nur Baba'sı** olmaktan çıkacaktı.

Bir başka sorun, Bektaşî çevresinde geçen romanda kullanılan deyim ve terimlerdi. Salt günümüz okuru açısından değıl, tasavvuf ve tarikatlar konusunu bilmeyen herkes için yabancı kelimelerdi bunlar. Günlük yaşayışta kullanılıştan düşmüşlerdi belki. Ama halkın kültüründe, folklorunda, töresinde yaşıyorlardı. Her şey bir yana, sözlü edebiyatın ürünlerinde varlıklarını sürdürüyorlardı. Bu nedenle kitabın sonuna bir "Açıklamalar" bölümünü eklemek gerektiğini duydum. Sözkonusu kelimelerin sözlük anlamlarını verdikten sonra deyim ya da terim olarak hangi anlamda kullanıldıklarını kısaca açıklamaya çalıştım. Ayrıntıya girmedim. Çok az kişiyi ilgilendirebilecek ayrıntılı bilgileri sıralamaktansa, halk ozanı dediğimiz sanatçıların şiirlerinden örneklerle kelimenin anlamını somut olarak verme yolunu tuttum. Okur, romanda siyah dizilmiş kelimeler için "Açıklama" bölümüne başvurmalıdır. Ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler de, bu küçük sözlüğün sonuna eklediğim "Kaynakça"dan yararlanabilirler. Örneklerse başka bir çalışmamın, yıllardır uğraştığım bir fişlemenin ürünüdürler.

Nur Baba'nın sonuna eklediğimiz bibliyografya, **Yaban'ın** yeni basımındaki bibliyografyadan daha eksiksizdir. Başka bir söyleyişle, geçen zaman, dostların da yardımıyla eksikliklerin gittikçe azalmasına yol açıyor kuşkusuz. Aslında amacımız "eleştirel bibliyografya"yı gerçekleştirmek. Ama bunun gerçekleşebilmesi, önce eksiksiz bir bibliyografyanın varlığına, sonra da zamana bağılı. Önce kaynakların saptanması, sonra bunların tek tek gözden geçirilmesi gerekiyor çünkü.

Oysa bırakın bibliyografya çalışmalarının eksikliğini, kimi zaman bir incelemede rastladığınız kaynağı arayıp bulmak bile sorun oluyor. Bu nedenle her kitapta biraz daha zenginleşmesi amacıyla “Genel Bibliyografya”yı şimdilik sürdüreceğiz. Eksikliklerimizi bildiğimizi, eleştirilere, hatırlatmalara açık olduğumuzu bir kez daha belirtelim.

* * *

Son söz olarak, **Nur Baba**’nın Almanca basımındaki önsözü Türkçe’ye çeviren Meral Tamer’e, metindeki kalıplaşmış Arapça sözlerin Türkçe karşılıklarının verilmesinde yardımcı dokunan Mehmet Emin Bozaslan’a, Genel Bibliyografya’ya katkıda bulunan Asım Bezirci, Rauf Mutluay ve Adnan Binyazar’a teşekkür ederim.

ATILLA ÖZKIRIMLI
23 Mayıs 1977

Bir ızah

Bu kitap, Akşam gazetesinde tefrika edildiği esnada epeyce kılûkali¹ mucip oldu; bazı kimseleri kızdırdı, bazılarını heyecan ve endişeye düşürdü; bir kısım halkın ise lüzumundan fazla hayret ve tecessüsünü tahrik etti. Bunlar arasında birtakım bedhah² ve mûrai³ kişiler de muharriri meslekî iffet ve millî ahlâk namına mesul ve müttehem⁴ tutmağa çalıştı. Fakat ahlâk ve iffetin samimî taraftarları benim bu kitabı yazmakla ne yapmak istediğimi pek âlâ anladılar ve her vasıta ile beni tebrik ve teşvik etmek civanmertliğini gösterdiler. İşte şimdi, bu teşvik saikasıledir⁵ ki, birçok esbaba⁶ binaen⁷ natamam kalan bu eseri tamamlayarak kitap halinde çıkarıyorum; lâkin birinci kısımlarının tefrikası sırasında halk arasında hâsıl olan su-

---

1 Dedikodu.

2 Kötü.

3 İkiyüzlü.

4 Suçlu.

5 Nedeniyle.

6 Sebep.

7 Dayanarak.

itefheh mlerin⁸ bu kitabın inti arile de tekrar uyanmasına meydan vermemek için burada birkaç söz söylemekten kendi- mi alamıyaca ım. Muhataplarım hüsnüniyet sahipleridir; m - railere karşı izahat vermekten kendimi vereste addederim.⁹

Nur Baba'ya vaki olan itirazların en birincisi bu kitabın bir sırrı f   etmiş olmasıdır Hangi sır? onu ne ben biliyorum, ne de muterizlerim. Yalnız sağdan soldan i itiyorum ki, Bekta i âyinlerini alenen tasvir ve hikâye etmekle hainane bir bo bo-  azlıkta bulunmu um ve bu tarikat ehli tarafından bizzat bu  yinlere kabul edilmem suretile hakkımda gösterilen emniyet ve itimadı suiistim l etmi im. Eğer ortada hakikaten gizli tu- tulması lâzım gelen bir şey olsaydı ben de muterizlerim gibi pek fena bir harekette bulundu uma kani olacak ve yazd ım bu eseri hiç değilse ne retmekten vazge ecektim. Nitekim Nur Baba'nın bundan dokuz sene evvel yazılmış olmasına rağmen meydana ancak şimdi çıkabilmesinin yegâne sebebi, bir za- manlar benim de böyle bir ahlâkî endişeye kapılı ım, yani ge- gerek cehalet, gerek sade-dillik¹⁰ saikasile hakikatte bir "Bekta i sırrı" mevcut bulunduğuna inanmı ımdır Halbuki bir taraftan  ah s  g rg lerim, diğer taraftan bu tarikat hakkında yapt ım tetkik ve tettebular¹¹ bana isbat etti ki "Bekta i sırrı" yalnız avamın beyninde¹² yer bulan esassız me humlardan biridir. Bu tarikat de diğer bütün tarikatler gibi haddi zatında¹³ hiçbir perde ile örtülü değildir; m devven¹⁴ eski kitaplarında erkân ve  dabının gizli tutulaca ına ve gizli tutulması lâzım gelee-  ine dair hiçbir sarahat yoktur.

---

8 Yanlış anlamların.

9 Kurtulmu , serbest sayarım.

10 Saflık.

11 Araştırmalar.

12 Arasında.

13 Aslında.

14 Düzenlenmiş, bir araya getirilmiş.

Bundan takriben bir asır evveline gelinceye kadar Cem âyinlerine zâhirlerin¹⁵ bile iştirâk ettiği ve Bektaşî babalarının halk arasında alenî irşadatta¹⁶ bulunduğ u vaki idi. Fakat vakta ki Tanzimatı Hayriye cereyanı Yeniçeri ocağının kaldırılmasını icap ettirdi ve o meşhur katliâmlar oldu, Yeniçerilikte her tarikattan ziyade alâkadar bulunan Hacı Bektaş Veli ocağı da için için gizli bir korku ile sarsılmaya başladı. Bu korkuya mahal yoktu denilemez. Bu vakayı¹⁷ esnasında İstanbul'da mevcut mürşid¹⁸ ve dervişlerden birçokları firara mecbur oldu, bazıları nefyedildi,¹⁹ hattâ bir kısmı da Yeniçerilerin duçar olduğ u²⁰ âkıbete uğradı. İşte o zamanlardan beridir ki, Bektaşî dergâhları esrarengiz bir mahfil²¹ haline girdi. Bu mahfillerde bütün âyinler gizli kapaklı icra edilmeğe başladı. Meselâ ilk Hristiyanlar da, bugünkü Bektaşiler gibi, putperest Roma'nın kanunlarının hüküm sürdüğ ü yerlerde ibadetlerini gizli tutar, âyinlerini "katakomp" tâbir edilen mahzenlerde yaparlardı. Bunlar birbirlerini, yine Bektaşiler gibi, birtakım hususi işaretler ve rumuzlu sözlerle tanırlardı. Bunun içindir ki, Romalılar, uzun bir müddet bu yeni mezhep saliklerini²² mezmum²³ işlerle meşgul büyücü veya sihirbaz nevinden bir guruh olarak telâkki etti ve yer altındaki o zavallı mabedlerini müthiş suikast tertibatı yapan birtakım fesat ve melanet ocakları sandı. Nitekim, bizde de ortaya "Bektaşî sırrı" diye bir şey çıkarıldığı günden itibaren cahil hal-kin ve zahirlerin Bektaşilik aleyhinde uydurmadıkları efsane,

---

15 Tarikattan olmayan.

16 Tarikata uygun olarak doğru yolu gösterme.

17 Olaylar.

18 Tarikat şeyhi.

19 Sürüldü.

20 Başına gelen.

21 Toplantı yeri.

22 Mezhebe girenleri.

23 Yerilen, begenilmeyen.

inanmadıkları bühthan²⁴ ve iftira kalmadı; Bektaşiler ne kadar gizlendi ise haklarındaki suizan²⁵ da o kadar arttı.

Bu kitapta yazılan şeyler, mevzuu bahsimiz olan tarıkata halkın lisanında dolaşan menkıbelerden daha ziyade şey mi getiriyor? “Mum söndürmek”den “çırçıplak muane-kalar”²⁶ kadar bütün o, birbirinden şeni,²⁷ birbirinden müstehcen ma-sallar Nur Baba romanında tasvir edilen vect ve cuşiş²⁸ sahne-lerinden daha çok mu mucib-i ardır?²⁹ Pekâlâ biliriz ki müte-assıp sofular bu avamfiribâne³⁰ telâkkiler yüzünden Bektaşile-re selâm vermeyi bir küfür sayarlar ve Bektaşî ayağının bastı-ğı yeri mekruh³¹ telâkki ederler. Bugün birçok aklı başında adamlar vardır ki, bunlar indinde her Bektaşî bir mülhid³² ve-ya bir zındıktır. Nur Baba hiç değilse böyle bir kanaatla yazıl-mış bir kitap değildir ve avamın telâkkisine göre tevehhüm olunan³³ bazı şeni hallerin bu tarikat erkân ve âdabile hiç bir alâkası olmadığını göstermek, Cem Ayinlerinin hakikî mahi-yetini tayin etmek suretiyle denilebilir ki Hacı Bektaş Veli oca-ğına hattâ bir hizmet bile etmiştir Eğer hizmet yarım olmuş ve eğer kitap bazı kimselerin arzu ettiği veçhile yalnız medih ve sena³⁴ ile yazılmamışsa, bu ne benim kabahatim, ne de tarika-tin kusuru yüzündendir. Ancak bu tarikati temsil eden bazı müesseselerin -memleketimizdeki diğer birçok müesseseler gi-

---

24 Yalan.

25 Kötü sanı.

26 Kucaklaşmalar.

27 Kötü, iğrenç.

28 Kendinden geçme ve coşma.

29 Utanma nedenidir.

30 Gerçek dışı, demagojik.

31 İğrenç, kirlenmiş.

32 Dinsiz.

33 Var sanılan.

34 Övgüyle.

bi- ya cahil, ya kayıtsızlık veya umumî tereddî³⁵ yüzünden bozulup çığrından çıkmış olmasıdır ki Nur Baba romanına bir hiciv tavır ve edası vermiştir. Kendi hakkındaki bütün suizanlara rağmen derim ki, bugünkü günde bu tarikat gerek şeklen, gerek ruhen an'aneleri haricine çıkmış ve büsbütün tanınmaz bir hale girmiştir Vakıa bu tereddinin, memleketin umumî ahvalıyla sıkı bir alakası vardır; nasıl ki bugünkü Türk ailesi artık dünkü Türk ailesi değilse, bugünkü Bektaşî tekkeleri de dünkü Bektaşî tekkeleri değildir; (diğer tekkeler için de aynı şeyi söylemek kabildir, fakat bahsin haricine çıkmamak için iddiamızı tahdit etmek³⁶ mecburiyetindeyiz.)

Bir çok ulvî an'aneler buralarda tamamiyle yanlış telâkki edilip yanlış tatbik olunmaktadır Romanın eşhasından³⁷ birine ilk fasılda söylediğim gibi "meydan"ların erkân ve âdabı altüsttür; bu halin yegâne sebebi müşşidlerin en iptidâî tasavvuf tehzibinden³⁸ mahrum bulunmaları ve muhiblerin³⁹ "muhabbet"i luggavî mânasiyle⁴⁰ telâkki edecek kadar kör ve çiğ kalmış olmalarıdır Bunların gözlerini açacak bunların ruhlarına lâzım gelen hususî irfanı verecek rehberlerin ise ayrıca rehber ihtiyaçları olduğunu söylemek zaittir.⁴¹

Ananeden yetişmiş hakikî ve samimî Bektaşîler, Bektaşî dergâhlarının bugünkü hali karşısında dilhundurlar⁴² Ben bunlardan biriyim ve buraya parmağımı koymak suretiyle tedaviye nereden başlamak lâzım geldiğini bu kitapta göstermeğe çalışıyorum. İcap eder ki, iş yalnız marazın teşhisiyle kalma-

---

35 Yozlaşma.

36 Sınırlamak.

37 Kişilerinden.

38 İlkesinden, temizliğinden.

39 Tarikatten olanlar.

40 Sözlük anlamıyla.

41 Gereksizdir.

42 İçi kan ağlamak.

sın, Hacı Bektaş Veli ocağının sadık hâdimleri,⁴³ her tarafından “âlem-i zâhir”in⁴⁴ ham ruhları esen bu viraneyi tâmir ve ıslâha çalışsınlar, tâ ki günün birinde Yunus Emre gibi:

“...çiğdik, piştik elhamdülillâh!” diyebilelim.

Nur Baba’ya edilen itirazların bir kısmı da, bu kitabın Fransızlar’ın tâbiri veçhile bir “roman a clef” - yani hakikatte vaki birtakım vak’aları ve hayatta mevcut birtakım eşhası mu-savver-⁴⁵ bir hikâye olabilmesi ihtimaline istinat ediyor. Gûya Nur Baba filân mürşid imiş. Onun dergâhı filân yerde kâin-miş.⁴⁶ Ziba Hanımefendi filân aileye mensup, herkesin bilip ta-nıdığı bir kadınmış. Nigâr Hanım’ın asıl ismi şu imiş, Macit adlı kahramanımın asıl şahsiyeti bu imiş. Bütün bu zanlar, bu faraziyeler kat’iyen esassızdır. Ben Bektaşî dergâhında ne Nur Baba gibi mürşidlere, ne de Ziba Hanımefendi tarzında muhib-belere⁴⁷ rastgeldim. Gerek hikâye ettiğim vak’a, gerek tasvir ettiğim eşhas tamamiyle muhayyeldirler. Eğer bunlar bazı kimselere hakikatte vaki ve mevcut gibi görünüyorsa, bunu bir romancı sıfatıyla kendim için bir muvaffakiyet telâkki ederim. Zira herhangi bir romancının ilk endişesi yarattığı “tip”lere kuvvetli bir hakikat çeşnisi verebilmektir. Bazı kud-retli hikâyeciler öyle kahramanlar yarattılar ki insan, bunlara hayattâ tanıdığı kimselerden daha ziyade âşina çıkar ve so-kakta birini gördüğü veya bir mecliste bir kadınla tanıştığı za-man “bu adam filân romanda okuduğum adama benziyor, bu kadın filân hikâyede tasvir olunan kadının aynidir” der. Benim karilerim⁴⁸ de, mütemadiyen bu nevi evhama⁴⁹ düşüyorlar ve

---

43 Hizmetçileri.

44 Dış dünyanın.

45 Tasvir eden.

46 Bulunuyormuş.

47 Tarikatten olan kadınlar için kullanılır.

48 Okuyucularım.

49 Kuruntu, asılsız düşünce.

bu evham içinde tanıdıkları bazı kadın ve erkeklerle Nur Baba hikâyesindeki kadın ve erkekler arasında birçok müşaheretler ve mutabakatlar⁵⁰ buluyorlar. Onları bu mukayeseleri yapmaktan menedemem. Yalnız şunu söylemek isterim ki, Nur Baba'nın kendisi de dahil olmak üzere romanımın bütün tipleri hakikî değil, tabiidirler; hiç bir tarihte, hiç bir yerde yaşamadılar. Fakat tarif ettiğim şerait dahilinde mevcut olup yaşamalarına imkân vardır Esasen iyi romanla fena romanı birbirinden ayıran hatt-ı fasıl⁵¹ da işte bu imkândadır

YAKUP KADRI

---

50 Benzerlikler ve uygunluklar.

51 Ayırıcı çizgi.

İkinci izah

Nur Baba romanının mevcudu birkaç ay zarfında tamamen tükendi. Fakat bu rağbet, bir muharrir sıfatile, beni zerre kadar müstehir etmiyor¹ Çünkü, bu kitapta, âmmenin merakını celbeden şey mevzuunun maşinideliğidir,² zannediyorum. Bana bu zannı veren sebep eserime dair yazılan mütalâaların, söylenen sözlerin ekseriyetle edebî tehzibden³ mahrum kimselere ait oluşudur. Halide Edip Hanımefendi'nin İkdam gazetesinde intişar eden kıymettar makalelerinden mâada⁴ Nur Baba'ya dair okuduğum ve dinlediğim mülâhaza⁵ ve tenkitlerin hemen hiç biri -aldığım birkaç hususî mektubu da istisna ediyorum- benim edebî gururumu okşıyacak bir mahiyette değildirler Vakıa, Ahmet Haşim Bey de Akşam gazetesinde Nur Baba'nın intişarı münasebetile en san'atkârane makalelerinden birini yazmıştı. Lâkin kendi başına bir sanat eseri olan bu makalede

---

1 Övünç vermiyor.

2 İşitilmemiş, orijinal.

3 Edebî eğitimden.

4 Başka.

5 Düşünce.

eserimden ziyade, Ahmet Haşim Bey'in bir billûr parçasına veya sihirli bir menşure⁶ benziyen dimağındaki mütelevvin⁷ ak-simi gördüm. Bu itibar ile, diyebilirim ki, Nur Baba romanından bir roman gibi yalnız Halide Edip Hanımefendi bahsetti ve bu şeref şu zavallı kitap için kâfi olmak lâzım gelir.

Handan müellifi, kendine has o kudretli sezişile benim, Nur Baba romanında ne yapmak istediğimi âdeta bana bile vuzuh veren bir aydınlık içinde meydana koydu; tasvir ettiğim zahiri hayatın karışık kesif ve kaba saba eşkalî⁸ arkasında gizlenen deruni âlemin⁹ eşiğinden, kâh ateş ve kâh nur içinde ve kâh dumanlara bürülü ruhların kıvranışlarını yalnız o gördü ve bu ruhlardan biri ve belki yegânesi olan "Nigâr"a yalnız o acıdı; zira Nigâr, "Handan"ın hemşiresidir; elemde ve ihtirasta hemşiresidir. Vakıa, Halide Edip Hanımefendi, bana başta Nigâr olmak üzere, bütün kadın kahramanlarını sukut ettirmekteki¹⁰ veyahut sukut etmiş gibi göstermekteki ısrarımın nereden geldiğini sordu. Bence aşk ve ihtirasta sukut yoktur; etinin feryadını susturmak ve nefsinin feveranını¹¹ dindirmek için sabah akşam kendini kamçılayan azize "Tezer"le, Adonis âyininin şarap tortusuna bulanmış perişan saçlı rahibeleri aşkın kanunu önünde müsavidirler. Ben Nigâr'da hem azize "Tezer"i, hem de şarap tortusuna bulanmış bu perişan saçlı "Bakanta"ların şahsiyetlerini birleştirdim ve ruhun sıtması ile bedeninin iltihabı arasında gelip gittim. Ruhun derinliklerine kadar varan cismanî¹² ihtiras ve cisminin hudutlarına kadar dayanan ruhanî iptilâ,¹³ Frenklerin

---

6 Prizma.

7 Renkli.

8 Şekilleri, görünüşleri.

9 İç dünyanın.

10 Düşürmek, aşağı, kötü göstermek.

11 Taşkınlık.

12 Bedensel.

13 Ruhsal düşkünlük.

“Amour Mystique-tasavvufî aşk” dedikleri hâlet, işte budur. Böyle bir aşkı, nerede, Nigâr’ı sevkettiğim muhitten başka bir yerde gösterebilirdim? Bu kadının, zincirlerden boşanmış olan gönlü dar, düz ve muntazam bir muhitte aslâ hızını alamazdı ve bu gönlün mutlaka sona kadar gitmesi lâzımdı. Eğer her son bir dereke¹⁴ ise zirvenin mânası nedir? Tabiatın kanunlarına göre yükselmekle düşmek arasında ne bir mesafe, ne de bir istikamet farkı vardır: Yükselen bir cisimle, alçalan bir cisim arasındaki fark, bir hız ve sürat farkından ibarettir. Bunun için, tabiatteki hâdisat gibi, insanları da ancak bu hızları esnasında görmeli, bu hızları esnasında takdir etmeli ve onlara bu hıza göre kıymet vermelidir. Nigâr’ın nereye gittiğine bakmayınız, nasıl gittiğine bakınız. Bu seyri,¹⁵ baş döndürücü bir şey midir? Benim maksadım bu baş dönmesinin tadını vermektir. Temenni ederim ki, eserimin üçüncü tabı üzerine yazılacak tenkit ve mülâhazalar bana bu hususta ne dereceye kadar muvaffak olduğumu veyahut olmadığımı gösterebilir.

Meseleyi Bektaşilik tarafından alanlara artık cevap vermiyeceğim. Çünkü bunlar benim cinsimden insanlar değildirler; birbirimizin lisanını ve maksadını anlamamıza ihtimal yoktur. Bunlardan birisi İleri gazetesinde ve sonra Yarın mecmuasında bana birçok fuzulî hücumlarda bulundu. Güya ben bu kitabımla Bektaşiliği anlatmak istiyormuşum da anlatamamışım gibi tarikat hakkında bir sürü münakaşalar açtı. Bu münakaşaların hiç birine girmedim, çünkü ben her hangi bir tarikati bir romanla tetkik ve tarife kalkışacak kadar hafif meşrep olmadığım gibi, doğrudan doğruya edebiyata ait olması lâzım gelen bu bahsi dinî veya felsefî bir vâdiye dökerek kadar da malûmatfuruş¹⁶ değilim.

Bektaşiler namına söz söyleyen bu adam, kendisile münaka-

---

14 En aşağı basamak.

15 Gidişi.

16 Bilgiç, bilgi sahibi.

şaya tenezzül etmediğimi görür görmez, kırılan haysiyetini benim haysiyetime ve namusuma taarruz etmek suretile tamire kalkıştı. Halbuki benim en kuvvetli tarafım kalemimden, il-mimden, irfanımdan ziyade haysiyet ve namusum olduğu için, bana vurulmak istenen yumruk bir duvara tesadüf eden yum-ruklar gibi ancak sahibinin elini acıttı.

YAKUP KADRI
28 Mart 1923

Nur Baba

I

BİR BEKTAŞI TEKKESİNDE MUMLAR NASIL SÖNDÜRÜLÜR?

- Dem¹ bitti mi? Dem bitti mi?
- Erenler başı için bize dem verin, dem verin!...
- Kerbelâ'da susuz kalanlar aşkı için...
- Soframız çöl gibi kuruyup kaldı, bir katresi cana can katacak...
- Yanlış söyledin, cananı cana bağlayacak.
- İkisi birden... Zaten can demek canan demektir...
- Seni afacan seni!...
- Hah, hah, hah...
- Sâki, ocağına düştük, ne yaparsan yap, imdada gel...
- Kendisi muhtacı himmet bir dede...
- Peki... Öyle ise emrediyorum sana: Dem ol!
- Oldum...
- Şişeye gir...
- Yok, bak onu yapamam, başka yere gitmek dilerim.
- Ağzıma gir...
- İstemem erenler...
- Kalbime gir...

---

1 İçki.

- Ne mazhariyet, Allah verince böyle verir.

İstanbul'un yedi tepesinden birinde, eski bir Bektaşî dergahında kadın, erkek mest² bir küme muhib,³ sabaha karşı hep bir ağızdan böyle konuşuyorlardı. Aralarında sesini çıkarmayan yalnız Mürşidin zevcesi Bacı Celile Hanım idi. Hattâ, o bu sözleri biraz hiddetle dinler gibiydi, zira, kendisi her şeyi tadında bırakmak taraftarıdır. Hayatın, saçlarındaki beyaz tellerden daha çok birtakım acı tecrübeleridir ki ona bu düsturun isabetini öğretti. Mamafî böyle sofrada başlarında, bu kadar uzun süren muhabbetlerin ne fena neticeler verdiğini anlamak için pek o kadar saç ağartmağa da lüzum yoktur. Hele Nur Baba'nın dergahında⁴ bu âkıbet derhal hissedilir; zira, bu genç ve havaî mürşid, diğer mürşidler gibi, ilâhiler, neyler, sazlarla gerilen sinirleri idare etmek kabiliyetinden mahrumdur ve onun riyaset ettiği sofralar, ekseriya, ya bir tekme ile devrilmek veya sesi fazla çıkan bir buse ile perişan olmak âkıbetine mahkûmdur. Bunun içindir ki, meclisin intizamsızlığından mütehassıl⁵ küskün bir hiddet içinde sâkit⁶ duran Celile Bacı ağır bir tavırla herkesi sükûta davet etmek lüzumunu hissetti.

- Çocuklar, dedi, vallahi ne dediğinizi, ne yaptığınızı bilmiyorsunuz. Bu kadar demlilik⁷ elverir; sekiz saattir mütemadiyen içtik. Nerede ise şafak sökecek. Bakınız camlar ağarmağa başladı.

Ve muhibbesi Ziba Hanımefendi ile hararetili bir mübahaseye⁸ dalmış Baba'ya dönerek dedi ki:

---

2 Sarhoş, kendinden geçmiş.

3 Bir tarikatten olanlar.

4 Tekke.

5 Oluşan.

6 Sessiz.

7 İçkili oluş.

8 Sohbet.

- Erenler, emretseniz de artık lokma hazırlansa...

Nur Baba, yarı öfkeli, yarı sarhoş bir tebessümle cevap verdi:

- Yok, Celile. Görüyorsunuz a, biz Ziba ile daha kozumuzu paylaşmadık. Eğer isteyen varsa... dedi.

Baba'nın son sözleri yeni bir talep ve itiraz feveranı içinde kayboldu; herkes, muhabbete devam etmek istiyordu.

Biraz evvel, karşı karşıya oturan Nasib Hanım'la Rauf bey şimdi yanyana gelmişlerdi; Nesimî ve Necati Beyefendiler arasında bağdaş kuran udî Niyazi gittikçe artan bir gönül okşama ile yeni bir fasıl için, udunu belki yirminci defa olarak tekrar akort etmeğe başlamıştı; akşamdan beri bacının hemşirezadelerini bin türlü tuhafliklarla derunî kahkahalar içinde kıvrandıran miralay Hamdi Bey ise, şimdi yüzünü kâmilan⁹ onlara çevirmiş ve cinaslarına,¹⁰ nüktelerine, çeliresinin şeytanî buruşukluklarına maskaralığın en son belâgatini¹¹ vermeğe koyulmuştu.

Nur Baba ile Ziba Hanımefendi arasındaki muhavereye¹² gelince, bu, her kadehte alevi taravetlenen,¹³ âteşin,¹⁴ şedit,¹⁵ boğuk bir didişme haline giriyordu.

Ayağa kalkan bacı, hiddetini güç zaptederek yerine oturdu ve rakı şişesi boşaldığı andan itibaren muttasıl¹⁶ elindeki kadehi silkmekle meşgul sâkiye dönüp:

- Kuzum Nuriye Hanım, beni yerimden kaldırma! Git, derviş Çınarî'yi bul da şişeyi bir yerden doldursun; dedi.

---

9 Bütünüyle.

10 Söyleşileri aynı, anlamları ayrı olan kelimelerle yapılan söz oyunu.

11 En iyi anlatımını.

12 Konuşma.

13 Tazelenen.

14 Ateşli.

15 Şiddetli.

16 Sürekli, durmaksızın.

Ve bütün oturanlara ayrı ayrı ısırmacı bir nazarla baktı, kendi kendine: “Allah’a emanet! Ne dergâh, ne erkân!” diye mırıldandı.

Bunu, yalnız, Bacı’nın tâ yambaşında bulunan Nesimî Bey işitti ve yavaşça eğilip dedi ki:

- Neden, yine niye sıkıldınız efendim?

- Allah’ı severseniz, siz bâri böyle demeyin Beyefendi. Siz ki dergâh nedir bilirsiniz, tarikatın erkânına benden ziyade vâkıfınız. Bana söyleyin, böyle meydan,¹⁷ böyle muhabbet nerede gördünüz? Baba kendinden geçmiş, evlâtlar her isteğini yapar. Rapt yok, zapt yok, lokma zamanı ise hiç belli değil. Bunun sonu neye varır böyle?

- Hakkınız var, anne Bacı! Bu akşam muhabbeti, cidden biraz şirazesinden çıkmış¹⁸ görüyorum.

Bacı, ağzını muhatabının kulağına yaklaştırdı ve gözünün ucu ile Ziba Hanımefendi’yi göstererek:

- Ah, dedi, hep bu kadın, Beyefendi, hep bu kadın!...

Nesimî Bey yarı tasdik, yarı itiraz eder bir tavırla başını salladı:

- Yok amma, anne Bacı! dedi; doğrusu kabahati hep ona yüklemek de reva değil. Şu karşının haline bakın: Raif Bey’le Nasib Hanım nerede ise, kucak kucağa, dudak dudak gelecekle.

- Ben onları mazur görürüm; erenler bu derece suimisal¹⁹ olduktan sonra...

Nesimî Bey, kaç saattir, kulağı dibinde, bitmez tükenmez fısıltıları, gülüşüp kırışmalarile her faslın ahengini bozan genç kızlardan, hassaten Hamdi Bey’den kurtulmak zamanı geldiğini hissetti ve dedi ki:

- Ya şu Hamdi Bey’e ne dersiniz efendim? Bu kızlarla, bu

---

17 Bektaşî tekkelerinde âyin yapılan yer.

18 Ölçüyü aşmış, çıgrından çıkmış.

19 Kötü örnek.

derece “haşır neşir” olmak ona yakışır şey mi? Onlar, ma-lûm! Ne kadar olsa çocukturlar; akılları ermez, siz lûtfen arasıra kendilerine ihtar etseniz pek iyi bir şey yapmış olursunuz. Çünkü bilmezsiniz, bu Hamdi Bey ne Hamdi Bey’dir!

Nesimi Bey’in bu sözleri, Celile Bacı’ya deminden beri, boğazında düğümlenip kalan hiddet ve nefret seslerini artık hep birden çözebilmek fırsatını vermişti, binaenaleyh en gür sedasile genç kızlara bağırdı:

- Kuzum, sizin hâlâ burada kalmanızdaki mâna nedir, bakayım? Hiçbir işe yaramazsınız, ne sofraya baktığınız, ne ahenge karıştığınız var. Üstelik bir de zavallı Hamdi Bey’i didikler durursunuz, bu ne terbiyesizlik, bu ne rezalet!

Celile Bacı, gittikçe o kadar bağırmağa başladı ki âdeta Baba ile Ziba Hanımefendi mübahaselerine nihayet verir gibi oldular. Biri âmir²⁰ ve öfkeli onu sükûta davet etti; diğeri, sürüneli, iri elâ gözlerini muhakkir,²¹ muteazzım²² bir bakışla onun beyaz saçları üstünde gezdirdi.

Nasib Hanım sofranın altından Rauf Bey’in dizini çimdikleyerek, yavaşça kulağına eğilip dedi ki:

- Herkesi hiddet bürüyor. Nerede ise gürültü, kavga başlayacak. Kalk, biz kendimiz için sakın bir bucak bulalım.

Rauf Bey sevdalısının bu dâvetine çapkın, cebrî²³ bir te-bessümle şöyle cevap verdi:

-Herkesin kavgasından bize ne, cicim. Fena mı, onlar dışırken biz sevişiriz.

Ve avucu içinde, uzun müddet, genç kadının elini sıktı. Necati Beyefendi, nefes²⁴ mecmuasının yapraklarını çeviri-

---

20 Emredici.

21 Aşağılayıcı.

22 Büyüklük taslayan.

23 Zorlama.

24 Bektaşî tekkelerinde belli ezgilerle okunan manzum söz.

yor, udi Niyazi mızrabını hafiften hafife teller üstünde gezdiriyordu.

Sekiz saatlik, fasılasız bir bezm-i nûş²⁵ içinde yıpranmış sinirler bedmestlik ihtilâcile²⁶ yavaş yavaş tekrar gerilemeğe başlamış ve gözlere haşin bir rehavet çökmüştü.

Tam bu sırada, Nuriye Hanım, sofranın ortasına dolmuş bir şişe koydu; arkasından derviş Çınarı, mezeleri değiştirmeye ve yenilemeye başladı ve bu, sofranın sönmeye yüz tutmuş şetaretini²⁷ üfleyen bir hâdise oldu. Bahusus,²⁸ donuk, beyaz bir alev gibi elden ele, dudaktan dudağa dolaşan ilk kadehi müteakip bezmin²⁹ ilk neşesi büsbütün takarrür eder³⁰ gibi göründü ve baş mısraı Baba'nın sesile başlayan bir nefes, meydanın dağınık neşatını³¹ umumî bir âhenkte toplayıverdi:

*Kâf ü Nun hitabı izhar olmadan
Biz bu kâinatın iptidasıyız
Kimseler vâsıl-ı didar olmadan
Biz kab-ı kavseynin ev ednasıyız
Yok iken Adem'le Havva âlemde
Biz Hak ile hak idik sırrı-ı müphemde
Bir gececik mihman kaldık Meryem'de
Biz tıfl-ı mesih'in öz babasıyız**

---

25 İçki meclisi.

26 Aşırı sarhoşluğun çarpıntısıyla.

27 Şenlik.

28 Özellikle.

29 Medis.

30 Yerleşir.

31 Sevinç.

(*) İlk üç baskıda bu nefesin bir, üç, beş ve yedinci dizelelerinin sonunda "hâ" sözü.

Fakat, nefes bitmeğe vakit kalmadı, ahenk ortasında ansızın bir ses duyuldu:

- Aman artık, tahammülüm kalmadı, hiç de mi insafınız yok, erenler! Biraz daha devam edecek olursanız, vallahi gece mece dinlemem. Başımı örtünce cehennem olur, giderim.

Bu ses Ziba Hanımefendi'nin sesi idi. Nur Baba, faslın imtidadınca³² onu gizli gizli didiklemekte devam etmişti. Fakat bu feryat üzerine, bütün gözler kendisine çevrilir çevrilmez ne yapacağını şaşırdı ve mevkiini ciddiyetten kurtarmak için işi derhal şakaya döktü:

- Her şey elinizden gelir, amenna! Fakat zannetmem ki buna cesaret edebilesiniz... dedi.

Oturduğu yerde, elli senelik cuşacuş³³ bir hayatın bütün ağırlığını yüklenmiş görünen Ziba Hanımefendi, birden, yirmi beş yaşındaki, genç ince kadınlara has bir çeviklik ile ayağa kalktı ve o kadar kat'î bir adımla gitmeğe hazırlandı ki, Nur Baba onu eteğinden tutmağa mecbur oldu.

- Rica ederim, Hanımefendi, dedi, evvelâ, dâvamızı bütün canlar önünde halledelim, ondan sonra...

Bu teklifi, herkes büyük bir tehalûkle³⁴ kabul etti. Yalnız, Bacı susuyor, önüne bakıyordu. Ziba Hanımefendi, umurun ısrarına mukavemet edemiyor göründü ve yerine oturdu.

O zaman, Nur Baba şöyle söze başladı:

- Canlar! Deminden beri Hanımefendi ile ne kadar hararetli, hattâ belki ne kadar sinirli bir tarzda konuştuğumuzun tabii farkına varmışsınızdır. Zaten o kadar gizli de konuşmuyorduk. Çünkü sizi nasıl olsa meseleden haberdar etmek istiyordum. Buna, her cihetten mecburum; zannetmeyiniz ki, ağzımı Hanımefendi'nin kalkıp gitmek istemesi üzerine açıyorum; hayır... Aramızda gizli tutulacak bir şey

---

32 Süresince.

33 Coşkun, taşkun.

34 İstekle.

yok. Münakaşamıza siz de iştirak edebilirsiniz. Çünkü meselenin dergâha, umuma, size de aidiyeti vardır. Bakınız nasıl! -Ziba Hanımefendi'yi göstererek- Bu Hanımefendi, dergâhın en eski evlâtlarından olmasına ve aramızdaki hukukun samimiyetine rağmen birçok zamandır semtimize uğramaz olmuştu. Kendisine evvelâ bunun için gücendik. Fakat bir şey diyemezdik. Gelip gelmemek kâmilen ona ait bir haktır. Fakat Hanımefendi, bununla da kalmadı. Yavaş yavaş buraya gelmek isteyenlere de mâni olmağa başladı ve kendi evini bir dergâha çevirip bu suretle, dergâh ehlinin çırağını söndürmek istedi. Nitekim, kaç zamandır, iştiriyorum, biliyorum ki bir hanımcağız var. Kendisini pek küçükken tanıdığım bir hanım... Buraya gelmek, nasip almak istiyor. Ziba Hanımefendi ise, bu hanıma olan karabetinden³⁵ istifade ederek işini gücünü bırakmış, her türlü vasıtaya müracaat ediyor, zavallıyı bu fikrinden vazgeçirmeğe çabalıyor.

Nur Baba bu sözleri acı bir istihza şivesile söyledi; düşük, siyah bıyıklarının tamamen örtemediği müteharrik,³⁶ ince dudaklı ağzında şeytanca bir tebessüm vardı. Esasen ince bir hatla yekdiğerine bitişik duran kaşlarını daha çok çatıyor, gözleri ise her zamanki şehvet dolu süzgünlüğü ile, o daimî muanımalı bakışını muhafaza ediyordu.

Herkes birbirinin yüzüne baktı. Ziba Hanımefendi oturduğu yerden iki dizi üstüne yükselip boğuk bir sesle:

- Erenler iftira ediyor, inanmayın, diye bağırdı; buraya gelmek isteyen bir hanım yok, buraya gelmesi, buraya getirilmesi istenen bir genç kadın var.

Ve müteakiben hiç kimsenin men'ine³⁷ cesaret edemediği şiddetli bir süratle kalkarak, dışarı çıktı. Nur Baba, onu bir müddet gözlerle takip etti. Sonra zevcesine doğru eğilip

---

35 Yakınlığından.

36 Kıpır kıpır.

37 Engellemeye.

kulağına birkaç kelime fısıldadı ve Bacı derhal çıkanın arkasından yürüdü.

Oturanlar, gizli gizli, birbirlerine soruyorlardı: Bu bahsi geçen hanım kimdir? Necati Beyefendi Nuriye Hanım'dan, udî Niyazi, Nesimi Bey'den; miralay Hamdi Bey, meydanın son hâdiselerinden istifade ile şimdi tekrar etrafını sarmış genç kızlardan, ağzile, gözlerle birtakım işaretler ederek, hep bunu soruyor, bunu öğrenmek istiyordu.

Yalnız Nasib Hanım'ın şuh ve çapkın ağzı bu sırrı gizlice Rauf Bey'in kulağına tevdi etti:

- Eşref Paşa'nın haremi Nigâr Hanım...

Nur Baba, şüphesiz bir şey söylemiş olmak için, ikide bir, sakiyeye:

- Sun bakalım bir daha Nuriye, sun! diyordu.

Artık kimsede içmeğe takat kalmamıştı; sabah oluyordu, biraz evvel, camlarda donmuş gibi duran fecrin ilk ziyası,³⁸ şimdi, berrak ve akıcı bir beyazlık halinde yavaş yavaş bütün meydanı kaplıyor; şamdanların ışığında titrek, karışık gölgelere benzeyen eşya gittikçe müstekar,³⁹ gittikçe hakikî birer şekil almağa başlıyordu. Meselâ biraz evvel, duvarlarda küçük mustatîl⁴⁰ birer pencere zannolunan levhaların müselles ve kûfî hatları⁴¹ artık kâmilten okunur bir hale gelmiş; "Balım Sultan" taşı istikametindeki muallâkat⁴² artık yekdiğerine girmiş bir sürü garip ağaç dalları şeklini terketmişti. Sofranın ortasındaki mumlar ise lüzumsuz birer sûse benziyor ve alevleri ince, gümüşten birer beyaz yaprak gibi titreyerek etraftakilerin gözlerinde donuk, madenî bir pırıltı

---

38 Işıkları.

39 Behrin.

40 Dikdörtgen.

41 "Müselles" üçgen anlamında. Aynı zamanda bir yazı stiline adı. Kûfî de eskiden kitabelerde kullanılan bir yazı stili.

42 Asılı şeylerin tümü.

ile yanıp sönüyor, sönüp yanıyordu.

Artık kimsede içmeğe takat kalmamıştı. Şimdi sofranın etrafında eski basma resimlere benzeyen çehreler vardı. Nesimî Bey'in kırmızı bir sakalla çerçevelenmiş yüzüne adeta beyaz bir kâğıt solukluğu gelmiş; onun yanında, çenesini udunun sırtına dayamış, gözleri, dolgun yanakları üstünde süzüle süzüle kaybolmuş udî Niyazi'nin genç ve taravetli ağzına dişsiz bir ihtiyar ağzın kabalığı çökmüştü. Onun biraz ötesinde ise, Necati Bey çenesinin yarısını örten geniş, düşük bıyıklarla beraber sanki bütün hatları gerdanına doğru akıyor zannolunan seyyal⁴³ bir yüz taşıyordu.

Miralay Hamdi Bey'e gelince, o genç kızlar ikinci defa olarak kendini yalnız bıraktıkları dakikadan itibaren sofradan uzaklaşmış, sırtını ocağın mermer sütununa dayamış, yarı çıplak göğsü üstünde bir sağa bir sola, bir öne bir arkaya yuvarlanır gibi duran mücellâ⁴⁴ başını iki omuzu arasında güç zaptediyor ve arada bir, gözleri örtülü, yüzü donuk, âtıl bir asabiyet içinde yalnız parmağının ucuile iki kaşının ortasını kaşıyan Baba'ya doğru yıkılacak gibi oluyor, sonra birden gözlerini açıp telâşla kendini topluyordu.

Nasib Hanım'ın pembe ve dolgun vücudunda ise, yanında ki adamın gençlik usaresini⁴⁵ damla damla emen mahzuz⁴⁶ bir behimiyet⁴⁷ gözüküyordu; bunun yanında diğer bir kadın daha vardı ki gözlerini korkunç olabilecek kadar sabit ve acıyıp bir bakışla karşısındaki siyah sakallı adama, Nur Baba'ya dikmiş hareketsiz duruyordu. Bu, onun eski meclûbelerinden⁴⁸ birisi, sofranın sâkiyesi Nuriye Hanım'dı.

---

43 Akıcı, yumuşak.

44 Parlak, saçsız.

45 Özsü.

46 Haz duyan.

47 Hayvanilik.

48 Tutkun.

Meydanı uzun bir müddet, hamamlardaki buhara benzer ağır bir sükût kapladı; mumlar yavaş yavaş, damla damla eriyordu. Tam bu sırada, içeriye, arkasında derviş Çınarî ile Celile Bacı girdi. Yüzünde gayet mühim bir müşkülü halletmişlere mahsus iftiharlı bir tebessüm vardı. Ağır bir tavırla geldi; zevcinin yanına oturdu. Şimdi herkes başını çevirmiş ona bakıyordu. Nur Baba, gözleri hâlâ kapalı, yavaşça zevcesine eğilip güç duyulur bir sesle sordu:

- Ne yaptın?

Öbürü daha yavaş, fakat heyecanlı, telâşlı anlatmaya başladı:

- Sorma erenler, sorma; neler çektim. Ben buradan, arkasından yetişinceye kadar o çarşafını giymişti bile... Kızların odasına öyle bir şiddetle girdi, kalfasını öyle bir tekme ile uyandırdı ki... hiddetten bütün vücudu zangır zangır titriyordu. Ne dedi isem kâr etmedi. Uyku sersemi ne yapacağını bilemeyen kalfasını, telâşından âdeta kendisi giydirmeye başladı. Baktım, olmayacak... “Beni erenler gönderdi, tarafından rica etmemi söyledi” dedim. O vakit biraz sakinleşir gibi oldu. Minderin üzerine çöktü ve ağlamaya başladı. Sonra düştü, elleri, dişleri kilitlendi. Kolonya suları, lokman ruhları, hiçbirisi kâr etmiyordu. Kalfasile bizim kızlara kuşaklarını, göğsünü çözdürttüm, uğuşturmaya başladım. Kendine gelir gibi oldu...

- Ey netice! Kısa kes, netice?

- Hiçbir şeyi tamamiyle dinleyemezsiniz ki... Netice ne olacak? Şimdi yatağında, kızlar ve kalfalar uğuşturup duruyorlar.

Nur Baba’yı derin bir düşünce istilâ etti. Ziba Hanımefendi’yi darılttığına pek çok nadim olmuştu. Sinirli bir tavırla ayağa kalktı ve:

- Ben bir şey yiyemeyeceğim, hemen gidip yatacağım, siz isterseniz buyurun, dedi, yürüdü.

Celile Bacı telâşla derhal arkasından koştı. Rauf Bey de kalktı; o da derhal gidip yatmayı her şeye tercih ediyordu. Nasib Hanım, ona, koşarak koridorda yetişmişti, genç kadın, genç muhibbine;

- Ne olur, Rauf; biraz daha kal! Yemek bahanesile biraz daha, ne olur?. diyordu.

Fakat Rauf Bey, kadının bütün cesaretini kıran bir tavırla mazeret beyan etti ve selâmlık kapısına doğru yürüdü. Nasib Hanım, arkası meydanın camekânına dayalı bir müddet koridorda yalnız kaldı.

İçeride derviş Çınarî tuhafliklar ediyor, herkes gülüşüyordu.

II BİR BEKTAŞI ŞEYHİ NASIL YETİŞİR?

Cidden,¹ Nur Baba, Ziba Hanımefendi'yi darılttığına pişman olmuştu. Odasında, yatağı kenarında, ayakları zevcesine uzanmış, ona çoraplarını çıkarttırırken şimdiden yarı uyku ile ağırlaşan başına gecenin bütün hâdiseleri fena bir rüya gibi geliyordu. Yatağına uzandı; gözlerini kapadı ve şımarık bir gevşeklik içinde uyuşmuş vücudunu bin türlü ihtimamla uğuşturup örtmeye çalışan zevcesine mırıldanarak dedi ki:

- Celile; o giderken muhakkak beni uyandır!

Adam sen de... Ziba Hanımefendi'yle, kimbilir bu kaçınıcı kavgası idi! Birçok kereler olduğu gibi, yarın yine her şey unutulacak, her şey demliliğe atfolunacak ve akşamın asabî, âsî, azametli Ziba Hanımefendisi, giderken yine herkes gibi eğilip ona niyaz² edecekti. Zaten bu geceki münakaşada böyle bir barışmayı imkânsız kılacak kadar mühim ve fevkalâde ne olmuştu? Ziba Hanımefendi'yle tanıştıkları günden beri, işte aşağı yukarı on senedir, aralarında sık sık

---

1 Gerçekten.

2 Tarıkate küçüğün büyüğe saygısını bildirmesi.

zuhur eden kavgaların bu belki en hafifi idi. Onların yarı ciddî, yarı şaka döğüşükleri zamanlar bile olmuştu. Nitekim bir sabah, yine böyle bir bezm-i nüş sabahı idi, onlar bahçenin تنها bir köşesinde uzun bir gaybubetten³ sonra birdenbire bütün tekke halkının önüne -birinin geceliği parça parça, diğerinin dantelleri lime lime- yorgun ve perişan bir halde çıkıvermişlerdi.

Bu, sanki didişmelerde, itişmelerde kuvvet ve taravet⁴ bulan, sanki gayız⁵ ve kin içinde yaşayan bir muhabbetti. Her buhran, sanki onları yekdiğerine daha merbut,⁶ daha minnettar kılan bir sebepti. Fakat bu en çok Nur Baba için böyle idi; çünkü Ziba Hanımefendi'nin kalbinde, bütün bu hâdiselerden, daima, kini devam ettiren ve gizli intikamlar hazırlayan fena bir ateş kalırdı. Nur Baba, filvaki,⁷ bu içten ateşin ışığını muhibbesinin gözlerinde âyan⁸ görürdü; fakat onda her endişeyi ehemmiyet vermiyen bir tebessümle saklamak sanatı vardı. Zaten bu müştehi⁹ ağızlı, süzgün bakışlı derviş için hayatın hangi hâdisesi böyle bir tebessüme lâyık değildi? O ki, kendine ait her müşkülün, hattâ belki her musibetin, nihayet bir meyve ney âleminde, birkaç ilâhî ile bir iki cinas ve gülümseme arasında hal ve fasıl olunduğunu görmüş ve hayat yolunun her yokuş başında daima kendine doğru uzanan eller, koltuğuna giren kollar ve güya onu her adımda biraz daha yükselten kolay kademeler gibi ayağı altına serilmiş vücutlar bulmuştu. O, tâ on sekiz yaşından beri, gençlerden, ihtiyarlardan, kadın ve erkekten

---

3 Ortada görünmeyiş.

4 Tazelik.

5 Öfke.

6 Bağlı.

7 Gerçekten.

8 Apaçık.

9 İstek dolu.

mürekkep dindar ve dîlfikâr¹⁰ bir üftadeler mevkibile¹¹ çevrili, kâh sevilerek ağlanarak, kâh korkulup yoluna feda-yı nefis edilerek, sevda, niyaz ve ihtiras sesleri arasında, kendince gaye bildiği son hazlara doğru mesut ve mutmain¹² yürüyordu. Mamafih, âyini daimî bir ilâhe haline koyan bu kalabalık mevkibin içinden, Nur Baba'nın dimağında silinmez izler bırakmış ancak iki sima yükselebilirdi. Onu hayatının iki mühim merhalesine götüren iki mühim sima ki, Nur Baba, arasına kendini bunlar önünde biraz da minnetdar hissederek. Vakıa onun hayatı, önde iştahlı bir mey sofrası, arkada âhenkli bir tambur ve ney cemiyetile cûşişli¹³ ve sevdâ¹⁴ bir alay halinde akıp gitmekte idi, fakat bu alay, fütur bilmez,¹⁵ dindar bir yardımla nöbetleşe yolunu aydınlatmış o iki lütufkâr meşâlkeşten¹⁶ bir ân için mahrum bulunmuş olsaydı, kimbilir, Nur Baba şimdi, hangi uçurumun kenarında kimsesiz ve çaresiz kalacaktı.

Çünkü Nur Baba, Nur Baba olarak doğmamıştı. O, bundan yirmi beş sene evvel, şimdi reşadet¹⁷ postunu işgal ettiği bu dergâhın aslı meçhul, cılız bir sığıntısı idi ve muhipler arasında sadece "Nuri" diye çağırılırdı. Selefî merhum Afif Baba dört beş defa evlenmiş olmasına rağmen her nedense evlât mürüvvetinden mahrum kalmış bir adamdı; ömrünün yarısına geldiği zaman bu mahrumiyet kendisini o kadar ezmeğe ve son karısı yüzüne öyle melûl bir nazarla bakmağa başladı ki, zavallı mürşid artık yegâne teselliyi başını alıp

---

10 Gönlü yaralı.

11 Sevgililer alayı, topluluğu.

12 Güvenle.

13 Coşkun.

14 Sevdalı.

15 Bezginlik bilmez, korkusuz.

16 Meşale tutan, yol gösteren.

17 Şeyhlik.

uzun seyahatlere çıkmakta buldu. Bütün Asya'yı, İran ve Tü-
ran'ı dolaştı. İki sene kadar Anadolu'nun göbeğinde kaldı ve
işte Nuri'yi oradan alıp getirdi. Çocuk o zaman sekiz dokuz
yaşında ya var, ya yoktu; cılız, hastalıklı, fakat pek sevimli
pek zekî idi; hele gözlerine her bakan hayran kalırdı; Afif
Baba onu hattâ meydanda, muhabbetlerde bile postunun ya-
nından ayırmazdı; bu hal ekseriya dergâh halkının, misafir-
lerin, bilhassa Bacı'nın şikâyetlerini mucip olurdu ve çocuk
pek sıcak kanlı olmasına rağmen mürşidin gıyabında hayli
didiklenirdi. Hele bir gece, bir (Âyin-i Cem) gecesi, sofranın
en cûşacûş¹⁸ bir deminde,¹⁹ çocuğun uyku bahanesile babayı
yerinden kaldırıp beraber yatmağa zorlayışı, arzusuna göste-
rilen muhalefet üzerine bütün kuvvetile tepinip bağırmağa
başlayışı misafirleri o kadar bıktırdı ki, içlerinden büyük bir
kısmı bundan sonra Afif Baba dergâhının muhabbetlerinden
uzaklaşmağa ve devamda sabit kalanlar da²⁰ eski muhabbet-
leri hasretle yâda²¹ başladılar.

Hele çocuk on altısını bitirip on yedisine girdiği esnalarda
dergâhta, hemen hemen kimseler kalmamıştı; çünkü dün
sadece müziç²² ve şımarık olan Nuri ilk gençlik saikasıle
mutasahit²³ ve mütecaviz olmağa da başlamıştı. Muhibbeler
arasında taze ve geçkin hiçbirisi yoktu ki, muhabbetlerde,
onun elinin ısırın, sokan, çimdikleyen beş ayaklı bir hayvan
gibi sofranın altından kendi dizleri üstünde gezindiğini, se-
lâmlıklı harem arasındaki dehlizlerde o tüysüz, sıska gencin
bir teke vahşetile göğüslerine atıldığını görmemiş bulunsun.
Tuhafı şu ki, çocuk fevkalâde inatçı idi; ne yüzüne inen sil-

---

18 Coşkun.

19 Anında.

20 Devam ettirmeyi sürdürenler de.

21 Anmaya.

22 Usanç verici.

23 Sırnaşık.

leler, ne Afif Baba'nın nasihatleri, ne bazı muhibbelerin korkutmaları, ne de her teşebbüsünün daima kat'î ve acı bir mahrumiyetle nihayet buluşu, hiçbir şey, onun bu serbaz²⁴ faaliyetine bir ân için bile sekte veremiyordu.

Hakikaten Nuri bütün mânasile bir genç tekeye müşabih-ti.²⁵ Hacı Bektaş ağılının ruh-âşına²⁶ çobanlar elinde bütün tavır ve hareketleri bestelenmiş, bütün müşafeheleri²⁷ tatlı bir nizama bağlanmış kuzuları arasında nakabili tahammül bir sûriş unsuru²⁸ olmakta idi; onun için, kuzular birer birer dağıldılar. Öyle ki Nuri yirmisine bastığı zaman, koca tekkenin içinde tek başına kaldı ve artık son demini yatağında uzanmış bekliyen Afif Baba'nın iniltileri ile, her gün gür, kumral saçlarından en aşağı beş altı ak tel koparınakla meşgul Bacı'nın işmizazları²⁹ arasında ilk gençlik tecrübesizliklerinin cezasını çekmeğe mahkûm oldu.

Fakat, çok geçmedi, ya bir, ya iki sene zarfında cesur ve inatçı çocuk yine talihine galebe etmenin yolunu buldu ve bu yol onun için, Afif Baba ölüm döşegine düştüğü günden beri odanın ayrı bir köşesinde serili duran Bacı'nın yatağı oldu. Vakıa; ateşin³⁰ ve körpe Nuri, ancak birçok zahmet ve birçok tehlike mukabilinde girebildiği bu hazanperver³¹ yataktan kendi ihtirasatı ile mütenasip³² bir kâm alabilmekten uzak kaldı; fakat, bu onun için, ikbalin yüzünü hiç olmazsa dolayısıyla kendine doğru çeviren bir hâdisе oldu; çünkü,

---

24 Cesur.

25 Benzerdi.

26 Ruhu tanıyan.

27 Söyleşme.

28 Dayanılması imkânsız bir kargaşalık unsuru.

29 Yüz uğuşturmaları.

30 Ateşli.

31 Hazana dönüşmüş.

32 Tutkularına uygun.

Afif Baba son nefesini verdikten üç ay sonra resmî ve alenî bir hal alan bu münasebet herkesin o kadar merak ve tecessüsünü celbetti³³ ki, tekke yeniden dolmağa başladı; birkaç sene evvel yavaş yavaş tek tük çekilen misafirler bu sefer heyecanlı bir temaşaya koşar gibi akın akın avdet eylediler ve tekkeye pek az zaman zarfında evvelce görülmemiş bir feyiz³⁴ ve bereket getirdiler.

Tecessüs insanları sevkeden kuvvetlerin en büyüğüdür. Bahusus, bu hâdise, yeni zevç ve zevceyi yakından tanıyanların iradesini altüst edecek kadar mühim, garip ve meraklı idi; Celile Bacı bütün muhibler âleminde temkin ve vakarı, fazla intizamseverliği, hattâ biraz da ahlâkî taassubile tanınmış, kırkına yaklaşmış bir kadın, kendi elinde büyüttüğü yirmi üçüne henüz basmış Nuri gibi çılgın ve havaî bir gencin kucağına böyle birdenbire düşüversin ve kendinde bu düşüşe meşru bir şekil verecek cesareti bulsun! Buna kimse ihtimal vermiyor ve şaşkın gözlerle yeni çiftin etrafını alıyordu.

Mamafî, bu yeni çift haddizatında³⁵ pek o kadar garip bir manzara arz etmiyordu; çünkü Afif Baba'nın genç halefi, vaktinden evvel yetişmiş gür ve siyah bir sakalla çerçevelesen çehresi ve taşkın bir cinsiyetin ifadesini taşıyan süzgün ve halden anlar gözleriyle çoktan bir olgun erkek vakarını takınmış; Celile Bacı ile vakıtsız bir humma ateşi içinde gibi temkinini çoktan kaybetmiş, sesine âdeta bir genç kız sesinin titrekliği, yanaklarına âdeta bir yeni gelin kırmızılığı gelmiş ve solgun saçları baştan başa parıltılı bir renge boyanmıştı. Böylece her ikisi de birbirine pek münasib görünüyordu. Fakat, bugünkü erkeğin siyah sakalı altında daima dünkü çocuğun mütecaviz ve şımarık çenesini gören

---

33 Çekti.

34 Bolluk.

35 Aslında.

ve şimdiki genç zevcenin altın saçlarında biraz evvelki ak telleri hâlâ unutamıyan eski tanıdıklar onları öyle yanyana gördükçe hayretlerine bir türlü nihayet veremiyorlardı. Hele, genç mürşid muhibbeler tarafından âdetâ bir hilkat gari-besi gibi telâkki ediliyor, âyinlerin imtidadınca³⁶ en ufak, en sade bir duruşuna kadar bütün tavırları ve hareketleri onlara fevkalâde görünüyor, tek bir bakışı bin türlü tetkiklere, tenkitlere, bin türlü fısıltılara sebep oluyordu. Halbuki Nuri Baba bir mürşid olmak itibarile hiç de selefinden farklı bir şey değildi; tarikatın bütün erkânına, tekkenin bütün ananesine, Afif Baba kadar o da vâkıf görünüyordu. Hattâ denilebilir ki o, bu hususta Afif Baba'nın bir ikinci nüshası gibiydi. Müteveffanın resmî şahsiyetini kendince o kadar benimsemişti. Bununla beraber, gençliği, tecrübesizliği ve biraz da cehaleti sebeble ihtimal her ân bir başka mübalâtsizliğe³⁷ düşebilirdi, fakat yanibaşında Celile Bacı'nın, cübbesinin eteğinden hiç ayrılmayan mihriban³⁸ eli onu en hafif bir kusurdan bile korurdu. Bu kadın kendi iradesini kaybettiği günden beri intizamseverlik hissini artık başkalarının, bilhassa genç zevcinin iradesine hâkim olmakla tatmin edebiliyordu. Hattâ zaman zaman bu tahakkümünü o kadar ileriye götürüyor, Nuri Baba'yı o kadar sıkı bir zaptürapt³⁹ altına alıyordu ki, zavallı genç adam âdetâ bir ağ içine düşmüş gibi çabalanmağa başlıyordu. Fakat her çabalanışında Celile Bacı şefkatli bir anne tebessümle ona doğru sokuluyor ve: “- Dergâhın selâmeti için... diyordu. Çoban kendi havasına düşerse ağıl darmadağın olur.”

Dergâhın selâmeti için... Bu söz Nuri Baba'nın âdetâ boy-nunu bükerek, el ve ayağını keserdi. Zira gözü önünde boş

---

36 Âyinler süresince.

37 Dikkatsizliğe, yanlışlığa.

38 Sevecen.

39 Disiplin.

kalan bütün dergâhların fecaati canlanırdı; selefinin son zamanlarında, çığırından çıkıp tenhalaşan bir tekkenin ne demek olduğunu o pek iyi görmüş ve anlamıştı. Lâkin ne çare ki Nuri Baba'da ârızı⁴⁰ olan bu temkin çok devam etmedi; ne de tekkenin zahiri olan nizamı...⁴¹

Günün birinde Kanlıcalı Ziba Hanımefendi isminde bir kadın tâ meydanın ortasında, kokular ve renkler içinde bir rüzgâr gibi esti ve her şeyi altüst etti.

Bu Ziba Hanımefendi, İstanbul'un eski ve namlı ailelerinden birine mensuptur. Pederi, Abdülaziz devrinin meşrebi rind,⁴² kalbi geniş, tavırları zarif saray erkânından⁴³ Safa Efendi isminde hoş sohbet ve zengin bir zat idi; her güzel çehreye açık olan kalbi, her lezzetli yemeğe hazır duran midesi gibi evi de herkese, bilhassa güzel seslilere, güzel sözlülere daima açık dururdu. Bugün altmışını geçmiş İstanbullularca müteveffanın ismine izafeten⁴⁴ "Safa Abad" tesmiye edilen⁴⁵ Kanlıca koyundaki büyük ve şehnişinli⁴⁶ yalı bir zamanlar Boğaziçi'nin en dilsirip⁴⁷ bir cazibe merkeziydi. Bu muhteşem yalının bütün yaz mevsimi her gece sabahlara kadar açık ve aydınlık duran pencerelerinden tâ karşı sahillere kadar bitmez tükenmez kahkahalar, bitmez tükenmez saz sesleri, revnakı⁴⁸ hiç sönmiyen uzun "hey hey" sadaları dökülürdü. Hele koy bir şehir-âyinde⁴⁹ gibi kâ-

---

40 Gelip geçici.

41 Görünürdeki düzeni.

42 Yaradılışı rind, hoşgörülü.

43 İleri gelenlerinden.

44 Dayanarak.

45 Adı verilen.

46 Eski evlerde pencereci çıkma.

47 Alımlı.

48 Parlaklık, güzellik.

49 Şenlik.

milen nur ve ahenkle mümteli⁵⁰ kalırdı. Boğaziçi'nin Bebek ve Kandilli'den başlayıp tâ Sarıyer'le Çubuklu'ya kadar uzanan çifte sahillerinden, neş'e avına çıkmış bütün sandallar çevik ve titrek, akın akın, küme küme gelip hep burada dururlardı. Bu sandallar içinde hattâ tâ Beşiktaş'tan ve tâ Üsküdar'dan kalkıp gelenler bulunurdu.

Tuttukları yollar daha ciddi noktalara çevrilmiş olanlar bile buradan geçerken hiç olmazsa beş on dakikalık bir durma arzusuna karşı gelemezlerdi. Visâl ve telâki niyazlarını⁵¹ birbirlerine ancak karşılıklı yalılardan, yakıcı gazellerle haykırabilen muaşıklar⁵² da bu koyun umumî âhenginde yavaşça ve yanyana konuşmağa gelirlerdi.

Bilhassa mehtaplı gecelerde şehnişinin büyük penceresi önünden hiç ayrılmayan Safa Efendi için de bu maî cemaat temasına doyulmaz bir manzara teşkil ederdi. Kadınların feraceleri ayın nurunda misli görölmemiş parıltılı renkler alırdı, onlar Safa Efendi'ye cilâlî su üstünde, mavi bir boşlukta asılı gibi duran sandallardan hava ile ziyadan yapılmış hayalî ve şeffaf birer mahlûk mahiyetinde görünürdü. Her gece daima azlığı teşkil eden siyah erkek kümeleri ise bu açık sathın ötesinde berisinde âdetâ birer bulut parçası gibi silik ve titrek dolaşırlardı.

Bazan -ayın on üçünden on altısına kadar- kalabalık o mertebe çoğalırdı ki kadınları erkeklerden, erkekleri kadınlardan ayırmak âdetâ güç bir mesele halini alırdı; bazan da koydakilerle, yalıdakilerin ahengi birleştirdikleri bile olurdu: Meselâ yalıda henüz biten bir faslı dışarıdan bir diğer fasıl takip eder ve hanendelerden birinin yarım kalmış bir gazelini koydaki seyircilerden biri tamamlardı; kâh aynı şarkının her iki taraftan bir anda okunduğu da işitilirdi.

---

50 Dolu.

51 Kavuşma ve buluşma duaları, dilekleri.

52 Aşıklar.

Böyle coşkun gecelerde, Safa Efendi, sureta⁵³ denizde şarkı söyleyenleri seçmek, hakikatte ise güzel kadın çehrelerini seyredebilmek için o meşhur Paris seyahatinden beraber alıp getirdiği bir büyük gece dürbününü hiç elinden düşürmezdi. Tombul vücudu yumuşak yastıklara ve dirsekleri pencerenin kenarına dayanmış, gözleri dürbünün camlarında saatlerce bakar, arar, dalar ve aynı zamanda yanındaki-
lerle ağır ağır şöyle konuşurdu:

- Yaman dürbün... Hasene Hanım tâ önüme geldi, elimi uzatsam tutacak gibiydim... Yanıbaşındaki sandalda bir Bey var ki hiç ayrılmıyor. Bitişik gibi duruyorlar. Hah, saraylılar dirseği döndüler; o ne hotozlar, o ne hotozlar, o ne hotozlar yarabbi!... Geçkin şeyler... Hakkı Paşa'nınkiler yavaş yavaş açılıyorlar... Vah Zeyrekli Nadire'ye bakın! Tâ burnumuzun dibine sokulmuş da farkına varmamışız, sandalını değiştirmiş, o ne ihtişam öyle... İşte, işte; şimdi de Faik Bey'in kızları!... Yahu, bunlar da ne afacan şeyler! Sabah akşam sandalda; benim de inanacağım geliyor, muhakkak sandalcılarıyla bu kızların arasında bir şey var; öyle lâübalı, öyle akranca konuşup gülüşüyorlar ki... Tuhaf şey! Bu akşam bir türlü Mısırlı Raksınâz Hanımefendi'yi göremiyorum, sakın gelmiş, gitmiş olmasın?

Safa Efendi'nin kızı bu sıralarda daha pek küçük, çocuk denilecek bir yaşta idi. Yalının arka tarafındaki harem da-
iresinde gürültüden pek hoşlanmayan annesile, güzel şey-
lerden istifade edecek bir çağda bulunmasına rağmen anne-
sinden hiç ayrılmayan biraderi arasında uzaktan uzağa aksi
gelen ahenk seslerini dinler ve bazı açık olarak işittiği şar-
kılarını çatlak, körpe sesile, fakat, pürüzsüz heceler ve mânâ-
larını anlamaksızın tekrar eder dururdu. Bazan, Safa Efen-
di'nin pek neş'eli anlarında onun selâmlığa çıktığı, hanen-
deleri yakından dinlediği ve pederinin dizlerinde şehnişinin

---

53 Görünüşte.

büyük ve açık penceresinden koyun şenliğini seyrettiği de olurdu. Çocuk, bittabi bu gürültülerden ve bu kalabalıktan -müphem bir lezzet duymakla beraber- fazla bir şey anlamazdı ve maatteessüf⁵⁴ anlayacak bir yaşa geldiği zaman da hanendeler susmuş, koy tenhalaşmış, şehnişinin geniş pencereleri kapanmış bulunuyordu. Çünkü İstanbul'da, Abdülâziz devri artık sonuna ermiş, büsbütün başka yeni bir devir başlamış ve Safa Efendi, artık mazûller,⁵⁵ mütekaitler, menkûplar⁵⁶ arasına geçmişti. Fakat, bununla beraber "Safa Abad" Boğaziçi'nin bir cazibe merkezi olmak şerefini hemen kaybetmiş olmadı. Yalı sahibinin genç kızı, elâ gözlü Ziba, pederinin müsamerelerini bir başka şekilde devam ettirmenin ve geçen sandalları koya çekmenin yolunu buldu. Sesi, gözleri kadar güzeldi; parmakları tebessüme kadar sehhar⁵⁷ ve hünerli idi. Akşam yemeklerinden sonra piyanosunun başına oturunca, şehnişinin büyük pencerelerinden yine karşı sahillere kadar lâtif bir musikinin aksi çarpıyor, koya yine küme küme sandallar birikiyordu; şu farkla ki, bu seferki sandallar artık Safa Efendi'yi dürbününü kullanmak zevkinden mahrum ediyor, çünkü mehtapta da, karanlıkta da simsiyah duran ve yalnız sigaralarının ucu parlıyan renksiz ve mânasız bir erkek yığnından başka bir şey getirmiyordu. Filvakî bu renksiz erkek yığnının mânası, yanındaki odada, elleri piyanoda, gözleri koyda dolaşan genç Ziba için pek büyük ve pek açıktı. O kadar ki günün birinde bu dalgalı yığın onu yalının pencerelerinden büyümlü bir girdap gibi kendine doğru çaktı ve genç Ziba bundan sonra hep bu girdabın içinde kaldı.

Tâ Kavaklar'dan Marmara'ya kadar uzanan denizin sahil-

---

54 Yazık ki.

55 Görevden alınanlar.

56 Gözden düşmüşler.

57 Büyüleyici.

den sahile çarpan dalgaları otuz sene, İstanbul halkına hep bu hâdiseyi ve bu hâdiseyi takip edenleri hikâye etti. Gece gündüz elâ gözlü Ziba ismini haykırdı, öyle ki otuz sene zarfında İstanbul'da bu ismi öğrenmemiş otuz kişi kalmadı. Safa Efendi'nin kızı böyle bir şöreti her cihetten haketti, çünkü küçük bir kazayı büyük bir haile⁵⁸ şekline sokmak ve sade bir vak'adan bir destan çıkarmak için ne yapmak lâzımsa yaptı. Anasının, babasının, kardeşinin hayatını, ailesinin namusunu, kendi gençliğini, güzelliğini, servetini, her şeyini nesi varsa hepsini feda etti. Mamafî, Nuri Baba'ya tesadûf ettiği zaman bunların hepsi henüz bitmiş değildi; biraderi Sacit Bey henüz kızı Nigâr'ın tahsil ve terbiyesiyle meşgul Kanlıca'daki yalıda sakin yaşıyordu. Kendisi henüz başında bir yığın kumral saç taşıyor ve tebessümleri ve bakışları henüz taravetlerini, ateşlerini muhafaza ediyor ve Çamlıca'daki büyük sofalı, geniş bahçeli köşkünde henüz birçok kişiye gıpta verecek bir tantana ile ömür sürüyordu... tekkelerdeki mevkii henüz mürşidlerin yanı başı idi. Fakat, hiçbir mürşidin yanı başı Ziba Hanımefendi'ye Nur Baba'nınki kadar yüksek, rahat ve haz verici gelmemişti. Öyle ki ilk geceden, âdeta bütün mevcudiyeti kamaştı ve muhabbetin nihayetine doğru birdenbire, rabbanî⁵⁹ bir ilhamâ mazhar olmuş gibi iki dizi üstünde yükseldi. Nuri Baba'ya teveccüh⁶⁰ etti, ellerini bir münacatta⁶¹ gibi semaya kaldırdı ve çılgın bir sesle:

- Sen Nursun! Nur-u ilâhisin. Nur Baba, nur, nur! diyerek haykırdı ve sesinden daha hayret verici, daha çılgın bir hareketle parmaklarından yüzüklerini, kulaklarından küpelelerini sıyırdı. İnce bir zincirle boynuna asılı duran altın satile altın örgülü para kesesini kopardı ve bunları avuç do-

---

58 Trajedi.

59 Tanrısal.

60 Döndü.

61 Tanrıya yakarır.

lusu mürşidin kucağına attı.

- Bu andan itibaren canım da, malım gibi, şu makama feda olsun! dedi, eğildi, derin bir hürmet ile niyaz etti.

Nuri Baba - işte bu geceden sonradır ki herkes tarafından Nur Baba diye şöhret buldu - kucağına düşen o pırıltılı madden külçesini eline aldı ve gayet hususî bir tebessümle, yavaşça sofranın üstünde boş kalan meze tabaklarından birinin içine bıraktı. Yanıbaşında Celile Bacı'nın kızgın ve asabî eli eteğinden çekiyor, dirseğiyle dürtüyor ve ona yüzünün bütün hareketleriyle bu yersiz hediye reddetmesi lüzumunu ihtar eyliyordu. Fakat Nur Baba hiçbir şeyi görmüyor ve duymuyormuşcasına sakin, sanki dinî bir **murakabeye**⁶² dalmış gibi gözünü kapadı ve dudakları arasından yalnız Bacı'nın işitip anlıyabileceği bir sesle şu sözleri mırıldandı:

- Dergâhın selâmet ve... refahı için!

Celile bacı bu cevap karşısında yığıldı, kaldı. Nur Baba o geceden itibaren Ziba Hanımefendi ile tamam on sene süren münasebetlerindeki bütün coşkunklukları, ağırbaşlı zevcesine yalnız bir sözledir ki gayet tabîî ve mantıkî olarak kabul ettirdi. Filvaki, muhibler arasında birçokları bunu ne tabîî, ne de mantıkî buldu ve kimisi kıskançlık, kimisi fazla takva saikasile⁶³ birer birer çekilip gitti. Zira samimî ve eski Bektaşilerce mürşidin bir kişiye inhisarı⁶⁴ fena bir bidat⁶⁵ telâkki olunur ve ateşi zahire⁶⁶ vuran aşklar ta'n ve düşnama⁶⁷ maruz kalır. Mamafî, Nur Baba dergâhı, ne bu ta'n ve düşnam yüzünden bir ukubete duçar oldu,⁶⁸ ne de gidenlerin

---

62 Kendi iç âlemine bakma.

63 Tanrı korkusundan ötürü.

64 Bağlanması.

65 Tarikat ilkelerine aykırı.

66 Dışa.

67 Yerine ve ayıplama.

68 Cezaya uğradı.

eksikliğini hissetti. Çünkü burası az zaman içinde Ziba Hanımefendi'nin büyük sofalarını şarkılar, çalgılar ve kahkahalarla çınlatan coşkun ve serazat⁶⁹ bir cemaatle doluverdi. Hele Nur Baba, birçok zaman için yalnız gidenlerden değil, yeni gelenlerden bile bihaber kaldı. Ziba Hanımefendi'nin aşkı onu bir deniz gibi kaplamıştı; gözleri yalnız onun rengi, kulakları, yalnız onun sesile doluydu; bu solgun benizli genç mürşid ancak geçkin muhibbesinin uzattığı son cam-ı muhabbetedir⁷⁰ ki hayatın bütün bir hülâsasını içti ve isminin mânası gibi cinsinin belâgatini de ondan aldı; muhabbetin sırlarını ondan öğrendi; bugün her hangi bir kadını lâl⁷¹ eden bakışlarının o dayanılmaz sihrini onun gözlelerinden öğrendi. Paranın verdiği hazları onun kesesinde anladı.

Nur Baba, Ziba Hanımefendi'yi tesadüf etmezden evvel ne idi? Bir külçe ihtiras, bir küme iştiha... Safa Efendi'nin kızı elâ gözlü Ziba, bu işlenmemiş cevheri kendi göğsünün ateşinde eritti;eledi, süzdü, ondan tiraşide⁷² ve mutena⁷³ bir put, bir aşk ve ihtiras putu yaptı. Bunun içindir ki, elli senenin yükile ağırlaşan ve hayatını muhabbete fêda etmiş her ihtiyar kadın gibi artık başkalarının sevişmelerini temâşada lezzet ve teselli bulması lâzım gelen Ziba Hanımefendi, hâlâ Nur Baba'yı kıskanmakta devam ediyor. Her ihtimale karşı, bu son şaheserini ölünceye kadar kendine saklamak istiyor.

---

69 Başıboş.

70 Muhabbet kadehi.

71 Dilsiz.

72 Yontulmuş.

73 Özenle yapılmış.

III

BİR ZÂHİR NASIL İRŞAD EDİLİR (1)

Ziba Hanımefendi, Nur Baba ile kavga ettiği gecenin ertesi' soluğu Nigâr Hanım'ın yanında aldı ve içinde telâş ve heyecan kaynıyan bir vücutla genç kadının önüne dikilip ansızın şöyle sordu:

- Kuzum Nigâr, sen Bektaşî mi olmak istiyormuşsun?

Bu Nigâr Hanım, kendi biraderi merhum Sacit Bey'in kızı idi. Zevci Eşref Paşa Madrid'e sefir tayin olunalı iki çocuğu ile beraber annesinin yanında, Kanlıca'daki yalıda ikamete başlamıştır. Ziba Hanımefendi, yirmi beş otuz senedir kendine karşı şiddetle kapalı duran bu yalının kapısından kardeşinin ölümünden sonra ancak ikinci defa olarak bugün tekrar girebiliyordu. Filvaki kardeşinin kızını otuz seneden beri bu ikinci görüşü değildi. Nigâr Hanım, henüz kâmilen² babasının hükmü altında iken bile bu reddedilmiş halasını gizli gizli gider, görürdü; ayrı eve çıktıktan sonra ise hala ile yeğen artık açıkça görüşmeğe başladılar. Nigâr Hanım'ı, bütün ailenin göreneği hilâfına böyle halasına doğru çeken

---

1 Ertesi sabah.

2 Bütünûyle.

kuvvetler yalnız akrabalık muhabbetleri ve kan cazibeleri gibi şeyler değildi. Ziba Hanımefendi, hayatındaki esrar ile-
dir ki hassas yeğenini daima kendisine doğru çekti. Nigâr Hanım, tâ çocukluğundan beri, babasının sakın evine her hâdisesi daima büyük bir haile³ gürültüsü ile akseden bu tuhaf hayatın meshuru⁴ kalmıştı. Yaşı ilerledikçe okuduğu romanlardaki büyük aşk kahramanlar ile halası arasında sıkı bağlar, benzerlikler bulmağa başladı ve gitgide kalbi ona karşı taşkın bir hayret ve takdir hissile doldu. Binaenaleyh halasının en tabîî bir hareketinde bile büyük bir fevkalâde-lik görmeğe alışmış olan Nigâr Hanım, günün birinde, onun böyle etekleri tutuşmuş tâbirini temsil eder bir telâşla yanına girişi ve oda kapısını kapadıktan sonra birdenbire:

- Kuzum Nigâr, sen Bektaşî mi olmak istiyormuşsun? diye hatıra gelmez bir sual soruşu karşısında âdeta dona kaldı.

Ziba Hanımefendi, el çantasını bir masanın üzerine fırlattı, kendini bir koltuğa attı ve çarşafı başında, eldivenlerini çıkarmakla meşgul, devam etti:

- Susma, susma! Bir cevap ver! dedi. Mesele çok mühim... Dün gece sabaha kadar senin için kıyametler koptu; tekke altüst oldu; başıma gelmiyenler kalmadı. Sen kaç zamandır nasib almak istiyormuşsun da ben mâni oluyormuşum, öyle mi?

- Nigâr Hanım, hayretten hayrete düşüyordu:

- Hala nasib almak ne demek? Vallahi bir şeyden haberim yok, diyordu.

Ziba Hanımefendi'nin telaş ve asabiyeti yavaş yavaş acı bir hiddete münkalip⁵ oluyordu. Kendi kendine söyler gibi devam etti:

- Al bir iftira daha! Hakkımda bu yaşa gelinceye kadar ifti-

---

3 Trajedi.

4 Tutkun.

5 Dönüşüyordu.

raların envâr⁶ uyduruldu; hele bu evde... Hele bu evde... Hatır ve hayale gelmiyecek kadar tuhafları, gülünçleri, fecileri, korkunçları icat edildi, fakat doğrusu bunların hiçbirisi bu sonuncu kadar asabıma dokunmadı idi: “Nigâr Hanım nasib almak istiyormuş da buna halası Ziba Hanım mâni oluyor-muş!” ve bu söz zımnen⁷ “Ziba Hanım Bektaşî şeyhlerinden birini seviyor, yeğenini ondan kıskanıyor” demek için... İftiranın bu kadar sinsicesi insana âdeta nefret veriyor.

Ziba Hanımefendi’nin son sözleri iğneli kinayelerle dolu idi. Nigâr Hanım onu sükûta dâvet etti; halası bunun üzerine büsbütün coştı:

- Yok, inkâr etme Nigâr! Bütün bu dedikoduların muhakkak bir aslı ve bir esası olacak. Hiç yoktan ortaya bu kadar söz çıkmaz.

Nigâr Hanım’ı tuhaf bir utanç bürüdü. Adeta bir kabahat esnasında yakalanan çocuklar gibiydi; onun düz ve sakın hayatında şu ilk heyecanlı hâdiseyi doğuran sebepleri araştırıyordu, bir müddet sonra müsterih bir tebessümle gülerək:

- Ha! Buldum hala; dedi. Demincek nasib diye bir şey söylediniz de hatırıma geldi. Bence bütün bunlar Nasib Hanım’ın başının altından çıkmıştır. Kendisi geçenlerde burada idi; evvelâ, malûm ya; birçok Rauf’undan bahsetti, sonra nasıl oldu bilmem, söz sizin tekke âlemlerinize geçti, saatlerce anlattı; dinledim, nihayet bir şey söylemiş olmak için dedim ki: “Ah ne kadar isterdim, sizinle beraber olmak, sizin içinizde bulunmak... Bütün bu âlemleri yakından görmek, anlamak...” Sakın bu karışık meseleler bu sade sözden çıkmış olmasın!

Ziba Hanımefendi, nihayet geniş bir nefes aldı ve elleri ağır ağır, başını açmakla meşgul:

- Buna hiç şüphe etme kızım! dedi. -Sesi hayli yumuşa-

---

6 Her türlüşü.

7 Dolayisile.

mıştı. - Buna hiç şüphe etme kızım!- diye tekrar etti -Evet, bu sade sözden... Evet, Nasib Hanım'ın başı altından... Zaten bu çılgın kadın Bektaşiliği bir çocuk eğlencesine çevirdi; yalnız çocuk eğlencesi olsa iyi... O, dergâhları âdeta birer randevu mahallî⁸ sanıyor. Kabahatin büyüğü bende; zaten bütün hatalarının cezası yine döner, dolaşır benim başıma gelir. Yalnız bu Nasib için söylemiyorum, daha neleri var. Hepsi insan zannettim de koca bir Mürşidin postu etrafına topladım; heyhat, mürşid postu nerede, bunlar nerede? İlk gecedен şarkı söylemeğe, köçekler gibi oyun oynamaya başladılar. İki kadeh fazla içince de akılları başlarından gidiyor. Hele Mürşid bir kere yüzlerine baktı mı, artık zaptedebilirsen et! Halbuki bizim bildiğimiz Mürşidin nazarı irşad⁹ eder, ifsad¹⁰ etmez. Dem alınır, fakat, göbek atmak, kalkıp şakır şakır oynamak için değil... Dem dergâhların mehenk taşıdır. Bunların hepsi bir yana, bâri her yaptıkları, her görüp işittikleri yerinde kalsa! Hayır; bu akşam dergâha mı gidildi? Kimler gitti? Ne oldu? Bunlar ertesi gün muhakkak her taraftan işitilecek, bilinecek; ağızdan ağıza gezecek, dolaşacak. Yalnız bu hal başlı başına tarikatın esasına, ruhuna aykırıdır; niçin Bektaşî sırrı demişler? Çünkü muhiblerden zahirlere hiçbir şey belli olmayacak; **erkân** esrar içinde kalacak... Zaten tarikatın bütün mânası bunda saklı değil mi? Bektaşiliği kolay zannediyorlar; ben ki yirmi senedir mürşidler önünde diz çöküyorum, boyun eğiyorum; şimdi, bana sorsan ki, Bektaşilik nedir, vallahi cevap vermekten âciz kalırım. Bu, ruhu tasfiye eden, bu insandaki cevheri eleyen, süzen bir şey... O kadar ulvî o kadar derin... O kadar...

Ziba Hanımefendi'nin sesi gittikçe mahzun, yumuşak ve tesirli bir ahenkle doluyordu.

---

8 Yeri.

9 Doğru yolu gösterir.

10 Yoldan çıkarmaz.

- Şimdiki Hanımlar, dergâhları sadece birer muaşaka¹¹ yeri zannediyorlar; muaşaka... Bari bunun ne demek olduğunu bilseler. Yalnız Rauf Bey'le Nasib Hanım'ı sevişirken görmek insana muhabbetten, aşktan tiksinti veriyor; Allah vermesin, tıpkı hayvanlar gibi... Gücenme amma, bu nesil, sizin nesliniz doğrusu her şey gibi muhabbetten de bihaber... Onu da beceremiyor, ağzına yüzüne bulaştırıyor.

Nigâr Hanım tebessüm etti ve pencereden denize baktı, deniz durgun ve serindi; karşı sahilden bir vapur geçiyordu. Ziba Hanımefendi, biribirini takip eden uzun esnemelerle bir müddet daha sözüne devam etti, sonra yavaş yavaş başını koltuğunun arkalığine dayadı, gözleri süzüldü, birkaç defa üstüste:

- Ne kadar uykusuzum, yarabbi; ne kadar uykusuz! diye söylendi ve sustu.

Ziba Hanımefendi, uyumuştı. Nigâr Hanım, onu kaldırıp yatağına götürmek istedi. Fakat o, öyle tatlı ve derin uykuya dalmıştı ki yerinden kımıldatmak istemedi. Safa Efendi'nin hafidesi¹² ayakta, uzun bir müddet, deminki heyecanlar içindeki ziyaretçinin bu sakın uyuyuşunu seyretti; karma karışık, rengârenk bir saç yığını altında koltuğa dayalı duran bu baş, birçok yorgunlukların izleriyle çizilmiş, bozulmuş, solmuş; tıpkı uzun müddet suda kalmış boyalı bir nikaba¹³ benziyordu. Gözlerinin etrafı çukurdu ve bulanık bir esmer hâle ile çevrili idi; burnunun yanlarından başlayıp çeneye doğru inen iki derin çizgi ağzının uçlarını aşağıya çekiyor ve bütün çehreye sevimsiz bir buruşukluk veriyordu. Bu manzara karşısında müphem ve titrek bir hüznün ile dolu kalan ayaktaki taze kadın yavaş yavaş pencere-lerin perdelerini indirdi ve odanın solgun karanlığında be-

---

11 Sevişme.

12 Kıztorunu.

13 Yüzörtüsü, peçe.

yaz bir gölge gibi, sessizce yürüyerek dışarıya çıktı.

Ziba Hanımefendi, ancak akşama doğru uyanabildi ve gözlerini açar açmaz biraz evvel güneşle; sesle dolu odayı tenha ve karanlık bularak telaşla yerinden kalktı. Perdelerden birini açtı; dışarıya baktı: Karşı tepelerde gün soluyordu. Nur Baba'nın muhibbesi pek geç kaldığını hissetti; o, bu akşam dünkü münakaşayı serinkanla tamamlamak için Nur Baba'yı Çamlıca'daki köşkünde bekliyecekti.

Hemen koştu, odanın kapısını açtı; iki kere: "Nigâr, Nigâr!" diye haykırdı. Sonra aynanın önüne geçti, başını düzeltmeğe; hazırlanmağa başladı. Nigâr Hanım, odaya girdiği zaman halasını çarşafı başında eldivenleri ve çantası elinde çıkmağa hazır buldu:

- A, gidiyor musun, bu ne telâş hala! dedi. Ziba Hanımefendi, geç bile kaldığını söyledi.

- Başka bir vakit daha uzun görüşürüz kızım, dedi. Bu akşam köşkte bir sürü misafirim var.

Ve Nigâr Hanım'ı yanaklarından öpüp kapıya doğru giderken birden aklına bir şey gelmiş gibi geriye döndü:

- A, az daha unutuluyordum; dedi. Bugün bankaya uğrayacaktım, tabii vakit bulamadım, yarın da inemiyeceğim. Bana birkaç gün için otuz lira kadar bir şey verebilir misin?

Nigâr Hanım, dudaklarından hiç eksilmeyen bir tebessümle odasından otuz lirayı almağa gitti. Bir günde üstünden iki yükü birden atan Ziba Hanımefendi de çevik adımlarla şuh, lâubali onu takip etti; biraz sonra, yalının büyük sofasında, geniş merdivenin başında, genç ve zengin yeğenin verdiği altınları çantasına yerleştirmekle meşgul olan Ziba Hanımefendi, bir ayağı basamakta, yavaş bir sesle Nigâr Hanım'a diyordu ki:

- Eğer hakikaten öyle bir niyetin varsa, bana söyle yavrum! Böyle şeylerde kimseye açılmağa gelmez. Sen evli, çocukluk çocuklu bir kadınsın, gençsin, tecrübesizsin. Bizim yo-

lumuz kolay yol değil... Düşün ki, çok da fedakâr olmak lâzım... Mal, can, rahat bunların hepsini, hepsini...

Arkasını bitiremedi. Nigâr Hanım'ın annesi ağır, muteazım¹⁴ ve hakaretli, merdivenlerden çıkıyordu.

Nigâr Hanım, halası gittikten sonra yalının kan rengi bir ziya ile dolan büyük odalarından tatmini zor, gizli bir faaliyet ihtiyacile kararsız kaldı. Sanki Ziba Hanımefendi bütün bir günün mânasını beraber alıp gitmişti; genç kadın, şu dakikada o giden gibi kendini heyecanlara bırakmak, dedikodular içinde çırpınmak, iftiralara uğramak, bağırmak, uyumak, parasız kalmak, sonra koşup gitmek, misafirler beklemek istiyordu. Bir müddet ilk defa işittiği bir sesmiş gibi sofada ve merdivenlerde birbirini kovalıyan çocuklarının çığlıklarını, gürültülerini dinledi; sonra mahut şehnişinin büyük penceresine yaklaştı, ağır camı kaldırdı ve koyun akşamla dolmuş, pembe suyuna baktı. Bu sırada yalının iskelesine bir sandal yanaşıyordu; sandalın içinden uzun boylu, narin bir genç çıktı ve mağrur adımlarla iskelenin dar tahtaları üzerinde yürümeğe başladı. Bu, zevcinin akra-basından bir gençti ve ekseri akşamları Nigâr Hanım'la edebiyata, aşka, havaya, hürriyete ve milletlerin hayatına dair mübahaseler¹⁵ etmeğe gelirdi.

---

14 Büyüklük taslayarak.

15 Sohbet.

IV

BİR ZÂHİR NASIL İRŞAD EDİLİR? (2)

Dört gün geçmedi, Nigâr Hanım bir sabah halasından şöyle bir mektup aldı:

“İki gözüm Nigâr, seni yarın için köşkte bekliyoruz; o mesele hâlâ kapanmadı; bütün şiddetile sürüp gidiyor ve hepimizi lüzumundan fazla işgal ediyor. Gel de beni şu müşkül mevkiden kurtar, bir türlü söz anlatamıyorum. Muhakkak senin bulunman lâzım geliyor. Evden çıkarken akşam bende kalmak ihtimalini de unutma, ona göre hareket et, gözlerinden öper ve seni muhakkak beklerim.”

Nigâr Hanım, bu cümlelerin mânasını pek iyi anlıyordu; hangi mesele? Bekleyenler kim? Bizimkiler? Niçin kendinin gitmesi lâzım geliyor? Bütün bunlar ona karışık ve uzak görünüyordu. Filvaki, o hâlâ kapanmıyan meseleye tamamen yabancı değildi. Kendisini bekliyenlerin kimler olabileceğini az çok tahmin ediyordu. Bu, geçen gün halasını gözlerinin etrafı siyah, burun kanatları titrek, elleri hırçın, karşısına çıkaran o mahut dedikodu, o mahut Bektaşî olmak istemek haberleri idi. Fakat Nigâr Hanım buna bir türlü lâzım gelen ehemmiyeti veremiyordu. İsmile, bir tek

sözünün o kadar yabancı bulunduğu bir âlemde bu kadar büyük bir velvele çıkarmış olmasına şaşıyordu; bununla beraber, aynı zamanda bundan tuhaf bir sevinç de duyuyordu. Birkaç kereler, kendi kendine: “Şu Bektaşiler de ne acayip insanlar!...” dedi. Nigâr Hanım, öteden beri onları acayip görmeğe hazırlanmıştı. Babasının ölümüne kadar, bu evde Ziba Hanım vesilesile Bektaşilik ve Bektaşiler aleyhine neler söylenmemiş, neler hikâye edilmemişti! Bilhassa onlardan bahsolunurken kullandığı hususî bir tâbir vardı ki, Nigâr Hanım’ı daha küçük yaşında âdeta nefret ve haşyetle¹ titrettirdi: “Kızılbaşlar!” Bu iki kelime onun için “cadı”, “hortlak” vesaire gibi kelimelerin ifade ettikleri cehennemî mânalarla doluydu.

Nigâr Hanım artık otuzuna yaklaşmış, oldukça zeki, münevver, iki çocuklu bir kadındı. Fakat, bu “Kızılbaş” tâbirinin ona çocukluğunda verdiği korku hâlâ devam eder, hâlâ Bektaşî denince hatırına Kızılbaş gelir ve bütün vücudu nefretle karışık bir korku ile ürperir. Zaten biraz da bu çocukça tesirlerdir ki, bütün merak ve arzusuna rağmen, daima Ziba Hanımefendi’nin maceralar yaratan muhitine girebilmekten mahrum kaldı. Halasının, her sahifesi ayrı bir destan olan hayatının pek anlıyamadığı, garip ve hattâ biraz da âdi bulunduğu tarafı bu son on senelik sergüzeşt, bu dervişlik sergüzeşti idi. Yıllarca musikinin en güzidesi, sözlerin en işitilmediği, şekil ve şahısların en zarifi, en kibarile beslenen bu ruh, memleketin en büyük bir şairine lisanın en kıymetli şiirlerini ilham eden bu kadın günün birinde beli kemerli, geniş şalvarlı bir dervişin kolları arasına düşsün ve benliğinin o nâdir usaresini² son damlasına kadar Bektaşî tekkesi denilen bir esrareniz yere döksün! Nigâr Hanım, bu sonu degersiz, mânasız ve sönük buluyordu. Onun içindir ki, kos-

---

1 Korku.

2 Özsu.

koca Ziba Hanımefendi'yi, bütün debdebe ve ihtişamile boy-lu boyuna yere seren o karanlık mahfelin³ tehlikeli eşğini hiç olmazsa bir defa görmek merakına düştü. Vakıa son za-manlarda, bu eşikten yeni geçmiş olan Nasib Hanım ismin-de bir genç kadın ona hayran gözlerle bu mahfele dair bir hayli tafsilât verdi idi; fakat bütün o tafsilât Nigâr Hanım'da-ki merakı şiddetlendirmekten başka bir şeye yaramadı. Zira, Hacı Bektaş ocağını, sevgilisi Rauf Bey'le birleşmek için en musait bir yer telâkki eden Nasib Hanım, ona tekkeleri ken-di tasavvur ve tahmininden büsbütün başka bir tarzda anlat-mıştı. Onun tarifine tamâmile itimat lâzım gelseydi, Bektaşî âyinlerini âdeta bir Neron'un, bir Petrone'nin, bir Trimalki-yo'nun safahat âlemlerine benzetmek icap edecekti. Onun için hiç yoktan merakı arttı ve bir gün kemali samimiyetle:

“- Ah ne kadar sizinle beraber bulunmak isterdim!” dedi. Fakat tabiatı cesaretsiz, azimsiz ve mütereddît olduğundan bu arzu onda hiçbir ân niyete tahavvül⁴ edemedi, daima uyuyan bir arzu halinde kaldı.

Halasının bu sabahki mektubu, onu biraz şaşırtmak, biraz öfkelenlendirmek, biraz da memnun etmekle beraber kalbinin bir köşesinde uyuyan bu küçük, cılız arzuyu kamçılایan bir hâdise oldu. Şüphesiz gideceğı yer, halasının evi, bir Bektaşî tekkesi değildi, fakat, muhakkak onun bir nümunesiydi.

Ertesi gün hemen dâvete icabet etti.⁵ Sabahları pek geç kalktığı, hazırlanmak, sokağı çık-mak hususunda ağır ve tembel olduğu için halasının köşküne ancak akşama doğru yetişebildi. Köşktekiler ondan ümitlerini kesmişler ve ken-di hususî âlemlerine dalmışlardı. Nigâr Hanım onları köş-kün geniş taraçasında üstü şişeler, kadehler, buzlar ve me-zelerle dolu beyaz örtülü bir büyük masa başında yarı sar-

---

3 Toplantı yeri, burada tekke anlamında.

4 Dönüşemedi.

5 Kabul etti, uydu.

hoş buldu ve bu hal, ilk nazarda onu öyle ürküttü ki hepsi tarafından kendisine gösterilen tehalük⁶ ve nezakete rağmen hemen geriye dönmeyi düşündü; fakat, vücudu kadar yumuşak olan kalbi halasını gücendirmekten korktu ve oradakiler nazarında ürkek ve toy görünmeği nefsine karşı bir zillet saydı. Dudaklarından hiç eksik olmıyan zarif ve iltifatlı tebessümle, hepsini birer birer selâmladı.

Masanın etrafında, Ziba Hanımefendi ile beraber üç kadın ve Nur Baba ile üç erkek vardı. Kadınlardan ikisi Celile Bacı ve Nasib Hanım'dı. Diğer iki erkek de udi Niyazi ile Necati Bey'den başka kimse değildi. Nigâr Hanım, Nasib Hanım'ın yanında bir hasır koltuğa oturdu ve onunla hararetli bir mükâlemeye⁷ dalar gibi görünerek firarı,⁸ fakat keskin nazarlarla etrafındakileri tetkike başladı: Nur Baba denilen adam tahmin ve tasavvurunun çok fevkinde⁹ idi; şalvarlı değildi, ne de belinde kemeri vardı; koyu renk bir pantolon üstüne yakası kapalı beyaz bir keten yelek giymiş ve aba yerine sırtına ince siyah kumaştan bir cübbe geçirmişti. Bu kıyafetin kendine mahsus sade, zarif bir resmiyeti vardı. Yalnız, bazı bu düzgün kıyafet üstünde pek intizamsız, adeta perişan duruyordu. Saçları karmakarışıklı ve perçemleri tâ gözlerinin üstüne kadar sarkıyordu. Sakalı fazla uzun ve hiç taranmamış gibiydi, benzi pek solgundu, gözleri seyyal¹⁰ zannedilecek kadar süzgündü. Nigâr Hanım, bu çehreyi karakalemle çizilmiş bir havarî resmine, bilhassa genç bir "Saint Jean"a benzetti.

Diğerleri üstünde çok tevakkuf¹¹ etmedi; yalnız Celile Ba-

---

6 İçten karşılama, içtenlik.

7 Konuşma.

8 Kaçamak.

9 Üstünde.

10 Kaygan.

11 Durmadı.

cı'yı hususî bir itina ile süzdü ve yavaşça Nasib Hanım'a dedi ki:

- Bu beyaz saçlı kadın şeyhin haremi mi?... Ne kadar yaşlı!...

Nigâr Hanım, bunu söylerken, Nur Baba'nın, halasına doğru eğilip kendisine dair birkaç kelime fısıldadığını hissetti. Fakat, çok merakta kalmadı. Ziba Hanımefendi mürşidin sözlerini ona tebliğ etti:

- Erenler bir şey içmez misiniz, diye soruyor; dedi.

Nigâr Hanım itiraz etti; şimdiye kadar rakının tadının nasıl olduğunu bilmiyordu. Belki yemekte birkaç kadeh bira alabilirdi.

Nur Baba bunun üzerine doğrudan doğruya kendisine söyledi:

- Öyle ise içimizde çok sıkılacaksınız, Hanımefendi! dedi. Bizce, hele şu dakikada, kelâmın,¹² neşenin ve muhabbetin masdanı¹³ buzlar içinde gördüğünüz şu şişedeki mayidir. Biz hikmeti kelâmı¹⁴ bundan istihraç¹⁵ eyleriz, şevkı ruhumuzu¹⁶ bundan iktibas ederiz,¹⁷ birbirimizi bunun başında tanır, anlar, görür ve... severiz.

Nigâr Hanım, mütebessim, dinliyordu; Necati Bey söze karıştı:

- Elhak erenler, dedi, sözünüz nuru hikmetle mümteli¹⁸ -ve eski sâkinâmelerden birkaç mısra okuyup Nigâr Hanım'a döndü, hikmetfuruş¹⁹ bir tavırla- zaten Frenkler de

---

12 Söz.

13 Kaynak.

14 Sözün hikmetini.

15 Çıkarırız.

16 Ruhumuzun şevkini.

17 Alırız.

18 Hikmet ruhuyla dolu.

19 Bilgiç.

bu mübarek sudaki mânevi hassaları inkâr edememişler de adına “Hayat suyu” demişler, öyle değil mi efendim? sözlerini ilâve etti.

Nur Baba sözüne nihayet vermedi:

- Bundan anlaşıyor ki efendim, dedi. Bu akşam muhabbetin sonuna kadar biz size mütehassir²⁰ ve siz bize bigâne²¹ kalacaksınız. Belli, pek di-âşinasınız, ahval ve etvarımızın tahtında müstetir meanî size nihan kalamaz,²² fakat... Biz istedik ki kâmilten bizden olasınız; canlar meclisine, uyanık canlar meclisine sizin şuleniz de katılsın.

Ve bunları söyliyerek yarıya kadar dolmuş kendi kadehini tarikat erkânına mahsus bir eda ile Nigâr Hanım’a uzattı. Genç kadın sıkıldı, kızardı, itiraz etmek istedi, fakat mümkün değildi; hepsi birden ısrar ediyor ve yanibaşında Nasib Hanım ona kemali telâşla²³ ve yavaş yavaş diyordu ki:

- Aman, reddetmeyiniz. Mürşid size kendi elile ve kendi kadehinden dem veriyor, bu lûtuf herkese müyesser olmaz, ne yapıyorsunuz? Dikkat edin!

Nigâr Hanım, kadehi aldı ve dudaklarına kadar götürüp önüne bıraktı; Nur Baba, muamma dolu bir tebessümle Ziba Hanım’a şöyle dedi:

- Biraderzadeniz hem kendi kısmetini tepti, hem de benim kısmetime mâni olmak istiyor, bu ne zulüm!.

Nigâr Hanım, bu nüktedeki mânâyı anlıyamadı ve bir halasının, bir de Nur Baba’nın yüzüne baktı; bereket versin ki, diğer taraftan Celile Bacı imdadına yetişti:

- Hanımefendi, dedi; vakıa²⁴ zâhirsiniz, erkânımıza uy-

---

20 Özlem dolu.

21 Kayıtsız, yabancı.

22 Belli pek gönül dostusunuz, hal ve tavırlarınızın altında saklı anlamlar size gizli kalamaz.

23 Büyük bir kaygıyla.

24 Gerçi.

mağa mecbur değilsiniz; fakat her şeyi bilmek ve öğrenmek hiçbir zaman zarar vermez. Bizce mürşidin verdiği dem reddolunmaz, muhakkak alınır ve alındıktan sonra da son cur'asına²⁵ kadar içmek ve kadehi verene iade etmek mecburidir.

Nigâr Hanım cebri²⁶ bir kakhaha ile güldü:

- Vakıa, ne ince merasim!... dedi. Ve dudaklarının temas ettiği kadehi, Nur Baba'ya uzattı; perişan sakallı genç şeyh, oturduğu yerden göğdesini eğdi; bir elini göğsüne koydu ve bir yudumda kadehin bütün içindekini içti. Nigâr Hanım, bundan sonra aynı kadehin, yine aynı adam tarafından doldurulup halasına uzatıldığını gördü. Diğerleri Celile Bacı'nın doldurup uzattığı bir başka kadehi nöbetle boşaltıyorlardı. Genç kadın bu merasimi iğrenç ve âdi buldu; hele mürşidin kendi kadehine kendi elile doldurduğu bir kadehe bu kadar büyük bir kıymet vermeğe gayret edişindeki kabalık ona nihayetsiz göründü ve muhiblerin en yenisi olduğu için, dudaktan dudığa dolaşmış kadehi en son boşaltmak felâketine maruz kalan Nasib Hanım'a doğru eğildi ve gülerek:

- Gerçekten Bektaşî olmak pek güç bir şeymiş... dedi.

Bu söz her nasılsa o anda Nigâr Hanım'ın önündeki bir meze tabağına doğru uzanan Nur Baba'nın kulağına çarptı. Genç derviş çatalının ucunda iri bir zeytin tanesi tutarak, genç kadına döndü ve şöyle dedi:

- O kadar güç değil efendim; ancak kibir ve gururdan, hükmü masivadan²⁷ biraz ayrılmak lâzım.

Nigâr Hanım, Nur Baba'nın bu son cümlesini pek iyi anlamamakla beraber bir mukabelede bulunduğunu hissetti ve kendi sözünü izaha, tebdile²⁸ kalkıştı. Fakat, tam bu sı-

---

25 Damlasına.

26 Zorlama.

27 Dünya hükümlerinden, yargılarından.

28 Değiştirmeğe.

rada, halasının gür sesi köşkün pencerelerinin birinden onu çağırıyordu: Ziba Hanımefendi, biraz evvel birdenbire içeriye girmişti. Bu genç kadını müşkül mevkiinden²⁹ kurtaran bir hadise oldu: Hemen koşarak sesin geldiği tarafa doğru gitti ve pek az sonra: “Sizi de içeride bekliyorlar!” davetile yanına yaklaşan bir hizmetçinin arkasından Nur Baba da onlara iltihak etti.

Sofra başında kalanlar bir müddet mânalı gözlerle baktılar. Celile Bacı:

- Bu, geçen akşamki meselenin halli için olacak; dedi.

Filvaki, o meseleyi kendi hesabına bir izzeti nefis³⁰ dâvası mertebesine çıkaran Ziba Hanımefendi, biraderzadesi geldiği dakikadan beri yerinde duramamıştı; kendisini herkes nazarında terkedilmekten korkan ve bunun için mürşide yaklaşmak isteyen genç kadınları mümkün mertebe uzaklaştırmaya uğraşan kıskanç, eski bir muhibbe seviyesine inmiş görünmekten bir ân evvel kurtulmak istiyordu. Aynı zamanda kendi muhabbetile o kadar mağrur görünen genç muhibbine karşı, ne olursa olsun kayıtsız davranmak arzusuna da düştü, öyle ki, mümkün olursa Nigâr Hanım'ı onun kolları arasına kendi ellerile itmeğe çalışacaktı. Bu, vakıâ, hem Nur Baba ve hem Ziba Hanımefendi için yakıcı bir intikam olacaktı. Fakat bu geçkin ve ateşin³¹ aşk rahibesini gittikçe solan bu son muhabbetine böyle son bir darbe indirmekte, hatta şimdiden vahşi bir zevk buluyordu. Canı ve malı pahasına, bin zahmet, bin meşakkat içinde kendi ellerile kurduğu bu on senelik huzur sarayını yine kendi ellerile yakmakta, kudretinin derecesini deneyecek, dost ve düşmanın böyle bir yangın önünde şüphesiz gözleri kamaşacaktı.

---

29 Zor durumdan.

30 Onur.

31 Ateşli.

Ziba Hanımefendi, bu akşam Nigâr Hanım'ı köşküne dâvet etmek ve onu Nur Baba ile görüştürmekle bu maksadına doğru ilk adımını atmış oluyordu. Onun bu hareketi mürşid ile, meseleye az çok vukufu olan³² bütün muhiplere hayret vermekten geri kalmadı, hele Nur Baba içeriye çağrıldığı vakit âdetâ şaşkıındı. Hala ile Yeğen köşkün salonunda kendisini bekliyorlardı.

Ziba Hanımefendi soguk ve yersiz bir gülüşle:

- Buyrun erenler, dedi; vakıa sizi ayağımıza çağırarak küstahlığını irtikap³³ ettik. Fakat, bu sizce halli arzu edilen bir mesele içindi.

Nur Baba ne diyeceğini bilemiyordu. Ziba Hanımefendi, sözlerine şu cümleleri ilâve etti.

- Lütfe Nigâr'a sorar mısınız? Ben onun arzu ve hareketlerine ne zaman ve nasıl mâni olmak istemişim?

Perişan sakallı Mürşid güldü:

- Burası bir mahkeme salonu mu? dedi ve Nigâr Hanım'a dönüp:

- Bakalım, Hanımefendi, kendilerine böyle bir sual sormama mücadele buyururlar mı?

Genç kadın mevkiini³⁴ tahammül edilmez, buldu; dudaklarından hiç eksik olmıyan tebessümü silinmiş ve daima pembe duran çehresine öfkenin solgunluğu çökmüştü. Bir hamlede şu sözleri söyledi:

- Efendim; haberim olmaksızın halamla sizin aranızda bir suitefehhüme³⁵ sebebiyet vermişim; ehemmiyetsiz bir sözüm fazla büyütölmüş, hattâ mübalağalara uğramış, bundan halamın zerre kadar malûmatı yoktu; hattâ ben bile her şeyden habersizim.

---

32 Bilen.

33 İşledik.

34 Durumunu.

35 Yanlış anlamaya.

Nur Baba ne diyeceğini bilemiyordu; Ziba Hanımefendi oturduğu koltuktan fırladı:

- İştittiniz mi erenler? dedi ve mürşidin tâ yanına sokuldu. Yavaş, yalvaran bir sesle:

- Ümit ederim ki, dışarıdakilere lâzım gelen izahatı verecek kadar civanmert davranırsınız.

Bunları söyliyerek raksa başlar gibi bir eda ile kapıya doğru yürüdü.

- Benim üzerimden bütün günah kalktı; sizi yalnız bırakıyorum. İstedığınız gibi konuşun, anlaşın! dedi ve bir genç kız oynaklığı ile müterennim, çalâk³⁶ çıkıp gitti.

Nigâr Hanım, halasının bu son hareketine bir mâna vere-
medi ve oturduğu yerde dondu kaldı. Perişan sakallı şeyh
ayakta duruyor ve ne yapacağını, ne diyeceğini unutmuş
görünüyordu. Pencereleri sarmaşıklarla örtülü odaya akşamın
gölgeleri dolmuştu. Nigâr Hanım'ın şakakları atıyor, başı
ağrıyordu; bütün vücudu karşısındaki adamdan gelen bir
hava ile ürperiyordu. Kendisini müthiş bir tehlike önünde
yalnız ve çaresiz bırakılmış zannetti. Ayağa kalktı, titrek
bir sesle:

- Çıkalım efendim; dedi.

Nur Baba arkada, o önde taraçaya çıkan uzunca, aydınlık
bir koridordan yürüdüler. Bir hizmetçi elinde kirli tabaklar-
la dolu bir tepsi ile yanlarından geçti ve onlara nazarların
en mânâlisile baktı. Mürşid genç kadına yavaş yavaş ve tek-
rar tekrar:

- Doğrusu halanız pek acayip bir Hanım, diye söylendi.

Genç kadın cevap vermedi; bilinemez niçin, hem yanında-
kine, hem kendine acıyordu ve kalbi halasına karşı gittikçe
bitmez tükenmez bir kin ile doluyordu. Koridorun geniş bir
manzaraya açılan kapısı eşiğine geldikleri vakit Nur Baba:

- Aman efendim, ne lâtif bir gurub! diye seslendi.

---

36 Kıvrak.

Nigâr Hanım ağaçların pembeleşmiş tepelerine, bayırların gölgeli yeşilliklerine, tâ uzaktaki denize ve kıpkırmızı ufuklara baktı; buradan Moda Burnu, Fener ve Adalar güzüküyordu. Tabiat, hayali denilecek kadar akıcı idi.

Perişan sakallı derviş kolunun geniş bir hareketile kadına ufkun diğer bir tarafını gösterdi:

- Hele şuraya bakınız! dedi.

Kayışdağı'nın üstünden bakır renginde büyük ve yuvarlak bir ay çıkıyordu. Genç kadın bütün bunlara anlamıyan, görmiyen bulanık gözlerle baktı. Şu anda kendini her şeyden ve herkesten uzak, unutmüş, unutulmuş ve bir başka âleme atılmış sanıyordu.

Sofra başındakileri ahenk içinde neşeli buldular. Şarkı söyleniyor, ud, tanbur ve def çalınıyordu. Ziba Hanımefendi hepsinden daha neş'eli, âdeta mestti. Onlar gelir gelmez mürşide hürmeten hep birden ayağa kalkıldı, Celile Bacı zevcinin oturacağı koltuktaki minder ve yastıkları düzeltti; Nigâr Hanım, biraz evvelki zeli³⁷ ve perişan adamın gayet azametli bir tavırla koltuğa yaslandığını ve halasına kadehini doldurmasını gösteren âmirane bir işaret yaptığını gördü ve bu garip âlemde her şeyin ne çabuk unutulduğuna hayret etti. Hakikaten deminki o tahammül edilmez sahne ne Nur Baba'nın, ne Ziba Hanımefendi'nin yüzünde bir iz bırakmamıştı. Halbuki kendisi o sahne önünde az çok temaşa mevkiinde³⁸ kalmış olmakla beraber âdeta ölü gibi idi.

Buradan hiç olmazsa bir ân için olsun hemen uzaklaşmak istedi, her nedense sofranın bir köşesinde somurtup kalmış Nasib Hanım'a:

- Kuzum Nasib, dedi; benimle beraber gelir misin? Biraz bahçede dolaşmak istiyorum.

Nasib Hanım, hemen kabul etti. İki genç kadın, biraz

---

37 Aşağılanan.

38 Seyirci.

sonra eski ve büyük bahçenin nihayetinde bir yıkık seddin üstünde yan yana şöyle konuşuyorlardı:

- Başıma öyle bir iş açtın ki, işlere benzemez! Ne vardı, hiç yoktan böyle bir şayiayı ortaya salıverecek?.. Vakîâ sana Bektaşî olmak isterim dedim; fakat, bunu söz olsun diye söyledim... Doğrusu sizlerle bundan sonra gayet temkinli konuşmalı... Aah, şu anda geçirdiğim buhranı bilemezsin Nasib! Demincek içeride nasıl bir hakarete hedef oldum, yok yere zelil³⁹ bir mevkie atıldım, bilsen... Hep bunlar, itiraf et ki senin yüzünden, senin mübalağan...

- Yok nafîle yere günahıma girme Nigâr! Vallahi sebep ben değilim. Meseleyi bu hale sokan Nur Baba'nın sana karşı hissettiği temayül⁴⁰ ve halanın o delice kıskançlığıdır.

- Neler söylüyorsun, kuzum Nasib?

- Gördüğümü, işittiğimi, bildiğimi söylüyorum. Evet, Nur Baba seni seviyor Nigâr! Bir gün halanla beraber, sana bilmem nerede tesadûf etmiş. Peçen açılmış, yüzünü görmüş. O günden beri dergâhta hep sen, hep senin ismin. Hattâ bir defa yalnızdık, o mest idi, yana yakıla bana açıldı. Senin ismini söylerken, vallahi yüzünün her bir kılı ayrı ayrı titriyordu. İşte o zaman söyledim; "Merak etmeyin, dedim. Bir gün olur, onu evlatlarınız arasında görmek saadetine ersiniz. Çünkü Nigâr Hanım nasib almak emelindedir." Söz bu söz oldu. Derhal Ziba Hanım'a haberler gitti, teşebbüs teşebbüs üstüne... Fakat hiçbirî kâr etmedi. Hattâ halan o zamarıdan sonra tekkeye uğramaz bile oldu. Her hali, her tavrı ile senin içimize girmene mümanaat⁴¹ ve muhalefet ediyordu. Ortada fol yok, yumurta yokken işte bu işler çıktı...

- Tuhaf şey... Sizin bu şeyhiniz bana ne hakla musallat

---

39 Aşâğılık.

40 Eğilim.

41 Engel olma.

oluyor? Anlaşılan siz onu çok şımartmışsınız.

- Öyle deme, Nigâr. Vakıâ, içimizde onun yoluna hayatını fedaya hazır birçok kişi var. Zaten mürşidler sevilmez olmaz. Hele Ülker Hanım isminde bir zavallı kadın vardı ki bir gece onun fena bir muamelesi üzerine kendini tekkenin penceresinden aşağıya attı. İntihar etmek istedi. Şimdi, iki ayağı kötürüm evinde oturuyor.

- Ne diyorsun Nasib? Bu herif için mi?

- Bu herif deyip de geçiverme! O bütün aşk, bütün ateştir. Bir kere gözlerine dikkatle baksan eridiğini hissedersin. Gönlü pek yükseklerdedir, fakat, sevince müthiş sever. Bilirsin ki, bu hususta, ben pek bitarafım. Hiçbir zaman onunla aramızda bir şey vuku bulmadı. Rauf'un derdi başımdan aşkın bile... İşte buna rağmen yine açıkça derim ki, eğer Nur Baba isterse...

- Nasib, olur şey değilsin!...

- A, doğru söylüyorum, kardeş! Benim içim ne ise, dışım da odur! Hiç riyadan, yalandan, gizli kapaklı işlerden hazzetmem. Halan gibi...

- Aman ondan bahsetme...

- Bilâkis, asıl ondan bahsedelim. Zira görüyorum ki he-nüz halanın ne mal olduğundan haberin yok. Öğren de, bârî bundan sonra ona göre hareket et! Dünyada bunun kadar hile ve yalanla yaşıyan bir kadın görmedim. O yalan için yalan söyler, hile için hile yapar. Dikkat et, her şeyi bir gösteriştir. O hep gösteriş için yaşar, gösteriş için sever. Ağlaması, gülmesi, her şeyi bir gösteriştir. Bugün, seni buraya çağırışı. Baba ile bir odada yalnız bırakışı... bütün bunlar, herkese karşı muhakkar⁴² yüksek ve civanmert görünmek için... Bugün, bu işler arasında bana da ayrıca yapacağını yaptı. Güya Rauf bu akşam burada bulunacaktı, beni çağırırken öyle dedi; şimdi "Haber gönderdim de gelmedi" di-

---

42 Aşağılanmış.

yor. Vallahi yalan! Ne haber gönderen; ne de gelmem diyen var. Bunu mahsus beni muazzep etmek⁴³ için böyle yaptı. Bilir ki kocamdan 'uzak geçirdiğim zamanları Rauf'a hasretmek benim için şiddetli bir ihtiyaçtır. Allah iyilik versin, bir fena huyu daha vardır; ister ki bütün dünya hep kendisi, hep Ziba Hanımefendi ile meşgul olsun... O da mümkün mü ya! Yüzü bir çürük şeftaliye dönmüş... Bunu kendi de hissetmiyor değil... Onun içindir ki, daima gençlere karşı cehennemî bir kin ve hasetle yanar... Hele seni, Nigâr; hele seni hiç çekemiyor.

- Ben ona ne yaptım ki... Yüzünü gördüğüm bile yok...

- Allah saklasın, ya yapsan, ya görsen kimbilir, daha neler olacaktı. Senin hakkında Baba'ya söylediği sözlerin yalnız kendi kulağımla işittiğim kısımlarını toptasam bin sahifelik bir iftira kitabı teşkil eder. Gûya senin kadar eteği düşük, miskin bir kadın daha görölmemişmiş; güzel imişsin! Genç imişsin amma, neye yararmış, böyle lâtif bir kap içinde buz gibi bir kalb taşıdıktan sonra... Kocan bile senin bu soğuk tabiatından bıkmış da fersah, fersah uzaklara kaçmış... Dahası var: Gûya akrabadan Macid isminde bir genci senelerden beri elde etmeğe çalışmışsın da bir türlü muvaffak olamazmışsın. Hatta o genç için birçok paralar da sarfetmişsin, yanından bir dakika ayırmazmışsın, öyle ki çocuk senin elinden dad⁴⁴ ile feryad ediyormuş...

- Tuhaf şey, bunda bir tezat var. Madem ki kalbim buz gibi imiş, nasıl olmuş da Macid'i bu kadar hararetle sevebilmişim?

- Nur Baba onun için, bütün bunlara bıyık altından gülüyor ya!. Ah, senin yerinde olsam Nigâr!..

Akşamın akıcı pembeliği, yerini mehtabın beyaz ve donuk ziyasına terketmişti. Tâ uzakta deniz, sihirli bir büyük

---

43 Eziyet çektirmek.

44 Feryad anlamında, dad-ü feryad biçiminde kullanılır.

ayna gibi parlak ve rakitti.⁴⁵ Bahçe sessizdi. Birdenbire, güç ahenkli fakat mahzun bir seda, iki genç kadını saran sessiz geceyi bir deniz gibi dalgalar ve titremeler içinde bıraktı. Bu; sanki ölen günün musikisi haline girmiş bir feryadı idi. Nasib Hanım yavaşça:

- Nur Baba şarkı söylüyor... dedi.

Muhibbeler indinde Nur Baba'nın sesi de gözleri kadar mukavemet edilmez telâkki olunur. Nitekim Nigâr Hanım gibi tabîî unsurların sayhalarını,⁴⁶ vellelelerini, bazan bir ormanın uğultusunu, bazan bir dalganın iniltisini, bazan da bir suyun hafif coşuşlarını andıran kuvvetli, garip ve tesirli bir sestir. Derinden derine uzun uzun dinlediler. Nur Baba haykırıyordu:

*Kaçma mecburundan ey ahu-yı vahşi ülfet et
Gayri bu gibi bigânelikten geç, vefayı âdet et
Bezme gel sermest-i hicrin neş'eyab-ı vuslat et
Şarkı söyle, raksa çık, sakilik eyle, sohbet et*

Ses durduktan sonra, iki kadın bir müddet daha valiha-⁴⁷ ne dinler gibi kaldılar. Nasib Hanım şuh ve çapkın bir kakhaha ile güldü, muhibbesine:

- İşittin mi? Bu hep sana; dedi. Ne kadar yalvarırlar da ağzını açıp bir tek mısra okumağa tenezzül etmez.. Hey gidi bağı yanık âşık, hey!

Nigâr Hanım, muhibbesinin bu sözüne cevap verdi:

- Gözlerini bilmem amma, sesi yaman... dedi.

Şimdi, udî Niyazi'nin sabahiden bir taksimi işitiliyordu.

İkisi birden ayağa kalktılar ve yavaş yavaş köşke doğru yürüdüler.

Nigâr Hanım musiki ile dolmuştu; yürürken âdeta rakse-

---

⁴⁵ Durgun.

⁴⁶ Bağırarak, cıgılık.

⁴⁷ Şaşkınca.

der gibiydi. Deminki başağrısından ve o fena ürpermelerden vücudunda eser kalmamıştı; öyle ki taraçadakilerin önüne çıktığı zaman âdeta Nasib Hanım kadar neşeli idi.

Bu neşe ona nereden geliyordu? Bu son üç dört saatlik elemli hayatında değişen bir şey yoktu. O, hâlâ yabancı ve tasalluk eden⁴⁸ bir adamla boş bir odada yalnız bırakılan, ismi bir alay sarhoşun ağzında gezen, âdi birtakım dedikoduların halli için bir ihtiyar aşiftenin evine gelmiş müdafaasız, kimsesiz bir kadın olmakta berdevamdı. Nigâr Hanım, taraçadaki hasır koltuğa oturur oturmaz, kendini bir ân için yine bu düşüncelere ve bu tesirlere bıraktı. Musiki susmuştu. Nur Baba ile Ziba Hanım kinayeli, serbest ve açık sözlerle herkesi meşgul edecek bir tarzda konuşuyorlardı. Celile Bacı arada bir söze karışmak istiyordu. Necati Bey mütemadiyen gülüyordu. Udî Niyazi gözleri süzölmüş, önündeki mezelere dalmıştı. Nasib Hanım gözünün ucu ile Ziba Hanımefendi'yi işaret etti ve gizlice dedi ki:

- Ayol, ne dersin? Kadın avını yeniden elde etmişe benziyor.

Nigâr Hanım'ı hiç gözden kaçırmayan halası iki genç kadın arasında kendine dair bir bahis geçtiğini sezdi ve yarı sarhoş bir hande⁴⁹ ile:

- Nigâr; dedi, doğrusu bugün beni çok meyus ettin, erenler senin kabili irşad olmadığını⁵⁰ söylüyor.

Genç kadın bu sözlerin mânasını anlıyamamış gibi taacübü,⁵¹ halasının yüzüne baktı; fakat, Nur Baba derhal samimî bir hiddet içinde:

- Halanız yalan söylüyor; sözüne zaten itimat etmiyeceğinizi bildiğim için tasrih⁵² ve izaha girişmiyorum, dedi ve

---

48 Sataşan, saldıran.

49 Gülümseme.

50 Irşadı mümkün.

51 Şaşkınlıkla.

52 Belirtme.

yana çevrilen öfkeîi gözlerini şedid bir tevbih⁵³ mânasile Ziba Hanımefendi'ye dikti

Nur Baba'nın bu hareketi Nigâr Hanım'ın hoşuna gitmişti; ona karşı kendini kalben biraz minnettar bile hissetti ve dudaklarının daimî tebessümle parlıyan yüzünü genç mürşide çevirdi. Mehtabın aksi bu yüze tatlı bir donukluk vermişti. Nur Baba ona, hayran, bakakaldı.

Kendini çok defa bu gibi bakışlar ve deminki sözler gibi hâdiselerle şirazesinden çıkan⁵⁴ meclise nizam vermekle mükellef addeden⁵⁵ Celile Bacı, bu sırada mütemadiyen:

- Aman bir nefes okuyalım, diyordu. Aman bir nefes... Hem kendimize geliriz, hem Nigâr Hanım işitmiş olur.

Buna rağmen ortalığı epeyce bir müddet yarı küskün, yarı hırıltılı ve yarı mânalı bir sükût kapladı. Neden sonra Nur Baba okumağa başladı. Hep birden ona peyrev oldular.⁵⁶ Seslerde garip bir coşkunkluk vardı. Nigâr Hanım dikkatle dinledi; bu dinî, tasavvufî ve aynı zamanda garamî ve rûbabî⁵⁷ bir ilâhi idi. Genç kadın şimdiye kadar hiç bu kadar şaikane⁵⁸ bir ibadet sesi duymamıştı; öyle ki, onlar sustukları zaman faslın tekrarını rica etti. Daha büyük bir şevkle tekrar okudular. Bunun üzerine Nur Baba da Nigâr Hanım'dan iki şey rica etti: Biri, kendi elile ona bir kadeh dem vermek; diğeri onun elinden bir damla dem içmek...

Genç kadın perişan sakallı şeyhin bu yalvarışına şuh bir tebessümle cevap verdi, Ziba Hanımefendi çığrından çıkmış bir kahkaha ile gülerek, Nur Baba'ya:

- Nihayet irşada muvaffak oldunuz; ne kadar olsa benim

---

53 Şiddetli bir azarlama.

54 Çığrından çıkan.

55 Düzen vermekle yükümlü sayan.

56 Uydular.

57 Lirik ve çalgılı.

58 İstek dolu.

kanımdan, benim kanımdan... diye bağırdı.

Nigâr Hanım, vakıâ gece erken yattı; fakat sabaha kadar uyuyamadı; taraçadakilerin sesleri, köşkün üst katındaki odasına kadar çıkıyordu; bu sesler kesildikten sonra da uzun bir müddet penceresine dayandı, ufkun bir kenarında, kanlı bir baş gibi yavaş yavaş denize doğru yuvarlanan ayı seyretti ve bir ishakın⁵⁹ kesik, muttarit⁶⁰ hıçkırıklarını dinledi. Seher kokulu ve serindi.

---

59 Serçegillerden geceleri öten bir kuş.

60 Bir düziye.

V
HACI BEKTAŞ ÇIRAĞI ETRAFINDA
İKİ BEYAZ PERVANE*

- Bugün nedir, Macid?

- Bugün mü? Ben de pek iyi bilmiyorum: Cuma zannederim. Günler o kadar birbirine benziyor ki, insan onlara ayrı ayrı isimler vermek lüzumunu hissetmiyor.

- Aylar da... Seneler de öyle Macid...

- Benim için öyle... Fakat senin için bilmem öyle midir? Geçen sene kocan Madrid'e gitti. İki sene evvel dünyaya bir çocuğun geldi. Beş sene evvel yine bir çocuğun olmuştu. Ondan evvel de nişanlandın, nikâhlandın, evlendin...

- Oh... Bunlar öyle vakalar ki ne vakit oldular, nasıl oldular, şimdi farkında bile değilim.

- Demek ki çok dalgın yaşadın; gözlerin bağlı, kulakların tıkalı geçip gittin.

- Hayır, Macid. Gördüm ve işittim. Fakat doğrusu ne gördüğümü, ne işittiğimi dikkate şayan buldum... Hepsini unuttum...

- Öyle deme, Nigâr Abla! Ben bilirim; senin ruhun tıpkı başını kanadının altına sokmuş bir kuş gibidir. Harice karşı

(*) Bkz. Açıklamalar.

o kadar örtülü, o kadar saklı durursun ve hayat namına yalnız kendi kalbinin vuruşlarını dinlersin. Biraz açılсан biraz kıvıldısan, biraz uçsan...

- Sus, sus, Macid! Bilmiyorsun, yaşamak çok güç, tehlikeli bir sanat. Bu âdetâ canbazlık gibi bir şey... Yüksekten bakmayı, terazi kullanmayı, ince bir tel üstünde yürümeyi, düşmekten korkmamayı öğrenmek; hülâsa birçok maharete, birçok da cesarete sahip olmak lâzım.

- Adeta tecrübe etmiş gibi söylüyorsun, Nigâr Abla!

- Tecrübe mi? Evet, bu o kadar güç bir şey değil. Sadece yaşıyanları yakından görmek kâfi. Ben, hattâ bu kadarla da kalmadım; türlü ihtirasların, renk renk çırağlar¹ gibi yandığı bir muhitin havasını teneffüs ettim. Bu hava acı ve başdöndürücü bir kokuyla meşbuydu.² Doğrusu odamın yarım karanlığını o sisli aydınlığa tercih ederim.

- Sen beyaz ve korkak bir pervanesin, Nigâr Abla!

- Sen de öyle değil misin, Macid?

- Ben mi? Bilsen, ben ne çok ve ne derin yaşadım... Vakıâ sesimi kimse işitmedi; garip bir gölge gibiyim. Fakat bir milletin tarihi kadar vakalarla doluyum... Derunî hayatımı bir gören olsa, orada ne felâketler, ne saadetler, ne maceralar bulmazdı. Ben korkak ve mâsum değilim, Nigâr Abla, fakat yorgun ve bezginim...

- Hiç sevdin mi Macid?

- .....

Esmer başlı genç adam, küskün gözlerle ufka baktı. Karşı tepelerin arkasında, gün sapsarı kesilmişti; hava uyumuş gibiydi. Macid gözlerini koya indirdi. Oraya gölgeler ve renkler doluyordu. Arkasında eşya yüklü ağır bir duba çeken beyaz bir romorkör geçti. Burnu bir sandal dönüyordu. Nigâr Hanım'ın muhibbi bir müddet de yalının geniş damına bak-

---

1 Kandil, mum.

2 Dolu.

tı; sonra başını ağır ağır genç kadına çevirerek şöyle sordu:

- O türlü türlü ihtirasların renk renk çırağlar gibi yandığı muhit neresidir? Anlayabilir miyim, Nigâr Abla?

Nigâr Hanım güldü:

- Ziba Hala'nın muhiti; dedi.

- Ziba Hala'nın muhiti o kadar canlı ve hususî bir âlem midir?

- Evet Macid, pek canlı ve pek hususî bir âlem. Vakıa bu herkesin bildiği bir sürü hayat unsurlarından mürekkep... Muhabbet gibi, kin ve haset gibi, musiki, içki, mehtapta terennüm gibi şeyler bu âlemin esaslarını teşkil ediyor. Fakat o ne hudutsuz muhabbet! O ne derin kin ve haset! O ne çok musiki, ne çok içki, ne çok terennüm, Macid! Bu âlemde her şeyin sonuna kadar gidiliyor. Musiki sabaha kadar devam ediyor, içki son damlasına kadar içiliyor, muhabbet ekseriya yıllarca sürüyor. Hülâsa; bu öyle bir sofraya ki, insan onun başından ağız ağıza dolu ve taşkın kalkıyor; en tatlısından, en acısına kadar manevî gıdaların her türlüşünü tadıyor.

- Asyaî³ bir emirin kasrında gibi...

- İnsan kendini -vakıa muvakkat⁴ bir zaman için- Asyaî bir emîr kadar her şeye kadir, her şeyi devirmeğe, ezmeğe, kırmağa kadir sanıyor. Baştan başa azim, kuvvet ve ihtiras kesiliyor; o merteye coşu hurûş⁵ içinde kalıyor.

- Ellilik bir kadının muhitinde bu kadar zengin bir hayat menbaı bulunsun! Tuhaf şey... sen âdeta yeni bir ilâhın mabedinden bahseden genç bir mürşideye benziyorsun; sesinde heyecan, gözlerinde ateş var. Senin yolun muhakkak bir başka yere uğradı Nigâr Abla!

- Bu yer bir Bektaşî tekkesinden başka bir yer değil, Macid...

---

3 Asyalı.

4 Geçici.

5 Coşup taşma.

Macid, şaşkın gözlerle muhibbesinin yüzüne baktı; onu şu ana kadar her türlü mezhebi⁶ hurafelerden âzade tanıyordu.

Vakıa bir Bektaşî tekkesinin ne demek olduğunu bilmez değildi. Bundan birkaç sene evvel İslâm felsefesi merakına düştüğü zamanlar yaşlı ve âlim dostlarından birisi ona tasavvufa dair bir hayli malûmat vermiş ve dolayısıyla bu tarikatin erkân ve âdabından bahseylemişti. Fakat, Macid, fikrî maceralarının en kısa süreni olan İslâm felsefesi merakından pek çabuk vaz geçtiği için o âlim dostunun bu husustaki malûmatından lâzım geldiği kadar istifade edememiş, gerek tasavvufa ve gerek bu tarikate dair düz ve karışık birkaç fikirle iktifa eylemişti. Meselâ tasavvuf onun için bir nevi “mistisizm” idi ve Bektaşilik iptidâî, kabataslak bir “panteizm”den ibaretti; bu mezhebe giren dervişlere gelince: Macid, bunları kendilerine göre rind, lâkayt ve biraz da reybî ve kelbî⁷ olarak tanıyordu. Filvaki, onca Bektaşî dervişleri umumiyetle İslâmiyet’ten geçmiş ve safiyetini kaybetmiş birer “Diyojen”den başka bir şey değildiler. İşte bunun içindir ki, genç adam, muhibbesi Nigâr Hanım gibi ince ve mutena bir kadının böyle bir Diyojenler meclisinde coşmuş ve heyecana benzer hislerle sarsılmış olmasına bir mâna veremedi. Düşündükçe hayreti arttı ve dedi ki:

- Bir Bektaşî tekkesi mi?.. Neler diyorsun, Nigâr Abla?

Genç muhibbinin bu sadedilce⁸ hayreti Nigâr Hanım’ın hoşuna gitti. Bu ana kadar her şeyi, fakat daima nazarî, daima bir kitapta gibi hep ondan öğrenmişti. Şimdi karşılıklı olarak ona verecek birçok malûmata sahip bulunmaktan âdeta çocukça bir sevinç duyuyordu. Heyecandan titriyen

---

6 Mezheple ilgili.

7 İki ayrı felsefe okuluna bağlı olanlar için kullanılır, kuşkucu ve kinik (cynique).

8 Safça.

bir sesle ona evvelâ bu son bir haftalık -çünkü halasına davetli olduğu gecenin haftasında tuhaf bir cereyana kapılarak zahir olduğu halde tekkeye de gitmişti- macerasını hikâye etti. Sonra yavaş yavaş tafsilâta girişti. 'Nasib Hanım'la Rauf Bey'den, Nur Baba ile Ziba Hanım'dan bahsetti. Bunların nasıl pervasızca seviştiklerini anlattı. Meyi, sofrayı, mehtapta terennümleri, müşşidin bakışlarını, sesini söyledi.

Macid, genç muhibbesinin sözlerini şimdiye kadar işitmediği ve bilmediği bir açıklıkla mücehhez⁹ buluyordu. Bir zaman oldu ki, ona âdeta Pierre Loti'den bir sahife okuyor gibi geldi. Şarkı Şark hayatını, Şark manzaralarını bütün meslektaşları gibi ancak Frenk edebiyatının yapma âyinlerinde görüp sevmeye alıştığı için işittiği hikâyenin birçok yerlerini sanatkârane ve tatlı bir tecessüsle dinledi ve kendi kendine tekrar tekrar: "Théophile Goutier bunu görmeliydi, Loti bunu işitmeliydi. Ne âlem! Ne âlem!" diye söylen-di. Fakat hikâyenin sonuna doğru genç muhibbesinin sözleri ne vakit ki kâmilân Nur Baba'nın sesine münhasır kaldı, o zaman esmer başlı genç, alınının elemli bir endişe ile buruştuğunu hissetti. Çünkü o da bütün sessizce sevenler gibi kıskançlığında müfrit ve mantıksızdı:

- Nigâr Ablâ, dedi; ne olur, bütün bunları bir kere ben de görsem... Bizim hayatımızda doğrusu bu kadar tetkik ve müşahedeye şayan¹⁰ köşe ve bucaklar olduğunu bilmiyordum. Bu bir içtimaiyat¹¹ mütehassısına veya içtimâî bir romana mükemmel bir zemin olabilir, o kadar tipik bir âlem...

Nigâr Hanım hafifçe tebessüm etti:

- Öyle amma, insan orada kabil değil temaşa mevkiinde kalamıyor, her nasılsa, bilmiyerek, istemiyerek oyuna karışıyor; dedi.

---

9 - Donanmış, donatılmış.

10 Gözlemeye değer.

11 Sosyoloji, toplumbilim.

Bunun üzerine, genç adam az çok hiddetli bir sesle şöyle cevap verdi:

- Bu, insanına göre değişir; dedi. Bazı kimseler vardır ki, esasen kuvvetli ve hususî bir şahsiyetten mahrum bulundukları için herhangi bir muhitin havasında eriyip mahvurlar, bazıları ise...

Cümlesini bitirmeğe lüzum görmedi ve gülerek dedi ki:

- Ne hacet, bir kere tecrübe edelim, Nigâr Abla!

Genç kadın, Macid'in bu teklifini, içinden imkânsız olarak telâkki etti; kendisinin bile tekrar oralara avdeti ihtimali ona uzak ve tehlikeli görünüyordu. Halasında geçirdiği o tuhaf gece ile ondan birkaç gün sonraki tekke âlemi onun için âdeta bir başkasının macerası kadar yabancı ve hayalî bir vaka idi. Mamafih Nigâr Hanım'ı hayatının bu iki vakasından bu kadar uzaklaştıran şeyler henüz ne uzun bir zaman, ne de büyük mesafe idi. Çünkü bu ancak üç dört gün evvele aitti ve o gecedan beri hiçbir gün geçmemişti ki, o vakayı hatırlatan simalardan birile karşı karşıya gelmemiş olsun. Meselâ: Nasib Hanım hemen her saat yalıda gibiydi; ona fasılasız, Ziba Hanımefendi'yi çekiştiriyor, Nur Baba'dan ve Rauf Bey'den bahsediyor ve ikide bir muhibbesini resmen kendi âlemine çekmeğe çabalıyordu. Hattâ iki gün evvel Celile Bacı bile onu ziyarete gelmiş ve Nur Baba'dan kendisine selâm getirmişti. Nigâr Hanım, dün de tekkenin her zaman için onun, velev zahir sıfatile olsun, vuku bulacak ziyaretlerine muhtaç olduğu haberini almıştı. Hülâsa, denilebilir ki, genç kadın Ziba Hanım'la tekke müsamerelerini bir hafta fasılasız yaşıyor ve bu yeni ve acayip âlem görünmez bir örümcek gibi onu her gün sessizce biraz daha kendi ağı içine alıyor, her gün biraz daha kendine bağlayıp duruyordu. O halde, genç kadını her şeye rağmen hâlâ bu âleme, pervasız ve âşına gözlerle bakmaktan meneden his acaba nasıl esrarla karışık kalbi bir sebep idi? Bunu kendisi

de pek iyi tayin edemiyordu. Yalnız beş on gündür benliğinin, sanki iki zıt cazibe kuvveti ortasında kalmış gibi endişeli ve titrek bir tenbellik içinde çırpındığını görüyordu.

Nigâr Hanım, ağır bir uykudan silkinir gibi kendini topladı ve genç muhibbine dedi ki:

- Kalkalım, artık Macid! Hava pek rutubetli. Zannederim, çocukları da içeriye almadılar.

VI

NUR BABA DERGÂHINDA MİSLİ GÖRÜLMEMİŞ BİR CEM ÂYINI (1)

Nur Baba dergâhının emekdar ve işgüzar aşçısı derviş Çinarî, bugün, şafaktan beri, iki dakikacık olsun, rahat yüzü görmedi: Tek başına üç kurban tıgladı, bir araba dolusu zahireyi tekkenin bahçe kapısından tâ mutbağa kadar sırtında taşıdı, onları birer birer kilerin dolaplarına yerleştirdi, sonra ocağın başına geçti, tamam dört kazan yemek pişirdi ve akşama doğru da neşeli bir gayretle sofranın mezelerini tertibe ve hazırlamaya koyuldu. Bir gün içinde bu kadar işin üstünden gelmek, cidden haydârane bir mecale¹ bağlıdır. Fakat asıl tuhafı şudur ki, derviş Çinarî hiç yorgunluk âsârı² göstermez, asla şikâyet etmez, bilâkis işi arttıkça gayret ve sevinci artar, bir yük taşıırken nefes söyler, ocağın başında gazel okur. Mutbağı, bahusus³ böyle işin baştan aştığı günlerde âhenkle dolar.

Yanına aslâ muavin kabul etmez; vazifesini pek kıskanır; böyle olmasa tabiidir ki dergâhta kendisine yardım edecek

---

1 Arslancasına bir güce.

2 Belirtisi.

3 Özellikle.

kimseler bulunurdu. Zira Nur Baba dergâhına sığınmış kaç tane yersiz yurtşuz bacılar muhibbeler vardır ki, sabahtan akşama kadar işsizlikten, iç sıkıntısından fasılasız dem içenler ve uyku uyurlar. Bunların ekserisi, filvaki, daima tekke- de bulunmaz, fakat, Âyin-i Cem günlerinde muhakkak tâ sabahtan isbatı vücut eder.⁴ İnsanlara karşı pek çekingen ve pek az sevgi gösteren derviş Çınarî hasseten bu gibileri hiç çekemezdi. Zira onun için dergâha hizmeti dokunmayanlar insandan sayılmaz ve dergâha hizmet ancak paraca kabildir. Bedenen vuku bulacak hizmetler, ona göre hiç yok hük- mündedir, çünkü o da meşhur bir Bektaşî fıkrasındaki der- viş gibi altına “yuvarlak olmasaydı Allah!” diyeceklerden biridir! Hem onun için altının Cenab-ı Hakk’a iki cihetten benzerliği vardır: Biri elle tutulmaz, gözle görülmez oluşu, ikincisi de füsûn⁵ ve kudretini her şeyde belli edişi...

Tâ on sekiz yaşından beri, -işte nerede ise kırk beş sene- dir- kulağında mücerredlere⁶ mahsus iri halkalı bekâret kü- pesini taşımaktan bir ân hâli⁷ kalmıyan bu adam, ömründe ne baba muhabbeti, ne evlât şefkati, ne de kadın aşkı tanıdı; bütün gençliği sarhoş ve kayıtsız bir behimiyyet⁸ içinde geçti. Gerçi kendisi, çok şey görüp çok şey işittiğine kanidir ve arasına herkesi de buna inandırmağa çabalar. Derviş Çi- narî belki pek çok yer dolaştı, belki Efendisi merhum Afif Baba ile Hint ve Çin’e kadar gitti. Her tekkede biraz hizmet etti; fakat ömründe bir kerecik olsun ayılmadı ki etrafını görmüş ve ıstıtmış olabilsin. Çünkü onun dem şişesinden ayrıldığı zamanlar ancak uyku saatleridir; bu şiddetli alışma yüzünden derviş Çınarî senelerce uyanımıyan bir uyku has-

---

4 Ortada görünür, gelir.

5 Büyü.

6 Hiç evlenmemiş.

7 Geri.

8 Hayvanlık hali.

tası haline girmişti. Her hareketi bitmez tükenmez bir rüya-
nın saiklerinden doğmuş gibiydi. Hayatında açık kalblilik
ve doğrulukla yaptığı şeyler yalnız tekkenin onda hayvanı
birer alışkanlık halini almış ağır işlerinden ibarettir. Onun
içindir ki, bugün, bütün mânasile yaşadığını hissediyor ve
faaliyetine bir türlü nihayet veremiyordu. Zaten iş de başın-
dan aşkındı, çünkü, bu akşam dergâhta emsali görülmemiş
bir Âyin-i Cem vardı; bu akşam Şerif Paşa'nın haremi ve Zi-
ba Hanımefendi'nin biraderzadesi Nigâr Hanım, nasip ala-
caktı.

Nur Baba'nın bin endişe, bin dert, bin zahmet içinde ay-
larca beklediği bugün, nihayet bütün haşmeti ve bütün
debdebesile yaklaştı. Genç mürşid hayatında bu kadar mü-
him bir gün hatırlamıyor; o, bu akşam kendi dergâhında
yalnız güzellikte ve zenginlikte yekta⁹ bir kadının şerefine
bir şehri-âyin¹⁰ hazırlamakla kalmıyor, aynı zamanda kendi
kudretinin bu nadir ve güzide¹¹ muzafferiyeti namına da
şenlikler yapıyordu. Vakıa bu muvaffakiyet doğrudan doğ-
ruya onun kudretinin eseri değildi; beyaz ve korkak bir
pervane olan Nigâr Hanım'ı, yalnız onun nuru değildi ki,
bu akşam bu cuşışlı¹² aşk mahfeline¹³ çekiyor. Hayır, Nigâr
Hanım'ı buraya çeken kuvvetler büsbütün başka, yüzlerce
kuvvetlerdir. O kadar ki genç kadın bile kendini iten sebep-
leri tefrikten¹⁴ âcizdi. Vakıa kendi üzerinde tesir icra eden
kuvvetlerden birinin Nasib Hanım olduğunu pek iyi bili-
yordu. Bu kadın, tâ geçen yazdan beri sevimli ve muzır bir
şeytan gibi onu teşvik etmek ve kandırmaktan bir ân hali

---

9 Biricik.

10 Şenlik.

11 Seçkin.

12 Coşkun.

13 Tekkesine.

14 Ayırdetmekten.

kalmamıştı. Son zamanlarda muhibbelerden birçoğu da ona bu hususta yardıma geldi. Öyle ki, Kanlıca'daki yalı âdeta bu acayip kimselerin ikinci bir içtima yeri şekline girdi ve Nigâr Hanım günün birinde eski dostlarının birer birer etrafından çekilip tek başına bunların içinde kaldığını hissetti. Tabiatı munis, kalbi vücudu gibi nermin¹⁵ olduğu için mahremiyetinin maruz kaldığı bu istilâyı mukadder ve dayanılması imkânsız buldu ve kendini herhangi bir cereyana bırakıverdi. Bereket versin ki hayatının bu anî değişikliğine yabancı kalınıyan annesile onu sessizce kıskanan muhibbi genç Macid, yalının havasını büsbütün fesada uğramaktan ve gitgide boğucu bir şekil almaktan hiç olmazsa bir müddet için menetmeği kendilerine bir vazife bildiler. Aksi takdirde Nigâr Hanım'ın salonu bir sene zarfında âdeta Ziba Hanımefendi'nin Çamlıca'daki sofalarına ve taraçalarına dönecekti; o kadar altüst olacaktı.

Bundan da anlaşılıyor ki, Nigâr Hanım, esasen bir sene-den beri farkında olmaksızın böyle bir gün için hazırlanmış bulunuyordu. Çoktan rakının kokusuna alışmış ve piyanosunda nefesler çalmağa başlamıştı. Nur Bağa'dan kendisine selâm geldikçe bilmukabele¹⁶ "Erenlere aşk ve niyaz ederim," tâbirini kullanmakta yeni bir lisan öğrenmişlere mahsus bir zevk buluyordu. Yavaş yavaş tarikat erkânının icap ettiği vaziyetleri ve tavırları taklit de onun için ayrı bir eğlence oldu; teşekkür makamında sağ elini kalbi üzerine koyup öne doğru eğilişleri, bir kapıdan girerken eşige basmadan geçişleri; rakı kadehlerini alış verişlerdeki hususiyetleri öğrendikçe, içinden âdeta çocukça bir sevinç duyuyordu.

Bununla beraber, iddia olunamaz ki haddi zatında¹⁷ ağır başlı ve iradesiz bir kadın olan Nigâr Hanım, bembeyaz

---

15 Yumuşak.

16 Karşılık olarak.

17 Aslında.

kundaklar içinde, yeni doğmuş bir çocuk sükûnetile uyuyan hayatını kendi tâbiri üzere bin türlü ihtirasın, bin türlü چراغ gibi yandığı bu muhitin isli ve bulanık oyunlarına bırakıvermek cesaretini yalnız bu gibi havai saiklerin¹⁸ tesiri altında bulabilmiş olsun; hayır, bugün Nigâr Hanım'ı kanatları kesilmiş bir güvercin teslimiyetile Nur Baba'nın dolaşık tüylü, kızıl postu üstüne düşüren şey bunların hiçbirisi değildir. Bu güvercin oraya kör bir kaza kurşununun darbesile tâ kalbinden yaralı olarak düştü. Bu kaza kurşunu da Ziba Hanımefendi'nin son zamanlarda bin türlü tehlikeye maruz kalan saadetini müdafaa için daima elinde tuttuğu ve ümitsizce bir telâş ile öteye beriye salladığı tehlikeli bir silâhtan çıktı. Vakıâ bu silâh aynı zamanda onu da yaralamış oldu; bütün bu tedbirleri birer birer kendi aleyhine çevrildi; Nigâr Hanım'ı, Nur Baba dergâhından ne kadar uzaklaştırmak istediye o kadar yaklaştırdı. O, zaten geçen yaz, köşkünün geniş tıraçasında Nigâr Hanım'a: "Sen kabili irşad değilmişsin" hitabında bulunmak ile bilmiyerek ilk hatayı işlemiş ve genç kadını kendi ellerile böyle bir akıbete itmiş oluyordu. Bundan sonraki bütün hareketleri de bu ilk hatayı tekrardan başka bir şeye yaramadı. Gerçi, biçare Ziba Hanımefendi herhangi bir kadının, kadınlık gurur ile oynamanın ne tehlikeli bir şey olduğunu düşünemiyecek kadar kendinden geçmiş bulunuyordu. Ancak bugünün tekerrürü¹⁹ üzerinedir ki her kadının, hattâ genç yeğeni Nigâr Hanım gibi donuk ve iradesiz kadınların bile senelerce kendi göğsünde bir yılan gibi kıvıldanan, burkulan o ateşli inat ve kıskançlık damarlar ile mücehhez bulunduklarını anladı. Nigâr Hanım'da ihtimal şimdiye kadar uyuşmuş bir halde kalan böyle bir damara bastığını sezerek buna karşı yegâne çarenin yine soğuk bir kayıtsızlıktan başka bir şey olmayacağını dü-

18 Yaradılışıyla ilgili nedenlerin.

19 Tekrarlanması.

şündü. Onun içindir ki son günlerde Nigâr Hanım'ın önünde, yani rehber mevkiinde görünen kimselerin birincisi yine Ziba Hanımefendi oldu.

Nitekim öğleden beri, tekkenin cihannümasında,²⁰ elinde dürbünü, çocukça bir telâş ile yolu gözetliyen Nur Baba, akşama doğru Nigâr Hanım'ı ancak halasının pembe perdeli uzun arabasından inerken gördü. Sevinçle karışık bir hayretle merdiven başına koşarak, aşağıdaki sofada mihmanlara²¹ yatak takımları çıkarmakla meşgul Bacı'ya seslendi:

- Celile, Celile! Ziba da geliyor. İkişi beraber geliyorlar.

Halbuki, araba bahçe kapısının önüne yaklaşıncaya gelenlerin yalnız iki Hanımdan ibaret olmayıp Ziba Hala'sının kalfasile beraber dört kişi olduğu anlaşıldı; bu dört kişiden biri, uzunca boylu genç bir erkekti. Nur Baba, merdivenleri dörder dörder atlayarak cihannümadan indi. Sırtına pembe renkli ince bir cübbe geçirip bir rûzgâr gibi sofanın balkonuna çıktı ve oynak bir misafirperverlik ile gelenlere mendil sallamağa başladı. Fakat kadınların refakatindeki uzun boylu genci görür görmez birden neşesi bulanır gibi oldu ve yandaki pencereden beyaz başını mütereddit, dışarıya uzatan Celile Bacı'ya:

- Hay kaltaklar hay; gördün mü? Nihayet, o oğlanı da peşlerine takmışlar! dedi.

Celile Bacı, yumuşaklığında bir istihza kokusu gizlenen bir sesle, yavaşça:

- Onların ne günahı var? diye cevap verdi, siz müsaade etmediniz mi erenler?

Nur Baba, hâlâ - fakat isteksiz bir tavırla- mendilini sallamakta devam ederek:

- Bilir miyim ben? Doğrusu şaka zannetmiştim; dedi ve dişlerini sıkıp:

---

20 Taraça.

21 Konuklara.

- Bu hep Ziba'nın işi. Benden alacağı olsun! sözlerini ilâve etti.

Gerçi en çok Ziba Hanımefendi idi ki, Macid'in her ne olursa olsun Nigâr Hanım'a **musahip**²² olması imkânını hazırladı. O, günün birinde Nur Baba'ya yarı ciddî, yarı şakacı bir tavırla demişti ki:

- Nigâr gelir. Fakat onun canlı bir gölgesi var, o da beraber olmak şartile; razı mısınız?

Nur Baba düşünmiyerek buna razı gibi görünmüştü. İşte Ziba Hanımefendi bunun üzerinedir ki onu böyle bir emri-vâki karşısında bulundurdu. Mamafî bu hal, Nur Baba'nın Nigâr Hanım'la beraber Macid Bey'i de umulduğundan ziyade bir gönül alıcılık ile tâ merdivenin başından kabul etmesine mâni olmadı. O kadar ki, bahçe kapısından beri kendini çevirmiş olan eşya ve eşhas arasında benliğinin hususiyetlerini kaybedecek kadar garip ve perişan kalan Macid bile genç şeyhin hareketli ve samimî tavırları önünde âdeta avutucu bir huzur hissetti.

---

22 Arkadaş.

VII
NUR BABA DERGÂHINDA
MİSLİ GÖRÜLMEMİŞ BİR CEM ÂYİNİ (2)

Macid'in hâtıra defterinden:

“... Ziba Hala, nihayet beni de kendi garib âlemlerine çekti; sözde geçen akşamdan beri ben de Bektaşî'yim. Bu, vakîâ, biraz benim arzum, fakat birçok da Ziba Hala'nın teşvikile vuku buldu. Nigâr, hiç sesini çıkarmamakla beraber, bilmem neden, sonuna kadar daima bu gülünç maceraya muhalif bir vaziyette kaldı.

“Zaten, doğrusu, biraz da onun bu halidir ki, benim merak ve tecessüsümü arttırdı. Aksi takdirde Bektaşilik benim için de bir sır mahiyetinde kalacaktı. Gerçi, şu dakikada bunun bir sır halinde kalıp kalmamasında ne büyük bir mahzur, ne de büyük bir faide buluyorum; fakat dün hiç böyle düşünmüyordum. Bütün günümü çok zamandan beri hissetmediğim bir telâş ve endişe içinde geçirdim. Hele akşam üstü, Ziba Hala'nın arabası bizi dergâh denilen yere doğru götürürken âdeta ne etrafımı, ne Nigâr'ın sevgili çehresini görmiyecek kadar düşünceli ve dalgındım. İkide bir Ziba Hala'ya: “Rica ederim; söyleyin bana”, diyordum; “ne göreceğim, ne olacağım?” Diz çökmek, yer öpmek, bir şeyhin önünde saatlerce eğilmek gibi o zamana kadar alışma-

dığım bir sürü hareketlerde bulunmağa mecbur kalacağımı biliyordum ve içimden buna çoktan razı oluyordum. Fakat, her nedense Bektaşî erkânında, hemen umumiyetle bütün Şark müttakilerine¹ has bu gibi âdi ve daha zahmetli birçok mecburiyetlere katlanmak ihtimalini düşündükçe kararım-
dan dönmek derecelerine varıyor ve karşımda, Nigâr'ı temiz, zarif ve kibar kıyafetile mutena² ve taze gördükçe kalbim onun hesabına da ayrı endişelerle doluyordu. Ona, kaç defa: "Bu yaptığımızın makul bir hareket olduğuna emin misin?" diye sordum. Anlamıyor gibi yüzüme baktı. O zaten kaç zamandır bu dalgınlığı kendine âdet etti. Berrak gözlerinin eski ifadesi silindi. Eskiden, pek eskiden değil, birkaç ay evvel, benim için beyaz bir ruha lekesiz bir ayna olan şeffaf çehresini müz'ic³ bir muamma bulutu kapladı. O vakitten beri, doğrusu, bu kadının hiçbir hareketine mâna veremiyorum. Ezcümle⁴ bu akla gelmez maceraya atılış neden icap ediyor? Bektaşîlik nerede, Nigâr nerede? Terbiyesi, zekâsı, iktisap ettiği malûmat, hayat tarzı, düşünüşü, giyi-nişi hep buna zıd değil mi? Acaba o da mı halasını senelerden beri pençesi içinde sıkı o genç dervişe şikâr⁵ oldu? Buna da ihtimal veremiyorum. Beş senedir, işim gücüm hep bu kadını okumak, ezberlemek oldu; Nigâr rahatını seven, durgun ruhlu kadınlardan biridir. Vakîâ güzel olduğunu bilir; sevmek hoşuna gider. Fakat sevmek! Bu aslâ onun işi değildir. Yegâne sevebileceği yine kendisidir. Onu kaç defa büyük bir ayna önünde, dalgın kendi endamını seyrederken gördüm.

---

1 Sözlük anlamı, Allah'tan korkan. Burada Doğu dinlerine bağlı olanlar anlamında kullanılıyor.

2 Özenli.

3 Rahatsız edici.

4 Kısacası.

5 Av.

“Ziba Hala’nın sesi “geldik” haberini verir vermez, bir uykudan kalkar gibi silkindim. Araba, duvarları yıkık ve yarısı bostan, yarısı bağ, bir kısmı da mezarlık olan harap, ücra bir bahçenin tahta kapısı önünde durdu. Bu kapıyı gerek destek, gerek tokmak makamına büyük bir taş parçası asılmış duruyordu.

“Ziba Hala’nın beyaz eldivenli zarif eli bu kaba ve acayip kapıyı itti. O önde, Nigâr’la ben yanyana, Peyker kalfa daha geride, oldukça uzun ve dik bir yokuşu teşkil eden loş ve bakımsız bir yoldan ağır ağır çıkmağa başladık. Ağaçların üstünden, tâ dipte büyük, ahşap ve boyasız, eski bir köşkün ötesi berisi gözüküyor ve bu köşkün üst katında, tahta direkler üstüne dayalı bir balkondan pembeler giyinmiş bir adam bize mendil sallıyordu. Nigâr ve Ziba Hala mukabele ettiler... Böyle lâtifleri hiç sevmem; ne ayrılırken, ne buluşurken hissettiklerimi bu gibi işaretlerle izhar etmek âdetim değildir. Nigâr da eskiden buna benzer hareketlerden hiç hoşlanmazdı; o, şimdi, her şeye bilhassa bu girdiğimiz yere pek alışmış görünüyor; bu yerdekilerin hepsini de ayrı ayrı pek iyi tanıyor. Ezcümle biz yürürken bahçenin bilmem hangi köşesinden birdenbire önümüze çıkıveren yarı deli, kolları sıvalı, kulakları küpeli, bir acayip derviş ile âdetâ şakalaşır gibi konuştu, biraz sonra bizi karşılamak için dergâhın kapısı önündeki taşlığa toplanmış irili, ufaklı, genç ve ihtiyar birçok kadınla Bektaşilere mahsus tavırla selâmlaştı ve merdiven başında duran, saçları beyaz, fakat, gözleri sürmeli bir hanımla -bu, şeyhin karısı imiş- âdetâ bir ana kız gibi şefkatle öpüştüler, sarıştılar. Ben ise onun biraz arkasında, kazara bir başka dünyanın mahlûkatı arasına düşmüş gibi sözümü, bakışımı, yürüyüşümü, hareketlerimi şaşırmış sersem, perişan bir halde idim. Nigâr hiç olmazsa kendisinden çok aşağı kimseler içine girdiğini hissetmeli idi. Çünkü ilk nazarda ve o şaşkınlığım arasında görebildi-

ğim simaların hiç biri, bana -muhabbet şöyle dursun- emniyet bile vermedi. Yalnız bizi merdivenin üst başında karşılayan şeyhi, üstündeki pembe cübbeye, başındaki külâha ve karmakarışık sakalına rağmen oldukça cana yakın buldum. Bu genç dervişin her şeyi anlar gibi bakan, hassas ve tanıdık gözleri var. Beni samimiyet ve hararetle kabul etti, giyaben tanıdığını söyledi ve geniş bir odaya aldı. Hanımlar soyunmak için diğer bir odaya gittiler. Bizim girdiğimiz oda, akşam güneşiyle dolu, beyaz döşeli ve çıplak idi; apaçık pencerelerinin her birinden bir başka manzara görünüyordu; zaten odada karşılıklı iki erkân minderinden ve birkaç hasır sandalyadan başka göz doldurur bir eşya yok; yalnız şeyhin, erkân minderinin üstündeki kendine mahsus köşesi biraz daha itinalı. İpekli, irili ufaklı yastıklar ve üç kat ince sayvanlı şilte ile beslenmiş ve süslenmiş duruyor. Bunun yanı başında zevcesine mahsus bir yer daha var. Tekke sahiplerinin bu keyfi ve kendini beğenmişçe sınıf teşkilâtı pek tuhafıma gitti; fakat odanın içinde asıl tuhafıma giden şeyler, duvarlardaki levhalar ve resimlerdi. Bu resimleri muhakkak bir küçük çocuk çizmiş ve bir deli boyamış olacak; bazısı bir küre üzerinde bağdaş kurmuş çubuk içen bir derviş; kimi dört başlı ejderler, sekiz ayaklı kaplanlar ve birtakım insan gözlü yırtıcı kuşlar ortasında düşünceye dalmış bir mutekafi,⁶ diğer bir kısmı da muhakkak Hazreti Ali'nin muharebelerini gösteren bu resimler o kadar iptidai ve acemi bir elden çıkmışa benziyorlar. Bu resimlerin arasında birçok da hatları karışık, mânaları basit levhalar, ezcümle bir sürü irili ufaklı "Ya Ali"ler var; oda kapısının üstünde asılı duran büyüğe bir çerçeve de şu beyti ihtiva ediyor:

*Gitti Mecnun hane-i dehri bana ismarladı
Bir harap evdir kalur divaneden divaney*

---

6 Bir köşeye çekilip kendini ibadete veren.

“Zannederim ki, Bektaşiler hayata bu çerçeve içinden bakıyorlar. Gözlerimin duvarlarda dolaştığını gören şeyh bana birer birer resimler hakkında tafsîlât vermeğe kalkıştı. Ben, bilhassa, kendisinden o acayip mahlûkat sürüsü ortasında kalmış mutekifin kastettiği işareti sordum; bu sadece “Kaygusuz Sultan”ın resmi imiş. Şeyh, bana ayrıca Hazreti Ali’nin “Düldül”ü ve “Zülfikar”ının resimlerini de gösterdi; o bütün bu oyuncaklara az çok ehemmiyet verir gibi görünüyor ve zannederim ki bu çizgiler ve renkler vasıtasıyla beni biraz sonra gireceğim tarikatın remizlerine⁷ ve sırlarına şimdiden irşada yelteniyordu. Bu adam hiç görüldüğü gibi pişkin ve derin değil. Sözleri pek basit ve çocukça... Bununla beraber sevimli olmaktan bir ân hali kalmıyor. Bazı harekâtı pek lâûbali olduğu halde insan üzerinde yine fena bir tesir yapmıyor. Levhalar hakkındaki izahatını bitirdikten sonra yavaşça yerine oturdu; üç kat şilte üstünde bağdaş kurmakla diz çökmek arasında bir vaziyet aldı. Bu sırada Hanımlar da yanımıza geldiler: Ziba Hala, bugün, her vakitten daha süslü; kirpiklerinin sürmesi, saçlarının boyası âdeta göz alıyor; kıyafeti bir operet Primadonna’sınıninki gibi parlak ve gösterişli... Nigâr ona nisbetle pek sade, fakat itinalı giyinmiş; yakası yarı açık, koyu fes rengi, ipekli bluzu tenine tatlı bir durgunluk veriyor; boynunda bir sıra mercanla birkaç siyah inci tanesinden dizili bir gerdanlık var; bu zevcinin ona İspanya’dan gönderdiği bir hediye olacak. Kimbilir, Eşref Paşa, Nigâr’ı burada görse ne kadar şaşardı. Odanın içi bir an evvel gördüğüm kadınlarla dolduğça, Nigâr’ın kendi muhitinden ne kadar uzak ve ayrı bir yere düştüğünü daha açık olarak hissediyorum. Gerçi, bu Hanımlar, gerek Ziba ve gerek Nigâr’la kendi aralarındaki mesafeyi muhafazada ihtimam gösteriyorlar ve tekkenin oda ve sofalarında, bir büyük konağın emektar kalfaları veya şı-

---

7 İşaret.

marık dalkavukları tavriyle dolaşıyorlar, fakat bu hiçbir vakit onlardan birinin fırsat düştükçe gelip Nigâr'ın yanına oturmasına veya gülererek kulağına bir şeyler fısıldamasına, yahut da Ziba Hala'nın boynuna sarılıp "ah bilirsin ya o günleri; arslan kadın!" demek gibi lâübaliliklere başlamasına mâni olamıyor. Hele bunların içinde Alhotoz Afife Hanım diye çağrılan yaşlıca bir kadın var ki, yüzünün karma-karışık hatlarında baştan başa bulanık bir hayatın hikâyesi okunuyor. Bununla beraber kendisine şeyhin zevcesinden sonra tekkenin en imtiyazlısı gibi muamele ediliyor; gözlerinin dik ve sert ifadesi ruha titreme veriyor, sözleri hep âdi şakalarla doludur. Bu Hanım bir müddet odanın içinde dolaştı; Ziba Hala'ya bir işaret, şeyhe bir şaka, şeyhin karısına bir kinaye savurdu, sonra birden gözlerini Nigâr'a diktî ve geldi, onunla benim arama sıkıştı; üstü başı bir sarhoşun mendili gibi kokuyordu.

"Nigâr, zannedersem, bu kadını evvelden tanıyordu; çünkü onun böyle mânidar bir eda ile ikimizin arasına sıkışmasından ve kendisine âdeta bir maşuka⁸ muamelesi yapmağa başlamasından hiç şaşırılmış görünmüyordu. Hattâ güzel yanağını, iki kere onun yumru yumru ağzına uzatmak lütuf-kârlığında bile bulundu. Şeyhin karısı karşıki minderden beni tetkik ediyor. Birkaç defa nazarlarımız birbirine isabet etti; doğrusu bu kadın bütün bu karışık simalar içinde gerek kıyafeti, gerek tavırlarıyla insana yegâne temizlik, intizam ve iffet hissi verenidir, beyaz saçları da yüzünü ayrıca asilleştiriyor. Arada bir, âmirane bir eda ile yerinden kalkıp sofada dolaşanlara yavaş yavaş bir şeyler tenbih ediyor.

Köşesinde oturan şeyh birden kakhaha ile gülerек:

- Halı, bizim cemaat geliyor, dedi. Bu söz üzerine kalkıp pencerelerden dışarıya bakıldı. Bahçenin ağaçları arasından bir küme erkân, kiminin elinde bir şişe, kiminde bir def, ki-

---

8 Sevgili.

minde bir ud bize doğru geliyorlar.

Ziba Hala:

- Bunlar hep birlik nereden çıktılar böyle? dedi.

Şeyh gülmelerinde devam ederek:

- Çifte camlar altından; diye cevap verdi. Onlar muhabbete sabahtan başladılar.

“Muhabbet, Bektaşî tâbirince, içmek, çalgı çalmak ilâh... olacak. Filvaki, gelenler pek çok içmişe benziyorlar. İçlerinde ceketini sırtına, yakalığını eline alanlar, gürültü ile gülüşenler, şakalaşanlar var. Bunların biraz gerisinde ya fazla sarhoş veya alîl⁹ bir adam külâhını eline almış, uzun kırçıl sakallı bir dervişe dayanarak yürüyor.

“Biraz sonra hepsi, bizim oturduğumuz odaya doldular ve şeyh tarafından birer birer bana takdim edildiler. Bana diyorum; çünkü Nigâr bunlarla âşinadır. Yalnız arkadan gelen kırçıl sakallı şeyhi tanımıyor olacak ki onu ayrıca kendisine:

- Rehberiniz Lâtif Baba, diye tanıtmak lüzumu görüldü.

“Rehberimiz Lâtif Baba, bütün diğer Efendiler gibi pek laübali tavrılı bir adam. Kolsuz, kısa bir ceket giyiyor; belinde donuk ve iri bir taş tokalı kemeri var; mintanının iliklerinden kısa, ince zincirlere asılı kırmızı, yeşil, beyaz renkte bir dizi billûr parçaları sarkıyor... İri gövdesini Nigâr’la bana doğru çevirerek ekşi bir Rumeli şivesiyle:

- Yeni canlar bunlar mıdır, erenler? diye sordu.

“Bütün bu yüzler, bu sözler, bütün bu insanlar, oturduğum odanın havası beni gittikçe daha ziyade bunaltıyordu ve Nigâr’ı yanbaşımda rahat rahat nefes alır gördükçe âdetâ öfkeleniyordum. Yüzüne en belîğ¹⁰ mânasını veren ve ağzının bir ucunu şöyle yana doğru hafifçe çeken o daimi, berak tebessümü ile mukabele ediyor, herkese gönül okşayan

---

9 Sakat.

10 Düzgün, belirgin.

bir nazarla bakıyor. Meğer, senelerce onu anlamaktan ne kadar uzak kalmışım!

“Birkaç kere, oturduğu yerden başını pencereye uzattı:

- Nasib nerede kaldı? Acaba gelmiyecek mi? diye söylendi.

“Bu Nasib Hanım, Nigâr’ı bu mezbeleyle sürükliyen kadındır. Kendisine kaç defa yalıda rastladım. Kaç defa Nigâr’la başbaşa, gizli konuşmaları üzerine düştüm. O nerede ise kendi eserini seyre gelecektir. Nitekim, birkaç dakika geçmedi ki, köşesinden daima bahçeyi seyreden şeyh, çapkın bir tebessümle, Nigâr’a dönerek:

- Merak etmeyin, şimdi nerede ise çıkar görünür, çünkü Rauf Beyefendi teşrif buyuruyorlar, dedi.

“Hepsi birden, şeyhin gülüşünü taklit ettiler. Nigâr, her vakitki tebessümünü muhafaza ile iktifa eyledi ve hafifçe kızarak önüne baktı. Bu Rauf Bey, gümüş saplı gül bastonlu, yakası atlas pardösülü, bıyıkları ince ve kıvrık gençlerden biri... Yeni nesilden bir kale Efendisi... Bu, muhakkak, şeyhin o kadar mânidar tebessümlere meydan veren sözüne göre Nasib Hanım’ın yârı olacak. Filvaki genç adam, odaya girip ve usulü dairesinde şeyhin dizlerini öpüp yerine oturduktan sonra kendisine Nasib Hanım’ı soranlara öyle iltizamî” bir hususiyetle cevap verdi ki...

“Zavallı Nasib Hanım ancak lâmbalar yanarken gelebildi. Tombul vücudu danteller ve kokular içinde pür heyecan idi. Meğer buraya gelebilmek için bütün gün ne mânialarla çarpışmamış, ne tehlikeler atlatmamış! Ansızın gece yatısına gelen misafirleri mi savmamış; yolda kendisine tesadüf eden zevcine bin türlü yalanlar mı uydurmamış; iki gündür otuz dokuz derece hararetle yatan çocuğunu yeni bir dadının eline bırakmağa mı mecbur olmamış ve en sonunda, arabası dergâha varan yolun dirseğini döneceği sırada babasının arabasıyla “hapahap” karşı karşıya mı gelmemiş... Na-

---

11 Bile isteye.

sib Hanım, bunları anlatırken gözünün ucu ile arada bir Rauf Bey'e bakıyordu. Ziba Hala genç kadının bütün bu sözlerini her nedense hor gören ve ehemmiyet vermiyen bir tebessümle dinledi; Nigâr mütehayyirdi.¹² Odadakiler meyanında¹³ Necati Efendi isminde biri:

- Kocan ne ise amma, babana rasgelişin fena, Hanım, dedi. Ve herkes gülüşmeğe başladı. Gittikçe Bektaşî dergâhlarının mânasını daha iyi anlıyorum: Bunlar muhakkak aile hayatı aleyhine kurulmuş birtakım müesseseler olacak.

“Biraz evvel o kırçıl sakallı dervişle, bizim rehberimizle dışarıya çıkan şeyhin zevcesi kolunda büyük ve sırma işlemeli bir havlu ile yaklaştı ve evvelâ Nigâr’a sonra bana doğru eğilip:

- Haydi efendim, vakit geldi. Soyununuz da abdest alınız, rehberiniz bekliyor, dedi.

Ve sonra şeyhe dönerek:

- Erenler, her şey hazır; artık başlanılsa, sözlerini ilâve etti.

“Bu Bektaşî abdesti büsbütün başka bir şey: Su, vücudun malûm olan kısmına beş vakit alınan abdestlerden daha az temas ettiği halde, yine hükmü hayatın sonuna kadar devam ediyormuş. Bu ne dereceye kadar doğrudur bilemiyorum. Çünkü rehberimiz bu malûmatı bize yarı şakacı, yarı ciddi bir tavırla verdi. Evvelâ, Nigâr abdest aldı. Rehber bir taraftan elindeki ibrikle ona su döküyor ve diğer taraftan söylenecek duaları öğretiyordu. Bu dua gayet basit ve Türkçe olarak söyleniyor; meselâ kulaklar ıslanırken: “Bu kulaklar badema”¹⁴ kötü söze, dedikoduya karşı kapalı kalacak”, gözler ıslanırken: “Bu gözler, gördüğünü görmemiş gibi olacak” ve sıra ayaklara gelince: “Bu ayaklar hak yolundan şaşmıyacak,” v.s.... mealinde cümleler tekrar ediliyor. Nigâr

---

12 Şaşkındı.

13 Arasında.

14 Bundan sonra.

bütûn bunları titrek bir sesle ve âdeta ciddî bir şey yapıyor-
muşcasına dikkat ve ihtimamla söyledi ve vücudu abdestin
sonuna kadar hele ayakları yıkanırken, tepeden tırnağa ür-
perişler içinde kaldı. Ben az çok öfke ile ve âdeta homurda-
narak yıkandım. İçimden: “Bu başıma gelen nedir? Hepiniz
kahrolun” diyordum. Meğer başıma daha neler gelecekmiş!
Abdest merasimi bittikten sonra bizi -kendi tâbirleri veçhi-
le- yalın ayak, başı kabak, meydanın kapısı önüne götürdüler.
Bu, meydan denilen şey tekkenin alt katında bir tarafı
camekânlı, mescit tarzında, genişçe mustatil¹⁵ bir yerdir.
Duvarları baştan aşağı mezhebe ait yazılar ile örtülü ve ze-
mini çepçevre beyaz, siyah ve kırmızı renkli postlarla döşe-
lidir. Meydanın şimal ciheti “mekii reşadeti”¹⁶ veyahut
eğer tâbir caizse muhabbanın¹⁷ kiblegâhını teşkil ediyor.
Orada, her içeriye girenin yerine oturmazdan evvel, birçok
tâzim ve taabbût¹⁸ merasimiyle yanına yaklaşıp öptüğü lâid
biçiminde bir beyaz mermer var ki her bir köşesinde birer
metre uzunluğunda kalın mumlar yanıyor ve üzerinde he-
nüz mumları yakılmamış kırk kollu mücessem bir gümüş
şamdan duruyor. Mürşid, başında siyah sarık, dilim dilim
bir külâh, sırtında geniş ve beyaz bir aba ile bu taşın yanın-
da kendi postunun üstüne diz çökmüş, ellerini abasının
yenlerine sokmuş, gözleri kapalı bir ölü gibi hareketsiz otu-
ruyor, bu dinî dekor içinde Asyalı bir ilâh tasvirini andırı-
yordu. İçeriye evvelâ zevcesi girdi. Elleri çaprazvari, göğsü
üzerinde, her üç adımda bir anî bir duruşla serî birer rûkû¹⁹
hareketi yaparak meydan boyunca o beyaz taşla doğru yürü-
dü, eğilip taşı öptükten sonra ayağa kalktı ve hep o yürüyüş

---

15 Dört köşe, dikdörtgen biçiminde.

16 Hak yolunu bulmuş şeyhin yeri anlamında.

17 Tarikattan olanların.

18 Saygı ve tapınma.

19 Öne doğru eğilme.

ile sağdan sola bir yarım daire çizip mürşidin dizlerine kapandı ve nihayet kendi postuna da aynı hürmeti göstererek, yerine oturdu. Onun arkasından sıra sıra erkekler girdiler, ilk nazarda, kadınlara hiç olmazsa zahiri²⁰ bir müsavat hakkı verdiğine zahip olduğum²¹ bu tarikatın erkânında da arka sırayı yine kadınlar teşkil ediyor ve yaş, kıdem gibi takaddüm²² hakları, erkekliğimizin verdiği üstünlük hakkı önünde ancak ikinci derecede kalıyor. Nitekim ben de meydana, Nigâr'dan evvel girdim; daha doğrusu ikimizden evvel rehberimiz girdi. Bu adam şişmanlık ve sarhoşluk gibi birtakım vücut ârizalarına rağmen diğerlerininkinden daha güç bazı fazla merasime tâbi oldu. Meselâ girerken kapının eşliğini öptü. Sonra yürürken her üç adımda bir kâh Arapça, kâh Farsça, kâh Türkçe hitabelerde bulundu; mürşidin cevaplarını bekledi, sonra gitti; o kalın, uzun mumlardan aldığı bir miktar alevle kırk kollu şamdanın kırk tane mumunu birer birer yaktı. Bu iş arasında dudakları fasılasız bir sürü dualar mırıldamaktan hali kalmadı, birçok defa şeyhin önünde yerlere kapandı, kalktı yine kapandı, sonra geri geri dışarı çıktı. Nigâr'la ben onu dehlizin yarım karanlığında yan yana bekliyorduk. Meydanda kadın erkek, lâkal²³ elli kişiden fazla bir cemaat var; bunlar sıra sıra, çepçevre postlarının üstünde diz çökmüş oturuyorlar. Rehberimiz elinde ince, beyaz bir ip, yanıma yaklaştı ve bu ipi yavaşça belime bağladı, bir kısmını boynumdan geçirdi ve bir ucunu elimin başparmağına sardı, diğer ucunu da kendi eline aldı. Biz böylece birbirimize bağlanmış bir halde sendeliye sendeliye kapının eşliğine doğru yürüdük. Rehberin eşğin önünde durdu ve gür bir sesle şöyle bağırdı:

---

20 Görünüşte.

21 Düşüncesine kapıldığım.

22 Öncelik, önde bulunma.

23 En azından.

- Ya müfettihül ebvab.²⁴

İçeriden mürşid, aynı sesle ona cevap verdi:

- Fetahınaleke bâben mubîna.²⁵

“Bunun üzerine ikimiz birden eğilip eşiği öptük; rehberim kulağıma yavaşıca:

- Basmadan geç, evlâd; dedi.

Ben birdenbire anlıyamadım:

- Nereye basmadan geçeyim? diye sordum.

- Eşiğe evlâd, eşiğe, dedi.

“Eşiğe basmadan geçtik. İçeriye atılan bir iki adımı müteakip yüzümüzü yanan mumlarla mürşide doğru çevirdik ve tekrar yere kapandık. Mamafî, ayağa kalkıp yürüyüşümüz eşik öpmelerimizden atlamalarımızdan ve bu yere kapanışımızdan daha müşkül oldu; meğer o her üç adımda bir durarak yürüyüşlerde ne gizli bir hüner varmış; bir saniye bile sürmiyen bu birdenbire duruş esnasında sağ ayağın başparmağı süratle sol ayağın parmağına dokunduruluyor, bel hafifçe öne doğru eğiliyor ve el göğse bastırılıp gözler bir lâhza için münhasıran²⁶ şeyhe matul²⁷ kalıyor ve bu o kadar süratle, o kadar çok yapılıyor ki insan yürüdüğü müddetçe âdetâ ellerinin, kollarının, yüzünün ve bilhassa ayaklarının idaresini şaşıyor, bütün görüşleriyle bir saralı haline giriyor.

“Mürşide beş on adım kala birden durduk. Rehberim yine yüksek sesle o karmakarışık hitabelerine başladı. Bu hitabeler birçok evliya ve enbiya isimleriyle örülmüş, âdetâ Tarih-i Mukaddes’ten bir sahife gibi... Sözleri ancak nihayete doğru kâmilan merasim mevzuuna girdi ve takriben şu mânâda birtakım cümleler ihtiva etti:

---

24 Ey kapıları açan.

25 Senin için belingin bir kapı açtık.

26 Özellikle, yalnızca.

27 Yönelik.

“Gözü görmez, kulağı işitmez bir can, anadan yeni doğmuş boynu bağlı bir kurbanlık kuzu dara²⁸ geldi. Hacı Bektaş Veli ocağında yanmak diler. Getirdim kabul eder misin? Sual ettim.” v.s... Bu kurbanlık koyun bendim. Mürşid, reberin son sözlerini kelimesi kelimesine tekrar etmek şartıyla cemiyete tebliğ ve fazla olarak şöyle dedi:

- Bu canın elinden, dilinden, sıdkı hulûsundan²⁹ emin misin?

“Hep bir ağızdan: (Eyvallah! Erenler!) cevabı verildi ve bunu heyecanlı tekbir sadaları takip etti. Arkamda bazı kadınların ağladığını duyuyordum. Ben hakikaten kesilmeğe giden bir mahlûk gibi elimde olmadan boynumu büktüm.

“Çobanım beni yavaş yavaş boynumdan çekerek şeyhin önüne götürdü; diz çöktüm; başımı uzatım. (Bektaşiler buna baş teslim etmek diyorlar.) Sağ elimde tenbihleri üzerine cübbesinin eteğinden tuttum ve sol elimle başparmaklarımız yekdiğerine muttasıl³⁰ olmak üzere eline bıraktım. Siyah sakallı adam, mühim bir sır söyleyeceklerle mahsus endişeli bir samimiyet ile ağzını kulağıma yaklaştırdı. İçimden kendi kendime: “İşte Bektaşî sırrına şimdi vakıf olacağımı!” diyordum ve tekkeye girdiğim saatten beri ilk defa olarak çocukça bir merakla titriyordum. Çok geçmedi, merakımın boşa çıktığını hissettim. Ancak beş dakika süren bu gizli telkini müteakip, mürşidin önünden kalktığım zaman başımda fazla olarak yalnız kalın bir keçe külâh vardı. Oramda bundan başka hiçbir şeyin ağırlığını duymuyor, kulaklarımda, şeyhin ilk ve son sözlerini teşkil eden bir iki müphem cümleden başka hiçbir hikmetin izini taşımıyordum: “Eline, beline, diline sağlam olacak mısın?”, “Gelme, gelme! Dönme, dönme! Gelenin malı, dönenin canı.” İşte bence, belki bütün esrar

---

28 Darağacı.

29 Gönül temizliğinden, gönülünün doğruluğundan.

30 Birbirine bitişik.

bundan ibaret! Bunu müteakip, yine rehberin refakatinde, sahipleri görünmiyen birçok boş postları öpmek sırası geliyor. Evvelâ o beyaz taş, **Balım Sultan** taşı öpülüyor, sonra Hacı Bektaş Veli postu, sonra **Horasan** postu, daha sonra **Ah-çı Baba** postu ve nihayet... Ve nihayet zannederim, artık, yeni Bektaşî yorgun, sersem bir halde kendine tahsis edilen postu üzerine yığılıyor. Bütün postlar, bu üzerine kapanılan, bu öpülen, mukaddes postlar ne kadar fena kokuyor! Âdeta hepsi de bir tekenin sırtından yeni sıyrılmış gibi...

“Hakikaten ben bu gece ne çirkin, ne mânasız şeyler yaptım! Şüphesiz ki, hayatımın bu safhası benim için ister istemez itirafı güç bir macera olacak; bu tuhaf merasimin sonunda hissettiğim zillet, beni kendime karşı işlenmiş bir günahın mücazâtı³¹ gibi daima, daima tazip eyliyecek.³² Ben biraz evvel bu elli kişiden mürekkep seyirci halkası ortasında ne idim? Ne vaziyette idim? Hiç şüphesiz, bilmiyerek bir sirk ortasında, takla atan bir “clown”³³ kadar gülünç idim. Bendeki bu kuruntu, sıra Nigâr’a gelince büsbütün kuvvet buldu. Onu da meydanın ortasında, boynunda ince bir iple kırçıl sakallı iri bir adama bağlanmış, ayakları çıplak, saçları perişan, kâh sekerek, kâh yerlere kapanarak kırmaldanır gördükçe başımın bilâihtiyar³⁴ önüme doğru eğildiğini ve yüzümün kıpkırmızı kesildiğini hissediyordum. Genç ve güzel kadınlara gülünç haller hiç yaraşmıyor; böyle kadınların gülünç olmasında nihayetsiz bir fecaat var.

“İşte o da işkencesini ikmâl etti ve yavaşça yanıbaşına diz çöktü. Bunu müteakip meydanda uzun dualar ve ibadetler oldu; üzerinde “Ve eti’muhum fakîren ve yetîma...”³⁵

---

31 Karşılık, ceza.

32 Eziyet etme, acı çekirme.

33 Palyaço.

34 Kendiliginden.

35 Ve onlara fakir olsun, yetim olsun yedin.

yazılı bir kapının önünde âyinler yapıldı, daha sonra hiçbir dakika ortada dolaşmaktan hali kalmıyan rehberin “Ve sa-kâhüm...”³⁶ duasiyle, mürşidden itibaren elden ele uzatma-ğa başladığı bir büyük sûrahinin içindeki kırmızı mayiden³⁷ içildi. Bu mayiın tadı hakkında hiçbir malûmatım yok; çün-kü sûrahi bana gelinceye kadar tamam elli beş ağza değdi ve bu ağızlardan bir tanesi de Alhotoz Afife Hanım’ın siyah dişli, yamru yumru ağzı idi.

“Anlaşılan Bektaşî uhuvveti³⁸ bu gibi vesaitle³⁹ temin olu-nuyor. Filvaki o kadar titiz bildiğim Nigâr’ın bile kendini, bu iğrenç mecburiyete tereddüt etmeden katlanacak dere-cede bir ulvîcenap⁴⁰ göstermekten menedemeyişi bu usulün ne derece isabetli ve tesirli olduğunu bana kâfi derecede is-pat etti.

“Bektaşî âyini bu kadarla kalmıyor, daha doğrusu asıl bundan sonra başlıyor. Çok geçmiyor, aynı meydan garip bir meyhane haline giriyor, biraz evvel son derece huşu⁴¹ ile postların üstünde tek tek diz çökenler yine aynı meydanda kahkahalar, şakalar ve şarkılarla birtakım yuvarlak yer sof-ralarının etrafında gelişigüzel, çepçevre yığıliveriyorlar. Bu sofralar bir sarhoşluk ve coşkunkluk gecesinin beşikleri gibi duruyorlar. İnsan bunların etrafına oturanların biraz sonra yerlerinden ne halde kalkabileceklerini ve evvelden ve ilk bakışta tam bir açıklıkla tahmin edebiliyor. Buza konulmuş iri karınlı râkı sûrahileri bertaraf,⁴² yalnız mezeleri görmek burasının er geç nasıl bir mide bozukluğuna meydan açaca-

---

36 Ve içirin.

37 İçki.

38 Kardeşlik.

39 Vasıtalar.

40 Yücegönüllü.

41 Alçakgönüllülük.

42 Bir yana.

gını anlamağa kâfi gelir. Allah saklasın, bu sofraların üstünde neler yok! Şüphesiz ki bir Çin prensesinin yemek sofrası bundan daha zengin ve bundan daha karışık değildir. Nigâr'a yaklaşıp dedim ki:

- Bütün bu irili ufaklı tabaklar, bütün bu şişeler, hangi midelere boşalacak?.. Bunları hangi çeneler öğütecek?

Nigâr, kendisinde ilk defa gördüğüm kalenderane bir tavır ile:

- Bizim midelerimiz, bizim çenelerimiz, dedi.

- Senin çenen ve senin miden belki diye söylendim. Fakat, ben tepemden tırnağa kadar öyle yorgun, öyle bezginim ki... Tenha bir yerde tek başıma ve büyük bir hasret ve nedametle sabahı beklemekten başka bir şeye yaramıyacağım.

Nigâr bu öfkemi pek mânasız ve yersiz buldu, hakaretle omuzlarını silktili, sadece şöyle dedi:

- Çocuk!

"Gittikçe ondan nefret ediyordum, hayatta yeni ve geniş bir ufka doğru yürüdüğüne ve beni o kadar geride bıraktığına kani ki. Âdeta gururundan içi içine sığmıyor; herşeyinde halasını taklid ediyor ve her taklitçi gibi bu iğreti benliğini bin güçlük ve bin muvaffakiyetsizlikle taşıyor.

"Nitekim, sofraya oturduğumuz zaman, heyhat! -evet her şeye rağmen nihayet ben de oturdum- Nur Baba, Ziba Hala'yı sağına, onu soluna aldı. Ben Ziba Hala ile Necati Bey isminde birinin aralarına sıkıştım. Sonra sırasıyle diğer Beyler ve Hanımlar geliyor, Alhotoz Afife Hanım burada da Nigâr'ın yanından ayrılmadı. Nasib Hanım Rauf Bey'le diz dize, karşımda oturuyorlar. Böylece, kadın erkek on beş kişi kadar varız ve meydanı kaplıyan dört sofranın en belli başlısını biz teşkil ediyoruz. Diğerlerinde tekkenin mevki ve itibarca ikinci ve üçüncü tabakasını teşkil eden dervişleri oturuyorlar. Birbirine bitişik duran bu sofraların hepsine birden Nur Baba'nın zevcesi reislik ediyor. Doğrusu bu sınıf teşkilâtı hiç dervişlik

âdetlerine uygun değil. Yekdiğerine “kardeş” diyen bu adamlar acaba kardeşliği ne gibi hususlarda kullanırlar? Hiç şüphesiz, Bektaşî dergâhlarının kapılarına “Ekremünnâsi alâ kaderi derecâtihüm”⁴³ tarzında birer levha asılması çok muvafık olacak. Böyle düşünürken baktım ki, bizim sofraya bile bir takım sınıflara ayrılmış. Meselâ mürşidin kendine mahsus al renkli bir rakı takımı ile, yine o renkte tabaklara konulmuş ayrı mezeleri var ki, bunlardan istifade etmek imtiyazı yalnız Ziba Hanım ile Nigâr’a verilmiş. Biz, zavallılar sofranın tâ köşesinde oturan Nuriye Hanım isminde, yaşlıca ve düzgünlü bir kadının elinden ve tek beyaz bir kadehten nöbetleşe içiyoruz: heyhat, evet; artık kendimi akıntıya bıraktım. Bir an evvel sarhoş olmak ve sızmak istiyordum. Hayatımda, bu tuhaf ihtiyacı birçok defalar hissettiğim oldu; sarhoşlukta kendi kendimi tahkir ve tezlil⁴⁴ etmek lezzetini bulurum.

“Fakat, Nigâr’ın içtiğini hiç görmemiştim. Yanındaki beyaz entarili, süzgün nazarlı genç dervişin, ikide bir, kendine uzattığı pembe kadehi ağzının kenarını hafifçe yukarıya doğru kaldıran tebessümüyle alıp dudaklarına götürüşlerini gördükçe hayretten hayrete düşüyordum. O bu kadeh merasimine çoktan alışmış gibi duruyor; her defasında bin eda ile eğilip sakînin elini öpmeyi, sonra boşalan kadehi hürmetle göğsüne götürmeği hiç unutmuyor. Hatta -sakîsi mürşid olduğu için midir, nedir?- bunu diğerlerinden fazla bir istek ve dikkatle yapıyor ve buna kendiliğinden türlü türlü şuhluklar ve türlü türlü zarafetler ilâve ediyor, öyle ki sofraya halkının gözleri bilâihtiyar ona doğru çevriliyor, hattâ arasına, diğer sofradan bizim sofraya gelenler oluyordu. Zaten Nigâr’ın hangi bir tavrı, hangi bir hareketi bu muhitin havasını ikide bir böyle bir merak raşesiyle⁴⁵ titretmekten

---

43 İnsanlara derecelerine göre saygı gösterin.

44 Aşağılamak.

45 Titreyiş.

hali kalıyor? Mürşid başta olmak üzere, herkesin nazarını çeken o değil mi? O âdeta bu tekkeye âni bir aydınlık halinde girmişe benziyor, bütün gözlerde öyle bir kaynaşma alâmeti var. Hiç şüphesiz ki, Nigâr akşamdan beri gördüğüm, kadınların en genci, en güzeli ve en müstesnası idi. Ne Ziba Hala'nın azameti ve debdebesi, ne Nasib Hanım'ın pırlıtlı ve şakrak mevcudiyeti, ne de Bacı'nın hemşirezadeleri oldukları söylenen gazal gözlü iki genç kızın tazelikleri onun bir bakışına, bir gülüşüne, bilerek veya bilmeyerek bir hareketine yetişemiyor. Onun kımıldanışları bütün halkın ruhiyetini bestelleyen bir musiki ahengine benziyor.

“Belki biraz da kesesinin kuvvet ve ehemmiyetidir ki ona bu yekta mevkii verdi. Bektaşî dergâhlarında güzellik ve zenginlik, önünde her başın eğildiği iki büyük kudrettir. Nigâr bu iki kudreti nefsinde toplamış bulunuyor. Kimbilir, bu zafer gecesi ona kaç mal oldu! Ben kendi hesabıma bu tuhaf müsamere için sabahleyin şeyhin minderi altına bırakılan para ile beraber on lirayı geçen bir şey sarfettiğimi hatırlıyorum. Kimbilir şimdi ki, mürşidin sağına oturmasına rağmen yine her haliyle tahtından indirilmiş bir kraliçeye benzeyen zavallı Ziba Hala on senedir buraya neler dökmemiştir. Filvaki, onun tekkedeki mevkii henüz Nigâr'ın mevkiiinden aşağı değildir. Henüz, herkes kendisini derin bir saygı ile “hanımefendi!” diye çağırıyor. Meselâ ya odasında unutulmuş sigara tabakasını getirmeğe beş altı kişi birden koşuyor, ya yere düşen mendilini almak için üç dört belin birden önünde eğildiği oluyor. Fakat, bütün bunlara rağmen Ziba Hala'nın yüzünde bir başka zamanın ve geçmiş bir ikbalin hasretini çekenlere mahsus, yetimlere benzer bir mahzunluk var. Mürşid bunu hissetmiş gibi sofrada hep onunla meşgul oluyor. Kâh kulağına gizli bir şeyler fısıldıyor, kâh -zannederim, mânası yalnız ikisi arasında malûm-birtakım tavırlar ve işaretlerle onu güldürmeğe çalışıyor ve

arada bir kendi eliyle ayıkladığı mezelerden onun ağzına uzatıyordu.

“Aynı lûtfu Nasib Hanım Rauf Bey’ine ve Alhotoz Afife Hanım, Nigâr’a yapıyor. Nigâr bu ihtiyar kadının sıkıcı ve soğuk muhabbetinden ve belki biraz da genç mürşidinin kendisini ihmal eder görünüşünden sıkılmış gibi duruyor ve bazı tavırlarıyla benim yanımda oturmak ihtiyacını gösteriyor. Halbuki ben -ne kadar yersiz ise de onların tâbirini kullanalım- muhabbetin iptidasından⁴⁶ beri yanındaki Necati Bey’i dinler gibi görünmekle meşguldüm. Bu Necati Bey Tavukpazarı edebiyatıyla dolu bir adamdı; bana kalenderane bir sesle kıtalar okuyor, hâtıralar naklediyor: Andelip isminde bir şairin günde bilmem kaç okka rakı içtiğini anlatıyor. Kendisi Adliye Nezaretinin pek büyük memurlarındanmış. Zaten bizim sofra, udî Niyazi ile rehberimiz müstesna olmak şartıyla hep böyle mühim ve güzide zevattan ibaret. Nitekim biraz daha aşağıda Nesimî Bey isminde biri daha var ki kendisinin Evkaf müsteşarı olduğu söyleniyor; daha ötede koca bir miralay oturuyor, göğsü açık bir entari giyen ve mücellâ,⁴⁷ kocaman başını iki tarafa sallıyan bu adam bir askerden, daha doğrusu bir insandan ziyade Yunan esatirindeki⁴⁸ o, yeni yetişmiş bakireleri kovalıyan satirlere⁴⁹ benziyor; yanı başlarındaki genç kızlarla o kadar meşgul ki etrafını görmüyor. Avurtları mezeler ve gözleri behimi bir parıltıyla dolu, şüphe verici, üstü örtülü tavırlarla kımıldanıp duruyor. Bu adam ancak nefes söylenirkendir ki, biraz kendini topluyor ve iki dizüstü gelip boğuk bir sesle ahenge iştirak ediyor.

“Muhabbetin, musikî ve ilâhî fasılları yalnız bu adamın

---

46 Başından.

47 Parlak, çıplak.

48 Mitoloji.

49 Keçi ayaklı mitoloji kahramanları.

manzarasını değiştirmekle kalmıyor, bütün meclise bir başka şekil, tatlı bir hararet veriyor... Hakikaten Bektaşilikte bence yegâne güzel ve mânalı olan şey, hep bir ağızdan nefes syleyişleridir. Bu, bir sürü ergann⁵⁰ ki her nefhasında⁵¹ bir başka dssılanın⁵² humması titriyor. Okunan mısralar bir-çok iklimlerden, fikrî ve hissî birçok macera ve fenalıklardan geçmiş bunak bir ruhiyetin⁵³ sayıklamalarına benziyor. Bu, bütün hüznü, bütün neşvesi, bütün o perişan ağırlığıyla en hususî bir Türk musikisi... Dik yeledi çıplak kısraklar üstünde koşan putperest Türk, debdebesi masallara karışmış beldelerin surları kenarlarında kargı sallayan akıncı Türk, bir Arab'ın çadırında Muhammed'in menakıbını,⁵⁴ bir Acem'in sarayında Kerbelâ faciasını dinliyen Müslüman Türk ve nihayet Kayserlerin devrilmiş sofraları etrafında raks ve taraba⁵⁵ dalan medenî ve inkırazı⁵⁶ Türk, birer birer gözümün önünden geçtiler. Ben ve bütün yanımdakiler, bu muhtelif maceraların karışık bir muhassalası⁵⁷ idik. Nur Baba, ehresinin bütün mânasiyle huzuzi⁵⁸ Türkçü ifade ediyor; ben ise ruhumun bütün samimiyetiyle hissî Türkçü temsil eyliyordum. Nigâr da bilmem neden âdetâ bir şehzadenin gzdesine benziyordu. Ziba Hala'nın ise, kuytu divanhanelerde⁵⁹  etekli bir entariyle dolaşan veya geniş se-dirlerle uzun saçlı cariyelere dizlerini uğuşturtan o mutan-

---

50 Org, koro.

51 Soluk, fleyiş.

52 Yurt zlemi.

53 Ruh hali.

54 Destansı yk.

55 Eğlence.

56 Benliğini yitirmiş.

57 Bileşke.

58 Zevkine düşkün.

59 Geniş salon.

tan⁶⁰ eski hanımefendilerden hiç farkı yoktu. Bütün oturanların yüzünden sanki birer maske düşüyor gibiydi: Nasib Hanım ne kadar bir Şark aşiftesi nümunesi, Rauf Bey ne kadar hususî bir İstanbul zamparası idi! Bacı'nın hemşirezade-leri zillerini parmaklarından henüz çıkarmış iki genç çengiyi ne kadar andırıyordu! Miralay Hamdi Bey'de nasıl silik bir Yeniçeri siması vardı. Alhotoz Afife Hanım masallarımızdaki acuze tipini ne güzel temsil ediyordu!

"Gece yarısına doğru meydana şeyda⁶¹ bir coşkunkluk istilâ etti. Mürşid semaa, kadınlardan birkaçı raksa kalktı. Alhotoz Afife Hanım başta olmak üzere, ona benzer bazı geçkin kadınlar ötekinin berikinin önüne diz çöküp âşıkâne mâniler söylemeğe başladı. Bizim sofradan diğer sofralara gidenler, onlardan bize gelenler oluyordu. Bunların ekserisi ya çehresinin en küçük tüylerini birer cımbızla yolmuş kırk beşlik kadınlardan veya her kılını ayrı bir ihtimamla bü-yülmüşe benziyen kırçıl erkeklerden ibaretti. Her biri kendi kendine mahsus sözler, tavırlar, bakışlar, gülüşler ve coşuşlarla geliyor. Ben, kâh alkol, kâh soğan, kâh lāvanta kokuları neşreden bu bulanık insan dalgacıkları içinde bunalıyor ve her çehreye ayrı bir hayretle bakıyorum. Benim bu halim sofranın tâ öbür ucunda, belki yüzüncü kadehini boşaltmakla meşgul büyük karınlı rehberimin her nasılsa nazarı dikkatini celbetmiş olmalı ki, ikide bir belinden yukarınsını bana doğru uzatıp:

- Hey evlât, bize hiçbir sır saklı kalmaz! Ben anladım, sen filozof bir adama benziyorsun, her şeye ibret göziyle bakıyorsun, gel yanıma da konuşalım, ben filozofça söylenmesini de bilirim, diyordu ve bu söze kahkahalarla gülenler oluyordu. Derken, meydana sırtında tersine çevrilmiş pamuklu bir hırka ile bağlar ve tarlalar ortasına dikilen korkuluklara

---

60 Gösterişli.

61 Aşkta naklını yitirmiş, delice.

benziyen upuzun, acayip bir adam girdi. Hep bir ağızdan haykırıtlar:

- Derviş Çınarî... Ayol nerede idin sen?.. Nereden çıktın?.. Alın size bir filozof daha...

“Bu adam, akşamüstü tekkenin bahçesinde tesadüf ettiği-miz iri küpeli derviş idi. Meğer bu yalnız Nigâr'ın değil bütün tekke halkının şakalaştığı hususî bir şahıs imiş. Mama-fih yüzü hiç şakaya müsait gibi görünmüyor. Gözleri dik, ağzı mütekallis,⁶² burnu haşin, söylenen sözlerden hiçbir şey anlamıyormuş gibi herkesin yüzüne bakıyor. Zannederim, bu bakışlarda bin türlü mânalar bulanlar var. Nitekim bir ihtiyar hanım eğilip kulağıma dedi ki:

- Evlâdım, bu pek muhterem bir zattır; yirmi senedir der-gâha hizmet ediyor, üç defa yaya olarak Hazreti Pîr'e⁶³ gidip geldi. Her sözünde bir hikmet vardır, dediği çıkar. Bacı ona danışmadan hiçbir şey yapmaz. Mürşid bile başı sıkıya gelince ona koşar. Onun içindir ki, kendisine taç ve teber⁶⁴ verildi. Bununla beraber kendisinde kibrin zerresi yoktur, gündüzleri mutbakta yemeğini pişirir ve geceleri bahçenin bir köşesinde, kendi eliyle yaptığı dört direk üstündeki çardağında yatar. Muhabbetlere ancak bu saatten sonra iştirâk eder; bazan hiç görünmez olarak. Doğrusu bu, gerek musahibin,⁶⁵ gerek senin için hayra alâmet evlâdım...

“Musahibim dediği Nigâr olacak... Yanıbaşımdeki sihir-baz sözlü kadın ne derse desin, Nigâr hakkında bu gecenin pek hayırlı olmadığını hissediyorum. O bu gece, bu yarım sefahat sofrasında hayatının pek mühim bir köşesini dönüyor. Yanındaki siyah sakallı adam gittikçe kabaran siyah bir ihtiras dalgası halinde onu her an biraz daha kendine doğru

---

62 Gerilmiş, kasılmış.

63 Hacı Bektaş.

64 Balta.

65 Arkadaş.

çekiyor, yavaşça kaplıyor, sessiz sessiz sarıyor. Bunu yalnız ben seziyorum; Ziba Hala bile kaç defa gözünün ucu ile bana onları işaret etti.

“Her ikisi de, meclisten ayrılmış ve yekdiğerine münhasır kalmış görünüyorlar. Nur Baba mütemadiyen söylüyor, mütemadiyen gülüyor. Ekseriya Alhotoz Afife Hanım’ın da onların mükâlemelerine⁶⁶ karıştığı oluyor, sonra yine baş-başa kalıyorlar. Bu beyaz entarili lâübalı derviş, Nigâr’a neler anlatabilir! Nigâr onu saatlerce nasıl dinleyebilir? Bu iki zıddı yekdiğerine birleştiren şey nedir? Kadının gerdanını nasıl bir neşedir ki bu şuh kahkahalarla dolduruyor? Bir saat geldi ki ağırbaşlı beyaz muhibbemi artık hiç tanıyamaz oldum; bu, bütün tavırlarıyla sarhoş, şuh ve aşifte bir kadın... Acaba her kadının benliğinde böyle doğmak için fırsat bekleyen rüşeym⁶⁷ halinde bir fahişe mi saklıdır?

“Yine hep bir ağızdan şarkı başladı. Bütün seslerin fevkinde mürşidin sesi duyuluyor. Nigâr başını eğdi, kendini derin bir vecde bıraktı. Ben ağlamak istiyordum; ruhumda çürüyen, dökülen ve parça parça olan bir şey var. Hisler âleminin bütün o korkunç siyah ve kızıl şeytanları birer birer benliğime doluyorlar: Kin, tiksınme, ümitsizlik, korku, utanma, vicdan azabı, hayal kırıklığı ve daha bin türlü ıztıraplar; yerlerini bulunmıyan, isim verilemiyen bin türlü acılar, kıskançlık, hiddet, isyan duyguları... bütün bunlarla doluyorum. Hayat, mevcudiyetimde baştan aşağı bir haile⁶⁸ kesildi. Derin bir coşkunluk içinde idim. İşte, tam bu sırada sofrada mühim bir hâdise oldu: Ziba Hala ile Nasib Hanım, vasfa gelmez bir tarzda kavga etmeğe başladılar. Bu kavga bazılarının ifadesine göre teganni⁶⁹ edilen nefesin bir mısra-

---

66 Konuşma.

67 Embriyon, oğulcuk.

68 Trajedi.

69 Makamla okuma.

sından çıkmış o mısra da şu idi: *Bu bir rıza lokmasıdır yiye-mezsün demedim mi?*

“Yaramaz Nasib Hanım bu mısraı Ziba Hala’nın yüzüne doğru birkaç kere, öyle manidar, öyle müzeyyif⁷⁰ bir sesle haykırmış ve gözlerinin ucu ile mürşidi işaret ederek öyle dayanılmaz imalarda bulunmuş ki, Ziba Hala bütün mâna-siyle çileden çıktı. Onu hiç bu derece müthiş görmemiştim. Âdeta kükremiş bir pars gibiydi, saniyeden saniyeye şikâri-nin üzerine atlamağa hazır duruyordu; iki dizüstü yüksel-miş, gözleri yuvalarından dışarıya fırlamış, vücudu titriyor, sesinin bütün kuvvetiyle şöyle haykırıyordu:

- Yedim, yedim, yedim, hazmettim... Ve çıkardım bile... İster misin sana artığımdan vereyim? Merak etme! O daha senin gibi yüzlerce aç, açgözlüyü doyurur! Senelerce, senin gibi yüzlerce aç!...

“Nasib Hanım, şuh kahkahalarla mütemadiyen aynı mısraı tekrar ediyor ve gittikçe Ziba Hala kendinden geçiyordu. Bir an geldi ki bu ateşli münazaa⁷¹ âdeta vahşi bir kavgâ şekline girmek istidadını gösterdi. Birinin elleri başına atacak şeyler arıyor, öteki yerinden kalkıp hücumâ hazırlanıyordu. Bir ta-raftan Nur Baba, diğer taraftan Rauf Bey bu fecî hadiseye mâ-ni oldular; Ziba Hala güç zaptediliyordu. Bereket versin ki çok geçmedi, şedit⁷² bir sinir buhranı her ikisini de mağlûp etti. Nasib Hanım’ın tombul vücudu hıçkırıklarla dolu, Rauf Bey’in kucağına düştü; Ziba Hala göğsünün ortasında anî bir ok darbesine hedef olmuş dişi bir kaplan gibi boğuk sayhalar ve sert titremeler içinde sofranın bir köşesine yığılıverdi. Ma-maîf, bununla her şey hitam bulmuş olmadı. Kalabalığın bir kısmı Nasib Hanım’ın başına, diğer kısmı Ziba Hala’nın kıvırılan, tepreşen vücudu etrafına üşüştü ve bayılanlarla, ayılı-

---

70 Alaycı, alaya alan.

71 Ağız kavgası.

72 Şiddetli.

mağa koşanlar arasında yorucu bir didişmedir başladı. Yalnız ben ve Celişe Bacı ile derviş Çınarî buna seyirci kaldık. Beyaz saçlı kadın kin ve istihkar⁷³ dolu bir kayıtsızlıkla ayakta duruyordu. İri küpeli derviş mucize karşısında gibi şaşkıındı. Biraz evvel, şurada burada kalanlar, şimdi gürültüden uyanmış, çehrelerini, perişan başlarını sofra kenarlarının gölgeliklerinden sersem sersem aydınlığa doğru uzatıyorlardı. Ben ise, artık gidip yatmağı düşünüyordum. Belki biraz sonra, ben de oturduğum yerde sızacaktım; başım öyle ağırdı, midem öyle bulanıyordu ki... Hâlâ aynı vaziyette ayakta duran Bacı'ya yaklaşıp:

- Lütfen bana yatacağım yeri gösterir misiniz? dedim.

Bacı güldü:

- Çok dem aldınız galiba evlâdım, dedi.

"Filvaki, ayağa kalkınca hissettim, âdeta durduğum yerde sallanıyor ve etrafımdakileri bir bulut arkasında gibi görüyordum. Zaten dün gecenin bu saatten sonraki kısmı benim için şu anda bile rüya⁷⁴ gibi bir şey...

"Nitekim öyle bir hâdise hatırlıyorum ki, hakikaten mi oldu, yoksa sadece sarhoş beynime çöken bir kâbus muydu, hâlâ pek iyi bilemiyorum.

"Başım yüksek bir pencereden, serin bir karanlığa doğru uzanmış kusuyordum. Yanıbaşımda Nigâr olduğunu pek iyi sezdiğim bir kadın, bir elile alnımı tutuyor, diğerile mütemadiyen ıslattığı bir mendili saçlarımin üstüne sıkıyordu. Ben bu eli birkaç kereler dudaklarıma doğru çekip:

- Ah, Nigâr Abla! Nigâr Abla! diye inledim ve sonra da ağlamağa başladım. Nigâr:

- Vah Macid, vah kardeşim.. Kendine gel, biraz kendini topla, diyordu. Bu hal ne kadar devam etti bilmiyorum. Birden Nur Baba'nın bize yaklaştığını, sonra Nigâr'ı belinden

---

73 Aşağılama.

74 Düşsel.

tutup yavaşça kendine doğru çektiğini ve ikisinin birden fışkılarak karanlığın içinde kaybolduklarını gördüm.

“Şu satırları yazdığım dakikada bunun bir kâbustan başka bir şey olmamasını temenni ediyorum; yalnız bunun değil, bütün o dün geceye ait ne varsa hepsinin de...

“Son yirmi dört saat zarfında sanki yüz senelik bir macera yaşamış gibi tâ mevcudiyetimin kökünden yorgunum. Başımda, yığın yığın, ağır, siyah birçok hatıra yükü var. Ben nerede idim? Nereden geliyorum? Sefih bir Acem emirinin sarayına mı gitmiştim? Hoppa bir Türk prensinin eğlencelerine mi iştirâk etmiştim? Tarihin hangi faslında, dünyanın hangi kıtasında idim?.. Bununla beraber, bir taraftan da dünkü müsamerede beni böyle büyük bir tesire salıvererek ne harikulâde kerih,⁷⁵ ne harikulâde feci bir şey olmadığını düşünüyorum. Filvaki, yarı mabede benziyen o yerde ve yarım bir zulmet içinde, her ferdi coşkun bir ihtiras dalgası haline girmiş haykıran, gülen, ağlıyan, bayılan, kıvrılıp sızan bir yığın insanın manzarası benim için hayatın nadir görülen sahnelerinden biriydi. Bunda, âdeta tekemmül etmeden⁷⁶ çürümüş, sakat, küçük bir beşeriyetin fecaat dolu ifadesi vardı ve Nur Baba denilen adam, büyüdüğüm memleketin ilk gördüğüm hususî ve tuhaf bir mahsulü idi. Baştanbaşa ihtiras, baştanbaşa iştiha olan bu adam İstanbul’un sakin bir köşesinde, orta zaman masallarındaki gibi, ateşi hiç sönmiyen bir ocak üstünde, birçok ruhların kaynadığı şeytanî bir kazanı, fasılasız karıştırmakla meşgul oluyor.

“Nigâr’ı, artık hiç görmeyeceğim...”

---

75 İğrenç, çirkin.

76 Olgunlaşmadan.

VIII İRŞADIN İKİNCİ DEVRESİ

Nigâr Hanım, nasib aldığı geceden sonra Nur Baba dergâhını, bir ay zarfında iki kere daha ziyaret etti. Fakat, bu müddet içinde hiçbir gün veya bir gece geçmedi ki o, Nur Baba'yı görmemiş veya ondan az çok uzak bulunmuş olsun. Nitekim, Âyin-i Cem gecesinin ferdası idi, genç kadın gece yarısına doğru tâ yatak odasından, tâ yatağı içinden Nur Baba'nın sesini işitti ve titremeler, çarpıntılarla kalkıp pencerelerinin birinden sese doğru başını uzattığı zaman, siyah sakallı mürşidi, yarın aydınlık, sessiz bir gece içinde, koyun ortasında, uzun bir kayığa yaslanmış:

.....*Esme Nigârım uykuda*

meyanlı¹ bir şarkıyı perde perde yükselip alçalan bir sesle haykırır hissetti. Bütün vücudunu lâtif bir korku kapladı, dizleri titredi, bulunduğu yere düşüverdi.

Ertesi gün, öğle üzeri, şehre iniyordu. Iskeleden vapura athıyacağı sırada bir de baktı ki Nur Baba yanbaşında yürüyor! Büyük çocuğu ve çocuğunun dadısı, emektar bir ihti-

---

1 Ara nağmeli.

yar kadın beraberinde idi; az kaldı, onları ortada bırakıp, tersyüzü ve koşarak yalıya dönecekti. Birden, o kadar başı dönmüş, dizlerinin bağı çözülürmüştü.

Siyah sakallı ve siyah sarıklı mürşid o gün akşama kadar Nigâr Hanım'ın peşinden ayrılmadı; vapurdan yanyana çıktılar. Beyoğlu'nda bütün mağazaları hemen beraber dolaştılar. Nur Baba, halk içinde kâh görünmez oluyor, kâh pek uzaktan takip ediyor; bazan tâ önlerine çıkıveriyor, bazan da genç kadının adım adım arkasından yürüyordu. Nigâr Hanım, o gün ne ne yaptığını, ne de nereye gittiğini bildi.

Yürürken ayakları birbirine dolaşıyor, dururken başı dönüyor ve Nur Baba'yı pek yakından hissettikçe çarpıntıdan tıkanacak gibi oluyordu. Hele çocuğa elbise almak için girdikleri "Au Lion" mağazasının dar merdivenlerinde onunla omuz omuza temas edercesine yanından geçişi ve dadının arkasına dönüp de: "Ayol, bu dervişin de derdi nedir böyle... Nereye gitsem karşıma çıkıyor!" deyişi üzerine Nigâr Hanım, az kaldı basamaklardan aşağıya yuvarlanacaktı; hiddetle kadına döndü: "Sus, kuzum Peyker Ablâ! Evle so-kağı hiç birbirinden ayırmazsın. Zaten seninle bir yere gitmeğe gelmez ki..." diye söylendi ve dışarıya çıkar çıkmaz hemen kendini bir arabaya attı. Eve geldiğinde bitkin bir halde idi. Siyah sakallı mürşidi hâlâ ensesinde hissediyor ve titriyordu. Gece, kendi kendine birkaç kereler: "Aman, bu ne inatçı, ne tehlikeli bir adammış!" diye söylendi. Dimağı bomboştı, ruhunda zorla elde edilmiş kadınların öfkeli, kindar ve acı hakikati vardı. Şiddetli bir mektupla ona terbiyesini verip artık pek tatsızlaşmağa başlıyan bu maceranın önünü almağı düşündü. Fakat bunu yapamadı ve iki gün sonra tekrar onunla yüz yüze geldi.

Filvaki bu pek garip bir tesadûf oldu. Nasib Hanım öğleden sonra kendisini ziyarete gelmişti. O da bin ısrar, bin rica ile muhibbesini gece yatısına alıkoymuş ve akşamüstü

de geç vakit civar kırlarda gezinmee ıkılmışlardı. Yalının dağ tarafındaki koruluğundan geçtiler, küçük ve yeşil bir tepeyi tırmanan ince bir patikadan ağır ağır yürüdüler; yolun her iki tarafında dikenli ve kokulu nebatattan küçücük tabi çitler vardı. Hava hafif ve acımsı bir koku ile doluydu.

Nigâr Hanım, parmakları başörtüsünün kenarlarile meşgul, önüne bakarak, muhibbesine, öğleden beri belki onuncu defadır tekrar tekrar Nur Baba'dan bahsetti. Genç kadın, mürşidi hakkında, bazan hayreti, bazan öfkeyi, bazan da korkuyu ifade eder sözler söylüyordu. Vakıa, Nur Baba'nın geceyarısı, denizden, yalının pencerelerine karşı birdenbire şarkı sylemee gelişi, hakikaten hayret edilecek bir vaka idi. O gecenin sabahı değil miydi ki, Nigâr Hanım, Nur Baba'yı belki kendisi kadar yorgun ve perişan bir halde Çamlıca'nın bir ksesinde bırakmıştı?

Buna rağmen nasıl olmuştu da, o kendinde aynı sabahın akşamı, belki t şkdar sahillерinden kalkıp Kanlıca koyuna kadar gelebilmek azim ve kuvvetini bulmuştu? Geceyi o civarda nasıl ve nerede geirmıştı? Ferdası gün Kanlıca iskelesindeki tesadf ne suretle tertip etmişti? Nigâr Hanım'ın o gün filân saatte İstanbul'a ineceğini nereden biliyordu? Doğrusu genç mürşidin bütün bu hareketlerinde âdeta birer keramet kokusu vardı. Nasib Hanım, hayli muhtekit² bir Bektaşi olduğu için bütün bunları bir mürşide göre pek tabi hallerden sayıyor ve -sadedilne³ bir lisanla muhibbesine bu gibi mümtaz ruhlara hs esrarengiz kuvvetlerden, bu kuvvetlerin başdöndürücü tecellilerinden ve aşkın ulhiyetinden⁴ bahsediyordu.

Bunun üzerinedir ki, Nigâr Hanım, Nur Baba'nın son hareketlerini kendisine yakıştıramadığını söyledi. Her şey is-

---

2 İnanmış.

3 Saf kişilere özgü.

4 Tanrısal niteliğinden.

keledeki tesadüfle kalsaydı, ne ise... Fakat Beyoğlu'ndaki o mütemadi takibi, ne tarikin ulviyeti⁵ ne de mürşidin mevkii ile mütenasip buluyordu ve bunu böyle düşünürken yarı samimî, yarı sunî, muhibbesine karşı biraz öfkeli görünmek lüzumunu hissediyordu:

- Sen ne dersen de... Bu adam fazla çılgın, fazla küstah... Üç gündür bir günah işlemiş gibi büyük bir vicdan azabı içindeyim; nadimim, korkuyorum... dedi.

Tam bu sırada idi, dar bir yol dönümünde, yıkık bir çeşme duvarı arkasından, birdenbire, Nur Baba önlerine çıkıverdi! Cübbesinin etekleri, pantolonunun paçaları, kunduraları toza toprağa bulanmış, yüzü terlemiş, sararmış, pek heyecanlı idi. Nasib Hanım, iki adım geriye çekildi: Baş parmağını ön dişlerinin arasında kısırdı ve birkaç defalar:

- A, a, a! diye haykırdı.

Muhibbesi bulunduğu noktada donmuş kalmıştı. Etrafında dayanacak bir yer arıyordu. Mürşid titrek bir sesle:

- Korkmayın efendim, benim korkmayın! dedi.

Ve geniş, krem renkli bir ipek mendil ile alnını silmeğe başladı. O pek uzaklardan gelmiş benziyordu. "Korkmayın" sözü üzerine iki genç kadın hayretle birbirlerine baktılar. Nasib Hanım gittikçe artan bir şaşkınlıkla uzun uzun, karşısındaki perişan dervişi süzdü:

- Ne diyeceğimizi şaşırdık erenler! dedi. Siz nesiniz bilmem ki.

Nigâr Hanım, susuyor ve kelimelerin birer düğüm halinde boğazında sıralandığını hissediyordu.

Nur Baba, gittikçe titreyen bir sesle, Nasib Hanım'a cevap verdi:

- Ben de bilmem... Ben de bilmiyorum, onu hanımefendiye sorunuz!

Nigâr Hanım, karışık mânalı ve zoraki bir tebessümle

---

5 Tarikatin yüceliği.

güldü ve önüne baktı. Mürşid elile taze müridini göstererek tekrar etti:

- Onu hanımefendiye sorunuz.

Nasib Hanım şuh bir kahkaha ile:

- A, o ne bilsin erenler! dedi. Allahaşkına şakayı bırakın; nereden geliyorsunuz, nasıl geldiniz? Bizim...

Genç adam ikinci defa olarak muhatabının sözünü kesti:

- Bilmiyorum, nafîle sormayınız, bilmiyorum.

Ancak bunun üzerinedir ki, Nigâr Hanım ister istemez söze karışmak lüzumunu hissetti:

- Erenler doğru söylüyor, Nasib! dedi. Üç dört gündür, hakikaten kendilerinde, ne yaptığını bilmiyen bir adam hali var.

Genç kadın bunları yarı sitemkâr, yarı alaylı bir şive ile söyledi. Fakat, Nur Baba bu nükteden bihaber göründü, güldü ve dedi ki:

- Gördünüz mü, bana hak veriyorlar.

Bakışlarından ve gülüşlerinden biraz sarhoş olduğu anlaşıyordu. Akşam geç vakte kadar yanlarında kaldı ve kendilerinden ertesi gün için dergâha gelmek vaadini almaksızın kabil değil ayrılmadı.

Ertesi gün Nigâr Hanım, dergâha yalnız gitti. Filvaki muhibbesine birlikte gitmesi için hayli ısrar etti, tek başına böyle bir ziyareti yapmağa kendinde cesaret bulamıyordu. Kanlıca ile Çamlıca arasındaki mesafeler ve yollar ona korku ve endişe veriyordu. Hele, Nur Baba ile başbaşa geçeceğini tasavvur ettiği gece, muhayyelesinde âdeta bin başlı binlerce ejderle dolu derin, siyah ve korkunç bir kuyu gibi açılıyordu. Hiç olmazsa, her şeye rağmen, evden birini beraber götürmek istedi; ufak bir mülâhazadan sonra vazgeçti; Ziba Hanımefendi'ye müracaatın belki bundan daha muvafık olacağını düşündü, her nedense buna da cesaret edemedi. Üsküdar iskelesine çıktığı zaman son çare olarak ha-

tırına Alhotoz Afife Hanım geldi. Bu ihtiyar kadının, Sultantepeci'nde, eski, büyük bir konakta ikamet ettiğini biliyordu. Sultantepeci'ne gitti, fakat büyük konağın, ağır tokmaklı kapısını sımsıkı kapalı buldu. Tek başına tekrar arabasına bindiği zaman, artık nereye gideceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Çaresizlikler, tereddütler içinde kaldı. Kalbinde sebebi ve hedefi belirsiz bir öfke kaynıyordu; mütemadiyen eldivenlerini giyip çıkarıyor; peçesini kaldırıp indiriyordu. Hani Bektaşilikte yekdiğerine hizmet ve muavenet⁶ esaslı bir şart idi? Daha ilk adımda onu yapayalnız bırakıvermişlerdi. İş bu dereceye getiren, hattâ az çok bu ziyareti icat eden, ilk çekilen ve ilk vazgeçen oluyordu. Nigâr Hanım, biraz da Nur Baba'ya kızdı; hangi sebebe, hangi hakka dayanarak kendisini yanına çağırmişti? Bu adam, Ziba Hala gibi birkaç muvaffakiyetten sonra kendini kaybetmiş, nefsinde her kadına karşı bir temellük⁷ hakkı vehmemeğe⁸ başlamış bir hodbinden başka bir şey değildi. Nigâr Hanım, ona herkesin Ziba Hanımefendi'ye benzemediğini isbat edecekti.

Bu düşünce üzerinedir ki, arabacıya tekrar iskeleye dönmesini söyledi. Kendi kendine: "Hayır, gitmeyeceğim, hayır..." diyordu. Şimdiye kadar ne oldu ise olmuştu. Yarı can sıkıntısı, yarı tecessüs, yarı inat ile hatıra sığmaz derecede garip bir harekette bulunmuş; renksiz, kokusuz, fakat suyla dolu billûr bir kadehe benziyen hayatın, durup dururken, yarı can sıkıntısı, yarı inat, yarı tecessüsle kokulu bir çirkefe batırıp çıkarmış ve bundan marazi bir zevk duymuştu. Lâkin macera lâzımsa, bu kadarı kâfi idi. İçinden "Elimde değil mi? İstedğim yerden dönerim; elimde değil mi?" diyordu. Fakat, Üsküdar iskelesine geldiği zaman ufak bir se-

---

6 Yardım.

7 Sahip olma.

8 Kuruntuya kapılmak, sahip olma hakkının olduğunu sanmaya.

bep genç kadının düşüncelerini ansızın tersine çevirdi. Anadolu sahilini takip eden vapur henüz kalkmış, diğer vapura ise bir buçuk saatten fazla vakit vardı. Nigâr Hanım, beklemeğe karar vermekle beraber bu bir buçuk saati cidden tahammül edilmez buldu ve bu bir buçuk saat ona, hayatının her dakikası birer asır kadar uzun diğer bir sürü boş ve ağır saatlerini hatırlattı. Kendisini doğduğu, büyüdüğü, evlendiği büyük ve eski yalının içinde elleri boş, gözleri boş, dimağı boş, kâh bu odadan o odaya dolaşırken, kâh yüzükoyun şezlongunun üstünde yatarken, kâh kıştan kalmış sobasının boş ve dipsiz ağzını fasılasız, isteksiz ve yarım içilmiş sigaralarla doldururken gördü. Böyle zamanlarda o âdeta, saatin içindeki zincirin inatçı, sessiz ve kemirici bir hareketle kendi kalbi etrafında döndüğünü hisseder. Eşref Paşa'nın haremi⁹ intizar salonunun¹⁰ kafesi arkasından Üsküdar sahilinin solgun sularına baktı ve göğsü birkaç kereleler ağır, zahmetli bir teneffüsle inip kalktı.

Şu anda, onun için, hayatın hiçbir felâketi göğsünü şişiren bu uğursuz iç sıkıntısı kadar elim ve dilhıraş¹¹ olamazdı. Üstüste birçok defalar saatine baktı, kendi kendisine: "Daha kırk beş dakika var, kırk beş dakika!" dedi ve böyle söylenerek, ağır ağır dışarıya çıktı. Nigâr Hanım, yarım saat sonra Nur Baba'nın dergâhında idi.

Genç mürşid, kendisini, gözleri sevinçle dolu, tâ bahçe kapısında istikbal etti.¹² Muhibbeler pencerelerden beyaz mendiller salladılar. Genç kadın, tekkeyi kalabalık hisseder etmez müsterih oldu ve Nur Baba'ya dedi ki:

- Ah, ne iyi! Sizde hiç misafir eksik olmuyor! Halbuki ben bu akşam pek yalnız kalacağımıza hükmetmiştim.

---

9 Karısı.

10 Bekleme salonunun.

11 Yürek parçalayıcı.

12 Karşıladı.

Genç mürşid bu sözleri memnun ve pek mânalı bir tebesümle dinledi ve:

- Ne çare efendim; tekkeler hep böyledir, hep böyle, dedi.

Nigâr Hanım, maksadını izaha lüzum görmedi. Bir dakika içinde baştan başa şuhluk ve hiffet¹³ kesilmişti. Kendisini kapının önünde bekliyen bacı ile uzun uzun öpüştü, muhibbelerin bazılariyle şakalaştı, gülüştü ve etrafına tatlı kokular saçarak kendi için hazırlanan odada soyunmağa çıktı. Nur Baba, yanında duran yaşlı bir muhibbeye yan gözle bakıp derin derin nefes aldı ve yavaşça:

- Atiye, Hûda bilir ki sermestim!... dedi.

O gece çok içildi? Saz olmadığı için Nur Baba şarkı söyle-di. Nigâr Hanım o derece sarhoş oldu ki ertesi gün akşama kadar kendini toplayamadı ve yalıya ancak son vapurla dö-nebildi. Çocuklar yatmıştı, annesi merdiven başında merak ve hiddetle bekliyordu; ihtiyar kadın; kızını küskün bir çehre ile karşıladı:

- Vallahi, bu olur şey değil, Nigâr! dedi. Haydi bizi düşünemedin, fakat kendini... Korkmadan nasıl oldu da bu zamanlara kadar...

Nigâr Hanım'ın ayakta duracak hali yoktu. Gülerek yanagını validesine uzattı ve hemen odasına kapandı.

Ertesi gün ise, akşama kadar yatağında kaldı ve ancak geç vakit, kendisini ziyarete gelen bir ihtiyar kadınla görüşmek içindir ki güç hal, ayağa kalkabildi. Bu kadının hüviyeti ev halkınca tamamilе meçhuldü. Fakat, Nigâr Hanım onu görür görmez tanıdı ve hemen odasına aldı. Misafir dergâhtan geliyordu. Nur Baba tarafından bilhassa hatır sormak için gönderilmişti ve koynunda bir mektup getirmişti, fırkat-ten¹⁴ bahsediyordu. İhtiyar kadın giderken:

- Muhakkak bunun cevabını istiyor, dedi.

---

13 Hafiflik, hoppalık.

14 Aynılık.

Safa Efendi'nin torunu güldü:

- Görüyorsunuz ki rahatsızım, ellerim titriyor, başım dönüyor; kendilerine böyle söyleyin, dedi.

İki gün geçmişti. Nur Baba'dan, Nigâr Hanım'a ikinci bir mektup daha geldi. Bu, baştan başa sitemler ve şikâyetler dolu idi; bağıryanık mürşid "Safa suret, cefa siret perestidem,"¹⁵ diye başlıyordu; mecburuna bu rütbe zulmu neden reva görürsün? Sarsar-ı âhûvâhla¹⁶ gecelerim gündüze, gündüzlerim gecelere karıştı. Sensiz geçen eyyamın leyle-i yeldadan¹⁷ farkı yok. Yediğim lokmalar birer düğüm gibi boğazıma diziliyor, içtiğim dem vücudumda bir semm-i katil¹⁸ haline giriyor, cismimin her muyu¹⁹ senin için ayrı ayrı fer-yat ediyor. Kendimden tehaşi²⁰ eder oldum. Kiblegâhım sensin, sana teveccüh eylerim, şifamı senden beklerim." Ve bir sürü tazallümden²¹ sonra şöyle nihayet veriyordu:

"Son gelişinizde efgendenizi²² civarınızda dolaşmaktan meneylediniz. Emriniz nezdimde evamir-i ilâhiye²³ mertebesinde mukaddes olduğundan boyun eğdim, dış sıktım; işte, dört gündür ki sizi huzurumla rahatsız etmiyorum; bu fedakârlığıma mukabil sizden bir lûtf dilerim çok mudur? Ne olur efendim, birkaç satırla perişan hatırımı sormağa tenezzül buyursanız... Kalbgâhıma biraz ümit ve teselli serpseniz. Geçen seferki ricama rahatsızım yazamam diye cevap verilmiş... ilâh."

---

15 Dış görünüşüyle safa, iç haliyle (davranışıyle) cefa veren sevgilim, anlamında.

16 ah ve vah rûzgârıyla.

17 Günlerin en uzun gecesinden.

18 Öldürücü zehir.

19 Kılı.

20 Korkar.

21 Sızlanma.

22 Yıkılmış, düşkün.

23 Tanrı buyruğu.

Mektup bittikten sonra mektubu getiren kadın, Atiye Hanım başladı:

- Her gün, her saat sizin lâkırdınız... Sağ olsun yine kendini kapıp koyuverdi. Sofra başında dalıp dalıp gidivermeler, gizli köşelere çekilip ağlamalar. Geceyarıları, dem şişesi koltuğunun altında kayboluvermeler. Zavallı Bacı şaşırdı kaldı. O olmasa tekkenin hali yaman... Fakat, malûm ya kızım, muhip dediğin mürşid için gelir, bacı onun yerini nasıl doldurur? Ne ise, yine tedbirli kadın da ekini belli etmiyor...²⁴ Etmiyor ama, bu böyle sürmez ki; böyle sürmez ki... İki cihetten böyle sürmez. Evvelâ bacının tahammülü tükenir, sonra da... Ah sağ olsun, arttırdıkça arttırır. Vakıa Bacı sabırlı kadındır ama... Bilmem ki bu gibi hususlarda insan ne dereceye kadar sabır edebilir? Bu yaşa başa bakmaz ki yavrum. Nefsini körlet körlet, günün birinde bir de bakarsın ki...

Nigâr Hanım güldü. Atiye Hanım daha ziyade açıldı, daha lâubali bir sesle:

- Gülme kızım, gülme... Gönül dediğin Allah'ın evidir. Hiç şakaya gelmez. Ah bu gençlik! Ah, bu cahillik... İnsan zanneder ki muhabbet bir eğlencedir, bir kırışma, iki gülüşme... Ben seni seviyorum, sen beni seviyorsun, mânalı hediyeler, kokulu mektuplar... İşte siz yaştakilerin muhabbetten anladığı şey... Hey gidi muhabbet hey... Muhabbet... Yavrum, bizim bildiğimiz muhabbet, Allah vermesin, zelzele gibi, yıldırım gibi, yangın gibi, sel gibi bir şeydir, bir belâ, bir âfettir. Bir âfettir. Güzel başın için böyle bir kaza temenni edemem; fakat sana yalnız şunu söylüyeyim ki vebâl altında kalmaktan çekin.

İhtiyar kadın, bir türlü maksadına vâsıl olamıyordu. Nigâr Hanım istihzayı,²⁵ gururu ve şuhluğu hep bir araya top-

24 Eksikliğini belli etmiyecek biçimde işi yürütmek.

25 Alay.

layan o hususî tebessümle karşısındakine yardım etti:

- Peki efendim, anladım... dedi. Fakat ne yapmamı, ne tarzda hareket etmemi istiyorsunuz?

- Estağfurullah kızım, size yol göstermek haddim değildir; vallahi erenlerin hali dolayısıyla Bacı'nın ve tekkenin hali zihnimi altüst etti de size bu kadar açılmak cesaretini gösterdim. Belki erenler duysa bu kadarına razı olmaz. Kuzum, bu sözler aramızda kalsın. Ben yine hiçbir şey bilmemiş olayım. Lütfen mektubun cevabını yaz da...

Nigâr Hanım, düşündü, taşındı, nihayet şu birkaç satırı yazmakla iktifa etti:

"Sizi pek yakından ve pek iyi tanımamış olsaydım mektubunuz beni belki pek çok müteallim ederdi.²⁶ Muhabbet sizin sanatınız ve bu sizde bir sanat hududunu asla geçemez. Lütfen benden büyük bir şey beklemeyiniz. Sizi ara sıra gelir görürüm. Kemali hürnetle niyaz eylerim."

Nigâr Hanım'ın muhabbete dair, bu, ilk yazdığı şeydi. Kâğıdı ihtiyar kadına verdikten sonra, pek mühim bir iş yapmış gibi kendi cesaretine hayran kaldı ve kalbinde nedamete benzer bir his uyandı. Zaten bu son birkaç aylık hayatında onun her hareketini ya bir hayal inkısarı,²⁷ ya da bir korku veya bir nedamet takip eyliyordu. Benliğinin kökünde zaman zaman siyah bir yılan gibi kıvranan uğursuzlukla dolu bir hissikablelvuku²⁸ vardı. Her an için kendini bir felâkete maruz sanıyordu. Fakat çok sürmüyor, ruhunun bütün bu karanlığı anı bir neşe içinde eriyip gidiyordu. Nitekim, Nur Baba'nın iş bilen maslahatgüzarı koynundaki mektupla henüz yalının eşliğini geçmemişti ki Safa Efendi'nin torunu mütebessim, şuh ve çalâk odasına girdi. Biraz evvel oturduğu koltuğunun bir kenarına sıkıştırılmış mek-

---

26 Üzerdi.

27 Hayal kırıklığı.

28 Önsezi.

tubu açtı. Bu, ona hayatında ilk görülen şeylerin, ilk işitilen sözlerin hayretini veriyor, kalbi durgun bir haz içinde her kelimeyi kendine ayrıca yumuşak ve tanıdık buluyordu. Çünkü bütün kadınlarda olduğu gibi Nigâr Hanım'da da aşkın her nevi tecelliyatı²⁹ tabii saiklerden³⁰ çıkıyor ve oraya hitab ediyordu. Gözleri her cümleyi derin bir iştihâ ile kâfi derecede emdikten sonra kâğıdı büküp ve gûya odasında onun muhafazasına lâyık bir yer bulamamış gibi yavaşça korsajının içine sıkıştırdı. Bir müddet hûlyalı ve dalgın kaldı. Nur Baba'ya acıyordu, gönderdiği cevap bu mektubun ateşile âdeta zalimce bir tezat teşkil etmişti.

Bunu Nur Baba da böyle buldu ve onun içindir ki ferdası gece yine yakıcı ve gür sesile denizden, Nigâr Hanım'ın pencerelerine karşı şikâyet etmeğe geldi.

Geçen seferki kadar geç değildi. Henüz geceyarısına iki saat vardı; Nigâr Hanım, bir gün evvel Şişli'den yalıya misafir gelmiş teyzezadeleri, annesi ve Macid'le -Macid, son kararına rağmen yine arasıra yalıya uğramaktan feragat etmiyordu- kendi yatak odasının bitişiğindeki geniş şahnişinli³¹ salonda bir aile sohbetine dalmış ve hazım zamanlarında birbirini takibeden küçücük, incecik sigaralarının sonuncusunu henüz söndürmüştü ki birden bütün vücudunun anî bir titreme ile ürperdiğini hissetti ve bir mükâlemenin ortasında iki üç defa duraklayıp gözleri yuvarlak, kaşları yukarıya doğru gerilmiş, hayret ve dikkat içinde dışarıyı dinledi. Genç kadının bu hareketi o kadar anî ve sarîh³² oldu ki bunu esasen lüzumundan fazla ince bir hassasiyetle mücehhez bulunan teyzezadeleri ve ateşli, kıskanç bir tecessüs humması içinde beş duyusunun hiç olmazsa beşte üçünü onun

---

29 Görünüşleri, belirtileri.

30 Doğal güdülerden.

31 Çıkmalı.

32 Açık, belirgin.

mevcudiyetinden sızan ve bilerek veya bilmeyerek yapılan hareketlere vakfeyleyen Macid şöyle dursun, hattâ odanın bir köşesinde kendine mahsus meşguliyetlerle başka bir âleme girmiş gibi görünen annesi bile hissetti ve kendini:

- Nigâr öyle birdenbire ne oldun? demekten alamadı.

Nigâr Hanım; bir kabahat esnasında yakalanan çocuklar gibi ne diyeceğini bilemedi, şaşırıldı kaldı ve bu müşkül mevkiden ancak kendince sarıh, fakat oradakiler için ayrıca izaha muhtaç şöyle bir cevap ile kurtulmak istedi:

- İşitmiyor musunuz? Koyda biri gazel söylüyor, dedi. Bunun üzerine hepsi de bilâ ihtiyar pencerelere yaklaşıp dışarıyı dinlediler. Yalnız Macid oturduğu yerde kaldı. O, şimdi, denizdeki sesi açıkça işitiyor ve sesin kimin sesi olduğunu ve ne demek istediğini pek iyi anlıyordu. Teyzezadeler salondaki lâmbaları kısıp kafeslerden birini açmak istediler. Nigâr Hanım:

- Bırakın; rica ederim; gelin yerinize oturun; bu ne telâş! Hiç denizde gazel okunduğunu işitmediniz mi? dedi:

- Fakat, Nigâr, bu büsbütün başka bir şey; harikulâde bir ses... diye cevap verdiler.

Genç kızların bu fikrine, Safa Efendi'nin ihtiyar gelini de iştirâk etti:

- Cidden pek muhrık ve müessir³³ bir ses... dedi.

Pencereler açılır açılmaz yarı karanlıkta kalan sessiz salona Nur Baba'nın nağmeleri havaî dalgalar gibi hücum etti. Muhabbet mürşidi şöyle taganni ediyordu:

*Sev, seni sevdim diyem can-ı azizi can ile
Hem sevmek, hem sevimlaktır veren ruha gıda...*

Ses, kâh içten inilti halinde alçalıyor, kâh ateşli ahlarla yükseliyor ve mısraın ahengini, uzun titrek bir sükût takip ediyordu. O zaman yalının penceresinden uzanan başlar

---

33 Yanık ve etkileyici.

yalnız dalgaların kımıldanışlarıyla, kendilerine doğru yaklaşan hafif kürek seslerini işitiyorlardı. Nigâr Hanım, pence-re-den geriye çekildi ve karanlıkta yavaşça Macid'in yanına oturdu. O zaman, Macid genç kadına doğru eğildi ve yavaş, fakat acı ve müstehzi bir sesle şöyle dedi:

- Nigâr Ab!; tebrik ederim. İş i lerletmişsiniz!..

Nigâr Hanım'ın vücudu buz kesilmişti. Pek uzun süren bir deniz banyosundan henüz çıkmış gibi dişleri birbirine çarpıyor, mevcudiyetinin tâ kökünden titriyordu.

Macid, tekrar etti:

- Tebrik ederim, tebrik ederim.

Genç kadının cevap vermeğe mecali yoktu, muhibbinin bu acı telmihini³⁴ ancak hissedebiliyordu ve kesik kesik:

- Aman Macid sus; görmüyor musun, harabım, tıkanıyorum, diye yalvardı.

Nur Baba'nın sesi gittikçe yaklaşıyor gibiydi. Filvaki, esasen fazla sarhoş olan genç mürşid pencerelerin açıldığını hissederek etmez bunu kendine karşı muvafık bir işaret zannetmiş ve sandalını gittikçe yalıya doğru çektiirmeğe başlamıştı. Sandal kürek kürek yalıya yaklaştıkça sesi derece derece alçalıyor, halden anlar, titrek nağmelerle âhenktar hıçkırıklar ve garamî³⁵ inilti ler halini alıyordu.

Macid yavaşça:

- Belig serenade! dedi ve bir lâhza düşündükten sonra yine aynı sesle, fakat Nigâr Hanım'a daha ziyade eğilerek acı acı şu sözleri ilâve etti:

- Fakat, ne yazık ki âşıkta saz, maşukta naz yok.

Genç kadın dudaklarını ısırdı ve kendi kendine söylenir gibi:

- Allah vere de, daha ziyade yaklaşmasa, daha ziyade... dedi.

Macid:

---

34 İmalî söz, anıştırma.

35 Lirik.

- Kendisine o kadar cesaret vermiş miydiniz? diye sordu.

Şimdi ses durmuştu, fakat sandalın tâ pencerelerin önüne geldiği hiss olunuyordu. Nigâr Hanım'ın annesi birdenbire başını içeri çekti:

- A! Pek de münasebetsiz bir adammış, dedi.

Ve hemşirezadelerine kafesi indirmelerini işaret etti. Nigâr Hanım gülmeğe çalışıyor ve:

- Aman, perdeleri çekin de lâmbayı açalım, gibi sözler söylüyordu.

Muhabbet mürşidi, şimdi perde perde yükselen ve ağır ağır uzaklaşmağa başlayan bir sesle denizden şöyle feryada başladı:

*Ateş-i ahım ider vuslat tarikin pür ziya
Bende-i evlâdı haydar olduğun isbat için
İşte Nuriye verir ol mehlika cam-ı cefa*

Nigâr Hanım o gece hiç uyumadı. Bütün mevcudiyetinde bitmez tükenmez bir öfke kaynadı. Fakat kime karşı? Ne için? Bunu sabaha kadar kendi de tayin edemedi.

Akşama doğru hiç beklemediği bir yaşlı kadın Nur Baba tarafından onu ziyarete geldi. Bu kadının tavırları zarif, sesi okşayıcı ve gözleri esrarlı idi. Yumuşak ve tanıdık bir eda ile Nigâr Hanım'a yaklaştı ve gizlice söyledi:

- Elmasım yabancı değilim. Nur Baba evlâtlarımdanım.

Genç kadın misafirini güvez kadifeden döşeli, loş, küçük bir odaya aldı. Burası yalının her türlü gürültülerinden uzak, gizli bir köşesi idi. Muhibbeler, birbirlerine pek yakın, karşılıklı derin koltuklara oturdular. Misafir Hanım, söze nereden başlayacağını bilmiyenlere mahsus vaziyetler içinde idi. Zamanın kimbilir ne tuhaf civelere gevşemiş ve süzül-müş çehresinde bir genç kıza yakışır, taze, çocukça mahcubiyet gölgeleri vardı. Fakat, gözleri gizli tecessüslerden uzak değildi; birkaç kere üstüste etrafına bakındı ve nihayet:

- Âyin-i Ceminizde bulunmadığıma çok müteessifim, dedi. Sonradan görüşmek de nasib olmadı; zaten epeycedir dergâha da gidemiyorum... Birbirimize de pek yakınız, şurada, Anadoluhisarı'nda oturuyorum. Erenler, eksik olmasınlar kusuruma bakmayıp beni ekseriya ziyarete gelirler; çünkü kendilerinin ilk evlâdı benim. Fakireye karşı teveccühleri pek fazladır. Fakat; son evlâdının muhabbeti diğer bütün muhabbetleri...

İkmal edemedi, güldü. Nigâr Hanım anlamamış gibi davrandı. Nur Baba'nın ilk evlâdı devam etti:

- Nitekim son zamanlarda ziyaretlerinin sıklaşması sizin sayenizdedir; bu saadeti size medyunum. Mümkün olduğu kadar size yakın bulunmak ve civarınızda dolaşmak ihtiyacı onu iki üç günde bir, fakirhaneye sevk ediyor. İş gücü, geceleri, kâh denizden, kâh karadan sizin yalılı tavaf etmeğe³⁶ münhasır kaldı. Vakıa bu hem kendisi ve hem sizin için pek tehlikeli bir oyun... Kanlıca avuç içi kadar bir yer; etrafta yalılı tanımayan yok; erenleri dersiniz... Uzun söze ne hacet, elmasım! Yalnız başının “fahir”i, kıyafeti; hülâsa...

- Ne kadar iyi efendim, hep benim söyleyeceklerimi, benim düşündüklerimi, hattâ benim kendilerine defaatle söylediklerimi siz söylüyorsunuz.

- O halde size pek yalvarıyorum. Buna karşı bir çare bulunuz! Vallahî, dün gecedен beri aklım başımda değil... Bakınız ne diyeceğimi, nasıl şaşırıyorum! Siz asıl dün gece... Civanım; dün gece siz ona neler yapmışsınız?

Tam bu sırada misafire kahve getirdiler. Hizmetçi elinde tepsi ile kapının önünde durduğu müddetçe Nigâr Hanım az kaldı meraktan, sabırsızlıktan bayılacaktı.

Nur Baba'nın ilk evlâdı kahvesini içtikten sonra bir sigara yaktı ve hizmetçinin tamamen uzaklaşmasını bekledi. Nigâr Hanım üstüste:

---

36 Çevresini dolaşmaya.

- Aman Hanımefendi, dün gece ne olmuş? Ne yapmışsınız? Lütfen söyleyin! dedi.

Misafir hanım derin derin içini çekti:

- Dün gece mi? Aman Allahım; onu bana sormayınız. Dün gece, hem benim, hem onun için büyük bir felâket gecesi idi. O sandal safasından öyle bir halde döndü ki, ben Allah saklasın ya, aklını tamamen kaybettiğine veya hemen can vermek üzere olduğuna hükmettim. Üstü başı sırsıklam ve perişan idi. Sarığı çözülmüş, mintanının bütün düğümleri kopmuş; göğüs açık, saç sakal birbirine karışmış, gözleri yuvalarından dışarıya fırlamış. Yürümek şöyle dursun, bir dakika ayakta durmağa kadir değil; öyle bir halde içeriye girdikten sonra arkasını kapıya dayadı, orada uzun bir müddet hareketsiz ve sessiz kaldı. Ben karşısında ne yapacağımı şaşırmış, aklım başımdan gitmişti. Elimde lâmba zangır zangır titriyordu. O beni sanki ilk defa görüyormuş gibi dik dik yüzüme baktı. Bir şeyler söylemek, haykırmak istiyor gibiydi ve böyle yaptıkça göğsü, boğazı hırıltılarla doluyordu. Koltuğuna girip içeriye almak, rahatça bir yere yatırmak istedim, ne mümkün... Yerinden kımıldanır kımıldanmaz, hemen bir adım ya attı ya atmadı, taşların üzerine boylu boyunca düşüp yıkılıverdi. Artık; büsbütün ne yapacağımı şaşırdım. Gidip hizmetçimi uyandırsam olmayacak... Kendisini o halinde kimsenin görmesine gönlüm razı değil.. Hak Erenler bana metanet verdi; elimdeki lâmbayı bir tarafa bıraktım, eğildim, koltuklarının altından, ellerimi geçirdim, sürükliye sürükliye yatağına kadar götürdüm... Bir onu, bir de beni düşün, iki gözüm, bu olacak şey mi? Fakat olunca oluyor... Pir kuvveti, iman kuvvetile daha buna benzemez neler oluyor, nitekim...

Nigâr Hanım, burada, muhatabının sadedden hariç³⁷ ve bu pir ve iman kuvvetine dair birçok sözlerini dinlemek

mecburiyetinde kaldı. Esas meselenin en can alacak noktasındaki bu duraklama sabrını tüketiyordu. Birkaç defa “Ona ne oldu? Siz asıl bunu anlatın. Ona ne oldu?” demek istedi. Hisarlı muhibbe neden sonra asıl sözüne avdet etti. Akşam oluyor, güvez döşeli odaya gölgeler doluyordu.

- Yatağına yatırdım, dedi. Fakat her şey bununla olup bitti zannetmeyiniz. Asıl facia bundan sonra başladı. Sanki yatırdığım yatak bir buz yığını imiş gibi bütün vücudunu bir şiddetli titreme aldı; başını soğuk su ile ıslatmıştım, ondan oldu zannettim. Hemen kuruladım, sardım, üzerine elime ne geçti ise örttüm. Bütün kuvvetimle vücudunu bastırmağa, uğuşturmağa başladım. Ne mümkün, ne mümkün efendim. Titremeler gittikçe artıyor, dişleri kırılacak gibi birbirine çarpıyordu. Anladım ki bu bizim bildiğimiz üşümelerden değil, başka bir çare... Çare ne bulayım? Geceyarısı nereye gideyim? Odanın içinde şaşkın şaşkın dolaşıyor, “Aman pirim, yetişin imdadıma; aman pirim...” diye söylüyor. Biraz sonra titremeler durdu. Fakat Erenlerin hali daha müthiş bir şekle girdi; dişleri kilitlendi, yumrukları kısıldı, boynu dimdik oldu, bel köprülendi, bütün vücudu bir yay gibi gerildi, acı bir sesle yorganların altından fırladı, tâ odanın bir köşesine yuvarlandı. Aklım başımdan gitti, evvelâ bir türlü yanına yaklaşımağa cesaret edemedim, durduğum yerde dona kaldım. Sonra baktım ki olmayacak, kendini oradan oraya atıyor, duvar demiyor, kapı eşiği demiyor, başını kollarını çarpıyor. Yaklaştım, üzerine atıldım, dizlerimle omuzlarına bastım, var kuvvetimle kollarını tuttum. Ne mümkün civanım, ne mümkün? Onu zaptetmek şöyle dursun, kendimi güç tutabildim. Sağ olsun... Esasen kendisi pek kuvvetlidir, pek heybetlidir ama bu halinde büsbütün başka bir şeyler oldu. Demir desem; değil: Hayır serapa arslan... Kükremiş bir arslan efendim. Bakınız (Nur Baba’nın ilk evlâdı bluzunun yenlerini sıyırdı, dirseklerini,

bileklerini gösterdi. Bütün siyah lekeler içinde idi) hep çürük; dedi. Omuz başlarımı; dizlerimi görseniz; halime daha ziyade acırdınız. Fakat ben o saatte kendimi düşünecek halde miydim? Neredeyim? Yerde miyim, gökte miyim, onu bile unutmuştum...

Nigâr Hanım, Hisarlı zairenin³⁸ sözünü kesti.

- Demek ki Erenler, anlatışınıza göre, âdetâ bir histeri nöbeti geçirmişler. Ne tuhaf ben bunu yalnız kadınlara mahsus bir hastalık zannedirdim, dedi.

Muhibbe, kinayeli bir tebessümle gözlerini hafifçe kapayarak ağır ağır sözüne devam etti:

- Siz ne dersiniz deyiniz, iki gözüm. Bu herhalde öyle ismi kolayca söylenir ve kadın erkek dinler bir hastalık değil. Vakîâ ben de bayılırım, birçok bayılıp ayılanlar da gördüm, nitekim tekkelerde bu her zaman herkesin başına gelir bir şeydir. Fakat civanım, bu benim anlattığım hal büsbütün başka, harikulâde, bütün görülmüş ve işitilmiş şeylerin fevkinde... Nasıl anlatayım bilemiyorum. Temenni etmem ki sizin başınıza böyle bir hal gelsin. Fakat, bir gözlerinizle görmüş olsaydınız, eminim ki... Sizin için böyle kıvranan, böyle kendini yerden yere atan, böyle başını sizin için duvardan duvara çarpan bir adama, bilâtereddüt³⁹ hemen o anda, bütün varınızı, yoğunuzu, bütün hayatınızı feda ederdiniz.

Kadın, Nigâr Hanım'ın gözlerinin içine baktı ve hikâyesini şu suretle bitirdi:

- Sabaha karşı idi. Hıçkırarak, ağlayarak gözlerini açtı. Derinden derine "Nigâr, Nigâr, Nigâr!" diye inliyor ve tırnaklari göğsünü yırtıyordu. Meğer bu ızdırabında ne kadar haklı imiş! Büsbütün kendine gelip de geceki vekayii⁴⁰ birer birer anlatıverince bilâihtiyar ben de ağlamağa başla-

---

38 Kadın ziyaretçi.

39 Tereddütsüz, duraksamadan.

40 Olayları.

dım. Bin ümit, bin arzu, bin iştıyak ile denizde, uzaktan pencerelerinize karşı şarkı söylüyormuş. Maksudı yalnız sizin pencerelerinizdeki aydınlığa bakmak, o aydınlığın içinde sizin hiç olmazsa bir gölgenizi görebilmek ve sonra çekilip gitmek imiş. Fakat siz me'mulünün fevkinde, kendisine cesaret vermişsiniz. Kafesi kaldırmış ve daha ziyade yaklaşmasında mahzur olmadığını anlatır birçok hareketlerde bulunmuşsunuz. Bunun üzerine, o da yavaş yavaş size doğru gelmiş; ötesini tekrara hacet yok zannederim. Pencereyi kapayıp "Aman bu ne muziç⁴¹ adam!" diye söylenmişsiniz.

Nigâr Hanım, burada, muhatabının sözlerini kesti:

-Yanlış efendim, dedi. Size yanlış anlatmışlar veyahut kendileri yanlış görmüşler, yanlış anlamışlar.

Ve gece, pencereler önünde geçen hâdiseye dair uzun uzadıya tafsîlât verdi.

O söylerken Hisarlı zaire gittikçe artan bir tecessüsle gözlerini süzerek kendisini tetkik ediyor ve zihnen başka şeylerle meşgul görünüyordu. Nihayet kalkıp giderken:

- Her ne hal ise elmaşım, yarın muhakkak bir kere gidip görünüz, dedi.

Yalının içi karanlık olmuştu. Sofadaki büyük avizeli lâmba henüz yanıyordu. Nigâr Hanım, ekseriya ruhunu pek sıkkan bu yarım aydınlığı hissetmedi. Uzun müddet, endişeli bir memnuniyet içinde dalgın ve hulyalı kaldı. Nur Baba, Ziba Hala'nın tehlikeli ve amansız âşığı, genç ve yaşlı birçok kadının garamî raşelerle⁴² dizlerine kapandığı kalpler avcısı, muhabbet mürşidi Nur Baba... demek ki şimdi kendi yolunda bu zillet ve bu kadar ızdırap ile kıvranan adam, bu idi. Bu Nur Baba idi! Nigâr Hanım "Meğer ben ne imişim? Ne büyük, ne tehlikeli bir kuvvetmişim!" diye düşündü ve neticesiz kuru tahayyüllerle geçen ilk gençlik senelerine

---

41 Usanç verici, dayanılmaz.

42 Titreyişlerle.

acıdı. Maamafih, büyük aşkların mevsimi onun için henüz geçmemişti. Böyle düşünerek ağır ağır odasına girdi ve ferdası günü tâ Nur Baba'nın yanına gidinceye kadar hulyasına hudut olmadı.

Nur Baba hasta yatıyordu; çehresi iki kat sarı, gözleri mutatdan⁴³ fazla ateşli idi. Ağır ve dargın bir sesle konuşuyor ve kimi ayaklarını uğuşturan, kimi yastıklarını düzelden, kimi ikide bir buzlu ve renkli birtakım mayiler uzatan muhibbeler ortasında bir şımarık çocuk gibi nazlanıyor, nazlanıyordu.

Dergâh halkı Nigâr Hanım'ı soğuk bir çehre ile karşıladı. Hele Bacı bütün hakaret, bütün tezyif idi. Başka zamanlar kendisini tâ bahçe kapısına kadar kahkahalarla karşılamağa koşan genç hemşireler bu sefer soğuk bir nezaketle ancak soyunmasına yardım ettiler ve Nur Baba'nın yanına girinceye kadar yanındaki odada bir hayli beklettiler. Safa Efendi'nin torunu hakareti hissetti; fakat esbabını⁴⁴ pek anlayamadı. Utandı; şaşkın ve perişan kaldı.

Öyle ki Nur Baba'nın yanına girip de niyaz için yatağına doğru eğilirken nerede olduğunu, ne yaptığını bilmiyor, kulakları uğulduyor, kalbi, göğsünü kıracak bir şiddetle çarpıyordu! Odanın içinde bir müddet ne kimsenin yüzüne bakabildi, ne de bir söz söylemeğe kudret buldu ve başı önde eldivenlerini çıkarmakla meşgul göründü.

Bu müddet zarfında Nur Baba dahi, gözleri kapalı çenesi gergin, sessiz ve hareketsiz kaldı. Onun bu halinde dinî ve uhrevî⁴⁵ bir azamet vardı. Koyu siyah sakallı ve fazla sarı uzun, süzgün çehresile bir eski Asur padişahının mummyasına pek benziyordu.

Nigâr Hanım, muhabbet mürşidinin bu soğuk ve haşın

---

43 Alışılmıştan.

44 Sebepler.

45 Dünyasal olmayan.

manzarası önünde öfke ve korku ile karışık bir his duydu ve odanın ortasında bir küçük çocuk gibi tepine tepine, bağıra bağıra, hüngür hüngür ağlamak istedi.

Bereket versin ki Nur Baba'nın o hali çok sürmedi. Göz kapaklarını hafifçe kaldırdı ve yatağın kenarında oturan Bacı ile diğer birkaç muhibbeye dışarıya çıkmalarını işaret etti. Onlar çıkıktan sonra kımıldanmakta büyük zahmetler çeken bir adam işmizazile⁴⁶ yastıkları üstünde mecalsiz duran başını ağır ağır Nigâr Hanım'a doğru çevirerek, kırpıklarının arasından yarı açık gözlerinin ucu ile baktı ve dedi ki:

- Hanımefendi, nasıl; halimi beğendiniz mi?

Safa Efendi'nin torunu sapsarı kesildi. Evvelki geceye dair iki kelimelik izahat ile kendi üzerine atılmak istenen bir büyük haksızlığı reddettikten sonra bilhassa karşısındaki nin gittikçe birbiri ardından yapılan ve artan ihtiyatsızlıklarından, coşkunluklarından ve daha bin türlü çılgın hallerinden şikâyet azmîle tâ Kanlıca'dan buraya kadar gelmişken, şimdi bu sual ve bu vaziyet önünde birdenbire ne diyeceğini ne yapacağını şaşırmış, nutku tutulmuş, iradesi elinden gidivermişti. Tuhaf, mânevî bir hezimet içinde âdetta kendi kendini ithama başladı. Kalbini ağır, tamiri kabil olmayan bir cürmün azabile ezilmiş zannediyordu.

Nur Baba:

- Kasdınız beni öldürmekse, söyleyin! dedi, ben ölümden korkmam. Fakat bilin ki herhangi bir ateşe öyle körükörüne yalnız da atılmam. Pirim hakkı için yanarım, kavrulurum. Fakat sizi de kül haline, bir yığın kül haline koyduktan sonra...

Mürşidin sesi yükseldi, gözlerini büsbütün açtı ve son sözlerini söylerken kollarını öne doğru uzatıp yumruklarını sıktı.

---

46 Yüzünü buruşturma.

Nigâr Hanım'ın kulakları uğuldadı. Hasta, sözüne devam etti:

- İşte, bütün bu dergâh halkı biliyor. Dün sabah avdetimde herkesin içinde öyle bağırdım: Benden alacağı olsun. Onun başına öyle bir belâ kesileceğim ki...Bunu şimdi sizin yüzünüze karşı da söylüyorum, sizi ve beni tanıyanların hepsine de söyleyeceğim. Hepsi de şahit olsun. Hanımefendi; benim gibi bir adamın muhabbetile eğlenmek bakalım nasıl olurmuş! Bakalım, benim kalbim de öyle Macid Bey kıklıklı züppelerin kalbi gibi bir çocuk oyuncağı mı imiş, ne imiş...

Nigâr Hanım, bu noktada, hıçkırıklarla karışık bir sesle mürşidin sözünü kesti:

- Baba Erenler, haksızsınız, çok haksızsınız! Allah aşkına; bırakın söyleyeyim... dedi.

Ve içinden kendi kendine: "Aman yarabbi! Beni kıskanıyor, beni Macid'den kıskanıyor" diye söylenerek ağlamağa başladı... Fakat bu tatlı bir ağlayıştı. Nigâr Hanım gibi yumuşak tabiatlı kadınlar böyle ağlamaktan zevk alırlar. Onlar için erkeğin haklı veya haksız her türlü sitem, her türlü tahakkümü doyulmaz bir lûtuftur. Ruhları, erkeğin üflediği işkence ve ceza ateşinde beslenir, büyür. Onlarda ukubet⁴⁷ hissi, cinsiyetlerinin tâ köküne sarılmış munis ve sevimli bir yılanıdır; bu yılının arasına başını kaldırıp mevcudiyetlerinde pek esaslı bir noktayı gıcıklaması onlar için derin ve kör bir ihtiyaçtır. Denilebilir ki bu kadınlar hissetmiyerek, bilmiyerek doğdukları günden beri daima mağlûp, daima mahçup kalblerinde, Havva'nın ezeli günahını ve bu günahın ezeli nedametini taşırlar.

Halden anlar olan Nur Baba, bilhassa kadınlara hitap etmesini bilir ve nasıl bir kadına doğru gittiğini daha ilk adımda hisseder. Bunun için değil midir ki o maddî ve şe-

---

47 Ceza, işkence.

48 Yaradılış.

kilsever olan Celile Bacı'yı, hilkat⁴⁸ ve tabiatın yeknesak ve muttarit⁴⁹ kuvvetlerinden biri gibi istilâ etti. Mağrur ve mütehakim Ziba Hanımefendi'ye bir şımarık çocuk rolü oynadı. Şuh ve havaî Nasib Hanım'dan ise arasına, birtakım el ve dil şakaları yapmak suretile kâm aldı. Sadedil ve mutekidleri⁵⁰ ağlamak ve ilâhilerle, geçkin ve cesaretsizleri rakı ve şarkılarla; sefiî ve tecrübekâr olanları da karanlıklarda anî hamlelerle zabtetti. Şimdi ise tavırlarında bir küçük çocuk haşyeti,⁵¹ göğsünde bir yeni anne şefkâti ve bakışlarında acemi bir cariyenin şaşkın mutavaatı⁵² gizlenen bu yeni şikârını⁵³ kâh munis seslerle çağırarak, kâh hasta, cılız bir çocuk gibi inliyerek, kâh haşin bir şehzade tavrile cebir ve tahakküm okunu sallayarak ister istemez kendine esir etmeği diliyor. Bu ürkek şikâr ise çoktan ağa düşmüş sayılır. Madem ki ağlıyor, madem ki sebebini bilmiyerek, yarı şefkat, yarı pişmanlık ve korku ile hıçkırır hıçkırır bütün mevcudiyeti sarsılarak ağlıyor... Nur Baba bunu hissetti ve avına dişlerini geçiren bir tazı gibi zaferden, hazdan titredi. Gözlerinin içi gülüyordu; maamafih birden kendini topladı, vakarı⁵⁴ sahte bir şive ile:

- Ağlıyorsunuz öyle mi? dedi. Bu da işkencenin başka bir nevi... Beni ağlatmak için mi ağlıyorsunuz? Ağlıyacağınıza bana cevap veriniz; o meşum geceye dair bir şey deyiniz... Allahaşkına bir şey deyiniz. İnkâr ediniz, yalan söyleyiniz, fakat bir şey deyiniz...

O, böyle söylendikçe kadının hıçkırıkları artıyordu. Neden sonra biraz sükûn buldu. Evvelâ birbirini kovalayan,

---

49 Düzenli.

50 Saf yürekli ve inanmışlar.

51 Korkusu.

52 Başçeğme, uysallık.

53 Asını.

54 Ağırbaşı.

sûratlı, heyecanlı kelimeler Nur Baba'nın o geceye ait düşünüşünü tashih etti; sonra nemli ve yumuşak bir sesle şikâyete başladı... Fakat; Nur Baba'dan değil, her şeyden, hayatından, talihinden, tabiatından, geçmiş ve gelecek zamandan şikâyet etti. Solgun benizli mürşid bu şikâyetlerin devamınca genç muhibbesini büyük ve dindar bir alâka ile dinler göründü. Sonra yavaş yavaş yatağından indi, yaklaştı, Nigâr Hanım'ın, avucu içinde gözyaşlarıyla ıslanmış mendilini sıkan elini tuttu ve gözlerini acayip bir bakışla genç kadının gözlerine dikti:

- Kendini muhabbete, kâmilten muhabbete teslim et; yavrum, dedi.

Ve Nigâr Hanım ürperen başını mürşidin göğsüne bıraktı. Tekrar birçok ağladı.

Tam bu sırada Celile Bacı o sahte ve tuhaf vakarile ağır ağır odaya giriyordu.

IX KÂMİLEN MUHABBETE MEVKUF¹

İstanbul'un kış mevsimi, sevişenler için ayrılık ve hasret zamanıdır. Tevekkeli, güfteyi söyleyen: “Kış geldi firâk açmadadır sineme yâre” dememiş. Fakat tamamen İstanbullu olan bu mısra zannetmem ki İstanbullu olmıyan sevişenlere büyük bir şey ifade etsin. Çünkü onlar, nasıl olsa, herhangi bir mevsimde buluşup sevişebilirler. Hele medenî payitahtlar halkı için muhabbet mevsimi ziyafetler, rakslar, cemiyetler ve çay sohbetleriyle beraber bilhassa kışın gelir. Kalın kadife perdelerle gölgelenen ve geniş dallı yapma çiçeklerle örtülü salon köşeleri ilk buselerin doğduğu yerler değil midir? Sevişenlerin buluşmalara gitmek için intihap ettikleri günler ise bilhassa kışın yağmurlu, fırtınalı ve pek soğuk günleridir. Zira böyle günlerde, camları, perdeleri sıkı sıkıya örtülü bir arabanın caddelerden süratle geçip gidişi hiç kimsenin nazarı dikkatini celbetmez ve geçen sevdalı تنها bekâr apartımanında, neşeli bir surette çitirdiyan bir ocak başında uzun kanepesine yaslanarak buluşma zamanını emniyetle bekleyebilir.

---

1 Bütününüyle sevgiye tutulmuş, her şeyiyle sevginin tutsağı.

İstanbul'da ise âşıkların ekserisi millî ve iklimî birçok sebeplerle hâlâ çoban muaşakalarını² tasvir eden destanlardaki gibi tabiatın sinesinde sevişir. Buranın muhabbet ehlinde biraz da rûstâîlik³ var. Onlar bilhassa kuytu korucuklarda, تنها tepelerde, geceleri mehtaplı denizlerdedir ki kendilerince sığınılacak ve buluşulacak yerlerin en eminini bulurlar. Bir taraftan, pek çoğunun mutadî da şarkı ve gazellerle sırlarını bildirmek olduğu için ekseriya dilsiz karanlıklarda sahillere inerler, tâ ki sesleri hava dalgaları üstünde istenen kulağa çarptıktan sonra boşluk ve karanlıkta titriye titriye dağılsın gitsin diye... Denilebilir ki onlar indinde tabiatın böyle ilk mevsimlere mahsus havasile aşkın sıcak tecellileri yekdiğerini tamamlayan, beraber başlayıp biten tek cevherli iki hayat unsurudur. Hicran deminde ağlıyan herhangi bir bedbaht âşkın kalbinde yârin iştirakile, geçmiş bir yazın hasretini birbirine karışmış bulursunuz. Bizde her aşk hikâyesi az çok bir “yazın tarihidir”.

Nitekim Nur Baba ile Nigâr Hanım da bütün bir yaz seviştiler. Çamlıca tepeleri, Boğaziçi koruları, Marmara sahilleri, bütün bir yaz bu sevdalı çiftin sözleriyle, kahkahalarile, âhuvahlarile doldu. Onlar ilk âşıklar gibi hep bu yerlerde bâdeyle, şarkı ile, açık sineler ve açık başlarla elele vererek, yanyana oturarak başıboş dolaştılar... Hiçbir şeyden çekinmediler. Tepeleri o kadar تنها, koruları o kadar emin, sahilleri o kadar sırdaş buldular. Gerçi Nasib Hanım gibi sevdalılarını daima yanında taşıyan hanımlarla, nefesine mev'ud⁴ yârinin bir türlü bulamıyan muhibbelerin bazan onlara refakat ettiği oldu. Onlar bu şartlar altında kendilerini daha çok emin, daha çok masumî ve hür buldular. Yanlarındakilerini muhabbetlerinin bekçileri sandılar. Fakat, ne çare!

---

2 Sevişme.

3 Köylülük.

4 Vadolunmuş.

Nefsini kâmilten muhabbete veren Nigâr Hanım, gittikçe susayan Nur Baba için bütün mânasile, olmuş bir meyve haline geldiği zaman kışın ilk yağmurları düşmeğe başladı. Nur Baba, her sene olduğu gibi bu kış da dergâhını kapayıp Üsküdar'daki kışlığına indi. Nigâr Hanım da zevcinin Nişantaşı'ndaki konağına nakletti. Bu göçler her iki taraf için de mevsim ve mesafeden doğan müşküller şöyle dursun, önlenmesi hayli büyük fedakârlıkları; hayli mühim meşakkatleri istilzam eden⁵ daha birçok mâniler ve zahmetler doğurdu.

Nigâr Hanım; Nişantaşı'nda, zevcinin akraba ve taallükatale çevrili, dar ve sıkıcı bir çember içinde gibidir. Her hareketini zımnî bir murakebeye,⁶ her sözünü sessiz bir tenkide ve her teşebbüsünü nereden çıktığı bilinmiyen bir mânaya maruz zannederdi. O izdivacının ilk gününden beri, gerek zevcinin ve gerek ona mensup olanların yanında bir an için olsun ne kalbinin istirahatini, ne vücudunun hürriyetini, hattâ, ne de irade-i cüz'iyasını⁷ bulabildi. Genç kadın, onlarla ve onların muhitinde, kendini büsbütün başka bir yerde kayıp, garip, menfi ve mahbus hissediyor.

Safa Efendi'nin torunu bu hissinde yanılmıyor. Kendi babasının on beş yirmi sene süren o kapalı, renksiz ve sessiz devrine rağmen havasında, hâlâ Safa Efendi ile kızı Ziba Hanım zamanına ait o aşifte şarkılardan, cuşîli⁸ seslerden bir şey saklıyan Kanlıca'daki yalı ile Madrid Sefiri Eşref Paşa'nın bir sefarethaneden daha resmî ve daha muntazam konağı, İstanbul'da, birbirine zıd iki âlemin kutuplarını teşkil eder. Bu âlemin birinde hiçbir şeyin hududu yoktur, diğesinde her şey geçilmez bir çizgi içine alınmıştır. Burada

---

5 Gerektiren.

6 Gizli bir denetlemeye.

7 İnsanın elinde olan irade, anlamında kullanılır.

8 Coşkulu.

yaşıyanların sözleri biçilmiş, sesleri ölçülmüş, vaziyetleri, tavırları aynalar karşısında son kararını almıştır, kımıldanışları dakika ve saatlerin yürüyüşüne bağlıdır. Hayatta her şeyin fazlasını arıyan Nigâr Hanım, bunlar arasında tabiidir ki her hareketini fazla buluyor; onun için hayatı güzel, kolay ve lezzetli yapan şeyle, gizli ve sıcak konuşmalardan, bazı geceleri sabahlara kadar gülüşmelerden, musikinin bir faslında gözyaşı dökmelelerinden, coşkun anlarda ruhunu çırılçıplak ortaya atıvermelerden hülâsa, gelişigüzel, açık ve aydınlık yaşamadan ibaret iken, diğerlerinin bütün bunları alenen değilse bile zımnın çirkin, kaba ve bayağı telâkki edişi onda bir nevi şaşkınlık doğuruyordu: Meselâ filân saatte nasıl bir tavırla cevap vermek icap eder, sokağa nasıl ve ne vakit çıkılır, eve ne vakit gelinir? Bunları bile unutuyor; Nur Baba'nın iradesiz ve nermin kalbli muhibbesi o kadar bunalmış ve çaresiz bir haldedir.

Nur Baba da diğer taraftan daha iyi bir halde değildir. Onun Üsküdar'daki kışlığı bir aşk mahpesi⁹ gibidir. O civarda, Nakip Paşa haremi denilmekle maruf bir dul kadın muhabbet mürşidini her kış büyük çini sobalarla ısınmış, geniş sofalı bir konakta sırf kendi nefesine hasrediyor. Bu Nur Baba için üç senedir böyle yalnız kış mevsimlerine mahsus bir acayip münasebettir. İlk zamanlar bu münasebet az çok herkesi meşgul etti idi. Celile Bacı başta olmak ve Ziba Hanımefendi de işin içinde dahil bulunmak suretile Nur Baba ile sair muhibbelerden ziyade samimî alâkalı olanların hepsi birden bu hale karşı isyan ettiler.

En kalender muhibbeler içinde bile genç mürşidin bu anlaşılma hareketine itiraz edenler oldu. Filvaki bu mesele her cihetten isyan ve itirazı celbeden bir şeydi; evvelâ insanlık bakımından isyanı dâvet ediyordu: Çünkü bu kışlık sevgili yetmişini bulmuş, yerinden kımıldıyamaz bir hale

---

9 Hapishane.

girmiş, buruşuk bir acuzedir. Bu kadın Nur Baba'ya zahiren bir evlât muamelesi yapmakla beraber hakikatte Celile Bacı'nın kavlince¹⁰ onu vahşi, kıskanç ve hod-endiş¹¹ bir ihtiras ile seviyormuş. Zaten bunun böyle oluşuna genç mürşidin, her kış bütün müridlerce görülmez, bilinmez, bulunmaz bir hale girişi kâfi bir delil değil mi? Bir mürşidin kışın vazifelerini tatil ettiğini kim görmüş? Başını okutmak isteyenler, bir adağı olanlar, yazın nasip almağa vakit bulamayanlar, uzun gecelerin âyin ve muhabbet teşneleri, cemal ve didar müştakları¹² kime, nereye başvursunlar? Vakiâ İstanbul'da başka dergâh yok değil, fakat herkes bilir ki bir dergâhın malı olanlar diğerlerinde âdeta bir sığıntı haline girerler. Hele Nur Baba evlâtlarının diğer babalarla -her nedense- başları hoş değildir. Onlar Bektaşilik içinde diğer bir Bektaşiliğin mümessilleri, ayrı bir sınıf tarikat ehli gibidirler. Hele Sütlüce postuna oturan bir ihtiyar mürşid Nur Baba'ya âdeta bir mülhid¹³ nazarile bakıyor ve onun evlâtlarına her yerde her tesadüfte türlü türlü hakaretler etmekten kendini alamıyordu. Doğrusu Nur Baba'nın (bütün bunları bildiği halde) sürüsünü velev bir mevsim için olsun böyle çobansız ve perişan bırakışı ihmal ve kayıtsızlıktan başka birşey, âdeta bir zulümdü.

Fakat bu itirazlar nihayet kendi yüzüne karşı söylenmeğe başlandığı zaman, Nur Baba (başta Celile Bacı ile Ziba Hanım olmak şartile) bütün canlara izahat vermek lüzumunu hissetti; dedi ki:

- Ben bunu keyfimden yapmıyorum. Hangi insan, hangi nefis tasavvur olunur ki Nakip Paşa haremi gibi kanıksamış

---

10 Deyişile.

11 Bencil.

12 Uzun gecelerin âyin ve muhabbetine susayanlar, tanrısal güzelliği ve yüzünü özleyenler (burada, tasavvufi kullanılıyor).

13 Dinsiz.

bir acuzenin kahrını istiyerek, severek çeksin. Ortada mecburi birtakım sebepler olmasa pirim hakkı için bir dakika dönüp de yüzüne bakmağa tahammül edemem. Fakat ne yapayım? Talih mücade etmedi ki kendimize bir kışlık dergâh alalım. Nasıl? İçinizde bu fedakârlığı yapacak var mı? İşte susuyorsunuz. Halbuki o beğenmediğiniz kadın bunu bana vaadetti; vaadini icra edeceğinden de eminim. Zira cömertliği ve fedakârlığı da ortada... Bütün kış kendi yurdu-muzda bulamadığımız rahatı onun evinde buluyoruz. (Celile Bacı ile dergâhın yerli mihmanlarını¹⁴ göstererek) İşte yüzleri; bu lûtfunu yalnız bana hasretmiyor, bunların hepsi için de ayrı kul köle oluyor. Çınarî'ye de ne dersiniz? O bile kışın tekkede kalmakla beraber yine bu hanımın nimetile mütenaim.¹⁵ Hele Celile'ye gelince, onun hiç şikâyet hakkı yok. O orada âdeta konağın sahibesi kesiliyor; bir istediği iki olmuyor. Hepiniz bilirsiniz ki, ben kendi başıma nerede ve nasıl olsa olurum, fakat... Ne ise sözün kıyası: Bu işte bû-yük, pek büyük bir menfaatin var, bütün bu saydığım şey-ler teferruat kabilinden! Asıl en esaslı bir cihet var ki...

Ziba Hanımefendi, Nur Baba'nın son cümlesini acı bir kakhaha ile kesti ve gayet alaycı bir tavırla:

- Anlaşıldı, anlaşıldı. Eh ümit dünyası bu! - Allah gecinden versin ama- ölüm hak, miras helâl! dedi.

Ve Nakip Paşa haremi dâvası bütün muhibbeler arasında bugünden sonra böyle bir "ölüm hak, miras helâl" şakasına dönüşüverdi. Meselenin bu vadiye dökülüşünü gören Nur Baba da ihtiyar kadının pek harîm¹⁶ pek hususî hallerine dair bazı gülünç hikâyeler nakline başlar başlamaz, iş bûsbütün alay haline girdi; öyle ki bu karışık ve garip âdetlere henüz pek yabancı olan Nigâr Hanım bile genç mürşidin

---

14 Konuk.

15 Varlık içinde.

16 Gizli.

hayatındaki bu kirli ve çirkin safhaya iğrenmeden, kızarmadan, âdeta gülerек bakıyor ve arasıra, Nur Baba'ya:

- Bu esrarengiz aşk rahibesi ve sizin oradaki hayat tarzınız son derece merakımı celbediyor. Hele bana eski masallardaki o sihirbaz acuze tiplerini hatırlatan ihtiyar maşukanızı görmek benim için pek şiddetli bir arzu, demekle iktifa ediyordu.

Fakat bu sene Nur Baba, her nedense bu gülünç macerayı pek can sıkıcı ve tahammül edilmez bulmağa başladı. Bunda Nigâr Hanım'la geçen o tatlı yazın pek büyük bir tesiri var. Zira genç mürşid taze muhibbesine arasıra bin müşkülâtla gönderdiği mektuplarda: "Tahammülüm tükendi; sabrım taşı" diye şikayet ediyor, "bu yazın hatırası bende yaşadıkça kışın bu feci-esaretine boyun eğmek günden güne imkân ve ihtimal haricine çıkıyor. Ruhum; haberin olsun, her şeyi kırıp geçireceğim bir gece seninle, bir gece daha bulunmak saadeti için bütün isûkbalimi mahvedeceğim."

Her mektupta tekrarlanan bu son cümleye Nigâr Hanım mesut bir telâş ile titriyor ve hemen şöyle cevaplıyordu: "Siz serbest olsanız bile ben değilim. Her şeyi kırıp geçirmeniz hiçbir şeyi düzeltmeyecek. Ne kadar sabırsızsınız? Şurada yaza ne kaldı!"

Hakikatte ise yaz ona yetişilmez, uzak görünüyor ve derinden derine arzu ediyor ki Nur Baba dediğini yapsın. Hiçbir şeyi düzeltemeyeceği malûm olsa bile her şeyi kırıp geçirsın, bütün lüzumsuzluğuna rağmen kendi için (istikbalini mahv) etsin. Bu arızalı muhabbet yolunda o kadar ileriye gitsin ki, geriye dönmemek herkes için tamamen bir emrivâki haline girsin. Nigâr Hanım o zaman son kararını verecekti ve kendini, şimdiden her türlü fedakârlığa hazır buluyordu.

Ziba Hala'nın bundan bir buçuk sene evvel "düşün ki çok da fedakâr olmak lâzım; mal, can ve rahat, bunların hepsini, hepsini..." diyen sesi daima kulaklarında idi. Hal-

buki henüz ne o, ne de kendisi fedakârlığa benzer bir şey yapmadılar. O kendi güzelliğinden, kendisi onun ateşinden kâm almak arzusu bir senedir bu rabitanın¹⁷ yegâne esas ve gayesini teşkil eyliyor. Aşk, insanın en aziz ve en kıymetli şeyleriyle yanan bir Moloh ateşinden başka nedir? Nigâr Hanım bunu inceden inceye hissediyor ve mücrimce¹⁸ ürprişlerle düşünüyor ki, kendisi icap ederse oraya nelerini atacak. Şüphesiz oraya ilk atılacak zevci idi; sonra sıra annesine, malına, evine, çocuklarına gelecekti. Bu facia dolu hulya Nigâr Hanım'ı uzun kış gecelerinde soğuk terlere gark ediyor ve göz kapakları bu facianın korkunç safhaları önünde titreye titreye kapanıyordu. Bu ruhunun bir nevi sıtması gibi idi; bazan çok devam ediyor, bazan gelip geçiyordu ve her defasında genç kadın eteklerine yaklaşan bir tehlikeden kaçır gibi odasından dışarıya fırlıyor, nerelerde ise çocuklarını bulup, kucaklıyor ve hemen annesinin yanına koşuyordu.

Macid, ekseriya konağa geliyor; fakat, bir zamanlar samimi ve mahrem mükâlemeleri ve dertaşına¹⁹ bakışlarıyla Nigâr Hanım'ın ruhuna saf, serin ve tatlı bir gıda döken bu genç adam onun için şimdi mücesssem²⁰ bir nedamet haline girdi. Gözlerinde daima kendisini ürküten bir şey buluyor ve onun arasına, gizlice “ne kadar değişmişsin Nigâr Abla!” diyen sesi genç kadına sanki bir ceza ve işkence şeytanının sesi gibi korkular veriyor, onu günlerce evham içinde titretiyordu. Bir defa olsun gözlerini kaldırıp ona bakmıyor, yanında bir dakika yalnız kalamıyordu.

Macid, bir akşamüstü onu yavaşça bir kenara çekti:

- Sana havadisim var, hiç yalnız kalmıyoruz ki, söyliyey-

---

17 Bağ, ilişki.

18 Suçluya yaraşır.

19 Dertli.

20 Somutlaşmış.

yim, dedi. İki defadır Beyoğlu'nda bizim mürşide tesadüf ediyorum; başında daima siyah sarığı, on iki dilim külâhı ve karmakarışık sakalile doğru yolda birini kaybetmiş gibi bir aşağı bir yukarı, o mağazadan bu mağazaya uğrıyarak dolaşıp duruyor. Birinci tesadüfte beni görmemezlikten geldi, ikincisinde ise o kadar yüz yüze geldik ki, konuşmadan geçmek mümkün olmadı. Fakat görmeliydin. Yanına soku-lup “erenler!” hitabile selâm verdiğim zaman ne kadar şaşa-ladı. Kimbilir, koca mürşid hangi muhibbenin nesinde idi. Benden şikâyet etti: “Hiç semtimize uğradığınız yok, böyle evlâtlık olur mu?” dedi. Sonra havaî birkaç kelime daha söy-leştik. Ayrılacağımız esnada seni sordu: “Onu hiç göremez olduk” dedi; ben de “benim de hiç gördüğüm yok” dedim.

Genç kadın, delikanlının yüzüne baktı. Bu serapa²¹ haka-ret ve istihza idi. Bu “Onu gördüm. Birini arar gibiydi. Seni sordu, benim de hiç gördüğüm yok” deyişlerinde o kadar hususî ve garip mânalar vardı ki...

Fakat, o akşam Macid'in sözlerindeki bu sitemli imalar Nigâr Hanım'ı pek az meşgul etti. Genç kadın bütün gece kendi kendine: “Muhakkak beni görmek ümidile” diye söy-lendi. Ve bundan sonra her şeye rağmen öğle sonraları Be-yoğlu'na inmek onun için yenilmez bir arzu haline girdi. Evvelâ iki günde, üç günde bir, sonra gün aşırı ve nihayet her gün inmeğe başladı. Arabasını mağazaların birinin ka-pısında bırakıyor ve camekânlar önünde uzun tevakkuflar-la²² yaya kaldırımlar üzerinde dolaşıyor, o dükkândan bu dükkâna uğruyor, gözü dışarda, elleri birtakım kumaşlarla, ufak tefeklerle meşgul, her yerde onu bekliyordu. Bekler-ken her yerden lüzumsuz şeyler alıyor, bazı günler o dük-kânın paketini bu dükkânda, bununkini onda unutacak ka-dar dalgınlıklara düşüyor ve akşam konağa şaşılacak bir

---

21 Baştan ayağa.

22 Duruşlarla.

tarzda yorgun, bezgin ve ümitsiz dönüyordu. Ona bir mektupla bu öğle sonu tenezzühlerinden²³ haber vermeği düşündü. Fakat, bu âdetâ “seni sokaklarda, yollar üstünde arıyorum” demek gibi olacaktı. hem o kadar arzu edilen bu tesadüf vuku bulsa neye yarıyacak? Nigâr Hanım, filvaki, ilk günlerde olduğu gibi arabasının üstünde bir uşak, karşısında bir kalfa, yanında görümcelerinden birile çıkmıyor, olsa olsa çocuklarile, çocuklarının herşeye tahammüllü görünen dadısını alıyordu.

Bununla beraber günün birinde, farzı muhal olarak,²⁴ meselâ Bon Marche’de yüzyüze gelseler acaba durup konuşabilecekler mi idi? Bu tesadüf Nigâr Hanım için o kadar başdöndürücü bir şey mi olacaktı ki o anda bir tanıdıkla yüzyüze gelmek veya kendini tanıyan mağaza hademelerinden birinin tecessüsle bakışına maruz kalmak gibi bin türlü tehlikeyi unutup gidiyor.

Nitekim, öyle oldu. Vakîâ, bu birden karşı karşıya geliş gibi mucize nevinden, kolay ve şaşırtıcı bir tesadüf değildi. Nigâr Hanım, arabasında, ağır ağır Leban’a doğru inerken, tünelden henüz çıkmış bir kalabalığın içinde Nur Baba’yı gördü ve bu görüş genç kadın üzerinde güya senelerden sonraki tesadüfler gibi bir garip tesir yaptı. Evvelâ oturduğu yerden kalkmak veya başını pencereden dışarıya uzatıp arabacıya bir şey söylemek ister gibi serî, iradesiz hareketlerde bulundu. Sonra birden, bu perişan hareketlerinden birinde donup kalıverdi. Lâkin alışmadığı halk içinde oldukça dalgın yürüyen Nur Baba’ya bu hareket kâfi geldi. Kaldırımın kenarından ağır ağır geçen bu arabanın kime ait olduğunu içindeki kadını görmekle, başını döndürmeksizin, göz ucu ile derhal tanıyıverdi. Aynı zamanda, bittabi kendisinin de görüldüğünü sezdi. Bunun içindir ki, tam bir emniyetle yo-

---

23 Gezmelerinden.

24 Olabileceğini düşünerek.

luna devam etti. Fakat araba yoluna devam edemedi. Biraz gittikten sonra durdu. Bir sokağa sapacak gibi oldu, sapa-madı. Süratle geriye döndü ve Nur Baba'nın yürüdüğü kal-dırım boyunca koşarak yukarıya doğru çıkmaya başladı. Se-rapa teyakkuz²⁵ ve dikkat kesilen genç mürşid, bir şeyden ürkmüş garip bir mahlûku andıran bir arabayı hiç gözden kaybetmedi ve hızlı hızlı onun ardınca yürüdü.

Biraz sonra Beyker mağazasının üst katında, erkeklere mahsus çamaşır satılan sofa ile hazır kadın eşyasına ayrıl-mış bir odanın kapısı önünde, karşı karşıya ayakta duran Nur Baba ile Nigâr Hanım yavaş sesle şöyle konuşuyorlardı:

- Sizi az daha elden kaçırıacaktım. Arabadan o kadar sür'atle indiriniz ve buraya girer girmez o kadar çabuk gözden kayboldunuz ki... bereket versin içimden bir şey bana mu-hakkak burada bulunabileceğinizi söyledi. Çünkü bundan iki sene evvel yine Beyoğlu'nda peşinizde bir hayli koştuk-tan sonra size en ziyade yaklaştığım yer burası olmuştur.

- Tuhaf! Aynı günün hatırasıdır ki beni de bilmiyerek bu-raya sevketti. Yoksa ne yapacağımı, nereye gideceğimi hiç bilmiyordum, az daha eve avdet edecektim.

- O zaman benim halim ne olurdu! Günler, haftalar var ki buralarda sürünüyorum... Tek...

- Aman Yarabbi, karşıda şu eşya yığınının önünde duran şişman adam size ne kadar dikkatle bakıyor: sakın tanıdığınız biri mi?

- Hayır, nurum, beni buralarda kimse tanımaz, yalnız kı-yafetimdir ki herkesin nazarı dikkatini celbeder...

- Vakıa şu arkamızdaki mağaza kızlarının hepsi de beni tanırlar ama zararı yoktur. İsterseniz oraya gidelim, zira bu-raya gelen giden müşteri çok oluyor. Hele şu hademelerin yılışık yılışık bakışları sinirlerimi altüst ediyor.

- Her zaman için ne kadar iradenize sahip, ne kadar ihti-

---

²⁵ Baştan ayağa tetikte.

yatılısınız. Ben ise böyle ânlarda kendimi kaybederim. Nerede olduğumu, ne yapacağımı unuturum, o rütbe²⁶ mest ve perişan olurum.

- Öyle demeyiniz, baba! Şimdi şu dakikada yaptığım şey emin olunuz ki, benim gibi bir kadın için ihtiyatsızlıkların, hattâ çılgınlıkların en büyüğüdür...

- Varol, efendim, varol. Maksadım lâtife, fakat lâtife berta-raf, ne olacak böyle halimiz; iki gözüm?

- Onu size sormalı... Veyahut metbuunuz²⁷ o müstebit ihtiyar kraliçeye...

- Bırakınız şunu Allahaşkına... siz de herkesin sözüne kapıldınız da bunun hayatımda, hakikaten ciddî bir şey olduğuna inandınız. Yemin ederim ki siz isterseniz.

- Ey ikmal ediniz...

- Uzun söze ne hacet! Kaç defa yazmadım mı, kaç defa demedim mi ki her şeye hazırım? Fakat siz...

- Fakat ben, peki erenler, farzedelim ki ben de hazırım.

Bu sırada mağaza kızlarından biri onlara yaklaştı. Nigâr Hanım'a hitaben:

- İskemle vereyim efendim... Ayakta kaldınız, dedi.

Genç kadın burada çok duramayacaklarını söyledi ve gözlerini ürkek, bir tarzda Nur Baba'ya kaldırıp ilk sözünün cevabını bekledi; o biraz düşündü ve sonra:

- Yarın akşam, akşam olmazsa gündüz, Afife Hanım'ın evinde buluşalım, ister misiniz?

- Bu Afife Hanım da kim oluyor?

- Ne çabuk unuttunuz? Alhotoz Afife Hanım, Sultantepe-si'nde oturuyor.

- Ha peki, peki.

Ve bu "Peki"leri işittirmekten korkuyormuş gibi etrafına bakındı. Sonra tatlı bir hüzün ile gölgelenen gözlerini tek-

---

26 Öylesine.

27 Size hükmeden, uyruğu olduğunuz.

rar Nur Baba'ya tevcih etti ve ağzının bir ucunu yukarıya çeken o bin mânalı tebessümle güldü. Nur Baba sordu:

- Sizi kaçta bekleyelim?

- Yarın öğleden evvel... Öğleden evvel.

Ertesi gün, öğleden evvel Nigâr Hanım, Alhotoz Afife Hanım'ın evinde idi. Nur Baba sabahtan beri, kendisini bekliyordu ve bu bekleyişteki heyecanı yenmek için sabahtan beri, durmaksızın dem alıyordu. Sanki ilk defa, ilk beklediği kadın Nigâr Hanım'dı ve sanki kendisi yirmi yaşında bir gençti. Kaç kere, Afife Hanım'a:

- Ya gelmeyiverirse, ne yaparız? Söyle gelmeyiverirse... diyor ve bunu derken sesi titriyordu. Öyle ki Nigâr Hanım odadan içeriye girinceye kadar Nur Baba kendisinde oturduğu yerden kalkacak kuvveti bulamadı. Büyük bir çini sobanın yanında, yüksek bir erkân minderinin üstünde ve Nigâr'ın o kadar hoşuna giden yazlık sadakor cübbesile oturuyordu; önünde bir kadeh ve bir de şişe vardı:

- Nigâr yavrum, beni affet; yerimden kalkamıyorum, dedi.

Ziba Hanımefendi'nin yeğeni gülerek ona doğru yaklaştı ve niyaz etmek istedi. Lâkin Nur Baba birden bütün kuvvetlerini topladı yere kapandı ve kendi dizlerini öpmeğe hazırlanan genç kadının ayaklarına sarıldı:

- Varolsun bu ayaklar, varolsun. Bırak onlara yüzümü, gözümü süreyim... diyordu.

Nigâr Hanım bu coşkun istikbalden hem mütehayyir,²⁸ hem memnundu:

- Estağfurullah, estağfurullah, aman erenler ne yapıyorsunuz? Rica ederim, diyor geri geri çekiliyordu. O zaman, Nur Baba bir pars çevikliğiyle henüz çarşafını çıkarmamış genç kadını belinden yakaladı ve o kadar kendine doğru çekti, kollarının arasında o kadar temellüke²⁹ benziyen bir

---

28 Şaşkın.

29 Sahip olma, kendine mal etme, mülk edinme.

kudretle sıktı ki Nigâr Hanım bir anda bütün vücuduna karıştığını zannetti. Alhotoz Afife Hanım, odanın ortasında ayakta duruyor, çığırından çıkmış acaip gözlerle bu heyecanlı mülâkatı³⁰ seyrediyordu. Buruşuk, dişsiz ve yamru yumru ağzında behimî bir tebessüm vardı.

Kendi kendine:

- Ne olacaksa, bugün olacak. Anlaşıldı, dedi ve bir sihirbaz ateşinin etrafında dolaşan bir hayalet gibi sendeleye sendeleye, sessizce dışarıya çıktı.

---

30 Kavuşma, birleşme.

Zeyl*

(*) Ek.

I

SESİ ÇIKMAYAN KADIN

Nigâr Hanım, belki beşinci defadır ki pencereden Derviş Çınarî'yi çağırıyor, fakat bir türlü sesini işittiremiyordu.

Biçare Derviş Çınarî artık tamamen ihtiyarladı, kulakları ağırlaştı; beli büküldü, gözlerinin nuru söndü; öteden beri muamma ile dolu olan çehresi artık hiçbir manâ ifade etmez oldu. Artık hiç kimse ile konuşmuyor ve eskiden şarkı söyleyerek nefes okuyarak gördüğü işlere gittikçe derinleşen bir şükût içinde devam ediyor.

Nigâr Hanım altıncı defa olarak pencereden tekrar bağırdı. Derviş Çınarî bu pencereden ancak otuz kırk adım uzaktadır. Hava râkittir¹ ve mevsim kış olduğu için tekkeyi ihata eden ağaçların dalları kurumuştur. Nigâr Hanım bu dalların arasında onu görüyor: Bahçede iki büküm, lahana-ların olmuşlarını olmamışlarından ayırmakla meşguldür.

Safa Efendi'nin torunu senelerin bir adamı ne hale koyduğuna şaşıtı: "Zavallı Çınarî işitmiyor" dedi. Fakat senelerin kendi sesini ne hale koyduğunun farkına varmadı.

Biçare Nigâr Hanım, epeyce zamandan beri artık kısık

---

1 Durgun.

sesli bir kadındır. Vakıâ kendisi bunu kâh müzminleşmiş bir nezleye, kâh asabî bir buhrana hamlediyor ve günün birinde sesinin mutlaka açılacağına emin bulunuyor. Lâkin çoktan beri kendisini ihmal etmeye başlayan Nur Baba bu fikirde değildir ve Nigâr Hanım'ın sesi gibi vücudunun da tâmiri mümkün olamayacak bir surette yıprandığına kanidir. Yaşı ilerledikçe yaşlı kadınlara karşı nefret duyan bu adamın Nigâr Hanım hakkındaki bu fikri epeyce mübalâğalı olmakla beraber hiç de haksız değildir. Nigâr Hanım'a yaşlı bir kadın denemez, zira otuz yedisine henüz girmiştir. Fakat, beş altı seneden beri geçirdiği hayat, o yirmi dört saat süren dem âlemleri, o fasılasız muhabbet takasları ve Nur Baba'nın o yorucu aşkı kadıncağızı vaktinden evvel çöktürmüş, âdeta tanınmaz bir hale sokmuştur ve sesi mutlaka senelerin tesirinden ziyade tâbi olduğu maişet şartlarının² tesirile kısılmıştır. O kadar alkole, o kadar sigaraya, o kadar bağırıp çağırma, o kadar uykusuzluklara ne dayanır?

Nigâr Hanım, bir defa daha camı açıp, çatal çatal çıkan bir sesle Derviş Çınarî'ye bağırды ve birdenbire ağır bir yük kaldırmış bir insan yorgunluğuyla, boğazı öksürüklerle tıkanarak, yüzü mosmor, pencerenin yanındaki mindere yığılıverdi.

Safa Efendi'nin torunu bir haftadan beri, Derviş Çınarî ile tekkede yapayalnızdır. Baba, Bacı ve tekke halkı Kânunîsani,³ Şubat ve Mart aylarını Nur Baba'nın Kadıköy'ündeki muhibbelerinden birinin evinde geçirmek için aşağıya indiler. Vakıâ Nigâr Hanım'a da beraber gitmesi için çok ısrar ettiler. Fakat Ziba Hanımefendi'nin yeğeni her şeye rağmen henüz gururunu muhafaza etmektedir. Diğerleri gibi kolaylıkla uzun misafirliklere gidemiyor; gitse bile mânen rahatsız oluyor; kendini Nuriye ve Atiye Hanımlar seviyesine inmiş sanıyordu. Za-

---

2 Yaşama koşullarının.

3 Ocak ayı.

ten en ziyade korktuğu şey, tekkenin bu eski sığıntısına benzemekti. O Atiye Hanım ki, bir vakitler kendisine Baba'nın mektuplarını getirirdi; o Nuriye Hanım ki, sofraların gedikli sakiyesidir. Kendileriyle daima bir işe yaradıkları zamanlar konuşulur, bunun haricinde mevcudiyetleri ekseriya tamamen müziç, bazan tamamen mühmeldir.⁴ Biri düzgünden aşınmış yüzü, diğeri alkolden şişmiş burnu ile insana nefret ve merhametten başka bir his veremez.

Fakat, Nigâr Hanım tekkedeki vaziyeti itibarile hiç de bu kadınlardan farklı değildir. Onlar da buraya genç taravetli⁵ ve itibarlı olarak girmişler, bir müddet el üstünde gezdirilmişler, muhabbetlerde Baba'nın yanbaşında oturmuşlar, sonra yavaş yavaş bütün itibarlarını kaybetmeğe ve bu hale düşmeğe başlamışlar... Bununla beraber Nigâr Hanım, hâlâ itibarda olduğuna, hâlâ sevilip arandığına kâildir.⁶ Hakikat böyle olmasa bile Safa Efendi'nin torunu ömrünün sonuna kadar bu tekkeyi kendi evi gibi benimseyebilir. Zira, kendi buraya gedikli mihman olarak geldiği zaman, yıkılmağa yüz tutmuş bir viraneden ibaret olan Nur Baba dergâhının bu şimdiki muazzam konak haline girişi onun sayesinde, onun serveti sayesinde. Bütün tekke, meydan yerindeki halılarına kadar tekkenin bütün eşyası onundur. Gerçi gururile beraber, bütün görgüsünü ve kibarlığını muhafaza eden Nigâr Hanım, bunları asla hatırına getirmez ve Baba'nın muhabbetinden başka hiçbir şeye güvenmezdi. Onu altı yıldır bu dergâhta tutan şey kendi malı olduğunu bildiği bu çatı ile bu eşyalar değildir. Ancak mürşidin bir nigâhı,⁷ bir te-bessümü, bir sözüdür.

Her şeyi bunun için terketmedi mi? Hani kocası? Hani

---

4 İhmal edilmiş, boşlanmış.

5 Taze.

6 İnanmaktadır.

7 Bakışı.

çocukları? Hani annesi nerede? Bunlardan sonuncusu kendi yüzünden öldüğü vakit kaç gün yas tuttu? Çocukları kendini bir daha görmemek üzere babalarının yanına gittiği zaman kaç saat gözyaşı döktü? Nur Baba, gözlerinin içine bakar bakmaz sanki birdenbire bütün varlığı kamaşmış gibi, bir saniyede kendi hayatına ait her şeyi unutmuyor muydu?

Evet, Safa Efendi'nin torunu her şeyi unuttu. Mazisine ait hiçbir vakayı hatırlamıyor. Sanki hep burada yaşamış, burada doğup büyümüştür. Biçare kadının âkıbetini uzaktan tetkik edenler onun alkole düşkünlük neticesi olarak bir nevî hastalıklı hâle düşer olduğunu⁸ söylüyorlar.

Alkol mü? Halbuki Nigâr Hanım, şimdi o kadar çok içiyor da asabında zerre kadar uyuşukluk, başında zerre kadar sarhoşluk hissetmiyor, keşke sarhoş olabilse, keşke eskisi gibi beş on kadeh rakı ile asabında hiç durmayan bu ihtilâci biraz dindirebilse...

Nigâr Hanım, bir zamanlar aynı derde tutulmuş olduğunu söyleyen Derviş Çınarî'le bunun içindir ki sıkı fıkı dost olmuştur. Çocukluğunda omuzundan hiç inmediği lalası ne idiyse Derviş Çınarî de onun için şimdi odur. Vâkıa öteden beri bu yarı deli adamla arasına konuşmaktan zevk alırdı. Lâkin son günlerde tekke halkı içinde hemen yalnız onunla konuşur oldu. Zira, Çınarî onun birkaç derdine birden deva bulmakta ve ona hem başa tatlı bir hülya veren, hem de boğazındaki mütemadî gıcığı teksin eyliyen birtakım haplar getirmekte idi. Derviş Çınarî, yerden toplanmış bir nebat tohumuna benzeyen bu hapları Nigâr Hanım'a her verişte "Sakin kimse görmesin ha! Çok güçlkle buluyorum" demeyi de unutmazdı. Nigâr Hanım, Derviş Çınarî'nin tavsiyesi üzerine bunları kâh tütün arasında sigara ile, kâh kahve içinde eriterek hiç kimseye göstermeden içerdi. Demin-

---

8 Ugradığını.

den beri Çınarî'yi o kadar ısrar ile çağırışının sebebi de bu haplardı. İki günden beri onlardan şiddetle mahrum bulunuyor ve tiryakiliğini bir türlü yenemiyordu. İştihası kesilmişti, asabı altüst olmuştu, sıkıntıdan çatlıyordu ve öksürüğü o kadar artmıştı ki geceleri uyuyamıyordu. Geceler ise... Nur Baba'nın uzak bulunduğu geceler ise kara, korkunç ve nihayetsiz birer uçurumdu.

Nigâr Hanım; nafîle yere pencereden bağırmaktan vazgeçerek kalktı. Çınarî'nin yanına gitmek istedi. O, lahanaların ortasında, aynı noktada meşguldü. Safa Efendi'nin torunu sırtına Nur Baba'nın kürklerinden birini aldı ve bahçeye çıktı. Hava soğuktu. Kadıncağız titreyerek ince kürke sarındı ve ayaklarındaki yünlü ve ökçesiz terlikleriyle rutubetli ve yarı çamurlu toprak üzerinden yürüdü. Çınarî'nin yanına yaklaştı:

- Hey, erenler yine dalmışsın, bu ne hâl! diye seslendi.

İhtiyar derviş oturduğu yerden başını kaldırdı ve başı ucunda ayakta duran kadını, ilk defa görüyormuş gibi, büyük bir dikkatle gözden geçirdi; sonra yine biraz evvelki işine daldı.

- Mübarek lâhana bitmiş... Şu ufakların öyle bir turşusu oluyor ki... Pirim hakkı için... diye mırıldanmaya başladı. Nigâr Hanım:

- Ayol, deminden beri bağıra bağıra sesim tıkanı. Seni burada uyumuş kalmış sandım...

- Uyumadım desem yalan söylemiş olurum; çömeldiğim yerde biraz kendimden geçmiştim.

- Bu soğukta! Bu rutubette!..

- Soğukla, sıcakla benim derdim arasındaki münasebet nedir? Bahusus birkaç tane yuttuktan sonra...

- Ayol, ben işte seni onun için çağırdım. Hani bugün getirecektin?

- Getirdim ama, kalmadı, kalmadı, hepsini yuttum.

- E, şimdi ben ilâçsız mı kalacağım!

Derviş Çınarî omuzlarını silkti; hiç cevap vermedi ve Nigâr Hanım, ümitsiz gözlerle etrafına bakındı. Bu gözler fazla sürmeli idi, o kadar ki hiçbir hareketlerinde akları gö-rünmüyordu; sanki için için tüten ve etrafına is saçan birer kor parçası gibiydiler.

Nigâr Hanım, Nigâr Hanım, ey bundan altı yıl evvelki be-yaz güvercin! Ey genç Macid'in yüzüne bakmağa kıyamadı-ğı nermin ve taravetli kadın, sana ne oldu? Sana ne ol-du?Gözlerinin etrafındaki bu kırıksıklıklar, alnındaki bu bu-ruşuklar, ağzının uçlarını aşağıya doğru çeken bu hatlar ne-dir? Saçların ne kadar bakımsız, ne kadar karmakarışık! Onları artık hiç taramıyor musun? Eyvah, saçlarının rengi-ne de bir hal olmuş, güzel Nigâr! Onları ne fena bir boya ile boyamışsın! Dalga dalga bir şeyler yapmışsın! Ne yumuşak ipek gibi saçların vardı! Şimdi bu saçların tımarsız bir ye-le-den farkı yok. Nedir o? Dudaklarına da bir acayip büzülme ârız olmuş. Hani bir zamanlar bu dudakların bir ucunu yu-karıya doğru çeken o can alıcı gülüşün şimdi eski bir yara-nın izi gibi ağzını yana doğru çarpıtıyor. Bir tarafın mı acı-yor? Niçin dudaklarını böyle kısıyorsun? Niçin ağzını böy-le çarpıttırıyorsun? Ah, zavallı kadın, bu çıplak bu ıslak kış manzarasının ortasında ne kadar hazınsın!

Nigâr Hanım, birdenbire dizlerinin bağı çözülmüş gibi Çınarî'nin yanına çömeldi. Büründüğü kürkün etekleri ça-murlara sürünüyordu. Derviş Çınarî başını çevirip kadına bir daha baktı:

- Dikkat et, Baba'nın kürkünü kirletiyorsun.

Nigâr Hanım, bir uykudan uyanır gibi silkindi ve kürkün eteklerini topladı, sonra içini çekti:

- Evet, dedi; bugün canım sıkılıyor erenler acaba kalkıp da Kadıköy'üne insem mi?

Derviş Çınarî "ne istersen yap" mânasını ifade eder bir

hareketle omuzlarını silkti ve ayağa kalktı; topladığı lâhaneları kucağına aldı, Nigâr Hanım'a hiçbir şey söylemeksiz ağır ağır tekkeye doğru yürüdü. Genç kadın bu sebze tarlasının ortasında uzun bir müddet yalnız kaldı. Tek tük kuru ağaçlar altındaki bu kış yeşilliğinden ruha acayip bir keder sirayet ediyordu.⁹ Öyle ki bahçenin sol tarafındaki mezarlık bile insana bu kadar gamlı görünmüyordu. Nitekim, Nigâr Hanım başını çevirip o tarafa baktığı zaman, uzun bir uykusuzluktan sonra yatağını tahayyül eden kimselerin duyduğu teselliye benzer bir hisle: "Öldüğüm vakit burada yatacağım!" diye düşündü. Yavaş yavaş yerinden kalktı ve bu durgun kış aydınlığında lüzumundan fazla beyaz duran taş dizilerine doğru gitti. Ekseriya bugünkü gibi iç sıkıntısından ne yapacağını bilmediği anlar. Nigâr Hanım bu küçük mezarlığın içinde dolaşırdı. Burada kendine bin türlü meşguliyetler bulurdu. Kâh yıkılan bir taşı yerinden kaldırıp dikmeğe, kâh açılan bir çukuru toprakla örtmeğe çalışır, münasebetsiz yerlerde biten bazı azgın otları yolar ve mutlaka ezberlediği kitabeleri her görüşünde bir defa daha okurdu. Bu kitabelerin büyük bir kısmı da Nur Baba'nın edebiyatından birer sahife idi. Kimisi manzum, kimisi mensurdu. Fakat hepsinde onun tavrını, onun sesini, onun şivesini, onun lâkırda söyleyişini hatırlatan bir şey vardı. İşte, Nigâr Hanım daha nasip almazdan evvel, bir gece, Baba'nın fena bir muamelesi üzerine, kendini tekkenin penceresinden aşağıya atarak uzun müddet iki ayağı kötürüm, evinde kalan ve mutlaka buraya gömülmek vasiyetinde bulunan Ferestev Hanım ismindeki kadının mezarı... Vâkıa, Ziba Hanımefendi'nin yeğeni bu kadını son demlerinde gördüydü, fakat bütün tanıdıklarından ziyade onu sevmişti. Bu kadının insana bakarken yaşaran ne müşfik, ne tatlı, ne âşına gözleri vardı!

---

9 Bulaşıyordu, geçiyordu.

Senelerce sesi, sedası işitilmemiş bu muhabbet kurbanı, ölümüne yakın Nur Baba'ya her gün haber haber üstüne göndermeğe ve ah ve vahi birdenbire payansızlaşmağa¹⁰ başlamıştı.

Mesut kadın, nihayet, son nefesini eli erenlerin elinde olduğu halde verdi. Bunun içindir ki, Nur Baba'nın taşına yazdığı kitabe yanık ve uzun bir mersiye olmuştu.

Nigâr Hanım belki yüzüncü defa olarak bu mersiyei tekrar okudu. Vakîâ bu mersiye o tarzın bir şaheseri değildi, hattâ vezin ve kafiye itibarı ile baştan başa hatalı idi. Lâkin, Safa Efendi'nin torunu için bu, Türk edebiyatının en güzel bir parçası idi. Okurken kendinden geçiyordu ve bilhassa şu mısralarında sırtına erilmez bir yükseklik buluyordu:

*Perestev gönül bağında bir mihman,
Bütün canlar içinde tek canan,
Durmayıp geçti, acep nedendir?
Mesut, kalanlar değil, mutlak gidendir
Fakat eyvah, ne halettir ki ey mevt
Gidenden hiç haber gelmez tehaşi eyleriz elbet*

Nigâr Hanım, birçok irili ufaklı taşlar arasında dolaştıktan sonra bir müddet de Alhotoz Afife Hanım'ın mezarı önünde tevakkuf ederdi.¹¹ Bu kadın bundan üç sene evvel bir gece Âyin-i Cem esnasında füceten¹² göçtüydü. Ziba Hanımefendi'nin yeğeni ilk zamanlarda bu kadının yanında oturmağa bile tahammül edemezdi, fakat gitgide ona o kadar alışmıştı ki, bir gün bile civarından ayırmaz olmuştu. Vakîâ Alhotoz Afife Hanım, Nur Baba ile münasebetlerinin ilk devresinde Safa Efendi'nin torununa elinden gelen hizmeti etmişti; ilk defa olarak Nur Baba ile herkesten uzak, yalnız kaldığı

---

10 Sonsuzlaşmaya, sınır tanınamaya.

11 Dururdu.

12 Ansızın, kalp durmasından.

geceyi, -Ah, o ilk aşk gecesi!- Afife Hanım'ın, Üsküdar'daki evinde geçirmişti. Sonradan bu geceler aynı yerde tekrar birçok defalar ihya edildi ve Afife Hanım sayesinde bir sürü dedikoduların bir sürü şayiaların önü alındı idi. Nur Baba, bu kadının mezar taşına şu sözleri hakkettirmişti:

*"Tarikatı nâzeninin sadık kulu Afife Bacı burada medfun-
dur. Bu dergâhı şerifte cân-ı dilden can verdi. Ya Ali, Hak hu!"*

Alhotoz Afife Hanım'ın yanibaşında, Nakip Paşa haremî yatıyor. Bu can, Üsküdar'daki konağı kıştan kışa Nur Baba'ya kışlık olan ihtiyar kadındır. Makberi demir parmaklıkla çevrilmiş muhteşem mermerden yapılmış ve üzerine gayet hürmetkârane bir kitabe yazılmıştır. Nigâr Hanım bunun önünde çok durmadı.

Biraz ötede, Miralay Hamdi Bey'in mezarına yaklaştı. Zavalı Hamdi Bey!.. Tekkenin müdavimi erkekler içinde en çok sevdiği adam bu idi. O basit ve kabasaba gösterişi altında ne ince hisler taşırdı! Ne rakik,¹³ ne dil-âşına¹⁴ idi. Sonra ne tuhaf tavırları, ne kadar nekre¹⁵ sözleri vardı.

Nigâr Hanım, bütün mânasile en hakikî Bektaşî'yi bu adamda gördü. Merhum Hamdi Bey'in hiçbir defa kendisine ait bir iş için üzüldüğü, kızdığı, meraklandığı olmamıştır.

Ne itseler ana şakir, ne kılsalar ana şâd*

sözü onun hareket düsturu idi. Tekkede birçok hareketlere maruz kalır, hiç sesini çıkarmaz ve kimseye asla kin bağlamazdı. Yavaşlığı ve sessizliği bazan insanı sinirlendirecek dereceye varırdı. Nigâr Hanım, birkaç defa onu omuzlarından tutup sarstığını ve:

- Hamdi Bey, Hamdi Bey, bir şey söyle, bir şey yap! Allah-

---

13 Ince.

14 Gönülden anlar insan, anlamında.

15 Gülünç.

(*) Ne ederlerse etsinler şükredici, ne yaparlarsa yapınlar sevinçli.

aşkına! diye nasıl bağırıldığını hatırladıkça elan gözleri dolmaktadır. O gülüyor:

- Eyvallah, eyvallah kardeşim, kimse ile davam yok; eyvallah! diyordu.

Eyvallah!.. Bektaşiliğin felsefesi bu değil mi? Hep bu kelimenin ifade ettiği mânadan çıkmıyor mu? Eli kalbin üzerine koymak, başı öne eğmek; tevazuun, mahviyetin¹⁶ ruhanî zevkine nefsinı terketmek; hakarete, eza ve cefaya, küfre karşı: “Eyvallah, eyvallah!” demek! Tarikatın bütün sırrı, bu yüksek gayeye ermekten başka ne olabilir? Nigâr Hanım, bu ruhî haletin¹⁷ haricinde diğer bütün hâletleri, meşum ve tahammül edilmez buluyordu. Nedir, o birtakım nefis sevgisi, haysiyet şeref kaygıları içinde çırpınanlar? Kimdir, ne zavallıdır o bedbahtlar ki, Ziba Hala gibi bütün hayatları gururun sarsıntılarıle geçmiştir? Sevmek yerine sevilme istemişlerdir. Kıskanmışlar, bağırılmışlar, çağırılmışlardır ve mağlup olmak, galebe çalmak gibi birtakım boş şeylere inanmışlardır!

Nigâr Hanım, kendi kendine: “Sevmek, daima sevmek! Karşımızdakinden hiçbir şey beklemeksizin, daima kendimizden vermek, esef etmemek, pişman olmamak, sevmek, daima sevmek!” diyordu.

Henüz bu sırra eremiyenler, Nigâr Hanım'ın sabır ve tahammülüne şaşıyorlar. Nur Baba, gözünün önünde başkaları ile hembezm¹⁸ iken, onun bu hale karşıdan sakın bir seyirci kalışındaki mânayı bir türlü anhyamıyorlar ve hep birden Nigâr Hanım'ın hissizliğine, budalalığına hükmediyorlar. Bu hükmü verenlerin başında Ziba Hanımefendi vardır. O şimdi muhabbet âlemlerinden tamamiye çekilmiş ve kendini kumar ve ticaret gibi birtakım işlere vakfetmiş olmakla

---

16 Alçakgönüllülüğün.

17 Hal.

18 İçki arkadaşı.

beraber uzaktan uzağa gönlünün ilk vatanı olan âleme dair meselelerle meşgul olmaktan hali kalmıyordu. Nigâr Hanım için:

- Öteden beri söyledim. Taş gibi bir kalbi ve sersem bir kafası vardır, budalanın biri... diyordu.

Ve Nigâr Hanım bunları işittikçe bir ucunu yukarıya doğru kaldıran ve son zamanlarda artık daimî bir büzülme halini alan muammalı tebessümle gülüyor:

- Evet budalayım! diye söyleniyordu. Ve bunu söylerken ilk dinlediği bir nefesin şu beytini hatırlıyordu:

*Bir kılı kırk yarar kâmiliz ama
Pir Balım sultanın budalasıyız*

Senelerden beri Bektaşiliklerle iftihar edenler nasıl oluyor da, hiç değilse bu iki mısraın gösterdiği yolu göremiyecek kadar kör ve sersem idiler? Nigâr Hanım, derunî hayatın bütün sırlarına vâsıl¹⁹ ergin ve olgun bir ruh idi. O kadar ki, şimdi için için yanıp tutuşmada bile cavidanî²⁰ bir zevk duyuyor ve mütemadiyen göğsünü tırmalayan ızdırapları kendi okşuyor, ısıtıyor ve besliyordu. Akrabalarından Macit Bey, ona kaç defa haber gönderdi, onu kaç defa bu düştüğü beliyeden²¹ kurtarmağa çalıştı; kaç defa dedi ki: “Nigâr Abla, ben halâ bıraktığın yerdeyim. Yalnızım ve seni bekliyorum.” Fakat, Nigâr Hanım, bu ızdırabın ve bu belânın dışında hiçbir saadetten ve hiçbir selametten zevk bulamıyacağını anladı ve kaldı.

“Sevmek, daima sevmek, hakaretlere, redlere, cevru cefalara, taan ve düşnamlara,²² inkârlara ve istihzalara rağmen sevmek!” diyordu.

---

19 Ulaşmış.

20 Sonsuz, ebedi.

21 Felaket, ızdırap, tasa.

22 Yerme ve sövüp saymalara, aşağılamalara.

Ah, gözleri birer kor gibi için için tüten kadın, sen mutlaka Hüseyin'in hemşiresi veya Hallacı Mansur'un eşisin! Kainının aktığı yerde güller bitiyor ve külünün savrulduğu halvalarda amberler kokuyor. Sen bu kokular ve bu güllerle sermest olmuşsun. Ey “**Bezm-i elest**”in ezeli sarhoşu!

Nigâr Hanım, Baba'nın kürkü içinde bile üşümeğe başladığını hissetti. Hava kararmıştı, artık kitabelerin hiçbirini seçemiyordu. Yavaş yavaş tekkeye girdi. Fakat tekke karanlıktı; eşikten haykırıyordu:

- Çınarî, Çınarî...

İhtiyar dervişin tâ dipteki mutbaktan çıkardığı sahan ve tencere gürültüleri işitiliyordu. Nigâr Hanım, elile duvarlara tutunarak, adım adım ilerledi ve akşam serinliğinde büsbütün kısılan sesile tekrar bağırdı:

- Çınarî, Çınarî!

Kirli ve bulanık bir aydınlığa yol veren mutbağın kapısı yavaş yavaş açıldı, Derviş Çınarî elinde tuttuğu bir büyük lâmbayı dehlize uzattı:

- Lokma etsek fena olmaz, ne dersin Nigâr Hanım? dedi.

II ÂLEM YİNE OL ÂLEM

Bugün Nevruz'dur. Nur Baba, bütün cemaatle beraber dergâha çıktı. Tekkenin içinde dünden beri, mutbaktan yatak odalarına kadar esaslı bir hazırlığın hummalı faaliyetleri vardı. Pek çok rahatsız olmasına rağmen Nigâr Hanım bile bu faaliyete iştirak etti. Yıkanan havluları, yatak çarşaflarını, yastık örtülerini hep o ütöledi. Zira, Celile Bacı artık işe yarıyamıyacak derecede çökmüştür. Her hareketinde bir tarafı acıyan bu kadıncağızın yorgunlukları ya müthiş böbrek sancılarile, ya bacaklarını kütükleştiren “varis” şişkinliklerile nihayetleniyordu.

Nur Baba sabahtan beri yalnız akın akın gelen mihman ve muhibbanı kabul ile meşguldü. Nevruz günleri âdet, bahçede toplanmayı müstelzem iken¹ bu sefer havanın fazla soğuk oluşu hepsini küçük bir odada bir kocaman mangalın etrafına toplamıştı. Buna rağmen kadınlar Nevruz şerefine pembe ve beyaz entariler giymişler ve erkekler yakalarına mevsimin çiçeklerinden takmışlardı. Nur Baba'nın sert vücudu da yumuşak ve ince kumaşlar içinde idi ve sakalı

---

1 Gerektilirken.

envai kokularla meşbudu.² Altı seneden beri hiçbir hattı bozulmayan çehresinde bu sakal her vakitten ziyade siyah ve muhteşem duruyordu. Tavırlarına da vakarı andıran bir ağırlık gelmişti. Eskisi gibi ne fazla gülüyor, ne fazla söylüyor, ne de fazla lâubaliliklere düşüyordu. Gözlerinde tatlı bir hüzün gölgesi vardı.

Muhibban onun bu halini yeni aşkının tecelliyatına atfediyorlar. Herkes Nur Baba'nın bu sefer ciddi olarak yakayı ele verdiğine kanidir, zira altı aydan beri bütün muhabbetlerde yanibaşından hiç ayırmadığı yeni açmış bir hüsün,³ kırk beşini çoktan aşan bu sevda pirini her bir tarafından bir büyü gibi sarmıştı. Süheylâ namındaki bu kız şu dakikada Nur Baba'nın pembe kadehine küçük ve pembe sürahiden rakı döküyordu ve kadın, erkek orada hazır bulunanlar, onun fildişi rengindeki narın ve traşide⁴ bileklerine hiç olmazsa, göz ucu ile bir defa bakmaktan nefislerini menedemiyorlardı. Gül kurusu krep esvabının açık yakası içinden mücessem bir musiki bestesi halinde uzanan nazenin boynu, güneşin son ziyaları ile pemleşmiş sular arasında kırmıldaayan kuğuların boyunlarını hatırlatıyordu. Bu kız o kızlardan biri idi ki, insan en yabis,⁵ en yakın zamanda bile yüzüne bakarken bir yaz günü bir suyun kenarına varmış gibi gönlünde tatlı bir teravet ve acayip bir zindelik hissederek. Esasen her taze bakirede böyle berrak bir su hali yok mudur? Ve her su gibi bakireler de oynak ve hain değil midir? En durgun zamanlarında bile biraz sonra ne olacaklarını bilemezsiniz. Sizi birdenbire bir alev gibi kaplamaları veya bir sel gibi alıp götürmeleri ihtimali vardır. Bütün kuvvetlerini taşıdıkları sırdan alırlar. Kendileri için bile çıplak

---

2 Türlü türlü kokularla doluydu.

3 Güzel.

4 Tıraşlı, tüysüz.

5 Kuru.

olmıyan vücutları gözümüz önünde baştan başa soyundukları vakitlerde de yine örtülü kalır ve aşkın kudretini henüz denemedikleri için aşika mukavemetleri müthiştir. Bir genç kızın göğsündeki sertlik mermerde var mı?

Ah, onu Nur Baba'ya sormalı! Nur Baba ki en sert ve haşın kalpleri bir anda eritmesini bilirdi. Şimdi Süheylâ'nın yanında bir açemi çocuk gibidir; onu ne tarafından kavrıya-cağını bilemiyor. İkide bir:

- Kız senin gönlün nerede? diyor.

Süheylâ gülüyor:

- Benim gönlüm yok; diye cevap veriyor. Ve içtikçe itidali artıyor ve Nur Baba ona dokundukça vücudu bir kat daha katılaşıyordu.

- Bırak beni, bırak beni, ben daha olmadım, diyordu ve koşup Celile Bacı'nın kucığına sığınıyordu. Bir defasında Nigâr Hanım'ın boynuna sarıldı. Biçare kadın ne yapacağını şaşırdı, kaldı. Nur Baba'nın kolları nafîle yere bu iki vücudu biribirinden ayırmağa çalışıyordu. Genç kız, Nigâr Hanım'a âdeta yapışmış gibiydi. Nur Baba'nın eski dildadesi⁶ bu temas esnasında hissetti ki genç kızın hiçbir tarafı raşedar değildir. Kalbi bile her vakitten ne daha fazla, ne daha az atıyor ve içinden kendi kendine: "Ah, ne yazık, hiç sevmiyor, hiçbir şey hissetmiyor, onun elleri dokunuyor ve bunun vücudu hâlâ taş gibi!" diyordu ve aşkın çılgın hücumları karşısında bu kadar raşesiz kalan bir cismin ne derece taravetli, ne derece taze ve güzel olursa olsun ehl-i diller⁷ indinde hiçbir ehemmiyeti, hiçbir kıymeti olamayacağını düşünüyordu. Biraz da bu düşünce sayesinde değil midir ki Nigâr Hanım'ın aklına Nur Baba'yı kıskanmak hiç gelmedi? Nur Baba'daki iptilâ ona göre geçici bir arzudan ibaretti. Bugün bırakacak, yarın bırakacak diye bekliyor. Lâkin bu Nevruz günü, tam herkes bir ara-

---

6 Sevgilisi.

7 Gönül adamı, gönülden anlayan kimseler.

ya toplanıp da şerbetler içilmeğe, şekerler yenmeğe ve baharatlı macun hokkası elden ele gezmeğe başladığı bir sırada Nur Baba kendine hâs olan o sahnevî⁸ edasıle:

- Cânlar; size bir müjdem var; gelecek hafta Süheylâ ile nikâhımız akdolunuyor, der demez, zaten hasta ve bitap olan biçare Nigâr birdenbire nefesinin tıkanıldığını ve kalbinin durduğunu hissetti. Süheylâ ilk olarak ağır, ciddî ve biraz da hüznü andıran bir sükûn ile önüne bakıyordu. Celile Bacı yerinden kalkıp Baba'ya niyaz etti ve genç kızın alnından öptü. Bütün muhibler hep bir ağızdan: "Mübarek bad,⁹ mübarek bad" diye haykırdılar. Nigâr Hanım ondan sonra ne olduğunu bilmiyor. Başına bir ağır darbe inmiş gibi sersem ve hissizdi. Nur Baba, gözünün ucu ile ona baktı:

- Nigâr, neyin var? dedi.

Genç kadın, bir kâbustan uyanır gibi silkindi. Karşısındaki adamın sesi ona tâ uzaklardan geliyor gibiydi:

- Kim? Benim mi? diye sordu.

Herkes gülüşmeğe başladı. Nur Baba, hâdiseyi kapatmak için Fuzulî'den bir mısra mırıldandı:

Ger sen, sen isen neyim ben ey yar

Ve udî Niyazi'ye dönüp:

- Haydi, azıcık kımıldan! dedi.

Niyazi, Acemaşirandan bir taksime başladı. Süheylâ sakiyelik ediyordu. Nigâr Hanım bundan sonra ne oldu, bilmiyordu. Artık meclisin bütün ahengi, bütün çeng ve çekâne¹⁰ beyninin içinde korkunç bir kıyametin vaveylası gibiydi. Önünde geçen şeyleri, Nur Baba'nın bakışlarını, ağzının kapanışlarını, Süheylâ'nın kırılıp dökülüşlerini, udî Niyazi'nin teller üstünde çırpınan elini, Celile Bacı'nın eğilip doğruluş-

8 Aktörce, sahneye yaraşır.

9 Mübârek rûzgâr.

10 Saz ve tef.

larını, Nesimî Bey'in söylenen besteye göre iki yana sallanış-
larını acayip bir sis arkasından görüyordu. Ona, rakı veriyor-
lardı, içiyordu. Macun hokkasını uzatıyorlardı, yiyordu. Fa-
kat bu yiyip içtikleri onun için rüyada yiyip içilen şey gibi ta-
dı, mahiyeti belirsiz unsurlar idi ve tıpkı rüyada olduğu gibi,
hareketlerine kendi iradesinden bir katre veremiyordu.

Biraz sonra Nur Baba yine seslendi:

- Nigâr, Nigâr...

Yanına gelmesi için işaret etti; Nigâr Hanım yerinden
kalktı, gitti. Nur Baba ile Celile Bacı'nın arasına sıkıştı. Mu-
habbet mürşidi, genç kadının ellerini elleri içine aldı ve ya-
vaş bir sesle sordu:

- Neyin var? Neyin var yavrum?

Ziba Hanımefendi'nin yeğeni kendisine bu acayip suali so-
ran adamın yüzüne hayretle baktı. Artık onu tanımiyordu.
Kimdi bu adam? Kimdi bu adam? Nereden, nasıl ve niçin
onun hayatına karışmıştı? Bu siyah sakal ve bu solgun beniz
neye alâmetti? Bir an içinde arkasında bıraktığı bütün tanı-
dık çehreleri hatırladı. Bunlar zamanın ve mesafelerin uzun-
luğuna rağmen ona bu adamdan daha yakın görünüyordular.

Yetişin, yetişin, mazinin aziz çehreleri, Nigâr Hanım ni-
hayetsiz bir çölde yolunu şaşırdı. Zavallı, senelerden beri
yürüyor, yiyecek, içecek namına dağarcığında nesi varsa
hepsini tüketti. Şimdi bir boş kuyunun başında çömelmiş
bir "isfenks"le yüzyüzedir ve bu "isfenks"ın gözleri o kuyu-
dan daha boş, daha kurudur.

Vücudunu acayip bir ürperme aldı. Nur Baba dedi ki:

- Sen hastasın, mutlaka gidip yatmalısın!

Nigâr Hanım yürümek şöyle dursun, ayağa kalkmağa bile
muktedir değildi; birbirine çarpan dişlerinin arasından:

- Bırakın beni, biraz şuracıkta büzülüp yatayım! dedi ve
çözülen bir bohça halinde Nur Baba'nın oturduğu postun
kenarına yığılıverdi. Mürşid cübbesini çıkardı, genç kadı-

nın üstüne örttü ve bir müddet hafif hafif sırtını okşadı. Bi-
çare Nigâr'ın bütün âzası tirtir titriyordu. Celile Bacı:

- Burada yatmak olmaz. Efendim, mutlaka yatağına girmeli! dedi.

Nigâr:

- Allah için beni rahat bırakın! diye sızlanıyordu.

Bu hâdiselerle fasılaya uğrayan muhabbete yeniden şevk vermek için Nur Baba, son yazdığı “Nevruziye”yi okumağa başladı. Bu da, mürşidin diğer bütün manzumeleri gibi vezin ve kafiyeyle mahrum idi. Fakat mecliste bulunanlar daha ilk mısralardan itibaren huşu¹¹ ile dinlemeğe başladılar. Hatta Muallim Naci ve müridleriyle uzun zamanlar kadeh arkadaşlığı eden Nesimî Bey bile ikide bir dikkat ve ehemmiyeti ifade eder sunî tavırlarla gözlerini açıp meselâ:

*Bülbül güle gel gül dedi
Gül bülbüle gelmem dedi*

Tarzında beyitleri:

- Aman, aman ne üstadane tasannu!¹²

Sadalarıyla karşılıyor ve bir zamanlar şair Andelib'in çıkardığı bir risalede birçok manzumeler neşretmiş olan Necati Bey mütemadiyen ellerini havaya kaldırarak:

- Allah'a bir daha tekrar edin, erenler, bir daha, diye haykırıyordu. Celile Bacı, göz kapaklarını sıkışmış, bir sağa bir sola sallanıyor ve udî Niyazi yanındakilere dönüp, Nur Baba'nın işiteceği bir sesle:

-Şunu hemen bir besteye koysak! diyordu ve Süheylâ başını mürşidin omuzuna dayamış göz ucu ile onun okuduğu satırları takip ediyordu. Yalnız, kendinden geçen Nur Baba idi. O, genç kızın vücuduna sokuluşundan istifade ederek bir taraftan okuyor, bir taraftan boşta kalan elini nişanlısının be-

11 Kendilerinden geçerek.

12 Sanatlı söyleyiş.

linde dolaştırıyordu. Nigâr Hanım örtüleri arasından yavaşça başını çıkardı ve gözleri Süheylâ ile Nur Baba arasındaki bu safiyane sarılışa tesadüf eder etmez tekrar örtündü. İçinden “ah, kalkıp gidebilsem!” diyordu. Şu dakikada yatağına girip yüzü koyun uzanıp hüngür hüngür ağlamayı her şeye tercih ediyordu. Vakta ki Nevruzıye nihayet buldu. Nur Baba elinde tuttuğu kâğıdı büyük bir ihtimamla dörde büktü ve ciltli bir defterin içine yerleştirdi, sonra Süheylâ’ya dönüp, Nedim’in:

*Ben mi sakl olayım bezme dururken sevgilim
Böyle sîmin saklar billûr bazularla sen*

mısralarını söyledi. Gözile boşalan kadehini işaret etti.

Süheylâ doldurdu, uzattı. Fakat, Nur Baba, kadehi elinden almadı. Elini bileğinden kavradı ve cezbesi tutmuş bir Rûfâî dervişi ateşi nasıl ağzına alırsa kadehi sakiyenin parmaklarıyla beraber öylece dudaklarına götürdü, buse ile rakının neşvelerini¹³ birden tattı.

Genç kız vücudunu, şuh raşelerle¹⁴ ürperterek, geriye çekiyor, kıvrılıyor, dökülüyor ve bütün sofradakilere aynı naz, aynı eda ile rakı dağıtıyordu.

Akşama doğru birer ikişer yeni mihmanlar gelmeğe başladı. Bunlar içinde resmîleri ve gayrî resmîleri ve Celile Bacı’nın yeğenleri gibi hemen hemen tekke halkından olanlar vardı. Orada kalabalığın arttığını hisseden Nigâr Hanım, gidip yatmak arzularını gösterdi.

Nur Baba, bir taraftan gelenlerle konuşuyor, diğer taraftan eski dildadesine:

- Seni ben götüreyim, yavrum, ben götüreyim. Yatağına yatırayım, üstünü örteyim, başkalarından hayır yok, diyordu. Filvaki, biraz sonra Nigâr Hanım hemen hemen Nur Baba’nın kucağında denilebilecek bir vaziyette ikisi birbiri-

¹³ Keyif, neşe.

¹⁴ Titremelerle.

ne dolanmış olarak çıkıp gittiler.

Süheylâ hiddetinden dudaklarını ısırđı. Fakat gidenlerin arkasından takip etseydi bu hiddetinin pek boş olduğunu anlayacaktı; zira Nur Baba bu şefkat ve muhabbeti ancak orada bulunanlara karşı Nigâr Hanım'a borçlu olduğu minnettarlıklar hesabına göstermişti. Nitekim dehlize çıkar çıkmaz hasta kadına yalnız kolunu vermek zahmetini ihtiyar etti¹⁵ ve yatak odasının kapısı önüne gelince onu âdeta omuzlarından tutup içeriye atıverdi. Lâkin, Nigâr Hanım, Nur Baba'nın kolunu bırakmadı; birdenbire âmir ve müte-hakkim kesilen bir sesle:

- Gitmeyeceksin, gitmeyeceksin, benimle beraber kalacaksın! dedi.

Bu söyleyişte o kadar şiddetli bir kat'ilik vardı ki Nur Baba ömründe ilk defa hissettiği bir teslimiyetle sakin ve ita-atkâr kadının arkasından girdi. Nigâr Hanım, kapıyı kapadı ve anahtarı deliğin içinde iki defa çevirdikten sonra cebine koydu. Bunun üzerine mürşid telâşa düştü:

- Nasıl olur, Nigâr, aşağıda beni beklerler... diyordu.

Nigâr Hanım, hiç cevap vermeksizin onu kendine doğru çekti. İkisi birden yaylı, geniş bir yatağın içine yıkıldılar. Oda karanlıktı.

Nur Baba:

- Bırak, bâri lâmbayı yakayım, dedi.

Nigâr Hanım, karanlıkta kalmayı istiyordu. Ve diyordu ki:

- Bu gece sesten, hareketten ve aydınlıktan korkuyorum. Sus; yanımda otur; söyleme, kımıldama... Ve bana dokunma! Bu gece ben başka bir mahlûkum. Senin görmediğin şeyleri görmüş, senin işitmediğin şeyleri işitmiş ve uzaklardan uzaklardan gelmiş bir acayip mahlûkum... Sen kimsin... bilmiyorum. Söylesen dilini anlamayacağım; lâkin istiyorum ki sen yanımda bulun; zira yalnız kalmaktan korkuyorum.

---

¹⁵ Katlanmak.

Bütün bildiğim, öğrendiğim şeylerle beraber beynimin içindeki bu aydınlıkla, bu korkunç açıklık ile karşı karşıya tek başıma kalmaktan korkuyorum. Ah, hiç bu geceki kadar yalnızlığımı hissetmemiştim. Aylarca, siz, hepiniz Kadıköy'ünde idiniz, aylarca ben burada Derviş Çınarî ile beraber yapayalnız kaldım. Fakat yalnızlıktan hiç bu geceki kadar ürktüğümü bilmiyorum, hatırlamıyorum. Ne yapayım? Nereye gideyim ki, orada bu yalnızlık olmasın? Benim bildiğim şeyleri bilenlerle yanyana, başbaşa kalayım. Ben söylemeden onlar anlatsın, onlar söylemeden ben anlatayım.

Nur Baba:

- Yavrum, hastasın, nöbetin var! Sayıklıyorsun, yat sana Nuriye Hanım'ı göndereyim, istersen Celile gelsin beklesin, dedi ve Nigâr Hanım'ın ses vermeyişine bakarak razı olduğunu zannetti. Elini yavaşça anahtarın bulunduğu cebe doğru uzattı. Genç kadın üzerinde dolaşan eli tuttu ve o kadar şiddetle sıkı ki, Nur Baba az kaldı haykıracaktı. Nigâr Hanım:

- Görmüyor musun? Ben artık o bildiğin zayıf, cılız, yumuşak ve mukavemetsiz Nigâr değilim, dedi. Bende yeni yeni kuvvetler hâsıl oldu. Ne vakitten beri? Bilmem; bilmem... Onu ne sen sorabilirsin, ne de ben söyleyebilirim. Bununla beraber o kuvvetleri bana veren sensin... Haberin var mı? Ben senin elinde bu hale geldim.

Ve karanlıkta bile pırlıtsı sezilen gözlerle Nur Baba'nın gözleri içine baktı. Zaten kısık olan sesi söyledikçe daha ziyade kısılıyor, âdeta bir sekerat¹⁶ hırıltısı halini alıyordu.

Nur Baba bir defa daha kalkıp gitmek istedi ve bu sefer müracaat ettiği tedbir Nigâr Hanım'ı okşayarak kandırmak oldu. Lâkin genç kadın karanlığın içinden kendine doğru uzanan elleri geriye itti:

- Bana dokunma demedim mi? Ne acayip adamsın? dedi. Biliorum, bu vücut senindir; onu sen yarattın ve sen mah-

---

16 Sarhoşluk.

vettin. Sana rastgelmezden evvel o gençti, taze ve taravetli idi. Sana rastgeldikten sonra, senin ellerin altında, senin kolların arasında bütün gençliğini, bütün taravetini kaybetti. Fakat o zaman hiçbir kıymeti yoktu. Bu ahmak, hissiz, şuur-suz ve kendini bilmeyen bir vücuttu. Şimdi ise her tarafı bir şey biliyor, bir şey hissediyor. Hatırlıyor, düşünüyor. Bir gün gözlerim kör olsa seni parmaklarımın ucu ile görebileceğim. Şimdi etim ve derim baştanbaşa görgü, irfan ve zekâdır. Lâkin Nur Baba, ne yazık ki senin nazarında artık onun hiçbir kıymeti kalmamıştır. Beni bunun için mi yettıştirdin?

Burada Nigâr Hanım'ın sesi hıçkırıklar içinde boğuldu. Nur Baba bu ağlayışı sükûnun başlangıcı olarak telâkki etti ve hasta kadının gözyaşlarını arttırmamak için kendisi de ağlar gibi bir tavır takındı. Başını elleri içine aldı.

Tam bu sırada odanın kapısı vuruldu; dışarıdan Celile Bacı'nın sesi:

- Erenler Recep Paşanın kiler geldi; meydan lebalep¹⁷ dolu... Vallahi ayıptır, ne diyeceğim bilemiyorum, hep sizi bekliyorlar... diyordu.

Nigâr Hanım hiç sesini çıkarmaksızın Nur Baba'ya anahtarını uzattı. Mürşid; teessüründe rahatsız edilmiş bir adam tavrile anahtar elinde bir müddet oturduğu yerde kaldı. Sonra yatağın içinde yüzükoyun yatmış hıçkıran kadına doğru eğilip:

- Seni bu halde nasıl bırakırım? Kabil değil, kabil değil!.. dedi.

Nigâr Hanım elinin tersile Nur Baba'nın başını itti ve güç anlaşılar bir sesle dedi ki:

- Oh, şimdi gidebilirsin? Burada kalmışsın veya orada bulunmuşsun; neye yarar? Hepsi bir... Affet, ne yaptığımı bilmiyorum. Affet...

Ve Nur Baba yavaşça odadan dışarıya sıvıştı.

---

17 Ağzına kadar.

III CÂNI CÂNÂN DİLEMİŞ

Nur Baba ile Süheylâ'nın izdivaçlarından sonra Nigâr Hamm'ın hali tamamen muamma-engiz¹ bir şey oldu. Odasından dışarıya hemen hiç çıkmıyor, tekke içinde kimse ile konuşmuyor ve her an derin bir düşünceye dalmış gibi görünüyordu. Evvelce yüzünün en sevimli, en dilsirip² hareketlerinden biri olan bu inhinali³ gamzesi, şimdi bir bıçak yarısının izi halinde uçları aşağıya doğru sarkmış ağzını da ima yana doğru çeken bir işmizaz⁴ idi ve çehresinde bu işmizazın çizdiği acıklı mânadan başka hiçbir ifade kalmamıştı. Arasına Nur Baba onu tenhada buldukça:

:- Nigâr, Nigâr... Sana ne oldu? Vallahi beni dilhun ediyorsun⁵ diyordu.

O hiçbir şey anlamayan gözlerle Nur Baba'nın yüzüne bakıyor, sonra başını önüne eğip susuyordu. Âyinlerde, muhab-

---

1 Muamma yaratan, çözümü güç.

2 Alımlı, çekici.

3 Yay biçimindeki.

4 Buruşma.

5 Yüreğimi yaralıyorsun.

betlerde bulunmak şöyle dursun, hattâ hiç kimseler bulunmadığı zamanlar, yemeklere bile inmiyordu. Derviş Çınarî ona bir tepsi içinde evvelâ demini, sonra yiyeceğini getiriyordu. Nigâr Hanım, yalnız Derviş Çınarî ile konuşuyordu. Derviş Çınarî'nin varlığı da yalnız Nigâr Hanım'ın yanındadır ki insanî bir mâna ifade ediyordu. Senelerden beri sakalına tarak ve saçlarına makas dokunmamış bu acayip mahlûk Nigâr Hanım'ın odasının haricinde tarihten evvelki zamanı hatırlatan bir heyulâ heybetinde dolaşıyordu. Maamafih, Nigâr Hanım'la Derviş Çınarî'yi birbirine böyle merbut⁶ kılan sebepler geçen fasılların birinde söylediğimiz gibi ikisinin de aynı iptilâda birleşmiş olmasından ibaret değildir.

Vakiâ bu kadınla bu adam arasındaki dostluk iptidalarında⁷ müşterek bir iptilâ saikasile⁸ başlamıştı. İkisi de haşhaşa ve afyona düşkündüler; fakat sonraları bu rabıta bir köpekle sahibi arasındaki muhabbet gibi sırf manevî bir alâka haline girdi. Derviş Çınarî, Nigâr Hanım ağzını açıp bir kelime söylemeden, genç kadının ne diyeceğini bilir ve genç kadın onun bu bakışından ne istediğini anlardı. Böylece Derviş Çınarî Nigâr Hanım'ın ne kadar ızdırap çektiğini bildi ve Nigâr Hanım Derviş Çınarî'nin kendi ızdırabına âşina olduğunu hissetti.

İşte, ancak bu hisledir ki, Nigâr Hanım bu haşin uzletinden⁹ teselliye benzer bir şey buluyor ve mihneti¹⁰ ona bir dereceye kadar kabili tahammül¹¹ geliyordu. İnsanın kalbi ne naçiz bir çocuk oyuncuğu ve aynı zamanda ne kadar müthiş bir uçurumdur. Bazan bir büyük keder içinde dünyanın hiç-

---

6 Bağlı.

7 Önceleri.

8 Kötü alışkanlığın etkisiyle.

9 Yalnızlığından.

10 Sıkıntı, dert.

11 Dayanılr.

bir saadeti, hiçbir zevki, hiçbir neşvesi bizi teselliye kadir değildir; bazan yine aynı derecede bir keder içinde bir hiç, bir söz, bir bakış, bir hareket, bir tebessüm kurtulmamıza değilse bile sabır ve tahammülümüze medar olabilir.¹²

Bütün varlığını Nur Baba'nın aşkına vakfettiği günden beri kocasını, anasını, ve evlâtlarını unutan, Nur Baba'ya ait olmayan bir hava haricinde bir dakika teneffüs edemeyen bu iptilâhî kadın, sevgi ve şefkat denilen hidayeti¹³ ilk defa olarak bu cinsi ve nevi şüpheli mahlûkun ellerinden alırken hiç iğrenmiyor, hiç çekinmiyor, hiç hayret ve tereddüde düşmüyordu ve onda çocukluğunun temiz ve tatlı hatıralarına karışan simaları, ruhları, dadısının ve lalasının simalarını ve ruhlarını buluyordu. Filvaki, kendisine gittikçe yabancılaşan, gönül okşayıcı tarafları gittikçe azalan bu evde yalnız bu deli derviştir ki, onun yiyeceği, içeceği, giyeceği ile meşgul olduğu kadar vücudunun rahatı ve kalbinin sükûnetile alâkadar bulunuyordu.

Bir gün, her vakitten daha esrarengiz bir tavırla yanına sokuldu ve cebinden çıkardığı bir küçük zarfı uzatarak dedi ki:

- Bugün, Kadıköy'ünde, hani sizin akrabadan bir Bey vardı, ona rastladım, kimdi o, adı ne idi? Dur, canım hani beraber nasip almıştınız.

Nigâr Hanım'ın yüreği hopladı; sesi büsbütün kısıldı:

- Macid mi? Söyle Macid mi? dedi.

-, Derviş Çınarî başını salladı:

- Hay Allah iyiliğini versin! Ta kendisi... Ben tanımadan yanından geçip gidiyordum ya, o benim kolumdan tuttu. "Nereye böyle erenler, selâmsız, sabahsız?" dedi. Sonra birdenbire seni sordu; senin ismini söyleyince anladım. İkide bir de "Nasıl iyi mi? Nasıl, doğru söyle iyi mi?" diyordu. Erenler hakkı için doğrusunu söyledim. O zaman düşündü, düşündü: "Şurada bir şey yazıp sana verirsem götürür, eline teslim eder mi-

---

12 Yarayabilir, neden olabilir.

13 Hak yolunu, kurtuluşu.

sin” dedi. “Eyvallah!” dedim. Bir yere girdik. Bir kâğıt, bir zarf istedi, şunu ayak üstünde yazdı, kapadı verdi.

Bunları söyledikten sonra bönbön etrafına bakındı. Nigâr Hanım şaşkın ve perişan zarfı elinde tutuyor ve sanki açıp okumağa cesaret edemiyordu.

Çınarî:

- Aç şunu yahu! Belki hayırlı haberdir, dedi.

Nigâr Hanım açtı; mektubun muhteviyatı şu idi.

“Abla; Avrupa’dan döneli bir hafta oluyor. Halbuki buraya gelir gelmez ilk işim seni görmek olacaktı. Bir türlü kolayını bulamadım. Bulduğun yere gelemezdim. Mektup göndersem belki eline geçmez diye düşündüm. Ziba Hala’yı aradım, gördüm ki o şimdi büsbütün başka bir âlemde yaşıyor. Eskisinden daha garip bir âlemde... Senin ismin şöyle dursun, Nur Baba’nın ismini bile unutmuş gibidir. Ummadığım bir tesadüf bana şu satırları yazmak fırsatını verdi. Bilmem, bu fırsatların en iyisi midir? Bu deli dervişe o kadar itimadım yok. Her halde seni mutlaka görmem lâzımdır. Nerede? Ne zaman? Hemen şu adrese bildir: “Nişantaşı; Çubukçuyan apartmanı 8 numara. İstersen oraya doğrudan doğruya kendin gel. Yalnız başıma oturuyorum. Her gün öğleye kadar evimdeyim. Şimdilik ellerinden öperim.”

Nigâr Hanım, ertesi günü Macid’in evine gitti. İki sene-den beri bu, ilk şehre inişi idi. Üsküdar’dan vapura nasıl bindi? Vapurdan Köprü’ye nasıl çıktı? Bunlar ayrı ayrı tarife muhtaç hâdiselerdir.

Nigâr Hanım, bütün bunları bir solukta, rüyalarındaki hareketler gibi yaptı. Öyle ki Çubukçuyan apartmanının merdivenlerinden çıkıp Macid’in dairesine girdiği vakit artık ayakları bastığı yeri hissetmiyordu ve gözleri kararıyordu. Bir hizmetçi onu bir odaya aldı, iki dakika sonra Macid’i kapının eşinden kendine doğru yürürken gördü ve kendini kaybetti.

Tekrar gözlerini açtığı zaman Macid’i yanı başında otur-

muş, ellerini, bileklerini ve şakaklarını birtakım keskin koku sularla uğuştururken buldu. Hayretle yüzüne baktı; Macid, Nigâr Hanım'dan daha az sarı değildi ve çenesinde onu söz söylemekten meneden bir acayip titreme vardı.

Nigâr Hanım:

- Seni korkuttum... Bir şey değil, bir şey değil... Ah o kadar yorulduğum ki... Düşün, iki seneden beri yerinden kımıldamayan bir kadın birdenbire, araba, vapur, yine araba, gürültü, patırdı apartımanın merdivenleri... Hepsi, hepsi birdenbire ve bir hamlede...

Macid yine bir şey söylemiyordu ve dikkatle Nigâr Hanım'ın yüzüne bakıyordu. Nigâr Hanım dedi ki:

- Çocuklarımdan haber getirdin, onları gördün değil mi?

Genç adam hâlâ susuyordu. Bu sefer Nigâr Hanım da sustu ve önüne baktı. Bu sükût ne kadar devam etti? Bir dakika mı? Bir saat mı? Bütün bir gün mü? Onu ne bu baygın ve perişan kadın söyleyebilir, ne de bu solgun ve raşedar¹⁴ genç... Zira, her ikisi de teessür âleminin, bütün sesleri ve bütün sözleri dağıtan fırtınalı bir mıntıkasında idiler. Hem konuşmağa ne lüzum vardı Nigâr Hanım'ın kıyafeti, yüzü, hali başından geçen mehib¹⁵ macerayı genç adama kâfi bir açıklık ile yaprak yaprak anlatmıyor muydu? Onun hangi sözü bu fena sürmelenmiş, yorgun ve bitkin gözleri kadar, bu bakımsız elleri, bu bakımsız saçları kadar belig¹⁶ olabildi? Esasen Macid odanın kapısından girerken genç kadını daha ilk görüşte onun bütün esrarını öğrenmiş, bilmişti? Niçin çenesi titriyordu? Niçin benzi sapsarı olmuştu? Bu, Nigâr Hanım'ın üstünden açılan perdenin maverasında¹⁷ ve hepsi bir planda birdenbire görülen altı senelik bir facianın

---

14 Titreyen.

15 Korkunç.

16 Açık ve anlaşılır.

17 Arkasında bulunan.

verdiği heyecandan başka neye atfolunabilirdi? Macid'in bir zamanlar Nigâr Hanım'a nasıl bir alâka ile bağlı bulunduğunu hatırlayanlar, onun bu perişanlığını belki eski bir yaranın yeniden iltihaplanmasına hamledeceklerdir. Lâkin genç adamın kalbinde Nigâr Hanım'a karşı şu dakikada derin ve nihayetsiz bir merhametten başka bir şey yoktu. Bu yüksek zaafın verdiği cesaretle ki genç adam birdenbire kendini topladı ve âmir, mütehakkim bir sesle:

- Nigâr Abla, dedi; sen de burada kalacaksın. Şimdi birini göndereceğim, eşyalarını alıp getirecek ve çocukların İstanbul'a döndükleri zaman seni burada, benim evimde bulacaklar. Burada... Burada!..

Nigâr Hanım'a bu anî ve beklenmedik teklifin tesiri, doğrusu pek acayip oldu. Büsbütün şaşırdı kaldı, kekeleyerek:

- Nasıl olur? diye sordu.

Macid sanınıştı ki, Nigâr Hanım bu teklifini büyük bir sevinçle kabul edecektir. Tahmininin tamamıyla zıddına olarak genç kadının melûl bir çehre ile "nasıl olur?" deyişi onda acı bir hayret uyandırdı:

- Nasıl mı olur? dedi. Oh, Nigâr Abla; biliyorum ki, seni kurtaracak bir kola muhtaçsın. Öteden beri ne kadar iradesiz olduğunu bilirim... Birtakım karanlık sebepler seni kendi arzuna mugayir¹⁸ olarak istedikleri yerlere sürüklerler, boşluktan boşluğa düşersin. Fakat ne kendini kurtarmak için ufak bir harekette bulunursun, ne etrafındakilere "gelin beni kurtarın!" demek zahmetini ihtiyar edersin... Seni bilirim, Nigâr Abla; bunun içindir ki, bu sefer seni zahmete sokmaksızın ve icap eden bütün yorgunlukları ben kendi üzerime alarak...

Nigâr Hanım genç adamın sözünü kesti, tekrar:

- Nasıl olur? diye sordu ve mazlûm mazlûm boynunu bükte. Macid ciddi ve kat'î bir tavır takındı; dedi ki:

- Demin söylediğim gibi; şimdi birini göndeririz, eşyalarını

alıp gelir. Burada altı oda var; ikisini sen işgal edersin... Bir iki aya kadar çocukların avdet ediyorlar; o zaman ben yalnız bir oda ile iktifa ederim. Bütün apartumanı size bırakırım. Kızın büyüdü, bir genç kız oldu; biliyor musun? Şimdi tam on üç yaşındadır. Yalnız kaldığımız zaman hep senden bahsederdik, bana derdi ki: “Anneme benziyor muyum?” Tıpkı tıpkı derdim. Gözlerinin içi gülerdi. Sonra birden mahzunlaşır, sorardı “Kabahatın kimde olduğunu biliyor musunuz? Babamda mı, onda mı?” Ve ben gülerdim: “Oo, şimdiden anasını, babasını muhakemeye kalkışan şu bastıbacığa bakın!” derdim.

Macid bunları anlatırken, Nigâr Hanım’ın yüzünü tetkik ediyordu. Bu yüzde derin bir dalgınlıktan başka hiçbir tees-sür alâmeti sezilmiyordu. Genç adam:

- Ya oğlun, Nigâr Abla; aman ne afacan şey! dedi. Ele avuca sığar gibi değil... Bilmem ama, bu apartımanda ya o, ya biz hayli zahmet çekeceğiz. Bir gün.

Nigâr Hanım tekrar Macid’in sözünü kesti:

- Mutlaka eşyanı gidip kendim almalıyım, dedi.

Macid, Nigâr Abla’yı artık tanıyamıyordu. Birdenbire hissetti ki, onda değişmiş olan şey yalnız sesi, bakışı, yüzü, saçlarının rengi ve kıyafeti değildi, aynı zamanda o kadar nermin ve berrak olan kalbi de kıyafeti gibi bayağılaşmış ve sesi gibi eskimişti ve sesi gibi tiftik tiftik, diken diken olmuştu, biçare Macid bu hal karşısında kızmak mı, acımak mı lâzım geldiğini bir türlü tayin edemiyordu:

- Buna neden lüzum görüyorsun? dedi.

Nigâr Hanım gayet tabîî bir eda ile cevap verdi:

- İstemem ki, arada bir güceniklik olsun! dedi. Vakıâ ilelebet orada kalınağa bir mecburiyetim yoktur. Fakat bu işe mutlaka onunla birlikte karar vermemiz icap eder. Her şeye rağmen bilirsin ki, mürşidimdir, başımı ona teslim etmişim. Onun izni olmaksızın...

Cümlesini tamamlayamadı; birbiri ardısıra öksürmeğe

başladı. Macid, deminden beri hiddet ve merhamet arasında sallanan kalbinin elim bir nefretle dolduğunu hissetti; pencereden dışarıya baktı:

- Evet, hakkın var... dedi ve âdeta Nigâr Hanım kalksın, gitsin diye bekledi.

Esasen Nigâr Hanım, daha fazla kalmak niyetinde değildi. Macid ona “burada kalacaksınız!” dediği andan itibaren gönlüne endişeli bir kasvet çökmüş, burası ona dar ve tehlikeli gelmeğe başlamıştı. Hem konuşuyor, hem içinden kendine “Allah göstermesin. Ben burada nasıl kalabilirim? Yeniden eski çehreler, eski isimler, eski sözler... Eski hatıralar...” diye düşünüyordu ve Macid’e göre bir kurtuluş demek olan bu âkıbette bütün tahammülünü şimdiden sarıyan bir fecaat buluyordu. Bununla beraber çocuklarını görmek arzusu, onlarla birlikte yaşamak emeli kalbini hiç işgal etmiyordu da değildi. Macid’e sordu:

- Ne vakit geliyorlar? Babaları da beraber mi?

Genç adam hiddetinden dudaklarını ısırıyordu:

- Ne kadar dalgınsın! dedi. Ne zaman geleceklerini demin söylememiş miydim?

Nigâr Hanım mahzun ve masum bir tavırla boynunu büktü:

- Kardeşim, beni mazur gör, dedi. Bilmem neden çok sarıldım, sinirlerim altüst oldu. Zannederim ki, biraz da nöbetim var.

Bunları söyleyerek yavaş yavaş ayağa kalktı. Macid bir kelime söylemeksizin onu apartımanın kapısına kadar uğurladı. Ayrılacakları sırada Nigâr Hanım:

-Gelecekleri zaman birkaç gün evvel bana haber vermediği unutma! dedi. Belki o vakte kadar Baba’yı ikna edebilirim.

Genç adam hiçbir cevap vermeksizin başını salladı ve Nigâr Hanım’ın elini sıkmakla iktifa etti.

Açıklamalar

ABÂ: Arapça olan kelime “yünden yapılma kaba kumaş” anlamındadır. Ayrıca, bu kumaştan yapılmış üstlük anlamında da kullanılır. Abâ’dan yapılmış cübbe, hırka, potur gibi giysiler Türkçe’de aba olarak adlandırılmış, özellikle dervişliğin ve fakirliğin simgesi sayılmıştı. Nitekim dervişlerin aba giymeleri, mutasavvıflarca peygamber zamanına dek götürülmektedir. *Abâpûş* (aba giymiş) birleşik kelimesi ise doğrudan doğruya derviş anlamında kullanılmıştır.

*Kimi aşka vermiş değer
Kimisi boynunu eğer
Kimisi atlas libas giyer
Şükûr bize abâ düştü*
(Kul Yusuf)

AHÇI BABA POSTU: On iki Bektâşi postundan Seyyid Ali Sultan postunun adıdır ve meydandaki makamlardan biridir. Tarikata girecek olan kişi, rehberinin aracılığıyla bu makama geldiğinde, rehberi aşçı başı postu da denilen bu postu şöyle tanımlardı: “Buna aşçı başı postu derler. Bu öyle bir üstadır ki çiğleri pişiricidir. Hamları oldurucudur, çiğlerin lezzetini verdiricidir. Yolsuzları yola getiricidir.”

ALLAH’IN EVİ: Arapça “Beytullah”ın Türkçe karşılığıdır. Özel isim olarak “Kâbe” yerine kullanılır. Aynı zamanda tasavvufta bir terimdir. Burada da bu anlamıyla kullanılmaktadır. “Beytullah” ya da “Allah’ın Evi” denilince tasavvufta gönül, *kalp* kastedilir.

Mutasavvıflar, "Yarattığım arz ve semaya sığmadım; ama mü'min kulumun kalbine sığdım" anlamındaki hadis-i kudsî'ye dayanarak bu yorumu yapmışlardır. İnsanın yaratıkların en seçkini olmasının nedeni de budur.

*Çünkü bildin mü'minin kalbinde bir Allah var
Niçin izzet etmedin ol beyte kim Allah var*
(Nesimi)

*Fuzuli hâli olmaz suret-i dil dost fikrinden
Bu manada ki beytullah derler kalb-i mü'mindir*
(Fuzuli)

*Gönül mü yeğ Kâbe mi yeğ ayıt bana akli eren
Gönül yeğdürür zira kim gönüldedir dost durağı*
(Yunus Emre)

*Hacı Bektaş aydur ben de gelmişem
Erenler bezminde payım almışam
Meram Kâbe ise gönül yapmışam
Her gönülден bir yol gider ol burca*
(Hacı Bektaş)

*Kötünün sözü ağıdır
Urur sinemi dağıdır
Kalbimiz hakkın evidir
Kanlıdır nefes öldüren*
(Hatayi)

*Yok ise kalbinde muhabbet sevi
Yıkıktır kalbinde Allah'ın evi
Özünden haberi olmayan devî
Salıver yabana yorulsun gitsin*
(Budala)

ÂYİN-İ CEM: Doğrusu "ayn-i cem" dir. Gönül birliği ile bir araya toplanmak anlamındadır. Arapça olan tamlamanın "ayn-ül-cem" biçiminde olması gerekir. Ama, Alevî ve Bektaşilerin âyinleri İran mitolojisindeki Cemşîd adlı hükümdarın şarap âlemlerine benzetilerek halk dilinde "âyin-i Cem" biçiminde söylenegelmiştir. Haftanın belli günlerinde yapılan âyin-i cemlerin, kurallara bağlı dinsel bir tören olduğu, tarikattan olmayanların bu âyinelere alınmadığı, halk arasındaki yakıştırmaların yanlış ve uydurma olduğu belirtilmelidir.

*Pir Sultanım beni mihman götürsen,
Götürsen de ayn-ı ceme yetürsen
Dizini dizime vursan otursan
Doyunca yüzüne baksam yâ Ali*
(Pir Sultan Abdal)

*Gel gönül mülküne bir nazar eyle
Muhabbet arzeder hallerimiz var
Ayn-i cemde bugün aşk-ı yâr ile
Hakka doğru gider yollarımız var*
(Derun Abdal)

BALIM SULTAN TAŞI: Kırşehir yöresinde bulunan ve vazo, sürahi gibi eşyaların yapıldığı bir tür taşa Bektaşilerce bu ad verilmiştir. Bektaşiler bu taşın Balım Sultan'ın kerametiyle çıktığına inanırlar. Bektaşi âyinlerinin yapıldığı meydana tahtın önünde bulunan bu taş şeyhten sonra niyaz edilirdi.

BEKTAŞILIK: Hacı Bektaş-ı Veli tarafından kurulduğu kabul edilen bir tarikatın adıdır. Balım Sultan (ölm. 1516) Bektaşiliğin ikinci piri sayılır ve Bektaşi erkânını onun koyduğu kabul edilir.

Tarihsel oluşumu açısından bektaşilik bâtını bir tarıktır. Kurucusu Hacı Bektaş, Babalılar ayaklanmasını hazırlayan Baba İshak'ın müridi olduğu gibi, eserlerinden de bâtınî inançlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Bektaşilikte Allah-Muhammed-Ali üçlemesi (teslis) vardır. Bektaşiler mezhep olarak Caferiliği benimsediklerini söylerler ve on iki imama bağlıdırlar. Buna göre bir Bektaşinin mezhebi Caferî, mürşidi Muhammed, rehberi Ali, piri Hacı Bektaş Veli'dir.

Geleneğe göre Hacı Bektaş, yeniçerilerin de piri sayılırdı. Babalılar ayaklanmasından sonra bugünkü Hacı Bektaş-ı Veli'nin müridleri Anadolu'nun her yanına dağılmışlar, köy, kasaba ve kentlerde kurdukları tekkelerle yaygın biçimde örgütlenmişlerdi. Balım Sultan'dan sonra Bektaşiliği Hacı Bektaş soyundan gelen çelebi'lerle pîrin halifesi sayılan baba'lar temsil etmişler, bu ise bir ikiliğe ve çekişmeye yol açmıştır. II. Mahmud Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdı (1826) belli bir tarihten sonra kurulan Bektaşi tekkelerini de kapatmış, eski tekkelere Nakşî şeyhleri atanmış, ileri gelen Bektaşiler öldürülmüş ya da sürülmüşlerdi. Abdülmecid döneminde (1839-1861) ortaya çıkan Bektaşiler önce başka tarikatlara girdiler ve yeni tekkeler açarak tarikatı canlandırdılar. Cumhuriyet'ten sonra tekke ve zaviyeler kapatılınca Bektaşiliğin örgütsel niteliği ortadan kalktı. Ama inanç olarak günümüzde de sürmektedir.

Bektaşilikte beş derece vardır: Tarikata girmek isteyeneye aşık, deneyden geçip tarikata alınana muhib, tekkede kalıp bir hizmet görene derviş, ehil görülüp halife tarafından icazet verilene baba denirdi. Babalar muhib ve derviş yetiştirebilirler, ama babalık veremezlerdi. Halife olmak isteyen baba halifelik makamına başvurur, isteği uygun bulunursa halifelik icazeti verilirdi.

XV. yüzyıldan başlayarak şeriata aykırı bütün düşünce ve inançları tek başına temsil eden Bektaşilik zengin bir edebiyatın oluşmasına yol açmıştır.

BEKTAŞİ ÂYINLARI: Âyin-i Cem denilen Bektaşî âyinlerinin en önemlisi tarikata giriş törenidir. Tarikata girmek isteyeninin ikrar verdiği bu töreni belli aşamalarıyla bir Bektaşî şairi şöyle anlatıyor:

*Kurbanlar tıglanıp gülbang çekildi
Gaşlet uykusundan uyanageldim
Dört kapı sancağı anda dikildi
Uryan biryan olup meydana geldim*

*Evvel eşiğine koydum başımı
İçeri aldılar döktüm yaşıma
Erenler yolunda gör savaşımı
Can baş feda edip kurbana geldim*

*Ol demde uyandı batin چراغی
Rehberim boynuma bend etti bağı
Üçer adım ile attım ayağı
Koç kurban dediler inanageldim*

*Dört kapı selamın verip aldılar
Pirim huzuruna çekip yettiller
El ele el hakka olsun dediler
Henüz mâsum olup cihana geldim*

*Pirim kulağıma eyledi telkîn
Şâh-ı Vilâyete olmuşum yakın
Mezhebim Cafer-üs-Sadık-ul metîn
Allah dost eyvallah peymana geldim*

*Özüm darda yüzüm yerde durmuşum
Muhammed Ali'ye ikrar vermişim
Sekahûm hamrini anda görmüşüm
İçip kana kana mestane geldim*

Yolumuz Oniki İmama çıkar
Mürşidim Muhammed Ahmed-i Muhtar
Rehberim Ali'dir sāhip-Zülfekar
Kulundur Şahiyâ divâna geldim

BEZM-İ ELEST: Kur'an'da Tanrı'nın insanları yaratmadan önce ruhlarını görünür kılıp onlara "Elestü birabbiküm" (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) dediği, onların da "Kaalü Belâ" (Evet dediler) cevabını verdikleri anlatılır. İşte "elest meclisi" anlamına gelen bu söz buradan kaynaklanır. Bu âyet (süre VII, âyet 172-173) değişik biçimlerde yorumlanmıştır. Edebiyatta "bezm-i ezel" de aynı anlamda kullanılmıştır. Ebed'in karşısı olan "Ezel" başlangıcı bilinmeyen zaman anlamındadır. "Ezeli" ise başlangıcı bilinmeyen zamana ait demektir. Metinde bezm-i elest'ten sonra ezeli kelimesinin kullanılışı bu açıdan önemlidir.

*Elestü birabbiküm Haktan nida gelicek
Müminler beli deyip ettiler ikrarını*
(Yunus Emre)

*Mest olup bezm-i elesten tâze kıldık hûşumuz
Hûşumuzdan cümle âlem halkına mengûşumuz
Didemiz Hakkı görüp Hakkı یشitir gûşumuz
Bir gûrûh sultan-ı dehriz zûmre-i bektâşiyûz
Lâ-mekân iklimine azmedenin yoldaşiyûz*
(Selami)

*Tâ kalû belâdan sevdik یشittik
Bizimle ezeli yardır muhabbet
Üstad nazarında ikrar kopuştuk
Mûmine kadîm ikrardır muhabbet*
(Kul Himmet)

*Yükümüz gevherdir bakır satmayız
Doğru yolu koyup eğri gitmeyiz
Davalara düşüp inad etmeyiz
Sözümüz ezelden belidir bizim*
(Kararsız Veli)

BİD'AT: Sözlük anlamı "sonradan ortaya çıkan şey" demektir. İslâmiyette, peygamberin zamanından sonra dinde ortaya çıkan her yeni şey "bid'at" kabul edilmiştir. Bu nedenle bid'at konusu tarih boyunca değişik biçimde yorumlanmış, kimi bid'atlar hoş görülmüş (şeriata

uygun olanlar) kimileri dinsizlik sayılmıştır (Şii-Batını inançlar). Ayrıca her tür yenilik, her toplumsal atılım bu açıdan değerlendirilmiş, yönetimin çıkarına olmayanlar ezilmişlerdir. Osmanlı döneminde dinî çatışmalar biçiminde ortaya çıkan, temelde bir halk hareketi olan ayaklanmalar buna örnektir.

Yakup Kadri, metinde “bid’at”ı sözlük anlamıyla kullanmakta, tarikatın konulmuş erkân ve adâbına aykırı bir davranışın bid’at olarak görüldüğünü belirtmektedir.

CEM AYINI: bk. **ÂYİN-İ CEM**

CİNAS: Söylenişleri bir, anlamları ayrı kelimelerin bir sözde toplanmasına cinas yapma denir.

*Sen beni terk eyledin, gittin nihayet yâd ile
Dilde kaldı sevdiğim; yâd’ı hazinin yâdigar*

beytindeki birinci yâd yabancı, ikincisi hatıra demektir. Şair söylenişleri aynı olan bu iki kelimeyle cinas yapmıştır. Bir de şu beylik örnek verilebilir:

*Çay kuru çeşme kuru nerden içsin kuzusu
Beni yakıp bitiren bir ananın kuzusu*

ERKAN VE ÂDÂB: Erkân kelimesi Arapça “rûkn” kelimesinin âdâb da “edeb”in çoğuludur. Birincisi “esaslar, direkler” anlamına; ikincisi de “terbiyeler, yollar, usuller” anlamına gelmektedir. Yalnız Bektaşilikte değil, bütün tarikatlarda bu iki kelime uyulması gereken tarikat ilkelerini, törenlerini anlatmakta kullanılır. Tarikattan olan bir kimse, girdiği yolun törelerine (erkân) uymak; her an Tanrı’nın huzurunda olduğunu düşünerek edebe uygun davranmak zorundadır.

*Ne diyeyim şu erkânı kurana
Yuf çekerler bu meydanda yalana
Üç yüz altmış merdiveni bilene
Kör meydanı değil gör meydanıdır
(Abdal Musa)*

*Dervişlerin gökçeğiyiz
Tekkelerin çiçeğiyiz
Hacı Bektaş köçeğiyiz
Edeb erkân yol bizdedir
(Hasan Dede)*

*Seyran edip şu âlemi gezerken
Ugradım gördüm bir bölük canları
Cümlesinin erkânı bir yolu bir
Mevlam bir nurdan yaratmış onları*
(Kul Himmet)

FAHİR: Arapça aslı “fâhr” olan kelime, “övünme, övünç” anlamlarına gelir. Bu nedenle tarikat mensupları “Yokluk benim övüncümdür” anlamındaki hadîse dayanarak başlarına giydikleri ve tarikatın simgesi sayılan başlıklara bu adı vermişlerdir.

HACI BEKTAŞ ÇIRAĞI: Farsça aslı “çerağ” olan çırağ kelimesi “fitil, kandil, mum, ılık” anlamlarına gelir. Âyin-i Cem’in yapıldığı Bektaşî meydanlarındaki kandil ve mumlara bu ad verilmiştir.

“Pervane” ise, geceleri ışığın çevresinde dönen küçük keleşin adıdır. Işığın, alevin uydusudur pervane. Çoğu kez de yanarak ölür. İşte bu nedenle tarikatın şeyhi çerağa, müridleri de pervaneye benzetilir. Edebiyatta da tanrısal aşk pervane mazmunuyla işlenir.

HAZRETİ PİR: Pir kelimesi Farsçada “İhtiyar”, Arapçada “şeyh” anlamına gelir. Tarikat mensuplarınca o tarikatın kurucusu “Pîr” adıyla anılır. Bektaşîlerin pîri Hacı Bektaş-ı Velî’dir. Metinde, Çınarî’nin Hacı Bektaş’ın türbesinin bulunduğu Hacı Bektaş kasabasına gittiği anlatılmak isteniyor.

*Hayali gönümde yadigâr kalan
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir
Darağacı üstünde namazın kılan
Hünkâr Hacı Bektaş Ali kendidir*
(Kul Hasan)

*Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kement işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem ptrimden*
(Pir Sultan Abdal)

HORASAN POSTU: Bektaşî meydanındaki postlardan ilkidir. (bk. **POST**)

IKRAR VERMEK: Arapça “karar” dan gelen “ikrar” kelimesi “kararlaştırmak” demektir. “Dil ile söyleme, tasdik, kabul etme, inancını söylemek” anlamlarına gelir. Bu nedenle bir tarikata girmeye, bir şeyhin

huzurunda onun müridi olduğunu ahdinden dönmeyeceğini söylemeye ikrar vermek denir. Bektaşilikte daha çok, metinde de gördüğümüz gibi, “nasib almak” sözü kullanılır. İkrar verme, bir başka deyişle tarikata girme töreni, her tarikatta farklılıklar gösterir. (bk. Taht).

*Derindir deryamız bizim boylanmaz
Binbir kelâm desem biri anlanmaz
Kişi ikrarsız yulara bağlanmaz
Yuları boynunda sürüyüp gider
(Hatayî)*

*Seçtik yarimizi ağıyarımızdan
Kimse vâkıf değil esrârımızdan
Dönmeyiz Mir’atî ikrarımızdan
Hacı Bektaş pîr sultâne bağlıyız
(Mir’atî)*

İRÂDE-İ CÜZ’İYYE: İrade konusu İslâmiyette çok tartışılmış, mezhap ayrılıklarına yol açmış bir konudur. “Mu’tezile”ye göre irade ve ihtiyar (seçme) kuldadır. İyilik ve kötülükse akılla bilinir. Bu nedenle kul, kendi aklıyla kendi iradesiyle iyilik ya da kötülük yapar. Tanrı da yaptığı işe göre onu ödüllendirir ya da cezalandırır. “Cebriyye” ise bunun tam karşısını öne sürer. Onlara göre kulda irade ve ihtiyar yoktur.

Mutasavvıflar her iki inancı da eleştirmişlerdir: “Kulda mutlak irade ve ihtiyar kabul edilemez; çünkü kul, yaptığını, Tanrı’nın kuvvet kudretiyle yapar ve Tanrı kulun ne yapacağını bilir; kulda irade ve ihtiyar yoktur demekse, Tanrı’ya zulüm isnad etmektir” (Gölpınarlı). Bu nedenle ikisi ortası bir yol tutulmuş, irade-i cüz’iyye, irade-i kulîyye ayrımı yapılmıştır.

İRFAN: Arapça olan kelime “bilme, biliş, kavrayış” anlamlarına gelir. İrfan sahibine de ârif denilir. Bilim, bilgi medresede, kitaptan öğrenilebilir. Okuyarak âlim olmak mümkündür. Ama irfan öğrenilemez. Kendini bilmektir ârif olmak... Kendini bilense Tanrısını bilir. Gör-güyle, bir mürşidin kılavuzluğuyla elde edilir irfan, içten gelen içe doğan bilgidir.

*Bu dünyada sen çok yaşlar yaşarsın
Bilip dört kitabın dersin açarsın
Her harfine binbir mâna verirsin
Yine bir mürşide varmadan olmaz
(Pir Sultan Abdal)*

Ariflere bu dünyâ hayâl ü düş gibidir
Kendiyi sana veren hayâl ü düşte geçer

*

Okuma bu ilmin yüzün ilim amel ile güzün
Aç canından bâtin gözün aşık ma'şûk yüzüne bak
(Yunus Emre)

İRŞAD: Sözlük anlamı, “doğru yolu gösterme, uyarma”dır. Tasavvuf-ta irfan sahibi birinin, bir kimseye tarikatın erkânını ve Tanrı yolunu göstermesine “irşad” denilir. İrfan sahibi kişi mürşid'dir. Mürşid keli-mesiyle tarikatın pîri ya da şeyhi kastedilir.

Mürşidin nefesi Hak nefesidir
Sözünü tutmayan Hakkın nesidir
Mürşidin rızası Hak rızasıdır
Hak deyip tuttuğum elden ayrılmam

*

Mürşidin gittiği yol dayolumdur
Gitme dediğine giden zâlimdir
Zâhirden bîatında hudâ âlimdir
Hay deyip tuttuğum elden ayrılmam
(Hatayî)

KERBELÂ: Kerbelâ, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in, Muaviye'nin oğlu Yezid'in askerleri tarafından sarılarak, yanındakilerle birlikte öldürü-lüp gömüldüğü, Bağdat'la Küfe arasındaki bir yerin adıdır. Bu olay Hicret'in 61. yılında Muharrem'in onuncu günü olmuştur. Şii-Bâtunî inanca bağlı mezhep ve tarikatların mensupları, bu olayı anmak için Muharrem'in ilk on günü matem tutar, onuncu gün de aşure yapar-lar. Kerbelâ olayı yalnız Şii-Bâtunî inanca bağlı olanlarca değil, Sünnî halk arasında da acı bir olay olarak anılmış, İslâm edebiyatında nesir ve nazım binlerce esere konu olmuştur.

MEYDAN: Arapça olan meydan kelimesi, “geniş, açık, düz yer” an-lamına gelir. Bektaşilerde, “tarikata giriş, baş okutuş ya da ölmüş bi-rinin ruhuna ta'ziz ediş törenlerinin yapıldığı müstatil (dikdörtgen) odaya”da meydan denir.

Gölpınarlı, Bektaşî meydanını şöyle anlatıyor: “İçeriye girilince, cephe-de, sol tarafta baba postu vardır. Postun solunda ve meydanın tam karşısında 'Kürsî-i Gadîru Humm', yahut 'Çerağlık' ve 'Taht' de-

nen üç kademeli bir kürsü, kürsünün yanında ve baba postuna mukabil yerde 'Gaaib Erenler Postu' vardır. Meydana girilen eşğin sol yanında, yahut karşı tarafta 'Horasan Postu', yanbaşı delili çerağı, meydanın sağında yahut solunda *ocak* ve *küre* bulunur. Meydanda, Oniki hizmet sahibinin makamı olan oniki post vardır. (bk. Taht)

MUHABBET: Arapça aslı “mahabbet” olan kelime “sevme, sevgi, dostluk” anlamındadır. Aşk'ın eşanlamlısı olarak da kullanılır. Mut-savvıflarca muhabbet, “bir araya gelip sohbet etmek”tir. Muhabbet meclisi sözü de kelimenin bu anlamına dayanır. Onlara göre aşk sohbetle artar, irfan genişler. Yakup Kadri de kelimeyi bu anlamda kullanıyor.

*Muhabbet nidüğün bileyim dersin
Erenler ceminde birdir muhabbet
Bu aşkın sırrına ereyim dersin
Gönül deryasına dürdür muhabbet*
(Bosnavi)

*Muhabbet âdemi Hakka yaradır
Muhabbet etmeyen can müdaradır
Dünya ve ahrette yüzü karadır
Muhabbetten geçen Haktan da geçer*
(Hatayi)

MUhib: Arapça “hubb”dan gelen “Muhib”, “seven, sevgi besleyen, dost” anlamlarını taşır. Yalnız Bektaşilik ve Mevlevilikte tarikata giren kişiye “muhib” denir. Tarikatta ikinci derece budur. Muhipliği dervişlik izler. Derviş şeyhe vücuduyla, muhib ise malıyla hizmet eder. Muhibin şeyhe tam bir sevgi, inanç göstermesi, boyun eğmesi ve gönlüyle dervişlere bağlanması gerekir. Derviş her halini şeyhe söyleyebilir, ama muhib söyleyemez, şeyhi hakkındaki övmeye, kötülemeye karışmaz, inancını bozmaz. Yakup Kadri, *Nur Baba*'da muhibi hem bu anlamda, hem de dost anlamında kullanmaktadır.

MURAKABE: Sözlük anlamı, “bakma, gözetme, gözaltında bulundurma; denetleme”dir. Tasavvufta “kendi iç dünyasına bakma, dalıp kendinden geçme” anlamına gelir. Diz üstü oturulup, eller bögürlere ya da dize konularak, gözler kapalı, gönülden kafadan dünyayla ilgili her şeyi çıkarmaya ve tanrısal feyiz beklemeye “murakabede bulunmak” denilir.

MUSAHİB: Ergenlik çağına girmiş, bir törenle tarikata kabul edilecek kişinin yanında bulunan ergen kimseye denilir. Kelime anlamı, “biriyle sohbette bulunan sohbet arkadaşı”dır.

Alevilerce musahib olan kişi, hayatının sonuna kadar musahibini gözetmek zorundadır. Ama Alevilikte şart olan musahiplik, Bektaşilikte şart değildir

*Musahibe candan bağlarımız var
Aşınaya gönül çağlarımız var
Dudulu kumrulu bağlarımız var
Şah şah der de öter bülbüllerimiz*

(Kul Himmet)

MÜCERRED: “Soyulmuş, çıplak; tek, yalnız” anlamlarına gelen “mücerred” kelimesi, hiç evlenmemiş tarikat mensubuna verilen addır. Bektaşilikte mücerredliği Balım Sultan koymuştur. Mücerred olmaya karar veren dervişin sağ kulağı delinerek mengüş denilen küpe takılırdı.

NASİB ALMAK: bk. İKRAR VERMEK

NEFES: “Soluk” anlamına gelen kelime bir edebiyat terimi olarak, Bektaşî âyinlerinde okunan manzumelerin adıdır. Bektaşî şairlerince yazılan nefeslerde hece vezni kullanılmış, Bektaşiliğe özgü inançlar dile getirilmiştir. Öteki tarikatların ilâhileri gibi nefesler de makamla okunmak üzere yazılıp bestelenmiş manzumelerdir. Açıklamalarda örnek olarak verdiğimiz şiirlerin hemen hepsi nefestir.

NEVRUZ: Farsça olan kelimenin anlamı “yeni gün”dür. Güneşin Koç burcuna girdiği, eskilerin Mart dokuzu (21 Mart) dedikleri günün adıdır. Ilkbaharın ilk günüdür. Zerdüşî dininde kâinatın bugün yaratıldığı kabul edilir, bayram yapılırdı.

Nevruz İslâmiyet’te de kutsal bir gün sayılmıştır. Peygamber’in son haccı olan veda haccının arefe günü martın sekizine, bayram da dokuzuna rastlamıştı. Hac dönüşü Peygamber’in, çevresindekilere, “Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır” dediği bildirilir. Bu söz de martın on dokuzuncu günü söylenmiştir. İşte Nevruz bu nedenle Ali’ye bağlı olanlarca bayram sayılmıştır. Ayrıca Alevi ve Bektaşiler Ali’nin Nevruz’da doğduğunu kabul ederler.

NEVRUZIYE: Nevruz’u kutlamak için yazılmış manzumelere “Nevruziye” denmiştir. Genellikle kaside biçiminde yazılan bu manzume-

lerde baharın girişi konu alınırđı. şii-Batını inançlara bağlı şairler ise Nevruz'un dinî niteliği üzerinde de durmuşlardır.

POST: "Tüylü hayvan derisi" anlamına gelen bu kelime Farsça'dır. Türkçede *posteki* biçiminde de kullanılır. Bir tarikat şeyhi ya da pîrinin taht ya da tören kürsüsü gibi kullandığı debbaglanmış tüylü deriye de mecazi anlamda post denilmiştir. Bu nedenle post kelimesi, tarikatlar sözkonusu olduğunda "şeyhlik makamı" anlamına gelir.

Bektaşî meydanında bulunan on iki postun adları şunlardı: 1- Baba postu, Horasan postudur; 2- Aşçı postu, Seyyid Ali Sultan postudur; 3- Ekmekçi postu, Balını Sultan postudur; 4- Nakip postu, Kaygusuz postudur; 5- Atacı postu, Kanber Ali postudur; 6- Meydancı postu, Sarı İsmail postudur; 7- Türbedar postu, Karadonlu Can Baba postudur; 8- Kilerci postu, Erkulu Hacım Sultan postudur; 9- Kahveci postu, Şah Şazeli postudur; 10- Kurbancı postu, Hazreti İbrahim postudur; 11- Ayakçı postu, Abdal Musa postudur; 12- Mıhman evi postu, Hızır postudur.

REHBER: Farsça birleşik bir kelime olan "Reh-ber" yol gösteren, anlamındadır. Bektaşilikte tarikata girecek ya da derviş olacak kişiyi tören sırasında Baba'ya götüreren kişiye rehber denir. Bir zâhir'i dergâha götürüp tarikata girmesine aracı olan kişiye de "yol rehberi" denilirdi. Bektaşîlerin ikrar verirken okudukları manzum duanın (tercüman) son beyti şudur: "Sıdk ile bel bağladım ikrar verip erenlere /Mürşidim oldu Muhammed rehberimdir Murtaza."

*Mürşide varmağa talip olursan
İptida insandan rehber isterler
Vendiğin ikrara doğru gelersen
Ahd ile peymandan rehber isterler
(Pir Sultan Abdal)*

RUFÂİ: Aslı "Rıfat" olan kelime, Peygamber'in soyundan olduğu söylenen Ahmed b. Aliyy-ür-Rıfâi'ye (ölüm. 1182) bağlı bir tarikatın mensupları için kullanılmıştır. Anadolu Rıfâilerinin çoğu sonradan Bektaşîler arasına karışmışlardır.

Rıfatlerin kızgın demiri yaladıkları, ateşe, yanan fırına girdikleri biliniyor. Nitekim halk arasında kullanılan "...rufâiler karışır" deyimini eskiden tarikat mensupları arasında söylenen "Ateşe Rıfâiler karışır" sözünden bozmadır.

SAKİNÂME: Arapça “su veren, su dağıtan” anlamındaki “sâki” kelimesi “içki sunan” anlamında kullanılmıştır. Sakiyi ve şarabı konu alan kasidelere ise “Sâkinâme” denilmiştir.

SEMA: Arapça *semâ* kelimesi “işitmek” anlamındadır. Tarikatlarda müzik eşliğinde coşarak raksetmeye, dönerek oynamaya da *semâ* denmiştir. Önceleri hiçbir kuralı olmayan, rastgele yapılan *semâ*, daha sonra özellikle Mevlevilikte usûle bağlanmış, tanrısal aşka ulaşmada bir araç sayılmıştır.

*Gir Semâa bile oyna
Silinsin pâk olsun ayna
Kırk yıl hazanda dur kayna
Dahı çiyisin yan dediler*
(Hatayî)

*Kırkbudakta şem'a yanar
Abdalları semâ, döner
Dolusundan içer kanar
Pirim Hacı Bektaş Veli*
(Pir Sultan Abdal)

*Ali deyip bir noktaya gittiler
Mevlâna'nın Neyzen'ine yettiler
Hepsi birden kalkıp semâ' ettiler
Dediler ki böyle devran olmadı*
(Neyzen Tevfik)

TAÇ VE TEBER: Arapça olan “taç” kelimesi, “padişahların başlarına giydikleri mücevherle bezenmiş başlık” anlamındadır. Tarikat şeyhlerinin giydikleri, biçimi her tarikata göre değişen başlıklara da eskiden “taç” denirdi. Başındaki taçtan, tacı giyenin hangi tarikattan olduğu anlaşılırdı.

Teber ise, “Bir sapa geçirilmiş, keskin yüzü kavis tarzında, sapının iki ucuyla keskin yerinin ters tarafında birer sivri ve süngü tarzında çelik bulunan, sapından başka yeri yekpâre olarak yapılmış olan keskin “balta”nın adıdır (Gölpınarlı). Bu baltayı özellikle seyyah dervişler kendilerini korumak için yanlarında taşırlardı.

*Yeryüzün kırmızı taçlar bürüye
Münafık olanın bağıriye
Sahib-i zamanın emri yürüye
Sultan kim olduğu bilinmelidir*
(Pir Sultan Abdal)

TAHT: “Bektaşî meydanında, meydanın tam karşı tarafında ve ortada üç basamaklı küçük bir kürsüye ‘Taht-ı Muhammed’ ve ‘Taht-ı Gadiru Humm’ denir. Bunun önünde ‘Meydan Taşı’ denen ve ortasındaki bir yerde o taş gömülü oniki köşeli ve Balım taşından yapılmış bir taş vardır. Kanun چراغی, bu taşın arkasına konmuştur; iki yanındaki iki şamdanda birer mum vardır. Üstü yeşil çuhayla kaplı bulunan bu kürsünün her üç basamağına üçer şamdan ve mum konmuştur. Böylece üç basamakta üçerden dokuz mum, kanun چراغının iki yanında da birer mum bulunur ki böylece onbir şamdan ve mum eder. Kanun چراغı bir sayılınca onunla oniki olur ki oniki imama işaret eder. Kanun چراغının üç yalımı hesaplanırsa, ondört maşuma işaret olarak ondört eder.” (Gölpınarlı). İkrar verme töreni sırasında bu kürsüdeki mumlar چراغcı tarafından belirli manzum sözler okunarak uyandırılır (yakılır).

TANZİMAT-I HAYRİYE: II. Mahmud döneminde okunan “Tanzimat Fermanı” kastediliyor. Aynı dönemde, 1826’da, Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılması da “Vak’a-i Hayriye” (hayırlı olay) sözleriyle anılır (bk. Bektaşilik).

TARİKAT: Arapça “tarik: yol” kelimesinden gelen “tarika” kelimesi Farsça ve Türkçede “Tarikat” biçiminde kullanılır ve “Tanrıya ulaşmak isteğiyle tutulan yol” anlamına gelir. X. Yüzyıldan sonra ise tasavvuf yoluna girenlerin oluşturduğu belirli erkân ve âdâb’a bağlı toplumsal kurumlar bu adla anılmıştır.

*Mumsuz baldır şeriat tortusuz yağdır tarikat
Dost için balı yağa pes niçin katmayalar*
(Yunus Emre)

*Ezelden divane etti aşk beni
Hüseyinîyim Alevîyim ne dersin
Niçin dahledersin tarik düşmanı
Hüseyinîyim Alevîyim ne dersin*
(Pir Sultan Abdal)

ZÂHİR: Arapça olan kelime, “görünen, açık, meydanda” anlamına gelir. Ayrıca isim olarak “dış yüz, görünüş” anlamında kullanılmıştır ve “bâun: iç yüz”ün karşıtıdır. Bu nedenle Bektaşiler tarikata girmemiş, tarikattan olmayan kimselere “zâhir” demişlerdir. Zahirî de aynı anlamdadır.

(Bu açıklamalar için şu kitaplardan yararlanılmıştır: Abdülbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Tasavvuf*, 1969; *100 Soruda Türkiye’de Mezheler ve Tarikatler*; *Tasavvuf’tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, 1977; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*; Mustafa Nihat zn, *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*, 1954; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lgat*; *Türk ve İslâm Ansiklopedileri*.)

Türk Edebiyatında **Nur Baba**

Yakup Kadri'nin de "İkinci İzah"da belirttiği gibi yalnız Halide Edip bir roman olarak **Nur Baba** üzerinde durmuştur. Kitabın daha sonraki basımlarında da durum pek değişmez. Nesnellikten uzaklaşılsa, duygusal bir tavır takınılsa da, özellikle romanın kişilerini irdelemeye çalışan bu önemli yazıyı (**İkdam**, sayı 9096, 1922) olduğu gibi aktarıyoruz:

Canlı ve hakiki eserler her zaman en kuvvetli aksülamelleri yapanlardır. *Nur Baba* bunlardan biri oldu. Bu sanat ve güzellik çocuğunun doğuşu çok alâka ve itiraz uyandırdı. Her zaman muntazam İstanbul gazetesi görmediğimden münekkit ve sanatkârların bunu nasıl telâkki ettiklerini bilmiyorum. Yalnız bizim sanat muhitimizde bir eseri çok beğenmek tenkit kavaidine (kurallarına) muvafık değildir zannı vardır. Münekkitler büyük siyasiler kadar samût (suskun) ve mağrurdur. Sanatkârlarımız arasında da bir sanat hadisesini hars ve sanat memleketlerindeki gibi açık bir kalp ve coşuşla (coşkunlukla) kabul ettiklerini pek görmedim.

Kendim *Nur Baba*'yı okuduğum zaman bende yaptığı te-

sir o kadar kuvvetli oldu ki, bunu çoktan beri Türkçe bir eser-i sanat göremediğime hami ettim (yordum) ve fikrimi yazmak için ilk kuvvetli intibaatın (izlenimlerin) gaip olmasını bekledim.

Bir gün Ankara'da Yakup Kadri Bey'e (Hamsun)un Pan ismindeki romanının Nobel mükâfatını almış olduğunu söylemiştim. Biraz düşünüp ve çok garip bir tebessüm ettikten sonra bana demişti ki:

"Bu küçük romanı ben İsviçre'de okudum. Bende büyük bir heyecan uyandırdı. Fakat bu kadar basit bir romanın bir eser-i deha gibi altüst etmesini kendi zevkimin basitliğine hami ettim ve bundan bahs etmeğe cesaret edemedim."

Nur Baba aynı cinsten bir romandır. Ne mevzuu ne hikâye ettiği vekâyı (olaylar) harikulâdedir, fakat içinde insanı sürükleyip götüren öyle kâvi (kuvvetli) ve kadir bir sanat, mütevâzin sadegisi (ölçülü sadeliği) içinde teheyyüç (coşkunluk) ve ihtirasla çalkalanan bir sanat var ki bütün okuyanları beraber alıp sürüklüyor, götürüyor.

Romanın Yakup Kadri Bey'in bütün eserlerinden başka bir havası, dekoru, lisanı ve kahramanlarının evzâi (konumları) itibariyle öyle doğru ve ahenkdar bir hayat ifadesi var ki bunu ancak bu hayatı Yakup Bey kadar bilen ve sezen bir sanatkâr yapabilir. İlk defa olarak me'luf (alışık) olmadığımız bir hayat ve muhiti bütün lisan-ı ruhiyyet (kendî dilinin) inceliği ile acemi ve özentî bir taklide düşmeden içimizde Yakup Kadri Bey çiziyor ve yaratıyor.

Aksini mizah gazetelerinde gördüğüm *Akşam*'da intişar etmiş bir tenkitte *Nur Baba*'nın bir hayal eseri olduğu, sanatkârın (afyonlanmış) bir başla sırf hayatta yerleri olmayan fantezi örnekler yazdığı iddia ediliyordu. İmza sahibini ve tenkidin aslını bilmiyorum. Belki bu tenkitten ziyade fantezi bir nesirdi. Yalnız münekkittin *Nur Baba* romanının en kuvvetli yerine beyhude vurmak isteğini gördüm. Yakup

Kadri çok zaman bir tefekkür ve enfüsiyeti (sübjektivizmi) galip bir sanatkâr olarak görünmüştü. *Nur Baba* yepyeni bir Yakup Kadri çıkardı. *Nur Baba* eti, kanı, asâbı, bütün maddiyeti ile gören yalnız ruha ve dimağa değil musiki ve resim gibi insanın havâssını (duygularını) istila eden bir eserdir. Ortaya attığı insanlarda zevk ve behimiyetinde (hayvansılığında) olduğu gibi ızdırıp ve acılarında da yüzlerinde şahe-ser olan ismizazlarla (kasılmalarla) bize görünen unutamı-yacağımız aşına simalardır. Bu simaların bu kadar belîğ (açık seçik) bir hayatla görünmesidir ki Bektaşilere hakiki ve haklı bir telaş ilka etti (verdi).

Buna mukabil *Nur Baba* ve Yakup Kadri günün en kuvvetli hadisesi oldular. Bunu millet olarak kazanılmış bir muharebe kadar mühim bulurum. Unutulmayan milletler sanatkârlarıyla zaaf ve kudretlerini tarihe bırakıp gidenlerdir. Yoksa sanat ışığının tenvir ettiği (aydınlattığı) en azîm (büyük) beşeri haileler (trajediler), tarih sahneleri, unutulmuş ve yok olmuştur. Dünya yalnız hayatlarını ister masal, ister taş ve boya ile olsun güzel nakletmiş milletlerin varlığından haberdardır.

Eser-i dehanın bütün dünyaca “zamanın mukayesatına (ölçülerine), tahavvülüne (değişmelerine) rağmen yaşayan eserlerdir” diye umumi bir tarifi vardır. Her üslup, her dekor, her vaka kendi zamanında ne kadar müthiş tesir yapsa yapsın zamanla gülünç ve eski olabilir. Yegâne ezeli, yegâne ebedî, yeni olan bütün insanların müşterek heyecanları ve ızdıraplarıdır. İnsan kalbini doğru nakleden sanatkâr nasıl sevilirse ne kadar kusurlu sevilirse sevilsin eserini ve kahramanlarını altın zincirle insanların kalbine bağlamış gitmiş sayılabilir.

Nur Baba’ya bu basit ve iddiasız esere eser-i deha dediğim zaman orada yaşayanların, bilhassa Nigâr’ın bana gözlerindeki yaşlarla dudaklarındaki acı tebessümle aşına ve yakın

görünmesinin tesiri altında kaldım.

Nur Baba bir beктаşı şeyhiyle genç bir muhibbesi arasındaki aşkın hikâyesidir. Roman bu aşkın sahnesini uzak pastel renkleriyle çizen bir dekor içinde başlıyor.

Nur Baba dergahında sabah oluyor ve sabahın ilk ışıkları tabiatın serin berraklığı arasında süzülüp dergahın sıcak dumanı ve sıtmalılı sofrasında kitabın başlıca kahramanlarının başlarını bulanık havalı ve dumanlı bir odada bize tenvir ediyor:

“Artık, kimsede içmeğe takat kalmamıştı; sabah oluyordu, biraz evvel, camlarda donmuş gibi duran fecrin ilk ziyası, şimdi berrak ve akıcı bir beyazlık halinde yavaş yavaş bütün meydanı kaplıyor; şamdanların ışığında titrek, karışık gölgelere benzeyen eşya gittikçe müstekar hakiki birer şekil alınağa başlıyordu (...) Sofranın ortasındaki mumlar ise lüzumsuz birer süse benziyor ve alevleri ince, gümüşten birer beyaz yaprak gibi titreyerek etraftakilerin gözlerinde donuk, madenî bir parıltı ile yanıp sönüyordu.”

Romanın birinci kısmında merkez Nur Baba'dır. Muhteris ve havaî genç şeyh eski bir aşkını değiştirmek üzeredir. Ziba Hanım'ın, Boğaziçi'nin eski şiir ve zevkünden kopup gelen maşkûkanın günleri sayılmıştır. Siyah sakallı genç Baba asıl büyük aşkına başlayacak, onun için eski aşkı arbedeler, ihtilaçlar içinde can çekiyor. Müştehi (şehvetli) ağızlı, süzgün nazarlı dervişi erenler meclisinde Ziba Hanım'la bazan bir iki cinasla hallettiği kavgalar, kâh birbirlerinin üstünü başını parçalayan arbedelerle buluyoruz. Nur Baba'yı erenler meclisinde چراغ gibi daim yanarken, daim hükmederken buluyoruz. Etrafı gençlerden, ihtiyarlardan, kadın ve erkekten mürekkep dindar ve dildikâr (gönlü yaralı) bir üftade (âşık) alayı ile muhat (çevrilmiş); kâh sevilerek, ağlanarak, kâh korkulup yolunda feda-yı nefis edilerek, sevdâ, niyaz ve ihtiras sesleri arasında, kendince gaye bildiği son

huzûza (hazlara) doğru mes'ut ve mutmain (doygun) ilerliyor ve Yakup Kadri asıl kahramanı addettiği genç Baba'yı muhabbet mürşidi yapan muhiti avamili (amilleri, etmenleri), hususi mizacı ile bize çiziyor.

Nur Baba'nın çocukluğu maddi bir aşk etrafında hayat ve meslek kuran bütün adamlarınki gibi mariz (hastalıklı) ve çirkindir ve bu çocukluk ne hulyâ, ne de fantezi ile çizilmiştir. Bir Felemenk ressamının, fırçasile işlenmiş gibi berak bir surette bektaşî dekorunun içinde iğrenç çocuğu görürüz. Sofralar altında muhiblerin ellerini ısırın, çimdikle-yen, dehlizlerde bir teke vahşiyetiyle kadınlara saldıran tüy-süz ve sıska genç çok hakiki bir portreye benziyor. Ciddi ve ağırbaşlı Celile Bacı ile evlendiği zaman "Gür siyah bir sakalla çerçevelenen çehresi, taşkın bir cinsiyetin ifadesini taşıyan süzgün ve halden anlar gözleriyle" bu vahşi genç birdenbire olgun bir erkek vakarı alıyor. Celile Bacı onu seven üç mühim kadından birincisidir. O intizam ve muvazene kadınıdır. Genç Baba'yı şeyh postu üzerinde idare eden onun kavi (güçlü) ve serin kafasıdır.

İkinci kadın onu aşk mürşidi yapan macera ve aşk kadını Kanlıcalı Ziba Hanım'dır. O elâ gözleri kumral saçları, şehvet ve debdebesiyle meydanın ortasında muattar (kokulu) ve rengarenk bir rûzgâr gibi esiyor ve her şeyi altüst ediyor. Servetini, ismini, bütün fırtınalı ve ateşli mevcudiyetini Nur Baba'nın kucağına atan bu kadın Nur Baba'ya ismiyle beraber cinsiyetinin belagatini ve muhabbetin serarini (sırlarını) öğretiyor.

"Nur Baba, Ziba Hanımefendi'ye tesadûf etmezden evvel ne idi? Bir külçe ihtiras, bir küme iştiha... Safa Efendi'nin kızı elâ gözlü Ziba, bu işlenmemiş cevheri kendi göğsünün ateşinde eritti;eledi, süzdü, ondan traşide ve mutena bir put, bir aşk ve ihtiras putu yaptı."

Üçüncü kadın basit fakat temiz ve masum bir kalp kadı-

nıdır. Çocukken ve gençlik devresinde iğrenç, çirkin fakat pek canlı ve hususi simalı Nur Baba Nigâr'la karşı karşıya geldiği zaman mütehavvil (değişken) devreyi atlatmış artık sabit ve olgun bir Bektaşî şeyhidir. Bütün hayat hazırlığı onu Nigâr gibi bir kadını sevmek, Nigâr gibi bir kadını zavallı bir esir gibi kendinin anlayamadığı korkunç bir aşka bağlamak için yapılmış gibidir. Nur Baba'nın aşk oyunundaki hususi inceliklerini, hilelerini biliyoruz. Maddi kadınları hilkatin (yaradılışın) yeknesak bir kuvveti gibi istila ediyor, mütehakkim ve mağrurların karşısında şımarık çocuk rolü oynuyor, sade-dil (saf) ve mutekitleri (inanmışları) giryeler (ağlamalar) ve ilâhilerle avlıyor, geçkin ve cesaretsizleri mey ve şarkılarla zaptediyor, fâsid (fesatçı) ve tecrübekârları karanlıklarda ani hamlelerle elde ediyor ve bütün sesinin, nazarının kudretini de bu marifetlerine ilâve ederek Nigâr'ı elde etmeğe çalıştığı zaman Nur Baba bizce hemen hemen son şeklini almıştır. O dini müşteheyata (şehvet veren şeyler) karıştıran dinî ayinleri insanların cümle-i asabiyesine (sinir sistemine) hâkim olmak için huzuzî (haz verici) bir vasıta gibi kullanan herhangi bir rahibe benziyor. Loş kiliselerin buhur yanan ağır havasında günahlarını dinlediği zayıf mahlûkata (yaratıklara) hâkim olan, saray sofralarında, siyasî ve dinî hurafelerden aldığı kudretle kadınların cümle-i asabiyesini esir eden herhangi bir Rasputin gibidir. Nur Baba, bu ihtiras ve aşk putu, gözleri, sakalı hattâ dudakları ve vücudunun şekli ile şarkta müşterek ve huzûzi (hazza düşkün) bir enmuzectir (tiptir). Bunu da sanatta ilk defa Yakup Kadri bize Türkçe olarak çiziyor.

Bu şarkın dinî kisve altındaki huzûzi enmuzeci etrafında toplanan kadınlar, en canlı ve İstanbul hayatına en doğru olanlardır. Bir primadonna gibi gözlerinin sürmesi, saçlarının sun'î rengile parıl parıl yağan ihtiyar Zibâ Hanım, ton-

bul, telaşlı dedikoducu Nasip Hanım, “Ah arslan kadın!” diye halanın boynuna sarılan Alhotoz Afife Hanım bilhassa İstanbul’da geçen hayatın eski İstanbul düğünlerinin bir rengidir. Sefih cinaslarla dolu sözleriyle, işaret ve kinayeleriyle, üstü başı muskirat (içki) kokan bu kadın, hanımefendi dalkavuklarının, hamam natırlarının en canlı bir enmüzecidir. Bütün bu sefahat meydanında temiz ve sakın kalan beyaz saçlı Celile Hanım da Türk romanında kalacak isimlerdendir. Fakat Türk romanında birinci safta daim duracak olan Nigâr’dır. Bütün bunlar Üsküdarlı ihtiyar hanımefendi ve Nuriye Hanım dahil olduğu halde belki örnekleri ortadan kalkacak fakat daim yaşayacak İstanbul kadınlığının kudretli sanatla çizilmiş simalarıdır. Kadınların ezeli düşmanı Yakup Kadri kaderin bir cilvesiyle düşman olduğu bu cinsten ezeli simalar çıkarmıştır.

Erkekleri hep sönük ve solgundur. Miralay Hamdi Bey, Udî Niyazi ve diğerleri hiç hatırdan kalmayan mankenlerdir. Hele Macid edebiyat-ı cedidenin biraz daha yeni olan tahlilci ve mariz tipi’dir ve Yakup Kadri Macid’le beraber bu yaşayan, kımıldayan, etten, kemikten gibi insanla konuşan kadın kafilesini zaafları adilikleriyle teşhir etmek, hepsini bir evrenin yapmak istedikçe onlar sanatkârın elinden kurtuluyor Şekspiryen bir kudretle yaşıyorlar.

Erkek kahraman Nur Baba’nın bir defa çizildikten sonra sabit bir şekil aldığını söylemiştim, kadın kahraman Nigâr bunun tamamen aksidir. O anasını (unsurlarını) hayattan alanlar gibi nihayete kadar kendi ruhuna daim tahavvül eden (değişen) ızdırap ve saadetiyle yoğuruyor ve yaşıyor.

Nigâr, bir sefirin manasız, hayatı herkes gibi geçen güzel karısıdır. Gençliğinin tam şahıkasında hayatın verdiği bütün mana ve saadetin bilançosunu gayri şuûrî bir surette yaptığı anda ve bu hayat yekûnunu sıfır bulduğu bir zamanda hem istikrah edip (iğrenip) hem de tecessüsle baktı-

ğ1 bektaş1 hayat1 bilhassa bir aşk putu olan ateşli Nur Baba ile karşı karşıya geliyor. Yanaklarında cacip çukurlarla, berak çocuk gözleriyle gülen Nigâr günahın ve tehlikenin karşısındadır. Renk renk çerağlar yanan bir muhitin havasını teneffüs etmiş ve başdöndürücü bir koku ile sarhoş olmuştur. Bunu pek silik ve sade felsefi düsturların bir nevi mütekellim (dile gelmiş) kitabı gibi konuşan genç Macid'e anlatıyor.

“O ne hudutsuz muhabbet! O ne derin kin ve haset! O ne çok musiki, ne çok içki, ne çok terennüm, Macid! Bu âlemde her şeyin sonuna kadar gidiliyor. Musiki sabaha kadar devam ediyor, içki son damlasına kadar içiliyor, muhabbet ekseriya yıllarca sürüyor. Hûlasa; bu öyle bir sofraki, insan onun başından ağız ağıza dolu ve taşkın kalkıyor.”

Filhakika herkes istikrahla, bezginlikle kalktığı veyahut adi bir cümle-i asabiye ihtiyaç ve itiyadiyle bu sefih ve muzlim karanlık sofraya bağlanıp kaldığı halde Nigâr, bu hiçten (değersiz) renklerle çizilmiş olan latif kadın, orada hayatın manasını, kendi ruhunun derinliğini buluyor. Başkaları için yalnız maddî bir zevk olan bu Nur Baba taabbûdünde (kulluğunda) Nigâr aşk zehrinin son katresini içtikten sonra maddî telezzüattan (lezzetlerden) kaçan, harap Nur Baba'ya:

“- Bana dokunma, ben senin görmediğin şeyleri görmüş, senin iştmediğin şeyleri iştmiş uzaklardan, uzaklardan gelmiş bir mahlûkum.” diyor.

Yakup Kadri aşk putunun ayaklarına Nigâr'ı attığı zaman hakiki bir sanatkâr gibi onun kendi muhitinden bu girdaba düşmeden yapacağı mücadeleleri, evinin istikrahla telakki edeceği sahneleri pek maddî bir kudretle çizmiştir. Sarhoşluk sahneleri, kadın kavgaları, biraz yeknesâk âyinler kullanıldığı lisan ve üsluba kadar en doğru intihap edilmiştir (seçilmiştir) ve yedi sene evvel Nigâr'ı Nur Baba'nın kolları

arasına atan sanatkârın kadın düşmanlığının ince bir tecelisi ile en temiz muhitte, en berrak bir ruhla bile yetişen bir kadını adi, hafif, odalık ruhlu göstermekten derin bir zevk aldığını görüyoruz. Nigâr'ın kendi elinden kurtulduğunun, onun kendi başına hayatını yaşadığının sanatkâr, birinci kı-sımda farkında değildir.

Yedi sene sonra *Nur Baba*'nın zeylini (ekini) yazan sanatkâr daha evvelinden, hayata karşı gözlüklerinin rengini değiştirmiştir. *Nur Baba* tekkesinin eski perdesini kaldırıp bize facianın son perdesini gösterirken o da yarattığı kadına başka gözlerle bakıyor.

Nur Baba tekkesi aşk mürşidinden en son gelen biraz sunî bir bebek gibi cansız Süheyla'ya kadar hep bıraktığı-mız günlerdedirler. "Âlem Yine Ol Âlem". Fakat Nigâr o Nigâr değildir. Kalbini posa yapan muhabbet sofrasından o çok dolu kalkmıştır ve bu eski sofrayı arkada bırakmış, doymuş ve uzaklaşmış, kendi benliğinin umkuna (derinliğine) gömülmüştür.

Nigâr yarı insan yarı hayvan bir dervişle çocukluk günle-rinin temiz zaaflarına, masum ihtiyaçlarına, muhabbetin yalnız çocukların ve hayvanların bildiği en mütekemmil (olgun) ve güzel şekline avdet etmiştir. O da Leydi Makbet gibi "dehşetlerle duydum" diyebilir. Onu tekkenin rutubetli, toprak kokan mezarlığında metrûk ve abdal dervişle yenden bulduğumuz zaman sesi kısılmış, saçları ağarmış, bütün taravetini (tazeligini) gaip etmiştir. Hayatta sevgi ve sadet olan ne varsa koparıp attığı bu muzlim (karanlık), kuyu gibi zindanın karından (dibinde) edebî bir mahpustur.

Dudaklarını yukarıya çeken güzel gamzeleri ağzını eski bir yaranın izi gibi yana çekiyor. Yüzünde "fena"ya (yokluğa) bakmış insanlar gibi zehir ve acı vardır ve donuk gözleri toprağın altında dinleneceği günleri gözlüyor.

Yakup Kadri ızdırabın bu ilâhi simasını bu çirkin ve ha-

rap yüzde seziyor, için için yanıp tutuşmada cavidanî (son-rasız) bir zevk duyan, göğsünü tırmalayan acılarla ısınan kadına haykırıyor:

“- Ah gözleri birer kor gibi için için tüten kadın, sen mutlaka Hüseyin’in hemşiresi veya Hallâc-ı Mansur’un eşisin! Kanının aktığı yerde güller bitiyor ve külünün savrulduğu havalarda amberler kokuyor. Sen bu kokular ve bu güllerle sermest olmuşsun. Ey bezm-i elest’in ezeli sarhoşu!”

İşte derunî hayatın bütün esrarına dahil olan bu ergin ruhlu Nigâr, acı gözleriyle kimseyi görmeden gelip geçiyor. Sanatkârın onu erkek kahramanı yanında zebun (güçsüz) ve solgun yapmak istemesine rağmen aşk ızdırabiyle meşhur mazlum kadınların yanında Nigâr kendi kendine mevkii alıyor.

Ahmet Haşim bir şairin coşkusuyla yanaşır romana. Halide Edip’in göremediği, bir mizah gazetesinde Haşim’in şairâne benzetmelerini çarpıtarak işlediği yazı budur. Haşim, romandan çok yazarı üzerinde durmuş, işi Yakup Kadri’nin fiziki portresini çizmeye dek vardırmıştır. “Nur Baba Münasebetiyle” alt başlığını taşıyan yazıda (**Akşam**, sayı 1305, 1922) izlenimlerini şöyle dile getirir Ahmet Haşim:

Nur Baba hikâyesinin intişarı (yayımlanması), bu hikâyenin halk arasında bulduğu rağbet Yakup Kadri’yi rûz-merre (günlük) hayatımızın ilk saff-ı vakayiine (olayların ilk safına) çekti. Şahsı bin türlü münakaşaların mevzuudur, ismi her ağızda dolaşır, denilebilir ki İstanbul *Nur Baba*’nın badesiyle sarhoştur. Fakat halkın yeni tanımağa başladığı bu isim, biz aşınalar için, on üç seneden beri, bir insana mukadder olabilecek isimlerin en güzeli ve sihirlisidir.

Yakup Kadri, otuzunu geçen nesle mensuptur. Elyevm

(bugün) Türk hassasiyetine rakipsiz hâkim olan bu nesil, edebiyatta Yakup Kadri'yi yetiştirmiş olmakla şan ve şerefinden emin ve varlığından mübalağa ile mağrurdur.

Fransız hakîmi (düşünürü) Ippolit Ten (Hyppolite Taine) eseri sanatkâra vasl ve rabt eden (birleştiren ve bağlayan) alâkanın sıklığına dair ne söylemiş olursa olsun bizde Yakup Kadri'ye gelinceye kadar, bilhassa edebiyatta eserle müessir (yazar), yekdiğerine hiç benzemeyen ayrı şeylerdi. Her muharrir ya kalın ses çıkaran bir cüce veya düdük sesli bir devdi; sestten boya intikal edilemezdi. Niceleri yırtıcı birer kurttu, gecelerin karanlığında arslanların sesini taklit ettiler. Niceleri leş yiyici murdar kuşlardı, baharda bülbül gibi öttüler. Körler âleminin bahar ve hazanından bahs ettiler, timsahlar gözyaşları döktüler, alçaklar faziletten dem vurdular. Kalem ve kâğıt bunların başlıca vasıtalarıydı.

Halbuki eserinin her satırını insanlığının altınlarından nesc eden (dokuyan) Yakup Kadri'de şahıs ve eser yekdiğerine aydınlıkları karışan iki ziyadır. Yakup Kadri'nin hiçbir yeniliği olmasaydı bile eserinin sanatkârı olmak yeniliği onun için edebiyatımızda kâfi bir unvan-ı şeref olurdu.

(...) *Nur Baba* hikâyesini Bektaşiliğin aleyhine yazılmış bir eser gibi telakki edenler ne kadar aldanyor. Her gün akşama doğru, ellerinde tuttukları üç palamutu çamurlu cübelerine sürte sürte gittiklerini gördüğüm on iki dilim fahirli (bk. Açıklamalar), kemerlerinde ölmüş koyun gözünü andıran taşlar asılı kaba saba dervişler elbette birer Nur Baba değildir. Hayatı dolduran beyaz saçlı Zibâ hanımlar, soluk Nigâr hanımlar ancak Yakup Kadri'nin hayalinde bu müheyyic (heyecan verici) inkişafa mazhar oldular. Hiçbir insan bu hikâyede maceraları anlatılan Nur Baba gibi hayvanlıkla insanlığın, gîlzet (iğrençlik) ve safvetin, zaaf ve kuvvetin bu kadar ahenkli bir numunesi olmamıştır. Hiçbir ihtiyar bir kış bahçesinde lahanaları ayıklarken derviş Çina-

rı gibi müessir olmayı bilmemiş, hiçbir kadın Nigâr gibi se-
vememiş, hiçbir genç kız vücudu Süheyla'nın saçları gibi ve
dudakları onun dudakları gibi çıldırtıcı bir kırmızı karanfil
kadifesinden biçilmemiştir. Keşke Bektaşiler bu kitabın an-
lattığı o neşeli, mahzun, aşkla coşan saf ve mütevekkil eş-
hasın (kişilerin) cinsinden olabilseydiler.

Darılanlar ne kadar aldanıyor. Yakup Kadri hiçbir hikâyeye-
sinde eşhasından hiçbirini çirkin yaratmamıştır. O hikâyeler-
lerde ilâhî bir safvetle saf görünmeyenler hiç olmazsa şeyta-
nın güzelliğiyle güzeldir. Toplanmış bir ufak sarı akrep ha-
yali tarzında, hadekealarında (gözbebeklerinde) hıyanetin
timsal ve işaretini taşıyan kadınlar o hikâyelerin nesrinde
şaraptan daha keskin ve belki raziletten daha güzel bir kır-
mızı hande (gülüş) ile gülerler.

Yakup Kadri hakikatten bi-haberdir. Yakup Kadri'de (ha-
kikat) hazzın dünundadır (altındadır).

İleri gazetesinde yayımlanan **Nur Baba** başlıklı yazı-
da ise (s. 1536-1547, 1922) roman üzerinde değil
de, Yakup Kadri'nin Bektaşilikle ilgili olarak verdiği bil-
giler üzerinde duruluyor. "Necib" imzasını kullanan ya-
zar, "**Nur Baba**'yı hakikat adesesinden görüp tahlil et-
mek" istediğini belirttikten sonra Yakup Kadri'nin "bir
izah"ından başlayarak savunusunun yanlış olduğunu,
gerçekten bir sırrı fâş etmediğini, ama yaptığıın "mu-
kaddesata hürmetsizlik" olduğunu söylüyor ve ayrıca
Bektaşilik sırrı denilen şeyin bir "akide" bir "tarz-ı ibadet"
olmadığını ileri sürüyor. Daha sonra da ibadetin
gizliliğinden söz ediyor.

"*Nur Baba*'nın hikâyeye-nüvislik (hikâyecilik) ve edebiyat
nokta-i nazarından (açısından) kıymeti bahsine gelince bu-
nu edebiyat münekkittlerine bırakacağım" diyen yazarın asıl
amacı "eserde Bektaşiler hakkında söylenen sözlerin hilaf-ı

hakikat (gerçek dışı) olduğunu isbat” ederek Yakup Kadri’nin Bektaşiliği ve Bektaşileri küçük düşürdüğünü göstermektedir.

Kısaca özetlediğim gibi “İleri” de ardarda yayımlanan Yakup Kadri’nin de “İkinci İzah” ta andığı yazılar, polemiğin ötesinde fazla bir değer taşıyor. Necib, romandan kimi cümleleri alarak, kimi bilgileri şöyle çürütüyor söz gelimi: “Yine aynı sahifede (78) ‘Aldığı abdestin hükmü hayatın sonuna kadar devam ediyormuş’ diyor, haşa bu da iftiradır. O vakit Bektaşiliği İslâmiyet’in gayri farz etmek icap eder.”

Hüseyin Cahit Yalçın’ın yazısı da romanın yayımlanmasından on iki yıl sonra gelir. Yalçın, ilk yazıda Yakup Kadri’nin romana eklediği izahlarda çelişkiye düştüğünü göstermek ister ve daha çok romanın tekniği, yazarın anlatımı üzerinde durur. İkinci yazı romanın alaylı bir dille özetidir (**Fıkır Hareketleri**, s. 42-43, 1934). Bu nedenle ilk yazının bütünü, ikinci yazının sonuç bölümünü vermekle yetiniyoruz:

Nur Baba romanı tefrika suretile *Akşam* gazetesinde çıktığı zaman epeyce gürültüye sebebiyet vermişti. Vak’a bir Bektaşî tekkesinde geçiyor. Bektaşilik ise esrar perdesi ile örtülüdür. Bu esrarı ancak Bektaşî olmakla öğrenebilen bir adamın, verdiği söze rağmen, onları faşetmesi ahlâk itibarıyla nahoş sayılmaz mı?

Nur Baba romanı edebiyat sahasından evvel bu cihette alâka uyandırdı. O derecede ki muharrir eserin kitap şeklinde birinci basılışında izahat vermeğe mecburiyet hissettiği gibi ikinci basılışında da tekrar aynı bahse avdet etmeğe lüzum görmüştür.

Artık bu eski bahsi tazelemekte bir mana yok. Zaten modası çoktan geçmiştir. Fakat, edebiyatımızda mümtaz bir

mevkii olan bir muharririn eserlerini gözden geçirirken kitaplarından her birinin etrafta yaptığı velvelleri hatırlatmak bir noksan teşkil eder. Bu eski dedikoduya sırf bu bakımdan temas ediyorum.

Muharrir kendisini şu suretle müdafaa ediyor:

“Bu kitapta yazılan şeyler mevzuubahsimiz olan tarikate halkın lisanında dolaşan menkıbelerden ziyade şey mi getiriyor? “Mum söndürmek”ten, “cırılçıplak muanekekar”a, kadar bütün o birbirinden şeni, birbirinden müstehcen masallar *Nur Baba* romanında tasvir edilen, vecdücüşiş sahnelerinden daha çok mu (burada bir yanlışlık var, “daha az mı” denilecek iken dalgınlığa gelmiş) mucibi ardır?.. *Nur Baba* avamın telâkkisine göre tevehhüm olunan bazı şeni hallerin bu tarikat erkân ve adabile hiçbir alâkası olmadığını göstermek, ayinicemlerin hakikî mahiyetini tayin etmek suretile denilebilir ki Hacı Bektaşî Veli ocağına hattâ bir hizmet bile etmiştir.”

Bu müdafaayı kuvvetli bulmuyorum. Muharririn yazdığı şeyler avam ağzında Bektaşiliğe dair dolaşan hikâyelerden pek az müstehcen olabilir. Mesele bu değil ki. Muharrir ifşa etmiyeceğine söz verdiği Bektaşilik sırlarını nasıl ifşa eder? deniliyordu. Bu ifşaatın Bektaşiliğe bir hizmet temin edip etmemesi ayrı bir bahistir.

Yakup Kadri Bey romanını niçin yazdığını şu satırlarla bize anlatıyor:

“An’aneden yetişmiş hakikî ve samimî Bektaşiler Bektaşî dergâhlarının bugünkü hali karşısında dilhundurlar. Ben bunlardan biriyim ve yaraya parmağımı koymak suretile tedaviye nereden başlamak lâzımgeldiğini bu kitapta göstermeğe çalışıyorum.”

Görülüyor ki muharrir bize edebî bir eser vermekten ziyade edebiyatı Bektaşî dergâhlarının esef edilecek hallerini düzeltmeğe bir alet olarak kullanmıştır. Ahlaken buna hakkı var

miydi, yok muydu? Birinci izah bu meseleyi açık bırakıyor.

“İkinci izah” bu cihete hemen hiç temas etmiyor. Hattâ muharrir maksadını biraz değiştirmiş görünüyör.

“Ben herhangi bir tarikatı bir romanla tetkik ve tarife kal-kışacak kadar halıfmeşrep olmadığım gibi, doğrudan doğ-ruya edebiyata ait olması lâzım gelen bir bahsi dinî veya fel-sefî bir vadiye dökecek kadar da malûmatfüruş değilim.”

Bu sözlerle yukarıki fıkra birbirlerini hiç tutmuyor. Sami-mî ve hakikî bir Bektaşî sıfatile Bektaşî dergâhlarının bozuk hallerini ortaya dökerek bunlara bir tedavi imkânı yarat-mak isteyen muharrir, sonra, herhangi bir tarikatı bir ro-manla tetkik ve tarife kalkışmayı bile nasıl olur da kendi ağzı ile hafifmeşreplik diye tavsif eder?

Muharririn bu izahları okunduktan sonra, edebiyat saf-hası haricindeki mevkii pek kuvvetli olmadığını müşahede etmemek imkân haricindedir.

Romanın yalnız **bablarının** (bölümlerinin) isimlerini göz-den geçirmek bile **eser** yazılırken, merak uyandıracak gaze-te havadis başlıkları gibi, macera romanlarına yakışır bir tarz ihtiyar edilmiş (**seçilmiş**) olduğu hissini veriyor.

Bir Bektaşî tekkesinde mumlar nasıl söner? Bir Bektaşî şeyhi nasıl yetişir? Bir **zahir** nasıl irşat edilir? Hacı Bektaşçı-rağı etrafında iki beyaz pervane. Nur Baba dergâhında misli görölmemiş bir ayinicem; irşadatın ikinci devresi; kâmilen muhabbete mevkuf.. Yalnız şu başlıkları gören bir okuyucu bugünkü gazete edebiyatının pek moda haline soktuğu, pa-lavra tarzını, sahte tarihî tetkikleri mi hatırlar, yoksa yük-sek bir sanat gayesi ile yazılmış edebî bir eser karşısında bulunduğu hissine mi kapılır?

Yakup Kadri Bey ikinci izahında romanının asıl ehemmi-yet verilmesi lâzımgelen noktasını bize anlatmak istiyor ve kahraman olan Nigâr’a dikkatimizi celbederek bize şu tavsi-yede bulunuyor.

Nigâr'ın nereye gittiğine bakmayınız, nasıl gittiğine bakınız. Bu seyri baş döndürücü bir şey midir? Benim maksadım bu baş dönmesinin tadını vermektir. Temenni ederim ki eserimin ikinci tab'ı üzerine yazılacak tenkit ve mülâhazalar bana bu hususta ne dereceye kadar muvaffak olduğumu veyahut olmadığımı öğretsin."

Yakup Kadri Bey'in davet ettiği bu mevzua dokunmadan evvel, gene üslûptan bahsedeceğim. *Nur Baba* ikinci defa 1923 tarihinde basıldığına göre, aradan ancak on bir sene geçmiştir. Bir hiç, değil mi? Fakat işte bu kadar küçük bir zaman parçası vaktile pek takdirlerle okuduğumuz bir eseri yıpratmağa kâfi gelmiş. İnsan adetâ bir ürkme hissediyor. Müthiş bir yıkıcı kuvvet halinde her şeyi ezen zaman karşısında yazılarımızın nasıl tutunabileceklerini düşünüp de, göz önündeki misallere bakarak, titrememek ve yeise düşmemek kabil mi? Bu manzara bize ibret olmalı ve yazı yazarken çok müşkülpesent davranmağa sevketmelidir. Fakat Yakup Kadri Bey kolay, ucuz ve adî bir sanat peşinde değildi. *Nur Baba* bugün eskimiş ve çökmüş görünüyorsa bunda en büyük amil çok hızlı yürüyen zamandır.

Üslûptan birkaç nümune:

"Udî Niyazi gittikçe artan bir hatır nüvazî ile..."

Bu secili yazıdan kimbilir muharrir ne kadar memnun olmuştu ve kimbilir biz onu ne kadar beğenmiştik! Şimdi, Tufan kadar eski...

"Onun hayatı, önünde iştihaaver bir mey sofrası, arkada ahenktar bir tanbur ve ney cemiyetile cuşişli ve sevdai bir alay halinde akıp gitmekte idi. Fakat bu alay, fütur bilmez, dindar bir himmetle münavebeten yolunu tenvir etmiş o iki lûtufkâr meş'alkeşten bir an için mahrum bulunmuş olsa idi, kimbilir, *Nur Baba* şimdi hangi uçurumun kenarında kimsesiz ve çaresiz kalacaktı.

§ ... Safa efendi için de bu *maî cemaat* temaşasına doyul-

maz bir manzara teşkil ederdi.

§ Yaz mevsimi her gece *tabesabah* açık ve ziyadar duran pencerelerinden...”

Tabesabah gibi sözlere karşı Edebiyatı Cedide bile ters bir yüz göstermişti. Nasıl olup da bir iki defa Yakup Kadri Bey'in yazısına girmiş, bilemem.

“Binaenaleyh halasının en tabii bir hareketinde bile...”

Öyle zannediyorum ki Yakup Kadri Bey eserini bitirmeden ve sonra gözden geçirmeden hemen tefrika edilmek üzere gazeteye verdi. Yoksa bu “binaenaleyh”i edebiyat kapısından içeri alırken biraz müşkülpesent davranırdı.

“Vücudu kadar nermin olan kalbi.”

Hiçbir şey ifade etmeyen bir klişe. O derecede ki, sırası geldikçe muharrir tekrar edip durur. Yakup Kadri Bey, besbelli gazeteye tefrika edilmek üzere bir roman yazmanın verdiği aldırış etmemezlik hissile *Bir Serencam*'ma nisbetle üslûbunda daha dikkatsiz davranıyor. Şu tasvir de yalnız kolay edebiyat:

“Ağaçların penbeleşmiş tepelerine, bayırların gölgeli yeşilliklerine, tâ uzaktaki denize ve pürhun ufuklara baktı. Buradan Moda burnu, Fener ve Adalar gözüküyordu. Tabiat hayalî denecek kadar seyyaldi.

§ Kayış dağının üstünden nühasi, büyük ve değirmi bir ay çıkıyordu.

§ Akşamın seyyal penbeliği...”

Muharririn “seyyal” kelimesine karşı bir zaafı vardır. Her vesile ile tazeler. Sonra, bir de “nitekim” iptilâsı var. “Binaenaleyh” ile mütenazır olmak için galiba. Hem “nitekim”i yalnız muharrir kullanmıyor. Vak'a şahısları da pek seviyorlar.

“Buna rağmen ‘meyaneyi’ epeyce bir müddet yarı künkün, yarı mırıltılı ve yarı manidar bir sükût kapladı.

§ Fakat *vaktaki* hikâyenin sonuna doğru...

§ Yalnız onun nuru *değildi ki*, bu akşam, bu cuşışlı aşk mahfiline çekiyor.

§ Gerçi en çok Ziba Hanımefendi *idi ki* Macid'in herçi badabat Nigâr Hanım'a musahip olması ihtimalini hatırladı...

§ Belki biraz da kesesinin kuvvet ve ehemmiyetidir ki ona bu yekta mevkii verdi.

§ Kadının gerdanını nasıl bir neş'edir ki bu şuh kakhahalarla dolduruyor?

§ Koynundaki mazruf kâğıtla, henüz-yalının eşigini geçmemişti *ki*, Safa efendinin hafidesi mütebessim, şuh ve şule-nak odasına girdi.

§ Aynı günün hatırasıdır ki beni bilmeyerek buraya sevketti.

§ Yalnız *kıyafet midir ki* herkesin nazarı dikkatini celbeder.

§ Bir kalabalığın içindedir *ki* Nur Baba'yı gördü.

§ ... ve sakalı envai kokularla meşbudu.

§ Macit sanınıştı ki Nigâr Hanım bu teklifini büyük bir sevinçle kabul edecektir."

Üslûpta zaman ile hiç alâkası olmayan başka bir hususiyet bana pek çarptı. Muharrir, bazı yerde, hele romanın sonlarına doğru, ancak kendi not defterinde kullanabileceği muzarî ve hâl sîgalarına yer veriyor. Bir romanı hulâsa edip anlatan bir muharririn kullandığı tarzda asıl romanı yazıyor:

"Nigâr Hanım... bir kabir içinde *gibidir*. Kendini büsbütün... mahbus his ediyor.. Bu hissinde *yanılmıyor*.. Bunalmış ve çaresiz bir hâlededir.

Nur Baba da diğer taraftan daha iyi bir halde değildir. Onun Üsküdar'daki kışlığı bir aşk mahbesi gibidir.

Derviş Çınarî bu pencereden ancak otuz kırk adım uzak-tadır. Hava rakitdir. Ağaçların dalları kurumuştur. Nigâr

Hanım bu dalların arasından onu görüyor.”

Bu ifade tarzı bundan on sene evvel için de, otuz sene evvel için de hoş bir şey sayılmazdı.

Yakup Kadri Bey'de, zaman ile alâkası olmadan, insana çarpan diğer bir nokta, romanda kendi şahsiyetini ortaya atarak bazı hikmetlerden bahsetmesi ve vaka şahıslarına hitap etmeğe kalkmasıdır. Bunda tamamen Minakyan tiyatro tarzını andıran bir çeşni bile var:

“Ah gözleri birer kor gibi için için tüten kadın, sen mutlaka Hüseyin'in hemşiresi veya Hallâc-ı Mansur'un eşisin. Kanının aktığı yerde güller bitiyor ve külünün savrulduğu havalarda amber kokuyor. Sen bu kokular ve bu güllerle sermest olmuşsun. Ey ‘bezmi elest'in ezeli sarhoşu!”

Bu bir mensur şiir değil; vaka şahıslarının birinin sözü de değil. Roman arasında coşan muharririn sesi.

“Nigâr Hanım, Nigâr Hanım, ey bundan altı yıl evvelki beyaz güvercin! Ey genç Macid'in yüzüne bakmağa kıyamadığı nermin ve taravetli kadın, sana ne oldu? Sana ne oldu? Gözlerinin etrafındaki bu kırışıklar, alnındaki bu buruşuklar, ağzının uçlarını aşağıya doğru çeken bu hatlar nedir? Saçların ne kadar bakımsız, ne kadar karmakarışık! Onları artık hiç taramıyor musun? Eyvah, saçlarının rengine de bir hâl olmuş, güzel Nigâr! Onları ne fena bir boya ile boyamışsın! Dalga dalga bir şeyler yapmışsın! Ne yumuşak ipek gibi saçların vardı! Şimdi bu saçların tımarsız bir yeleden farkı yok. Nedir o? Dudaklarına da bir acaip takallüs arız olmuş, Hani, bir zamanlar bu dudakların bir ucunu yukarıya doğru çeken o diltirip gamzen şimdi eski bir yaranın izi gibi ağzını yana doğru çarpıtıyor. Bir tarafın mı acıyor? Niçin dudaklarını böyle kısıyorsun? Niçin ağzını böyle çarpıtıyorsun? Ah, zavallı kadın, bu çıplak, bu ıslak kış manzarasının ortasında ne kadar hazinsin!”

Kadıncağız belki hazindi. Fakat muharririn ortaya çıka-

rak bu adî inşat tarzı ile rol yapması bizi o kadar üşütüyor ki kadının halinden ziyade romancıya acımak lâzım geliyor. Şimdi romanın kendisine gelelim.

II

Muharrir Nigâr'ın şahsiyetinde bize tasavvufî bir aşk tasvir ediyor. Nigâr'ın bu aşkta son noktaya doğru yürürken bize bu gidişin baş döndürücü halindeki zevki tattırmak istiyor. Eser güzel başlamış, bütün malzemeyi toplamış, herşeyi güzel hazırlamış. Fakat, yarı yolda yorulmuş ve nefesi kesilmiş gibi, bir ihmal görüyoruz. Asıl roman, hikâyenin bittiği noktada başlamak icap ediyordu. Çünkü zeyle kadar olan 184 sahife Nigâr'ın sukutunu tasvir ediyor ki, muharririn maksadına göre bu ancak bir mukaddime olabilir. Asıl roman "zeyil" adını taşıyan 40 sayfalık üç bap içine sıkışmıştır. Muharrir buraya gelince, sanki acele bir işi çıkmış, eserini tamamen yazmağa vakit bulamamış gibi bize sadece notlarını bildirmekle iktifa eylemiş hissini veriyor. Üslûp bile not üslûbu. Nigâr bu tasavvuf aşkında baş döndürücü sür'atle son noktaya doğru bu altı sene içinde yürüdü. Biz bu yürüyüşün seyrindeki baş dönmenin tadını anlıyabilmek için Nigâr'm bu devredeki hayatını adım adım görmeğe, hislerinin tahlilini gözümüz önünde yayılmış bulmağa muhtaç idik. Nigâr'ın azimet noktası ile muvasalat noktası arasındaki fasıla hemen hemen bomboş bir sayfa halinde kalmıştır. Burası işlenmek, özenile bezenile doldurulmak iktiza ederdi. Asıl kahraman eksik ve silik kalan şahsiyeti-ne, Nur Baba'nın Rasputini hatırlatan caliyetine mukabil romanın ikinci derecedeki şahsiyetleri arasında daha canlı ve muvaffakiyetli simalar var.

Nur Baba edebiyat tarihlerinde de önemine değinilen, ama yeterince değerlendirilemeyen bir romandır. İsmail Habib Sevük **Tanzimattan beri Edebiyat Tarih**i'nde (c. I, s. 351, 1944) şunları söyler:

“Erenlerin bağı, bektaşî tekkelerine yakın olsa gerek. Bir *Serencam* nâsiri bir gün o bağdan çıktı, Nur Baba'nın bektaşî tekkesine girdi. Verdiği eser ona en büyük şerefi değil de, aşağılara kadar genişleyen en büyük şöhreti getirdi. *Nur Baba* eriten şehvetle eriyen aşkların hikâyesini söylüyor. Siyah sakallı, keskin gözlü, davudî sesli bedmest (sarhoş) ve muhteris şeyh, şehvetin porsutan kudretidir. Zibâ bu kudretin lâvında tükenmişti; Nigâr o şehvetin coşkun seylâbesinde (selinde) zavallı bir et pestili haline geldi. Eriten şehvet kadın ruhundaki kıskançlığı bile meflûç (kötürüm) yapacak derecede kâdir (güçlü), eriyen aşk kıskanamayacak kadar meflûçtur. Nigâr'ı selefi Zibâ, kendi elile götürmüştü. Nigâr halefi Süheylâ'yı kıskanamıyor. Şehvetin azgın tekkesi yaşlandıkça kadına yaşı indirmektedir; ihtiyar Celile bacıdan görgülü Zibâ'ya, saçında aklar dolaşan Zibâ'dan taravetli Nigâr'a, porsuyan Nigâr'dan körpe ve bâkir Süheylâ'ya inen bir çıkış!

Mevzu tam Yakup Kadri'ye göredir. Ne çare ki onu eserde tam kudretile göremiyoruz. Müellif romanının kahramanındaki 'hız'a ehemmiyet veriyor. Fakat bu hızda acele bir aşkın dahi hızı var! Eserin her tarafı kemâlini bulamamış gibi. Sonra 'sanat', 'vaka'yı eritememiş. Bektaşîlik sanatta mahlûlleşeceğine (eriyeceğine) sanat bektaşîliğin koluna takılıyor. Eserde 'bektaşî sırrı' ile 'roman' karşı karşıyadır. Roman bektaşîliğe tamamen galip gelseydi, kâri (okur) belki azalacak, fakat eser kazanacaktı.”

Sanatkâr, *Nur Baba* isimli romanında, millî ve tarihî bir Türk müessesesi olan Bektaşî Tekkesi'nin, Türk medeniyeti tarihine yedi asır süresince yaptığı büyük hizmetleri asla dikkate almayarak; bu tekkenin yalnız son çağlardaki bazı bozuk taraflarını Bektaşiliğin kendisi zannedercesine bu teşekkülü şiddetle hırpalamıştır.

Zeki Türk milletinin serbest düşünceye ve yaratıcı tefekküre olan tarihî meyini, medresenin, hattâ yüksek zümre tasavvufunun otoritesine rağmen, asırlarca, millî bir tefekkür sistemi halinde müesseseleştirerek yaşatan Bektaşî Tekkesi, Türk dilini, Türk musikisini, millî nazım şekillerimizi, millî veznimizi velhasıl, tarihî ve ananevî Türk zevkini ve Türk zekâsını kendi hareketi bünyesinde nemâlandırarak (geliştirerek) zamanımıza kadar ulaştıran bu harika teşekkül; daha kuruluşunun ilk çağlarında kadını, erkeği, sanatı ve serbest düşünceyi en medenî bir anlayışla bir araya toplayan bu ileri cemiyet; şerefli mazisi akla getirilmeden; yalnız son çağlardaki cismanî aşk ve ihtiras sahnelerine bakılarak, bu eserde insafsızca örselenmiştir. *Nur Baba*, Bektaşiliğin ancak kötü taraflarını belirten bu kuvvetli roman, âdeta bir "münevver taassubu" ile yazılmış bu canlı eser, hikâye sanatı bakımından güzel fakat asıl Bektaşiliğin ne olduğunu bilenler için iç ezici ve üzücü bir kitaptır.

Yakup Kadri, bazı nesirlerinde pîrim diye andığı; sanat ve tefekkürüne hayran olduğu Yunus Emre'nin de ilk mensupları arasında bulunduğu bu tarihî müesseseyi, öyle görüyor ki, bir parça da bilmeyerek hırpalamıştır. Böylelikle *Nur Baba*, hiçbir içtimâî teşekkülün, tarihi incelenmeksizin bir roman mevzuu yapılamayacağını göstermek bakımından, dikkate değer bir kitaptır.

En doğru yargılar, yıllar sonra Niyazi Akı'dan gelecektir:

Yakup Kadri 1915 yıllarında Bektaşî tekkesiyle, intisap gibi tefsir olunan sıkı bir temas halindedir. Bu âlâkayı meydana getiren âmiller arasında hastalığını, tekkenin mistik muhitinden bir manevî teselli bekleyişini gösterebileceğimiz gibi oraya sadece dostlarının ısrarıyla yaklaşmış olması da mümkündür. Lakin, cemiyetimizin her zaman için tecessüs merkezlerinden biri olan Bektaşî tarikatına karşı bir muharrir âlâkası duyduğunu kabul etmek daha yerinde olur. Romancının eskâr-ı umumiye (kamuoyu) için cazip ve hususî bir köşe aradığı aşikârdır. Erkeği, esir kadınla *Bir Serencam*'da, dejenere olmaya yüz tutan kadın ve erkeği *Kiralık Konak*'ta karşılaştırdıktan sonra, cemiyetimizde kadın erkek yakınlığına en müsait saha hemen hemen yalnız Bektaşî tekkesi idi. Etrafında teşekkül eden esrar perdesi ile tekke cemiyetimiz için hayli ekzotik bir hüviyet taşımıştır. Bundan başka, Rıza Tevfik'in nefesleri, Besim Atalay'ın *İkdam*'da tefrika halinde Bektaşîlik hakkında yazdıkları ve Köprülü Fuat'ın tetkikleriyle o sıralarda Bektaşîlik mevzuu edebiyatta bir moda haline gelmiş bulunmaktadır. Âmiller ne olursa olsun yazarın tekkeyle kurduğu bu yakınlık bize *Nur Baba'yı* kazandırmıştır.

Yine müellifin ifadesine göre 1921'de yayınlanan roman yedi sekiz yıl önce (1914-1915), yani tekkeyle münasebeti sıralarında kısmen yazılmış bulunuyordu. Bu yıllar Yakup Kadri'nin Euripide'i ve bilhassa onun *Les Bacchantes*'ını okuduğu yıllardır, yani paganist çağlardaki Bacchus âyinlerinin iştret ve raks âlemlerinin cazibesine kapıldığı bir devredir; yazar, içkili, rakslı, müzikli âyinlerin âyin-i cemlerin muhabbet dolu vecdi peşindedir. Bu itibarla, cemiyetimizin vaktiyle en önemli bir kültür müessesesi olan Bektaşî tek-

kelerinden birini sadece hissî ve ritüel taraftan işleyen romanı Bacchande bir görüş mahsulü kabul etmek yerinde olur. Eserin dinî ve felsefî mahiyette olmadığını bizzat muharrir de kitabın başına koyduğu (ikinci izah)ta belirtir. Tekke hayatının esaslarından bahseden satırlar da muharri-
rin ifadesini teyid eder.

Romanda muhabbet meclislerinin niteliklerinden söz edilen satırları alıntıl原因 Niyazi Akı, “Bu zenginlik ve bu hususiyetteki sofralar bir orgie’den başka bir şey değildir” dedikten sonra, Macid’le Yakup Kadri arasındaki benzerliğe de değiniyor ve şu önemli sap-
tamayı yapıyor:

“... Bunlara nazaran *Nur Baba*’nın bir hayat tecrübesi, bir edebî kültür neticesi olduğu meydana çıkar; yazarın şahsî müşahedelerine (gözlemlerine) dayanan eser örfler bakımından dokümanterdir (belgeseldir). *Kıralık Konak* nasıl imparatorluğun son zamanlarında çözülen aileyi tasvir ediyorsa, *Nur Baba* da aynı yıllarda bir din ve kültür müessesesindeki bozuluşu anlatır.”

Yakup Kadri’nin kadın tiplerini inceleyen Akı, Nigâr’ın kişiliğini açıklayan satırları andıktan sonra da şunları söyler:

“Nigâr’ın hayatına istikamet veren faktörün kökleri uyuklayan cinsi hislerdedir; Nur Baba gibi ısrar eden biri çıkmasaydı bu duyguların uyanacağı yoktu. Onun bu yaradılışını ‘rint meşrepli, geniş kalpli, zarif tavırlı’ dedesi Safa Efendi’nin, halası Ziba Hanım’ın yaradılışları ile de alakalı görmek mümkündür. Bu psycho-biologique hususiyet ile

kocasız geçen hayatı Nigâr'ın buhranlara kapılmasında ve zaafa düşmesinde âemeldir. 'Tabiatı munis, kalbi vücudu gibi nermin olduğu için mahremiyetinin maruz kaldığı bu istilâyı mukadder ve dayanılması imkânsız buldu ve herhangi bir cereyana bırakıverdi.' Duruma göre Zola'nın jenerik faktörlerine burada kısmen yer vermek icabeder. Nigâr, uyuyan mizacını ayaklandıran hayat şartlarının kurbanıdır. Aynı zamanda, çocuklarını terk eden Nigâr bize, Rougon'ların yükselişindeki Adelaide halanın fazla terbiye edilmiş bir örneğini de hatırlatır. O nasıl kaçakçı Macquart ölünce mistik olursa, Nigâr da Nur Baba'yı kaybedince mistik bir sevdaya dalar. Bu sevdâ Barres'in dediği gibi 'sahip olmanın üstünde bir sevdadır.' Nigâr kısmen Flaubert'in kısmen de Zola'nın tiplerine benzer."

Niyazi Akı'nın romanda öz ve biçim ilişkisi konusundaki düşünceleri ise şunlardır:

"Muharririn nesrinde ayrı iki koldan inkişaf eden hikâye nesri ile mensur şiir nesrinin hususiyetleri bir aralık Rahmetle birleşme istidadı gösterirler; Rahmet'in nesrinde, insanın gözü önüne, ölüyle diri arası, sefil insan hayaletleri getirerek ister istemez beşerî duygular uyandıran realiteyle ferdi lirizm birbiriyle örülmüştür. Bu nesirde, mücerret fikirlerle ferdi duyguların ihsas uyandıracak derecede realiteye, buna mukabil eşyanın ise bir duygu veya bir mücerret oluşa doğru gittiği sezilir (yaralı ve aç kafilelerin cami avlusundan yükselen iniltilerini anlatan sayfalar).

Bununla beraber Rahmet, bu iç ve dış âlemler nesrinin birleşmesinde çok kısa bir merhale olur. Ayrılık tekrar devam eder. Onları ancak *Kiralık Konak* ve *Nur Baba*'da yer yer birleşmiş göreceğiz. Gerçekten müşahedesi kuvvetli

olan bu iki eserde dıştan gelen unsurların diliyle insanın içini ifade eden dil bazan kaynaşır, bazan birbirini takibeder. (...)

Nur Baba'nın 136'ncı sahifesinde (Âlem Yine Ol Âlem...) başlığı ile açılan bölüm bir müddet dışardan alınan unsurlarla beslenir. Tekkeye göç edilmiştir, *Nur Baba* bir yarı ilâh gibi bütün cemaatiyle sayfiye hayatına başlamak üzeredir. Bu hayatın hâkim hususiyetleri işret, musiki ve muhabbetir. Eğlencede topluluk, zevkte beraberlik, kadehte ortaklık, bir kermes, bir Bacchus âyini tesiri bırakıyor. Zaten *Nur Baba* ve *Süheylâ*'yı tasvir eden plastik ve sensüel hayata bağlı cümlelerde Yunanî tahassüs (duyuş) tarzının tesirleri çok bârizdir. Hattâ *Nur Baba*'ya bir Satyre, *Süheylâ*'ya bir Nymphe nazarıyla bakılabilir.

... Lâkin dışla beslenen bu descriptif ve plastik cümleler, 138'inci sayfada, *Nur Baba Süheylâ* ile nikâhlanacaklarını ilân ettiği andan itibaren (...) geçiş cümlelerinden sonra yerlerini tamamen içle beslenen cümlelere bırakırlar.

Plastik cümle ile his cümlesi bu romanlarda bazan birbiriyle örülür, bazan ardarda yürürler. İhsasların hâkim olduğu cümlesiyle müşahedeci olan yazar ne kadar kendinden ötesiyle alâkalı ise duygu ve düşünceyle beslenen cümlesinde o kadar kendisi kalmaktadır." (Y. K.Karaosmanoğlu, s. 114-115, 192-194, 245-247).

Cevdet Kudret ise romanın beslendiği kaynakları özetlediği bir değerlendirmeye yetinir:

1913 sıralarında eski Yunan ve Lâtin şairlerini (Homeros, Euripides, Vergilius, Horatius, v.b.) okuyup seven Yakup Kadri; yine o sıralarda Paris'ten yeni dönmüş ve etkisi altında kaldığı "Parnasse" şairlerinin aracılığıyla eski Yunan ve

Lâtin edebiyat uygarlığına yönelmiş bulunan Yahya Kemal’le birlikte, *Peyam-ı Edebi* dergisinde, “Türk düşünce Rönesansının Avrupa Rönesansı gibi Yunan ve Lâtin temelleri üzerine kurulması” gerektiği görüşünü ileriye sürmüş, buna “Akdeniz medeniyeti” ve “Nev-Yunanilik” (Yeni Yunancılık) adını vermişlerdir. Yahya Kemal, bu alanda “Parnasse” şiirini örnek tutarak *Sicilya Kızları* ve *Bibios Kadınları* şiirlerini yazmış, Yakup Kadri de, bazı denemelerinde (*Bir Huysuzun Defterinden*, *Siyah Saçlı Genç ve Berrak Gözlü Genç Kız*, *Erenlerin Bağından VII*, *Kır Mektupları*) bu alana yönelmişti. *Bir Huysuzun Defterinden* denemesinde “Büyük Pan öldü. Ey Aphrodite mabedinin çılgın ilâheleri neredesiniz? Kalkınız, geliniz, hidâyetinize muhtacız; her şey gibi zevk ve sefâhat sanatını da, buse ve aşk ilmini de kaybettik. Dalâletteyiz.” diye seslenen yazar, yine o sıralarda okuduğu Euripides’in *Bakchalar* tragedyasının da etkisiyle, içkili, danslı, korolu Bakhos (Dionysos) törenlerinin benzerini, kaybolduğundan yakındığı “zevk ve sefâhat sanatını, buse ve aşk ilmini” Bektaşî “Âyin-i Cem”lerinde bulmuş, böylece, eski Yunan kültürünü Türk toplumunun özel bir köşesinde uygulayarak “Nev-Yunanilik” akımının roman alanındaki ilk ve tek örneğini vermiştir.

(**Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**,
2. bas. cilt II, s. 134-135)

Almanya'da Nur Baba

Bu romanın yazarı olan Yakup Kadri, modern Türk edebiyatında tartışmasız ilk sırada yer alır ve gerçekten dâhi diye tanımlanabilecek az sayıdaki Türk yazarından biridir. Yapıtlarından bir bölümü, ulusal Türk edebiyatının dar sınırlarını aşarak, modern dünya edebiyatı arasındaki yerini almıştır. Birçok yapıtı Almanca'ya çevrilmiş olan Yakup Kadri'nin Federal Almanya için bir bilinmeyen olmamasına şaşmamak gerekir.

1889 yılında Kahire'de eski bir Türk ailesinin oğlu olarak dünyaya gelen Yakup Kadri, Türk edebiyatında ilk kez 1914'te *Bir Serencam* adlı kısa hikâyelerinin toplandığı kitapla adını duyurmuştur. Bu kısa hikâyelerde Yakup Kadri'nin özellikle ilgilendiği ve yapıtlarında en ince ayrıntılarına kadar betimlemeye çalıştığı konu, psikolojik sorunlardır.

1922'de yayınladığı ikinci yapıtı ise, ilk romanı olan *Nur Baba*'dır. (Bir dergâh şeyhinin adı). *Nur Baba* ilk olarak *Akşam* adlı bir İstanbul gazetesinde yayınlanmıştır.

Dergâh yaşantısından görüntülerin ve tarikat üyelerinin karakterlerinin betimlendiği bu roman, yazarını bir anda

yalnızca Türkiye’de değil, Avrupa’da da ünlendirmiştir.

Yakup Kadri’nin; son derecede lirik betimlemelerin yer aldığı ve Bektaşiliğin ruhsal yanının anlatıldığı *Erenlerin Bağından* adlı yapıtı ise belli bir ölçüde *Nur Baba*’daki görüşlerin aksini yansıtmakta ve yazarın, mistik değerlere kesinlikle karşı olmadığını ortaya koymaktadır.

Türkiye’de Cumhuriyet’in kurulmasını, yeni bir sosyal ve kültürel yaşamın başlamasını izleyen yıllarda ise Yakup Kadri politikaya atılmıştır. 1924 yılında milletvekili olan Yakup Kadri, 1934’ten itibaren diplomatik hizmetlere atanmış, önce Tirana’ya, 1936’da Prag’a, 1939’da Lahey’e elçi olarak gönderilmiştir. Yakup Kadri Lahey’deki görevinden, Bern’de elçi olabilmek için 1940 yılında ayrılmıştır. Yakup Kadri’nin siyasal romanları bu dönemden kaynaklanır. Bu tür romanları arasında birinci sırada yer alan *Yaban*, Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu’daki durumu betimlemekte ve özellikle bir Türk entellektüeli ile basit bir Anadolu köylüsü arasındaki uçurumu ortaya koymaktadır. *Sodom ve Gomore* adlı romanı bizi, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra İstanbul’un işgaline götürürken, *Ankara* romanı, özgürlük mücadelesinden bir kesit vermekte ve Ankara için başlayan yeni dönemi vurgulamaktadır. Ancak Yakup Kadri bu romanlarıyla bende çok güçlü bir yazar izlenimini yaratmıyor, o; siyasal bir yazar olmaktan çok, dahiyane bir yaratıcı, ruh analizlerinin ve psikolojik olayların güçlü bir biçimlendircisi ve sunucusu. İlk kez Almanca’ya çevrilen *Nur Baba* adlı bu kitap ise, Yakup Kadri’nin bu özelliğinin açık bir kanıtı.

Yakup Kadri, bu romanıyla Türkiye’de hem büyük ölçüde dikkatleri üzerine çekti, hem de bazı eleştirilere hedef oldu. Romanının Türkiye’de nasıl karşılandığı konusunda bir fikir verebilmek için, yazar ve eleştirmen Ahmet Haşim’in şu cümlesini aktaralım:

“Bütün İstanbul, *Nur Baba*’nın şarabıyla sarhoş olmuştu.”

Diğer bazı çevreler ise Yakup Kadri'yi, Bektaşî dergâhındaki kişileri ve olayları genelleştirmek ve gerekli tarafsızlığa özen göstermeksizin, Bektaşiliğin gizli yanlarını gün ışığına çıkarmakla suçlamışlardır. *Nur Baba* kitabı, bir “anahtar roman” olarak nitelenmektedir. Yakup Kadri ise bu romanla ilgili olarak yayınladığı iki “açıklama” ile kendini savunmaktadır. *Nur Baba* tümüyle bir Bektaşî romanı olarak düşünülmüş ve öyle yazılmış değildir -çünkü dergâh yaşamı tek yanlı olarak betimlenmiştir- *Nur Baba* daha çok bir psikolojik romandır. Kitap, dergâh şeyhinin adını taşımakla birlikte, romanda olayların merkezinde olan o değil, ruhsal gelişmesi en ince ayrıntılarına dek verilen genç Nigâr'dır. Alman okur için, Türkiye'de 1900 yıllarında kadının garip konumunu ve bu nedenle ortaya çıkan gelişmeleri anlamak kolay olmayabilir; kitabın ikinci bölümünde tiplerin karakterize ediliş biçimleri de, birinci bölüme oranla biraz farklıdır. Her şeye rağmen, bu garip dünyayı Alman okuruna tanımlamak çekici olmaktadır. Romandaki olayların geçtiği çevreyi daha iyi anlayabilmek, Bektaşî dervişleri konusundaki bazı açıklayıcı yazıları okumakla mümkündür.

Bektaşîler dervişlerdir. Bektaşî dergâhları ise, eski Osmanlı İmparatorluğu'nda en önemli tarikatlardan biridir. Bektaşî tarikatının çıkış dönemleri konusunda aydınlatıcı bilgi bugüne dek elde edilememiştir. Tarikat mensupları, hicrî yıla göre 737 tarihini (miladi yıla göre 1338) Bektaşiliğin kuruluş yılı olarak kabul ederlerse de, bu tarihte bir rakam oyunu göze çarpar: 737, Bektaşî kelimesinin Arap harfleriyle yazılış biçiminin sayısal değeridir. Bu tarikatın kurucusu ve koruyucusu olduğu iddia edilen Hacı Bektaş ise, birçok mucizeleri gerçekleştirdiği öne sürülen, masal kahramanı gibi bir tiptir. Tarikatın son şekliyle, 15. ya da 16. yüzyıldan önce kurulmuş olması ise mümkün görülmemektedir.

İslâm'da tarikat kurma eğilimi 12. yüzyılda başlar. Arap ta-

savvufunun doruk noktasına ulaştığı 9. yüzyıl sonları ve 10. yüzyıl başlarında, dinî cemiyetler kurulması yolundaki eğilim güçlenmeye başlar. Türk imparatorluğunda Mevlevî tarikatı, ya da danseden dervişler büyük yayılma alanı bulmuştur. İslâmiyet'in Türkler tarafından yayılmaya başladığı 12. yüzyılda ise, Türkistan'da Ahmet Yesevî adlı bir mutasavvıf ilk tarikatı kurmuştur. Bu tarikat yalnızca merkezî Asya'da yayılmakla kalmamış, ön Asya'da büyük ölçüde taraftar bulmuştur.

Daha sonraları Bektaşî adı altında bir araya gelenler ise, Yesevî tarikatının popülaritesinden yararlanmışlar ve Hacı Bektaş'ın, Ahmet Yesevî'nin öğrencisi olduğunu iddia etmişlerdir. Böylelikle eski tarikatın geri plana itilmesini ve zamanla unutulmasını sağlayan Bektaşî tarikatı, her türlü dinsiz ve inançsızın toplandığı bir yer olmuştur. İran'da Şiîlerin etkisinde olan Hurufiler de bu tarikata katılanlar arasında sayılabilir.

Şiîler ile Bektaşîler arasında gerçekte sıkı ilişkiler bulunmaktadır. Bektaşîler Peygamber'in damadı olan Halife Ali'ye ve onun peşinden giden tekkelerindeki 12 bölümle sembolize edilen 12 imama bağlıdırlar. Bektaşîler ruhların gezici olduğuna inanırlar, Hurufilerin Şiî mezhebinden alınan sayı ve harf tasavvufu da Bektaşîlikte önemli rol oynar. Hıristiyanlığın Bektaşîler üzerindeki büyük etkisi oldukça ilginçtir. Bektaşîler bir ekanim-i selase'ye (Trinitet) taparlar: Tanrı-Muhammed-Ali. İsa'nın anısına kiliselerde yemek yenerék ve şarap içilerek yapılan ayin türünde bir tapınma biçimleri vardır, içki içerken de ağızlarıyla bardak üzerinden haç çıkarırlar. Rahiplere evlenme yasağı koyan inanışın Bektaşîler tarafından da benimsenmesi ise İslâmiyet'e tümüyle aykırıdır, hattâ bu tarikatın bir kolunun yalnızca bekârlardan oluştuğu bilinir. Dervişlerin Hıristiyanlara karşı dostça davranışları ise herkesçe bilinir.

Çok sayıda heterojen elemanların kaynaştığı bu tarikatın

Türkiye'nin siyasal tarihinde belirli bir rol oynamış olduğu kesindir. Yeniçeri Ocakları ile olan ilişkileri ise 1591 yılından beri resmen bilinmektedir. Başlangıçta Müslüman olmayan elemanlardan oluşan Yeniçeri Ocakları, bu tarikatın hızla büyümesine kuşkusuz geniş çapta katkıda bulunmuşlardır. Çünkü Bektaşilerin ortaya koyduğu İslâm'ın belli bir ölçüde de olsa ortodoks biçimi, Yeniçerilere de uygun gelmiştir. Hat-tâ Bektaşilerle yoğun ve sürekli ilişki sonucu, Yeniçeriler birçok gelenek ve göreneklerini bu tarikattan almışlardır. Bektaşiler 1826 yılında Yeniçeri Ocaklarının dağıtılmasından bu nedenle çok fazla etkilenmişler ve dergâhlarından bir bölümü de yıkılmıştır. Ne var ki Bektaşî dergâhlarının ülke çapında çok yaygın olmaları, onları tümüyle yokolmaktan kurtarmıştır. Bu tarikatın etkinliği konusunda bir fikir sahibi olabilmek için, 1911 yılında bile 14'ü İstanbul'da olmak üzere ülke çapında hâlâ 1500 dergâhın bulunduğunu hatırlatmak yeterlidir. Bektaşî tarikatının en etkin olduğu dönem 19. yüzyıl, bölge ise Balkan ülkeleridir. Bu dönemde Balkan ülkelerinde bu tarikatın yandaşlarının sayısının 60 bine ulaştığı sanılmaktadır. Türkiye'de ise 2.9.1925 yılında çıkarılan bir yasayla Bektaşî dergâhları kapatılmış ve tasfiye edilmiştir. Tarikat mensuplarından birçoğu ise Türkiye'yi terkederek, diğer İslâm ülkelerine ve Balkan ülkelerine yerleşmişlerdir. Bektaşî dergâhlarının tarihçesiyle ilgili kısa bir giriş olarak bu kadar bilgi yeterlidir sanırım; bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenler ise, kitabın sonunda yer alan Bektaşilikle ilgili geniş bilgileri içeren kitap listelerinden yararlanabilirler. Son olarak da derviş dergâhlarının kuruluşu ve organizasyonu konusunda bazı bilgiler vermemiz gerekir, çünkü bu bilgiler romanın okur tarafından anlaşılması için zorunludur.

Her dergâhın bir başkanı vardı ve bu başkana şeyh denirdi. Ana dergâhın şeyhinin, Hacı Bektaş'ın halefi olduğu iddia edilir. Nur Baba gibi daha küçük dergâhlar ise "baba"lar ta-

rafından yönetilir. Dervişler ve dergâh başkanları genel olarak evlenebilmelerine rağmen, bekâr olmak, daha şerefli bir tutumdur. Bazı yörelerde ise evli olanlar dergâhın dışında yaşarlar. Bir dergâhta bulunan derviş ve abdalların sayısı, o dergâhın büyüklüğüne göre değişir. Bir müridin derviş olabilmesi için, dergâhta 2-3 yıl hizmet etmesi gerekir. Derviş olan bir mürid, 6-12 yıl içinde Baba olabilir. Düzenli dergâh mensuplarının yanısıra muhib ve müntesib diye adlandırılan ve yalnızca dua ve ibadetlere katılan kişiler de vardır.

Kadınların peçesiz olarak katıldıkları Bektaşî bayramları, önceleri dua ve ibadet törenleri olarak düzenlenmekteydi. Bu törenlerde muhtemelen, dervişleri kendinden geçiren tasavvufî danslar da yapılmaktaydı. Daha sonra ise zengin bir içki masası hazırlanmakta ve bol miktarda yenilip içilmekteydi. Bektaşîler çok fazla rakı içmeleriyle ünlenmişlerdir. 1826 yılındaki felâketten önce de onların hakkında çok kötü şeyler söylenirdi. Bu dergâhlarda başlangıçta varolan manevî içerik zamanla tümüyle yok olmuş ve çoğunlukla bu dergâhlar yalnızca anlamsız bir biçim olarak ortada kalmışlardır.

Yakup Kadri'nin romanı bizi bu dünyaya götürmektedir. Romandaki bazı bölümlerin yanı sıra, yazarın ifade biçimi ve konuşmalardaki üslup da bize yabancıdır. Yazarın çok dikkatli ve titiz, hattâ zaman zaman da garip bir üslubu var. Bu roman Almanca'ya kelime kelime tercüme edilmek yerine, serbest bir dille aktarılsaydı, Alman okuru Yakup Kadri'nin daha fazla zevkine varabilirdi. Ancak o takdirde de romanın dille ilgili bazı özellikleri kaybolabilirdi. Bu nedenle Dr. Schimmel, Türkçe'nin ifade biçimindeki özellikleri çarpıtmadan ve filoloji açısından sağlıklı bir biçimde verebilmek için, mümkün olduğunca kelimesi kelimesine bir çeviri yapmıştır.

Prof.Dr. OTTO SPIES

Genel Bibliyografya

KİTAPLAR VE TEZLER

Akı, Niyazi: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İnsan-Eser-Üslup**, 1960.

Akıncı, Gündüz: **Türk Romanında Köye Doğru**, 1961.

Alpbek, Muazzez: **Yakup Kadri'de İçtimai Meseleler**, İ. Ü. Ed. Fak. Türkoloji Böl., T. 345.

Banarlı, N. Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 1. bas.

Baydar, Mustafa: **Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar**, 1960.

Çelik, Naci: **Romanda Hesaplaşma**, 1971.

Ertaylan, İ. Hikmet: **Türk Edebiyatı Tarihi**, c. 3, Bakû 1926.

Gönensoy, H. Tevfik: **Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi**, 1944.

Günyol, Vedat: **Dile Gelseler**, 1966.

Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı**, c. 3. 1966.

Karatekell, Mualla: **Yakup Kadri ve Güzel Sanatlar**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1965.

Kaytancı, Ali: **Y. K. Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Psikolojik Tahlil**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1968.

Kırcı, Mustafa: **Kara Bıblık'ten Yaban'a Türk Roman ve Hikâyesinde Köy**, DTCF Türkoloji Böl., 1967.

Kudret, Cevdet: **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, c. 2, 1970.

Kurdakul, Şükran: **Çağdaş Türk Edebiyatı, Meşrutiyet Dönemi**, 1977.

Mutluay, Rauf: **100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı**, 1973.

Mutluay, Rauf: **50 Yılın Türk Edebiyatı**, 1973.

Nayır, Y. Nabi: **Edebiyatçılarımız Konuşuyor**, 1953.

Oğuzkan, A. Ferhan: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hayatı ve Eseri**, İ. Ü. Ed. Fak. Türkoloji Böl., T. 149.

Oğuzkan, A. Ferhan: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hayatı-Sanatı-Eseri**, 2. bas., 1968.

Onat, Ayten: **Yakup Kadri'nin Nur Baba Romanında Eşya Meffumu**, İ. Ü. Ed. Fak. Türkoloji Böl., T. 471.

Özbilge, F. Renan: **Y. Kadri'nin Romanlarında Devirler**, DTCF Türkoloji Böl., 1964.

Özer, Orhan: **Yakup Kadri'nin Romanlarında Devirler ve Nesiller**, İ. Ü. Ed. Fak. Türkoloji Böl., T. 452.

Özön, M. Nihat: **Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. bas., 1943.

Özön, M. Nihat: **Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 1941.

Sevük, İ. Habib: **Tanzimattan Beri I, Edebiyat Tarihi**, 1942.

Şimşir, Sevgi: **Y. K. Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Temalar**, DTCF Türkoloji Böl., 1965,

Taner, R., Bezirci, A.: **Seçme Romanlar**, 1973.

Tanpınar, A. Hamdi: **Edebiyat Üzerine Makaleler**, 1969.

Ünaydın, R. Eşref: **Diylorlar kl**, 1918, 2. bas., 1972.

Yakar, Aytekin: **Türk Romanında Millî Mücadele**, 1973.

Yücel, Hasan Ali: **Edebiyat Tarihimizden I**, 1957.

DERGİ VE GAZETELERDEKİ MAKALELER

Adıvar, Halide Edip: "Edebiyatımızın Son Simaları ve Safhaları", **Büyük Mecmua**, c. 1, s. 4, 1919.

- Adivar, Halide Edip: "Nur Baba", **İkdam**, sayı 9096, 1922.
- Adivar, Halide Edip: "Yakup Kadri Bey'e," **İkdam**, sayı 9067, 1922.
- Ahmet Haşim: "Nur Baba Münasebetiyle," **Akşam**, sayı 1305, 1922.
- Akbal, Oktay: "Yaban", **Cumhuriyet**, 12.3.1977.
- Akyüz, Kenan: "Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri," **Türkoloji Dergisi**, c. II, sayı 1, Ank. 1971.
- Altunya, Hüseyin: "Yaban," **Türk Dili**, sayı 306, 1977.
- And, Metin: "Y. K. Karaosmanoğlu'nun "Sağanak"ı," **Türk Dili**, sayı 278, 1974.
- Arısoy, M. Sunullah: "Y. K. Karaosmanoğlu," **Akıs**, sayı 358, 1961.
- Arısoy, M. Sunullah: "Y.K. 83. Yaşında", **Panorama**, sayı 62, 1970.
- Arısoy, M. Sunullah: "Eskimeyen Bir Yazar," **Panorama**, sayı 112, 1971.
- Arısoy, M. Sunullah: "Panorama," **Panorama**, sayı 134, 1971.
- Atâ (Ataç), Nurullah: "Erenlerin Bağından," **Dergah**, c. 2, sayı 17, 1922.
- Ayda, Adile: "Atatürk", **Cumhuriyet**, sayı 8051, 1974.
- Ayda, Adile: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu Hakkında," **Cumhuriyet**.
- Ayda, Adile: "Yakup Kadri ile Mülakat," **Türk Edebiyatı**, c. 3, sayı 32, 1974.
- Aydemir, Ş. Süreyya: "Yaban," **Kadro**, sayı 18, 1933.
- Aydemir, Ş. Süreyya: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu," **Cumhuriyet**, 16.12.1974.
- Baydar, Mustafa: "Yakup Kadri ile Konuşma," **Varlık**, sayı 762, 1971.
- Baydar, Mustafa: "Karaosmanoğlu, **Nur Baba**, Rıza Nur ve "Atatürk" Üzerine Açıklamalar Yapıyor," **Milliyet Sanat**, sayı 111, 20.12. 1974.
- Baydar, Nasuhi: "Yaban," **Yücel**, sayı 85-86-87, 1942.
- Beyatlı, Yahya Kemal: "Üç Tepe," **Dergah**, sayı 1, 1921.
- Bingöl, Necdet: "Yakup Kadri'nin Romanlarında Fransız Realist ve Natüralistlerinin Tesirleri," **DTCF Dergisi**, c. 3, sayı 49, 1944.
- Binyazar, Adnan: "Y.K.K.'yla Atatürkçülük Üzerine Bir Konuşma," **Türk Dili**, sayı 218, 1969.

Binyazar, Adnan: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu İle Bir Konuşma," **Varlık**, sayı 775, 1972.

Bornovalı, Lütfü: "Yaban," **Hareket**, 1.12.1942.

Burdurlu, İ. Zeki: "Sodom ve Gomore'de Leyla ve Necdet," **Yeni Ortam**, 16.2.1975.

Bürün, Vecdi: "Yaban," **Çınaraltı**, sayı 49, 1942.

Cemal, Ahmet: "Sodom ve Gomore'nin Kalıcılığı Üzerine", **Yeni Ortam**, 5.1.1975.

Çağlar, B. Kemal: "Y. K. Karaosmanoğlu İle," **Yücel**, sayı 77, 1935. (Bk. Tör).

Çongur, Rıdvan: "Y. K. Karaosmanoğlu İle Konuşma," **Ataç**, sayı 10, 1963.

D. A.: "İki Roman Okudum," **Yücel**, sayı 47, 1939.

Derviş, Suat: "Yaban," **Yeni Edebiyat**, 5.10.1940.

Dizdaroğlu, Hikmet: "Bir Monografi," **Türk Dili**, sayı 105, 1960.

Dizdaroğlu, Hikmet: "Hüküm Gecesi," **Türk Dili**, 1.12.1966.

Dizdaroğlu, Hikmet: "Sodom ve Gomore," **Türk Dili**, 1.8.1966.

Djinjiç, Slavoljub: "Y. K. Karaosmanoğlu," **Türk Dili**, 1.8.1966.

Duru, Kâzım Nami: "Yaban," **Ülkü**, c. 3, 1933.

Dürder, Baha: "Bir Sürgün'e Dair," **Kalem**, sayı 5, 1938.

(Ebciöğlu), H. Münir: "Y. Kadri İle Mülakat," **Yedigün**, sayı 216, 1938.

Ediboğlu, Baki Süha: "Y. Kadri ile Bir Konuşma," **Vatan**, 19.1.1941.

Elçin, Şükrü: "Atatürk," **Türk Kültürü**, sayı 13, 1963.

Emre, Samih: "Hüküm Gecesi," **Yön**, 2.8.1966.

Emre, Samih: "Sodom ve Gomore," **Yön**, 25.3.1966, (Samih Emre Rauf Mutluay'ın takma adıdır).

Enginün, İnci: "Ankara" Romanında Batılılaşma Meselesi," **Millî Kültür**, Mart-Nisan 1977.

Erdoğan, Nuri: "85. Yaşgününde Yakup Kadri Karaosmanoğlu," **Millîyet**, 27.3.1974.

Erdoğan, Nuri: "Yakup Kadri Bir İnsan, Bir Savaşçıydı," **Millîyet**, 30.12.1974.

Ertop, Konur: "Cumhuriyet Çağında Türk Romanı," **Türk Dili Roman**

Özel Sayısı, sayı 154, 1964.

Felek, Burhan: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu," **Milliyet**, 16.2.1974.

Naci, Fethi: "Kiralık Konak," **Yeni Dergi**, sayı 47, 1968. (Yazarın **On Türk Romanı** adlı kitabına da alınmıştır).

(Gezgin) Hakkı Süha: "Yakup Kadri," **Yeni Mecmua**, 21.7.1939.

Gökalp, Ziya: "Muhasebe," **Yeni Mecmua**, sayı 84, 1922.

Güngör, Selahattin: "Y. Kadri Bey'le Mülakat," **Yeni Mecmua**, sayı 67, 1940.

(Güntekin) R. Nuri: "Yakup Kadri Bey'in Yeni Eseri," **Hakimiyet-i Milliye**, 1932.

Hızlan, Doğan: "Yakup Kadri Göçtü," **Hürriyet**, 14.12.1974.

İleri, Selim: "Kiralık Konak," **Yeni Ufuklar**, sayı. 257, 1975.

İleri, Selim: "Kiralık Konak," **Yeni Ufuklar**, sayı 264, 1975.

İleri, Selim: "Yakup Kadri'de Konak," **Türk Dili**, sayı 281, 1975.

İleri, Selim: "Hakkı Celis'in Gönül Tarihi," **Yeni Dergi**, Şubat 1975.

İleri, Selim: "Yaban" Üzerine," **Türk Dili Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı**, s. 298, 1976.

İşgüden, Tamer: "Y. Kadri'yi de Kaybettik," **Cumhuriyet**, 18.12.1974.

Kabaklı, Ahmet: "Panorama," **İstanbul**, c. 2, sayı 4, 1965.

Kansu, Ceyhan Atuf: "Ankara," **Yön**, 4.12.1964.

(Karaosmanoğlu), F. L.: "Nur Baba," **Dergah**, sayı 26, 1922

(Karaosmanoğlu), F. L.: "Erenlerin Bağında," **Dergah**, sayı 20, 1922.

(Karaosmanoğlu), F. L.: "Kadınlık ve Kadınlarımız," **Yeni Mecmua**, sayı 76, 1923.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: "Hüseyin Cahit Bey'in Tenkitleri," **Yakup Kadri Bey'le Bir Konuşma**, sayı 34, 1934.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: "Panorama Romanına Dair Notlar," **Cumhuriyet**, 24.2.1952.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: "Roman Üzerine Mektup," **Varlık**, s. 382, 1952.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: "Bir Bektaşî Babasının Sergüzeşti," **Ulus**, 27.4.1961.

Körükçü, Muhtar: "Y. Kadri'nin Panoraması," **Varlık**, sayı 405, 1954.

- Körükçü, Muhtar: "Gerçek Bir Diplomat," **Varlık**, 1.3.1956.
- Körükçü, Muhtar: "Sodom ve Gomore," **Varlık**, 1.7.1967.
- Kurdakul, Şükran: "Y. K. Karaosmanoğlu," **Milliyet Sanat Dergisi**, sayı 111, 20.12.1974.
- Tekin, Mansur: "Ankara," **Kadro**, sayı 28, 1934.
- Rauf, Mehmet: "Sanat ve Ahlâk," **Servet-i Fünun**, sayı 1961, 22.10.1325.
- Rauf, Mehmet: "Bir Serencam," **Şehbal**, sayı 99, 15.6.1330.
- Menemencioğlu, M.: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu Anlatıyor," **Varlık**, sayı 525, 1960.
- Menemencioğlu, Nermin: "Sodom ve Gomore," **Yeni Dergi**, Eylül 1966.
- Mutluay, Rauf: "Yaban," **Dost**, 1.10.1961.
- Mutluay, Rauf: "Naim Efendi - Konağın Ölümü," **Yeni Ufuklar**, sayı 203-204, 1966.
- Mutluay, Rauf: "Ölümlü Hesaplaşma," **Cumhuriyet**, 19.12.1974.
- Ratip, Müfit: "Fecriâti Encümen-i Edebisi Beyannamesi," **Servet-i Fünun**, sayı 977. Fecriâti Hakkında," **Servet-i Fünun**, s. 990.
- Necip: "Nur Baba Münasebetiyle," **İleri**, sayı 1536-1539-1542-1547, 1922.
- Otyam, Fikret: "Y. K. Karaosmanoğlu Anlatıyor," **Yeni Edebiyat**, sayı 2, 1969.
- Ozansoy, H. Fahri: "Yakup Kadri," **Ümit**, sayı 16, 1921.
- (Örik), Nahit Sırrı: "Roman ve Hikâye Hakkında Bir Kalem Denemesi", **İstanbul**, sayı 53-54, 1933.
- Özön, M. Nihat: "Bir Serencam," **Ülkü**, sayı 46, 1943.
- Özerdim, Sami N.: "Birkaç Yeni Kitap," **Varlık**, sayı 668, 1966.
- Pazarkaya, Yüksel: "Yaban"ın İki Eğrisi", **Varlık**, sayı 727, 1968.
- Sağdıç, Ozan: "Y. Kadri Karaosmanoğlu İle Bir Konuşma," **Hayat**, sayı 53, 1964.
- Salihoglu, Mehmet: "Y. K. Karaosmanoğlu'nun Son Kitabı," **Türk Dili**, 1.3.1970.
- Sevengil, K. Kemal: "Gençlik ve Edebiyat Hatıraları," **Bayrak**, c. 18, sayı 62, 1970.

- Sevük, İ. Habib: "Yaban," **Cumhuriyet**, sayı 5704, 1940.
- Sevük, İ. Habib: "Yine Yaban," **Cumhuriyet**, sayı 5715, 1940.
- Sevük, İ. Habib: "Bir Sürgün," **Cumhuriyet**, sayı 6376, 1942.
- Sevük, İ. Habib: "Yakup Kadri Bey," **Nevsal-ı Milli**, 1330/1914.
- Ta-HAY: "Yaban Hakkında," **Kadro**, sayı 18, 1933.
- (Tanrıöver) H. Suphi: "Fecriâtinin İflâsı," **Servet-i Fünun**, sayı 1107.
- (Toprak), Burhan Ümit: "Köylü ve Münevverlik," **Varlık**, sayı 4, 1933.
- Toprak, Ömer Faruk: "Yaban," **Yürüyüş**, 5.11.1942.
- Tökin, F. Hüsrev: "Yakup Kadri ile Mülakat," **Dikmen**, sayı 22, 1942.
- Tör, Vedat Nedim: "İşte Bir Roman, "Yaban", **Kadro**, sayı 16, 1933.
- Tör, Vedat Nedim: "Y. K. Karaosmanoğlu ile," **Yücel**, sayı 77, 1935.
(Bibliyografyalarda Behçet Kemal Çağlar'ın adına bağlanan bir konuşma, Vedat Nedim Tör tarafından yapılmıştır.)
- Tör, Vedat Nedim: "Y. Kadri'siz de Kaldık," **Milliyet Sanat Dergisi**, sayı 111, 20.12.1974.
- Uluçay, Çağatay: "Karaosmanoğullarına Ait Bazı Vesikalar," **Türk Tarih Vesikaları Dergisi**, sayı 9-10-12.
- (Uyar), R. Tomris: "Sodom ve Gomore - Yakup Kadri," **Papirüs**, sayı 3, 1966.
- Uyguner, Muzaffer: "Gençlik ve Edebiyat Hatıraları," **Hisar**, c. 10, sayı 75, 1970.
- Ünaydın, R. Eşref: "Yakup Kadri Bey'le Mülakat," **Dergah**, sayı 17, 1337.
- Yalçın, Hüseyin Cahit: "Bir Serencam," **Fıkır Hareketleri**, sayı 41, 1934.
- Yalçın, Hüseyin Cahit: "Nur Baba," **Fıkır Hareketleri**, sayı 42-43, 1934.
- Yalçın, Hüseyin Cahit: "Hüküm Gecesi," **Fıkır Hareketleri**, sayı 48-49, 1934.
- Yalçın, Hüseyin Cahit: "Sodom ve Gomore," **Fıkır Hareketleri**, sayı 50-51, 1934.
- Yalçın, Hüseyin Cahit: "Erenlerin Bağından," **Fıkır Hareketleri**, sayı 53, 1934.

Yalçın, Hüseyin Cahit: "Kiralık Konak," **Fıkır Hareketleri**, sayı 54, 1934.

Yalçın, Hüseyin Cahit: "Yaban," **Fıkır Hareketleri**, sayı 55, 1934.

Yalçın, Hüseyin Cahit: "Ankara," **Fıkır Hareketleri**, sayı 56-57, 1934.

Yalçın, Hüseyin Cahit: "Umumî Bir Bakış," **Fıkır Hareketleri**, sayı 58, 1934.

Yenigün, Sedat: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban," **Fıkır ve Sanat Hareketleri**, sayı 84, 1972.

Yücel, Tahsin: "Millî Savaş Hikâyeleri," **Türk Dili**, sayı 281, 1975.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında büyük bir üretkenlikte dergilere yazdığı şiir, öykü, makale ve eleştiri türü yazılarla Türk edebiyatı sahnesine adını atan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanları, hikâyeleri, denemeleri, oyunları ve anılarıyla, en önemli edebiyatçılarımız arasında yer alır. Üslup özellikleri bakımından Yakup Kadri'nin 1910'dan 1974'e dek verdiği eserler Türkçe'nin geçirdiği bütün evreleri yansıtır. Eserlerinin konu ve fikir zenginliği de dil özelliklerinin çeşitliliğinden aşağı kalmaz. Yakup Kadri'nin Fransız edebiyatı etkisinde başlayan yazarlığı, 1920'lerden sonra özgün bir sese kavuşarak siyasi ve sosyolojik konulara, tarihe, dönem çatışmalarına ve birey psikolojisi irdetmelerine yönelir. Fecr-i Âtî'den yetişmiş ama bunu izleyen elli yıl boyunca toplumsal koşullar, tarihi süreçler ve bireysel portreleri romanın dokusuna işlemek için roman tekniğiyle de boğuşmuş bir yazar olan Karaosmanoğlu'nun eserleri, hâlâ tüketilememiş ayrıntıların tartışılıp incelenmesi gereken zengin bir "panorama"dır.

Nur Baba

Yazarın üzerinde en çok tartışılan ve değişik tepkilere yol açan bu eseri, önce *Akşam* gazetesinde tefrika edilmiş (1921) ve daha sonra kitaplaştırılmıştır. Kendisinin de Bektaşî tekkesiyle ilişkilerinin olduğu yıllarda yazılmaya başlanan romanda Karaosmanoğlu, dönemin sosyal bir kurumunu kendi gözlemleriyle ele alarak adeta belgesel bir eser yaratmak istemiştir. *Kiralık Konak*'ta imparatorluğun çözülmekte ve çökmekte olan bir ailesini ele alan yazar, *Nur Baba*'da da aynı dönemde benzer koşulları yaşamakta olan önemli bir din ve kültür kurumunda gözlediği çözülmeyi roman kahramanlarının kişiliğinde yansıtmaktadır.

İLETİŞİM 2
YAKUP KADRI
KARAOŞMANOĞLU
BÜTÜN ESERLERİ 2

ISBN 975-470-369-8
9 789754 703696